HENRIKAS
LATVIS
HERMANAS
VARTBERGĖ

LIVONIJOS KRONIKOS

VILNIUS „MOKSLAS“ 1991

UDK 940.1(474)
He222

Iš lotynų kalbos vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė
akademikas JUOZAS JURGINIS

Recenzavo istorijos mokslų daktaras
EDVARDAS GUDAVIČIUS

L $\frac{0503020908-187}{M\ 854(08)-91}$ 1—90

ISBN 5—420—00466—6

ĮVADAS IR PAAIŠKINIMAI

Istorija nežino atvejo, kad menas būtų atskleidęs kurį gamtos ar visuomenės raidos dėsnį. Tai atlieka mokslas. Tačiau menas talkininkauja jam: ne tik padeda pažinti įvykių ar reiškinių detales, bet svarbiausia — per jas skatina pajausti, kas žmonių santykiuose gražu ir bjauru, kilnu ir žema, kuo ir kaip reiškiasi meilė, pyktis, neapykanta, drąsa ir baimė, kas kartu su praeities ir dabarties analogijomis ar kontrastais žadina visuomenės tobulinimo aistrą. Tai būdinga ir pasaulietinei viduramžių literatūrai: analams, kronikoms, chronografijoms, karvedžių ir valdovų gyvenimo aprašymams — istorijos mokslo naratyviniams (pasakojamiesiems) šaltiniams. Jų reikšmė istoriografijoje vertinama skirtingai.

Pozityvistinės krypties, arba mokyklos, istorikai bet kurio laikotarpio grožinę literatūrą, kaip istorijos liudininkę, tiek tevertina, kiek joje greta gandų ir išmonės yra tikrovės faktų, papildančių neabejotinas dokumentinių šaltinių žinias, vadinasi, užpildo pažinimo spragas. Tokiais atvejais tenkinamasi vidine ir išorine šaltinio teksto kritika, sudarančia archeografijos pagrindą. Dabar tokios kritikos nepakanka, iš istoriko reikalaujama istoriografinės šaltinio analizės: aiškinimo, kiek šaltinis, kaip kultūros paminklas, atspindi epochos intelektualinę ir moralinę atmosferą, kokį sudaro istorinio pažinimo ir mąstymo etapą, kokią įtaką visa tai turėjo ir turi vyraujančioms idėjoms, politikai. Šitaip analizuojant literatūros šaltinį, kreipiamas dėmesys į teksto formą ir stilių, į Antikos literatūros tradiciją ir lyginamą su mokykliniu neginčijamų tiesų dėstymu, pavadintu scholastika. Tokius reikalavimus tarybinėje istoriografijoje ir šaltinotyroje kėlė D. S. Lichačiovas[1]. Deja, toks šaltinių pažinimo ir skelbimo metodas nepaplito, nors ir turėjo pasekėjų; tarp jų buvo ir filologas medievistas S. A. Anninskis, iš lotynų į rusų kalbą išvertęs Henriko Latvio „Livonijos kroniką", parašęs įvadą ir komentarus[2]. Knygą išleido TSRS Mokslų Akademija. Tai buvo paskutinis tokio pobūdžio leidinys.

Vėliau istoriografijoje įsigalėjo kompiliacinis, iliustracinis dėstymo metodas, humanitarinių mokslų duomenis naudojantis dažnai konjunktūrinei politinei propagandai. Kaip tai atsitiko, rodo H. Latvio veikalo tarybinio leidimo istorija. Pirmasis leidimas su lotyniš-

---

[1] *Лихачев Д. С.* Русские летописи и их культурно-историческое значение. М.; Л., 1947

[2] *Генрих Латвийский.* Хроника Ливонии. 2-ое изд. М.; Л., 1938.

ku originalo tekstu ir rusišku vertimu išėjo TSRS Mokslų Akademijos serijoje «Известия иностранцев о народах СССР» palyginti mažu (1000 egz.) tiražu, skirtu daugiausia mokslo darbuotojams. Paaiškėjus didelei leidinio paklausai, Mokslų Akademija stengėsi pakartotinai išleisti knygą, nors ir be lotyniško teksto. Ji išėjo Leningrade 1938 metais. Tituliniame lape parašyta, kad tai antrasis leidimas ir kad pratarmės autorius yra V.A. Bistrianskis. Atsakingojo redaktoriaus akademiko B. D. Grekovo pavardė paminėta antroje titulinio lapo pusėje virš knygos metrikos. Prof. V. A. Bistrianskio 10 puslapių (su atskira lotyniška numeracija) pratarmė pravertė kaip „perkūnsargis" S. A. Anninskio veikalui.

Pratarmėje teigiama, kad Stalino, Ždanovo ir Kirovo nurodymuose dėl pilietinės istorijos dėstymo sakoma, jog reikia remtis ir Pabaltijo tautų istorijos duomenimis, nes tas tautas iš didžiarusių dvarininkų ir kapitalistų priespaudos išvadavo Didžioji Spalio revoliucija. Viduramžių metraštininko H. Latvio kūrinys vaizduoja tolimą praeitį, tačiau jis labai aktualus ir dabarčiai, nes Vokietijos nacionalsocialistų vadai (Hitleris, Geringas, Gebelsas ir Rozenbergas) sapnuoja kalavijuočių laurus, pelnytus ugnimi ir kalaviju, ir norėtų Pabaltijo tautas grąžinti vokiečių feodalams. Rengdamasis užpulti TSRS, Trečiasis reichas stengiasi užimti vadovaujančias pozicijas Pabaltijo kraštų (Latvijos, Lietuvos ir Estijos) ekonomikoje, politikoje ir kultūroje. Hitlerininkai laiko save žudikų kalavijuočių palikuonimis. Kad tie šunys riteriai tikrai buvo žmogžudžiai ir plėšikai, rodo duodami iš Kronikos paimti ryškūs pavyzdžiai: gražią ir turtingą Vironiją jie pavertė dykuma (XXIII, 7), sulygino su žeme Karateno kaimą, „kuris buvo didelis, gražus, su daugeliu gyventojų" (XV, 7). Sontaganos ir pajūrio pagonys, gelbėdamiesi nuo plėšikų krikščionių, bėgo į miškus arba jūros ledu ir žuvo nuo speigo (XIV, 10). Atėję į Harieno žemę Estijos vidury, „mes paskirstėm savo kariuomenę po visus kelius, kaimus ir tos žemės dalis ir ėmėm visa deginti ir naikinti, vyrus visus žudėm, moteris ir vaikus ėmėm į nelaisvę, išsivarėm daug galvijų ir žirgų" (XX, 2). Tokiu pagąsdinimu baigiamas beveik kiekvieno užkariautojų sėkmingo žygio aprašymas.

H. Latvis — jų apologetas ir norėjo išaukštinti vokiečių riterius. Jo Kronikoje istorinė tiesa pridengta dvigubu šydu — pagyrimu užkariautojams ir religine retorika, tačiau paslėpti autoriui jos nepavyko. Taip teigiama pratarmėje, kurią V. A. Bistrianskis baigė šitaip: „Livonijos kronika kelia visokeriopą susidomėjimą. Nėra abejonės, kad, perskaitę naują jos leidimą, naudos turės ne tik istorikai specialistai, bet ir gerokai platesni skaitytojų sluoksniai, besidomintys TSRS tautų praeitimi. Pabaltijo tautų viduramžių istorijos tyrinėtojams Livonijos kronika yra svarbus istorijos šaltinis. Kartu ji turi reikšmę dokumento, atskleidžiančio fašistų melagystę apie tariamą vokiečių šunų riterių kultūrinę misiją tolimais viduramžiais"[3].

Pratarmės autorius reikšmingos ir rūpestingai parengtos knygos

---

[3] Ten pat. P. XV.

išleidimą teisino vienpusišku politiniu jos teksto suaktualinimu masiniam skaitytojui. Toks populiarinimas, reiškęs mokslo vulgarinimą, pateisinamas, žinant, kuo ypatingi buvo knygos leidimo metai. Betgi po karo žinomos mokyklinės politinės tiesos iliustravimas pasirinktais faktais kaip pavyzdžiais iš išimties pasidarė taisykle, patogia kompiliacijoms, vadintoms objektyvumu, ir karingam tonui, atsisakant savarankiško mokslinio vertinimo, dėl kurio gali būti skirtingų nuomonių.

Skelbiant bet kurį istorijos šaltinį, net ir masiniam skaitytojui dera pasakyti, kas, kada sukūrė šaltinio tekstą, ko juo buvo siekiama ir kam jis skirtas. Tokia informacija ypač reikalinga, leidžiant lietuvių kalba H. Latvio kroniką, kuri Lietuvos istorijoje, galima sakyti, tebėra *terra nullius* (niekieno žemė). Ją nustelbė Petro Dusburgo kronika, nors Livonijos kronika lygiai šimtu metų senesnė už Prūsijos žemės kroniką ir visais požiūriais daug vertingesnė. P. Dusburgą išpopuliarino XIX a. romantikai už paskleistą mitą apie prūsų pagonių popiežių Krivį ir jo šventovę Romuvą. Romas Batūra kronikos vertimo paaiškinimuose nurodo, kiek daug apie Romuvą ir Krivį prirašė įžymūs ir nežymūs autoriai[4]. R. Batūra buvo tikras — Romovėj, ar Romuvoj, buvo prūsų, lietuvių ir kitų baltų religinio kulto centras, todėl nepastebėjo, kad P. Dusburgas aprašė, kaip kryžiuočiai ugnimi ir kalaviju naikino pagonybę, bet Prūsijoje ir Lietuvoje jie nesugriovė nė vienos pagonių šventyklos, nesunaikino stabo ir nesugavo nė vieno pagonių kunigo. Maža to, remdamasis P. Dusburgo teiginiu, kad Krivį „gerbė kaip popiežių, nes kaip valdovas popiežius valdo visuotinę tikinčiųjų bažnyčią, taip ir jo valiai bei potvarkiui pakluso ne tik minėtosios gentys, bet ir lietuviai, ir kitos tautos, gyvenusios Livonijos žemėje“[5], iš to daro išvadą, kad „vyko vieningos tautybės bei baltiškosios Lietuvos valstybės formavosi procesas, kurį sustabdė vokiečių ir kt. šalių feodalų, katalikų bažnyčios, Kryžiuočių ordino agresija“[6]. P. Dusburgas to pagonių popiežiaus valdžiai priskyrė Livonijos tautas, tarp jų ir lietuvius, ir jeigu R. Batūra būtų pasidomėjęs, kas Livonijos kronikoje rašoma apie baltus, jų tarpusavio santykius ir santykius su krikščionimis rusais ir jų kunigaikštysčių valdovais bei vokiečiais užkariautojais, būtų sužinojęs, kokius kunigaikščius Lietuva turėjo iki Mindaugo, kaip jie dalyvavo kovose prieš latvių ir estų užkariautojus, kokiomis aplinkybėmis žuvo ir kad jie norėjo savo valdžiai pajungti kitas tautas, vargu ar iš mito būtų daręs pranašystę apie baltų valstybę. Be to, sekdamas romantikais ir gerbdamas visa, kas labai sena, būtų pastebėjęs, jog H. Latvio kronika paskelbta 120 m. anksčiau už P. Dusburgo kroniką.

---

[4] *Petras Dusburgietis.* Prūsijos žemės kronika. V., 1985. P. 355—360.
[5] Ten pat. P. 87.
[6] Ten pat. P. 19.

Livonijos kronikos nuorašą, padarytą XVI a., Hanoveryje rado Johanas Danielis Gruberis ir 1740 m. paskelbė[7] originalo (lotynų) kalba ir ta kalba parašė paaiškinimus. J. D. Gruberis žinojo, kad tekstas sukurtas XIII a. gyvenusio mokyto talentingo žmogaus, bet antraštėje nepasakytas to žmogaus vardas.

Viduramžių literatūros veikalų autorių vardai buvo pasakomi ilgose antraštėse, kurios atstodavo anotacijas. Livonijos kronika be autoriaus vardo. J. D. Gruberis jį nustatė iš teksto, daugelyje vietų parašyto pirmuoju asmeniu, dažnai vartojant „mes" ir rečiau „aš". Vienoje vietoje (XVI, 3), pasakojant apie 1212 m. lyvių maištą, parašyta: „Tada lyviai su dideliu riksmu ir triukšmu suėmė probstą ir Teodoriką, vyskupo brolį, fogtą Gerhardą ir riterius ir klierikus su visais tarnais, suvarė juos į pilį, sumušė ir įkalino. Norėjo suimti ir vyskupą, tačiau jiems sutrukdė grasinimais jo dvasininkas (*sacerdos*) ir vertėjas (*interpres*) *Henricus de Lettis*". Kitoje vietoje rašoma, jog, daliai latgalių, gyvenusių prie Imeros upės, sutikus krikštytis, „vyskupas, kupinas džiaugsmo ir rūpesčių, pasiuntė atgal į tą kraštą Henriką, savo mokinį (*scholaris*), įšventintą dvasininku, kartu su Alebrandu. Kai krikštas tame krašte buvo atliktas, Alebrandas grįžo namo. O antrasis, pastatytą bažnyčią gavęs leno (feodo) teisėmis, gyveno tarp jų (naujakrikštų) ir tarp daugybės pavojų, be paliovos skelbė būsimojo gyvenimo palaimą" (XI, 7). Kitur jis vadinamas *Henricus de Ymera* arba tik Imeros dvasininku. Tekste „mes" ir „aš" veiksmai priklauso Kronikos autoriui, Rygos vyskupo Alberto metraštininkui. Tai matyti iš Kronikos gale pridėto paaiškinimo: „Čia nieko daugiau nepridėta, užrašyta, ką mes patys savo akimis matėme, o ko nematėm, tą sužinojom iš mačiusiųjų ir prie to dalyvavusių" (XXIX, 9). Tačiau, aprašydamas daugelį įvykių, kuriuose dalyvavo drauge su kitais, kalba trečiuoju asmeniu.

Pirmasis Kronikos leidėjas J. D. Gruberis iš teksto nustatė, kad jos autorius — latvis, vietinis, mokantis Lettijos (Latvijos) gyventojų kalbą, mokęsis Vokietijoje vienuolyne, vyskupo Alberto atgabentas į Livoniją ir 1208 m. įšventintas Imeros kunigu. Tik tiek buvo galima sužinoti apie autoriaus biografiją iš teksto. Vėlesni Kronikos su jos vertimais į kitas kalbas leidėjai duomenų autoriaus biografijai ėmė ieškoti ne Kronikos tekste. Tas Henrikas, įšventintas 1208 m., pagal bažnytinius kanonus negalėjo būti jaunesnis kaip 21 metų. Jis atgabentas į Livoniją 1203 metais. Vadinasi, 16 m. jaunuolis buvo apgyvendintas vyskupo dvare ir čia galėjo tęsti vienuolyne pradėtą mokslą. Jo gimimo data būtų 1187 metai. Tada išeitų, kad pirmasis Livonijos vyskupas Meinardas (1184—1196 m.) jį, 10 m. berniuką, kaip įkaitą ar belaisvį, išgabeno į Vokietiją ir atidavė vienuoliams auklėti. Kroniką rašyti baigė 1225 m., o priedą, skirtą popiežiaus legato vizitui,— 1226—1227

[7] Origines Livoniae sacrae et civilis seu Chronicon Livonicum vetus, continens res gestes trium primorum episcoporum. Francofurti et Lipsiae, 1740.

metais. Toliau apie Kronikos autoriaus veiklą žinių nėra. Buvo manoma, kad tais metais, dar visai jaunas, jis mirė, nes Kronikoje įvykiai aprašomi pagal Alberto vyskupavimo metus, o vyskupas, jo globėjas, mirė 1229 metais.

Išpopuliarėjusios Kronikos leidėjai, vertėjai ir tyrinėtojai, žinodami autoriaus vardą, kilmę ir pareigas, atkakliai ieškojo duomenų kituose to amžiaus šaltiniuose. Vienas tyrinėtojas (H. Berkholcas) civiliniuose aktuose aptiko, kad 1259 m. vasarą Papendorfo dvasininkas Henrikas (*Hinricus, plebanus de Papendorpe*), davęs priesaiką, liudija apie vyskupo ir Ordino valdų ribas prie Burtniekų ežero ir Salis upės Latvijos teritorijoje. Jo parodymai buvo gauti skubant, nes liudytojas esąs labai senas ir silpnas, o dalybose, vyskupo įgaliotas, jis dalyvavęs. Iš kitų dokumentų aiškėja, kad Papendorfo klebonas yra buvęs kunigu Sontaganos parapijoje (*parochia Sontakela*), kur, ramiai gyvendamas, mėgo gaudyti neges Orvagugės upėje. Taigi, 1259 m. duodamas parodymus dėl žemių dalybų, turėjo ne mažiau kaip 72 m. ir palaikytas karšinčium[8]. Kodėl jis liovėsi rašyti Kroniką, neprivedęs jos teksto iki vyskupo, savo mecenato, mirties, liko paslaptis J. D. Gruberiui ir kitiems, vėlesniems Kronikos leidėjams bei vertėjams.

Didelio formato, gero popieriaus ir rūpestingos spaudos veikalą J. D. Gruberis dedikavo Jurgiui II (*Georgio II*), Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Airijos (*Hiberniae*) karaliui, retoriškai aukštindamas jo protėvių, ypač Henriko Liūto (*Henrici Leonis*), nuopelnus krikščioniškai Europai, o išėjusią iš spaudos knygą savo ranka užrašė ir pasiuntė Rusijos imperatorei Annai Ivanovnai, kaip Livonijos valdovei. Tačiau pirmieji leidiniu susidomėjo ne anglai ir ne rusai, o vokiečiai.

Po septynerių metų Livonijos kroniką Johanas Gotfridas Arntas (Arndt) išvertė į vokiečių kalbą. Jis panaudojo J. D. Gruberio lotyniškus paaiškinimus ir pridėjo savų, kad tekstas būtų aiškus vokiečiui, XVIII a. skaitytojui. J. D. Gruberis turinyje ir paaiškinimuose teutonus (*theutonici*) vadino germanais, neskirdamas jų nuo kitų vokiečių: saksų ir fryzų. Pagonių (lietuvių ir žemgalių) valdovus jis vadina kunigaikščiais (*duce Swelegato, duce Westhardo*); originale drauge su kitais žemių viršininkais ir seniūnais jie yra *princeps et seniores*. Lettonų į lietuvius jis nevertė. Tai padarė vėliau kiti leidėjai, turėję rastą nebe vieną Kronikos rankraštį, o kelias kopijas. Jie pildė pasitaikiusias originalo spragas, tobulino vertimus ir gausino komentarus. Didelį darbą atliko A. Hansenas: pakartojo Kronikos tekstą, dar kartą vertė į vokiečių kalbą ir daug ką tikslino[9]. Jis suskirstė tekstą skyriais, nustatė dabartinę chronologiją ir įvykių datas, nes H. Latvis metus žymėjo pagal Marijos kalendorių —— nauji metai pradedami kovo 25 dieną. Be to, laikas skaičiuojamas Alberto vyskupavimo metais,

---

[8] *Генрих Латвийский.* Хроника Ливонии. С. 17—18.

[9] Scriptores rerum Livonicarum. Riga u. Leipzig, 1853. Bd. 1.

kurie pradedami ne sausio, o kovo pirmą dieną, nes tą dieną (1198 m.) Albertas įšventintas vyskupu. Tad kai kalbama apie sausio ar vasario įvykį, sakysim, septintais vyskupavimo metais, kas atitinka 1203 metus, tą įvykį reikia skirti 1202 metams. Skaitant originalų tekstą arba vertimą, tai turėtina galvoje.

Kai daug kas buvo padaryta koreguojant ir papildant lotynišką tekstą (tekstologijoje) ir daug kas išaiškinta vertimų komentaruose, atsirado staigmena: 1862 m. Varšuvoje, grafo Zamoiskio bibliotekoje, A. Belovskis aptiko XIII a. pergamente rašytą Kroniką. Tai seniausias ir vienintelis pergamentinis egzempliorius. Diplomatiniais sumetimais rankraštį padovanojo buvusios Livonijos, tapusios Rusijos imperijos autonominiu kraštu, valdytojui. E. Pabstas 1867 m. jį paskelbė Taline (Revelyje) su nauju vokišku vertimu. Įsidėmėtina knygos antraštė: „Heinricho iš Latvijos Livonijos Kronika, patikimas pranešimas apie tai, kaip krikščionybė ir vokiečių viešpatavimas prasiskynė kelią į lyvių, latvių ir estų kraštą“[10]. Pačioje leidinio antraštėje išdėstytas politinis Kronikos vertinimas.

Tais pačiais metais leidinyje apie Pabaltijo istoriją[11] išspausdintas Kronikos vertimas į rusų kalbą, tačiau versta ne iš lotyniško originalo, o iš E. Pabsto vokiško vertimo. Šis vertimas netrukus išėjo atskira 285 puslapių knyga[12]. Ji skirta Estijos Literatūros draugijos 25 metų sukakčiai paminėti ir vertėjo (E. V. Česichino-Vetrinskio) skirta Estijos bajorams. Nors vertimas netobulas, tačiau plačiai paplito Pabaltijo kraštuose ir Rusijoje. Kronikos XXV—XXVII skyrių fragmentai rusiškai buvo paskelbti 1854 m. Peterburgo Mokslų Akademijos mokslo darbuose.

E. Pabstas gerokai taisė originalo tekstą, aiškino sunkiai suprantamas vietas, padarė nemaža topografinių pastabų, tačiau jo teksto vertėjas daug ko nesuprato, neaiškias vietas praleidinėjo arba perpasakojo savais žodžiais, iškreipdamas prasmę, be to, neištaisė daugelio spaudos klaidų. Visą sudėtingą tolesnį teksto autentikos nustatymą ir sąvokų ar žodžių aiškinimą baigė L. Arbuzovas[13]. Jo darbu rėmėsi S. A. Anninskis, darydamas naujausią Kronikos vertimą į rusų kalbą.

H. Latvio Kronikai paplitus lotynų, vokiečių ir rusų kalbomis, kilo istorikų ir kalbininkų susidomėjimas ir ginčai dažniausiai dėl vietovardžių identifikavimo. Ypatingo dėmesio, daugiausia rusų istorikų, susilaukė Koknesės ir Gercikos kunigaikštystės, kurių valdovai buvo krikščionys pravoslavai, o jų valdiniai —

---

[10] Heinrichs von Lettland Livländische Chronik, ein getreuer Bericht, wie das Christentum und die deutsche Herrschaft sich im Lande der Liven, Latten u. Ehsten Bahn gebrochen. Nach Handschrift mit vielfacher Berichtigung des üblichen Textes aus d. Lateinischen übersetzt u. erläutert Eduard Pabst. Reval, 1867.

[11] *Сборник материалов и статей по истории Прибалтийского края. Рига, 1876. Т. I.*

[12] *Пабст Э.* Генриха Латыскаго Ливонская хроника. Ревель, 1867.

[13] Die Handschriftliche Überlieferung des „Chronicon Livoniae“ Heinrichs von Lettland // Acta Universitatis Latviensis. Riga, 1926, 1927. Vol. 15, 16.

pagonys, davę pavaldumo ir taikos saugojimo duoklę. Abiejų kunigaikštysčių likimas tragiškas. Kur stovėjo Koknesė, nustatyti nesunku: miesto vardas kilęs nuo to paties pavadinimo upės, be to, nepakeistas išlikęs iki šių dienų, yra ir daiktinis paminklas — pilies griuvėsiai. Kitaip atsitiko su Gercika. Apie šį miestą daug žinojo ir parašė H. Latvis.

Rygos vyskupas, subūręs kariuomenę iš kryžiuočių (piligrimų), kalavijuočių, krikštytų latvių ir lyvių, žygiavo prieš Gercikos kunigaikštį Visvaldį, kuris buvo vedęs lietuvio kunigaikščio Daugeručio dukterį. Su lietuviais susigiminiavęs ir susidraugavęs, dažnai pats vadovavo jų kariuomenei, padėdavo jai persikelti per Dauguvą, parūpindavo maisto žygio metu, ir lietuviai „viešpatavo ant visų šituose kraštuose gyvenančių genčių, tiek krikščionių, tiek ir pagonių". Lietuvių raitelių visi bijojo, rusai bėgo nuo jų kaip kiškiai nuo medžiotojo, kaip avys be ganytojo, atsidūrusios vilkų gaujoj, o lyviai ir latviai turėjo aprūpinti juos maistu ir pašaru. Gercika buvo užpulta ir nugalėta 1209 m. rudenį. Į nelaisvę paimta Visvaldžio žmona ir atiduota vyskupui su jos mergaitėmis ir moterimis ir visu dvaro turtu: drabužiais, sidabru ir purpuru, galvijais, bažnyčios varpais, ikonomis, papuošalais ir kitomis gėrybėmis. Nuniokotą miestą su pilimi krikščionys padegė. Visvaldis, su dalimi karių išsigelbėjęs kitoje Dauguvos pusėje, pamatęs gaisrą, labai nuliūdo ir iš skausmo verkė: „O Gercike, mielasis mieste! O mano tėvų palikime! O nelaukta prapultis manojo miesto! O varge! Ar tam aš gimiau, kad matyčiau degantį savo miestą ir žūstančią savo tautą" (XIII, 4).

XVIII a., kai Kronika pirmą kartą buvo skelbiama, Gercikos jau nebuvo. Kitose Livonijos kronikose paskutinį kartą ji paminėta 1359 metais. J. D. Gruberis, patyręs, kad rankraštyje nemaža sunkiai įskaitomų ar sukeistų raidžių, spėjo, kad to tragiško likimo miesto pavadinime gali būti raidė *B* pakeista raide *G* ir žodžio kamiene buvo *Birze* — Biržai, Lietuvos garsių kunigaikščių Radvilų tėvonija. Ilgai ir atkakliai buvo ieškoma, kur stovėjo Gercika, kas ją valdė ir kuriai valstybei priklausė, kokią reikšmę turėjo. Prie rusų istorikų N. M. Karamzino, N. Polevojaus, D. Ilovaiskio, A. N. Veselovskio, A. Sapunovo prisidėjo ir Lietuvos istorijos patriotai Ignas Danilavičius ir Teodoras Narbutas.

Ginti nuomonę, kad *Gercike* atsirado iš *Berzike* (vokiška *z*=*c*) ir kad tai Biržai, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dalis, buvo sunku, nes Biržai toli nuo Dauguvos, o iš Kronikos teksto matyti, jog Gercika yra ant Dauguvos kranto. T. Narbutas, sutikęs, kad J. D. Gruberio spėjimas nepagrįstas, ir tikėdamas, jog tarp Padauguvio gyventojų vardas, nors ir pakeistas, turėjo išlikti, klausinėdamas žmones, aptiko upelį, vadintą *Gerzak* arba *Birzak,* kur, nutiesus Daugpilio—Rygos geležinkelį, netoli tos spėjamos vietos buvo įrengta stotelė ir rusiškai pavadinta Cargradu, pakeičiant buvusį vokišką Šliosbergą, kas lietuvių ir latvių kalbose reiškė piliakalnį. Cargrado-Gercikos etimologija susidomėjo istorikai ir

ypač filologas akademikas E. Kunikas. Jam ir buvo išverstos ir 1854 m. paskelbtos trijų Kronikos skyrių ištraukos. Šliosbergo piliakalnį kasinėjo Kuršo senienų muziejaus saugotojas archeologas I. Deringas ir padarė išvadą: Gercikos būta čia, dešiniajame Dauguvos krante, 169 km nuo Rygos ir 2,5 km nuo geležinkelio stoties.

Gercikos ieškojimas, sukėlęs daug ginčų tarp istorikų ir kalbininkų, galima sakyti, buvo paskutinis Kronikos autentiškumo patikrinimas. Vertėjus ir tyrinėtojus stebino tai, kad jos autorius be plataus istoriko ar politiko akiračio, aprašo tik tai, kas vyko Livonijoje ir tik per 40 metų, turėdamas vieną tikslą: pavaizduoti pagonių netikėlių „atvertimą". Jis pasakoja apie amžininkus, apie topografiškai artimus jam įvykius, visai neliesdamas tautų ar genčių praeities ir nesamprotaudamas istorinėmis, etnografinėmis temomis. Remdamasis savo patirtimi ir amžininkų pasakojimais, autorius įvykius aprašo labai smulkiai, tiksliai ir vaizdingai. Net didžiausi skeptikai, tikrinę žinias pagal kitų kraštų, popiežiaus, Kalavijuočių ar Kryžiuočių ordinų aktus, pripažino, kad aprašomi asmenys istoriškai tikri, o geografiniai ir chronologiniai duomenys patikimi. Lygindami vokiečių, danų ir rusų naratyvinių ir dokumentinių to meto šaltinių žinias su H. Latvio duomenimis, tyrinėtojai pirmenybę pripažino H. Latviui. Apie santykius su vokiečiais, rusais, danais ir švedais jis papasakojo daugiau, smulkiau ir chronologiškai tiksliau už šių tautų to meto istorikus ir literatus. Tik nereikia tikėti karių, ypač priešo, skaičiais, nes to laikotarpio literatūroje žodžiai „šimtas" ir „tūkstantis" buvo vartojami ne tikslumui išreikšti, o įspūdžiui sudaryti.

Naugardo ir Pskovo metraščiai, nors nemažai rašo apie rusų santykius su kaimynais XII—XIII a., tačiau apie Livonijos reikalus užsimena trumpai ir sausai, nemini Gercikos ir Koknesės valdovų vardų ir neaprašo Polocko kunigaikščio Vladimiro santykių su Rygos vyskupu. Šių metraščių tyrinėtojams turimą chronologiją reikėjo koreguoti pagal H. Latvį. Jo žinios užėmė deramą vietą Rusijos istoriografijoje, kurios pradininkas buvo Nestoras. Danai apie savo karalių Voldemarą II iš H. Latvio sužinojo daugiau negu iš savų autorių.

Vokiečių istorikai buvo dėkingi H. Latviui už teutonų išaukštinimą, smulkų ir vaizdingą aprašymą, kaip lyviams, latviams ir estams buvo „uždėtas saldus krikščionybės jungas", tačiau vertino jį kaip naivų ir sąžiningą raštininką be politinės orientacijos. Pirmas tokią mintį iškėlė J. D. Gruberis, remdamasis sakiniu iš išankstinio Kronikos užbaigimo, kad Kristaus garbė „už įstabius darbus neliktų užmiršta ateityje dėl žmonių neatidumo ar aptingimo, mes, viršininkų ir draugų prašomi, nusprendėm ramiai parašyti apie ją ir palikti ainiams" (XXIX, 9). Jis parašęs tai, kas buvo liepta rašyti. Vienas iš įžymių Kronikos leidėjų ir komentatorių — H. Hildebrandas — padarė išvadą, kad H. Latvis daug ką matė ir girdėjo, bet nesuprato[14]. Jo Kronikos idėjinę politinę kryptį arba

[14] *Hildebrand H.* Die Chronik Heinrichs von Lettland. B., 1865. S. 160—165.

tendenciją nustatęs vyskupas ir Kalavijuočių ordino magistras, tarp kurių būta nesantaikos, todėl tekstas dvilypis.

Kiti tyrinėtojai atmetė tokią pažiūrą, nes ji paremta oficialiosios pasaulėžiūros tapatinimu su autoriaus individualia. H. Latvio tekste nėra deklaratyvaus įprastinio Livonijos vidaus visuomeninių politinių santykių vertinimo. Tie santykiai suvokiami iš sukurtų vaizdų. Jo požiūris į oficialiai vertinamus dalykus individualus, jis ne mąstytojas ir ne mokslininkas, o rašytojas, savo tariamu naivumu toli pralenkęs amžininkus poetus, rašiusius eilėmis ir proza. H. Latvis — ne abejingas, realybės aprašinėtojas, o talentingas stilistas, atsisakęs amžininkų gražbylystės ir sugebėjęs savas mintis ir jausmus išreikšti tikrais, bet intriguojančiais siužetais. Jo pastaba, kad „kas čia neparašyta arba nepaminėta, vengiant sukelti skaitytojams nuobodulį" (XXIX, 9), rodo estetines pastangas. Įvykiai aprašomi pamečiui ir nuosekliai, veiksmų priežastys ir išdavos logiškos, jos išorinės, nėra jausmų reiškimo retorikos. S. A. Anninskis padarė tokią išvadą: Kronika, „pasirodo", visiškai originalus kūrinys, jame nėra nieko, kas būtų paimta iš kitų autorių, ir net nuo dokumentinių šaltinių jis beveik visai nepriklausomas, nors apskritai neprieštaraujantis jų esmei"[15].

Kronikos kalbą puošia iš Horacijaus, Vergilijaus, Ovidijaus, Kornelijaus Nepoto ir kitų Antikos autorių paimti cituojami posakiai. Jis mini Scilę ir Charibdę. Galima abejoti, ar H. Latvis skaitė tų autorių originalus; greičiausiai su jų tekstais susipažino iš mokyklinių chrestomatijų. Tai, žinoma, esmės nekeičia, jis rašė Antikos klasikų stiliumi. Nors gerai pažino viduramžių autorius, bet jais nesekė. Tekste yra frazių iš Biblijos, bet jų vartojimas aiškiai skiriasi nuo oficialiųjų, net dokumentinių, raštų. H. Latvis rašo: „Estonijos bažnyčia kentėjo nuo daugelio karo negandų panašiai kaip gimdanti moteris, kenčianti nuo liūdesio ir skausmo iki pat gimdymo, o jos pačios tyko drakonas, tai yra tas begemotas, kuris, siurbdamas upę, tikisi, kad Jordanas sueis į jo nasrus. Minima bažnyčia niekaip negalėjo išvengti jai gresiančio didelio pavojaus, nes pati buvo maža ir silpna, ją galėjo apginti tik Livonijos bažnyčia" (XXVIII, 4). Popiežiaus Inocento III 1204. X. 12 d. bulėje, raginančioje Brėmeno arkivyskupijos krikščionis žygiui gelbėti Livonijos bažnyčios, rašoma: „Nors taikos evangeliją ir gėrio evangeliją skelbiančiųjų žodžiai pasklis po visą žemę ir net iki pasaulio pakraščių, kad pagrįsčiau būtų galima pasaulį kaltinti dėl teisybės ir nusidėjimų, tačiau (kaip) nendrių pavėsyje miegančiam begemotui, kuris, siurbdamas iš upės, nesistebi, o yra visiškai tikras, kad Jordanas teka jam į nasrus, taip kai kuriems teisybės spindesys lieka svetimas ir netikinčiųjų protas apakintas, o Kristaus garbės evangelijos šviesa negali jiems šviesti, ir jie, valdomi nedorų jausmų, nebepajėgia

[15] *Генрих Латвийский.* Хроника Ливонии. С. 23.

pažinti to, kuris tamsybėse įžiebė spindinčią šviesą, ir už tas nedorybes ir neteisybes, užstojančias tiesą, ištiks juos iš dangaus Dievo rūstybė“[16].

H. Latvis užrašė tai, ką buvo girdėjęs iš amžininkų apie pirmojo Livonijos vyskupo Meinardo apaštalavimą tarp pagonių lyvių, kurie netesėjo pažado krikštytis. Apšlakstytieji krikšto vandeniu tą vandenį, kaip paslaptingą ir stebuklingą, galintį pakenkti jų pasėliams, nuplovė maudydamiesi Dauguvoje, metė burtus: žudyti vienuolį Teodoriką ar palikti jį gyvą, paskui kaltino jį dėl saulės užtemimo ir tikėjo gydymu žolėmis (I, 9, 10). Popiežius, ragindamas Saksonijos krikščionis į žygį prieš Livonijos pagonis, remdamasis tais pačiais duomenimis, jų tikėjimus ir papročius pavaizdavo taip: „Vyskupas buvo atvykęs į Livonijos provinciją, Viešpaties vardu mesdamas pamokslavimo tinklus žvejoti laukinėms tautoms, kurios Dievui priderančią pagarbą skiria kvailiems gyvuliams, išlapojusiems medžiams, vaiskiems vandenims, vešlioms žolėms ir netyroms dvasioms, jis (vyskupas Meinardas), Viešpačiui leidžiant, tiek sėkmingai pasidarbavo, kad, daugelį nuo jų klaidų atitraukęs, į teisybės pažinimą atvedė ir, šventojo krikšto vandeniu atgaivintus, išganinguoju mokslu apšvietė. Tačiau priešiški žmonės, kurie tartum riaumojantis liūtas klaidžioja aplinkui ieškodami, ką galėtų praryti, pavydėdami jiems atsivertimo kaip ir išganymo, nedorais kurstymais sukėlė prieš juos persekiojimus aplinkinių pagonių, trokštančių nušluoti juos nuo žemės paviršiaus ir pašalinti iš to krašto krikščionių vardo atminimą“[17].

Pripažinus H. Latvį rašytoju, labai reikšmingo veikalo autoriumi, XIX a. kilo ginčas dėl jo tautybės: tokiu mokytu ir talentingu žmogumi negalėjo būti nežinomos tautos krikštytas pagonis. Kronikos autorius galėjo būti iš Livonijos kilęs vokietis, nes vokiečių pirkliai su ginkluotais palydovais ir dvasininkais misionieriais Padauguvyje buvojo daug anksčiau, nei savo veiklą pradėjo vyskupas Meinardas. Šimtą metų pripažįstama D. J. Gruberio nuomonė, jog Kronikos autorius — iš Livonijos kilęs lettas, t.y. latvis, 1858 m. buvo pradėta griauti. Požiūrį, kad H. Latvis — vokietis, skelbė H. Hildebrandas ir E. Pabstas. Jie autorių vokiškai vadino ne *Heinrich der Lette*, o *Heinrich von Lettland*, kas turėjo reikšti Henriką iš Latvijos. Šios nuomonės šalininkai įrodinėjo, kad tas Henrikas — ne šiaip sau kaimietis, o vyskupo giminaitis ir kilmingas, nes lotyniškas „de“ atstojąs vokiečių „von“ ir rodąs aristokratišką kilmę. Kronikos autorius laikęs save vokiečiu, nes, kalbėdamas apie vokiečius, daug kartų pavartojo „mes“; latvių kalbos nemokėjęs. Pagaliau esą ne tiek svarbu, ar tas fenomenalus Henrikas kilimo vokietis, ar krikštytas latvis, patekęs į Vokietiją, jis vokiečių kultūros skleidėjas pagoniškose ir kartu atsilikusiose Pabaltijo tautose.

---

[16] Popiežių bulės dėl kryžiaus žygių prieš prūsus ir lietuvius XIII a. V., 1987. P. 29.

[17] Ten pat. P. 26.

D. J. Gruberio nuomonę palaikė A. Hansenas ir J. G. Arntas. Henrikas — Kronikos autoriaus krikščioniškas vardas, pavardę atstoję̨s *„de Lettis"* reiškė jo kilmę ir gentinę priklausomybę pagal gyvenamąją vietą. Jis iš tos Livonijos dalies, kuri Kronikoje vadinama *Lettia,* jo draugas vertėjas Pilypas — iš lettonų genties (XV, 9), o *Lettonia* (Lietuva) Livonijai nepriklausė. Lotyniškas „de" netapatintinas su vokiečių „von", atsiradusiu iš privilegijuotų žemvaldžių, feodų (lenų, beneficijų) laikytojų. Tokie pirmieji Livonijos žemvaldžiai, pasaulietinių ar bažnytinių lenų laikytojai vadinami valdos būdvardžio forma: Rūdolfas Tureidietis, Bertoldas Vendenietis, Konradas Ikeskolietis. H. Latvis kartais vadina save dvasininku iš Imeros *(sacerdos de Ymera),* bet tai ne titulas, o žemiausias bažnytinės tarnybos pavadinimas. Savo krašto žmonėms jis nebuvo abejingas: aprašydamas jų žiaurius veiksmus, švelnino įspūdį. Iš teksto nematyti, kad Lettijos lettai su vokiečiais krikščionimis būtų kariavę, jie pirmieji pasidavė užkariautojams ir priėmė krikštą. H. Latvis nuolaidesnis lettams ir vendams, kaip savu noru priėmusiems katalikybę ir ginantiems ją kartu su vokiečiais (X, 14; XII, 6).

Kronikos autorius nebuvo metraštininkas vienuolis, ramiai dirbęs vienuolyno celėje. Jis dalyvavo visuose svarbesniuose šalies įvykiuose, mokėjo vietos gyventojų kalbą, gerai pažino jų buitį ir kultūrą; toks stebėtojas negalėjo būti svetimšalis. Be to, nebuvo vienintelis mokytas pagonis. Į jį panašūs buvo lietuvis Pilypas (XV, 9) ir Vironijos estas Joanas, Holmo dvasininkas (X, 7). Nors argumentai, kad Kronikos autorius latvių kilmės, pakankamai svarūs, tačiau jie negalėjo paneigti apibendrinančios ir visai teisėtos išvados, kad jis, būdamas krikščionis, ne tik stovėjo vokiečių, Latvijos ir Estijos užkariautojų, pusėje, bet ir aktyviai padėjo jiems.

Kronikos autoriaus tautybės klausimas liko supainiotas, neišaiškintas. Iškelta problema ir negalėjo būti išspręsta, manant, kad skirtingos žmonių kalbos ir jų pagrindu susidariusios tautų grupės atsirado tada, kai Nojaus palikuonims Dievas neleido statyti Babelio bokšto, tiek sumaišydamas jų kalbas, kad vieno tėvo vaikai nebegalėjo susikalbėti. Taip atsiradusios semitų, efetitų ir kitos kalbų grupės. Tai vaizdingas Biblijos mitas, į knygas įrašytas patyrus rasinį žmonių skirtumą. Prie efetitų kalbų grupės priklausė indoeuropiečiai, kuriuos vokiečiai vadino indogermanais. Tacitas pirmas greta plačiai žinomų germanų paminėjo švedus *(svevus)* ir aisčius *(aestiorum gentes),* gyvenusius kitoje Baltijos jūros pusėje. Po to aisčius minėjo Kasiodoras neišlikusiame veikale „Gotų istorija", teigdamas, kad yra gotų karaliaus Teodoriko laiškas aisčiams, rašytas 523—526 metais. Karalius buvo nustebintas atsiųstu dovanų gintaru, nes pagarbą reiškusi tauta, kuri jo valdžiai nepriklausė ir kuriai jis nieko negalėjo padėti[18]. Kitas gotų istorikas Jordanas veikale „Apie getų kilmę ir veiklą", parašytame maždaug 551 m., teigė, kad gotų karalius Hermanrikas, karaliavęs 350—376 m., buvo šaunus, karingas ir išmin-

[18] *Jurginis J.* Legendos apie lietuvių kilmę. V., 1971. P. 63.

tingas, nugalėjęs daugelį šiaurės tautų. Herulus sumušęs, o venedai, nors ir niekinę ginklą, bet ketinę priešintis ir turėję nusileisti ne taip gausiems, bet gerai ginkluotiems gotams. Jis pavergęs ir ilgiausiame germanų okeano pakraštyje gyvenusius aisčius, kurie įsikūrę už vidivarijų ir kur Vysla trimis šakomis įteka į jūrą. Aisčiai — taikinga žmonių giminė, gyvenanti į rytus nuo germanų, t. y. dešiniajame Vyslos krante. Hermanrikas užvaldęs juos išmintimi ir šaunumu. Tai leidžia manyti, kad gotų karaliui neteko su aisčiais kariauti, kaip, sakysim, su herulais arba venedais[19].

Daugiau žinių apie aisčius pateikė keliautojas Vulfstanas, kilęs iš Šlėzvigo ir prekybos reikalais važinėjęs į Vyslos žiotis, buvo sustojęs danų valdomame Truso mieste. Jis užrašė tai, ką buvo girdėjęs pasakojant; jo žinios datuojamos 887—901 metais[20]. Tai paskutinis aisčių vardo paminėjimas. Po jo aisčiams skiriamoje teritorijoje tarp Vyslos žemupio ir Suomių įlankos atsirado kuršių, prūsų, sambių ir kitų tautybių ir genčių vardai. Ilgai buvo manoma, kad tai senąjį giminės vardą praradę aisčių palikuonys.

XIX a. vykstant ginčams dėl H. Latvio ir jo aprašytų Pabaltijo gyventojų etninės priklausomybės, paaiškėjo, kad aisčiais vadintos ne vienos kilmės ir net ne giminiškos tautos ir gentys, o tik kaimynės. Pagal šnekamąją kalbą ir rašto paminklus viena jų grupė priklauso indoeuropiečiams, kita — ugrosuomiams (ugrofinams), ne indoeuropiečiams, giminiškiems su vengrais (ugrais). Vokiečių filologas, Karaliaučiaus universiteto profesorius Georgas Neselmanas (Nesselmann), siekdamas, kad skirtingos kilmės aisčiai nebūtų tapatinami, 1845 m. aisčius-indoeuropiečius pavadino baltais — kalbotyros reikalui sugalvotu terminu, kurio istorijos šaltiniuose nėra. Ir kiekvienas, žinantis, kaip ir dėl ko jis sugalvotas, nė nemėgino ieškoti. Ir vis dėlto vienos etninės kilmės Pabaltijo tautos galėjo turėti bendrą pavadinimą. Pirmas jį atskleidė H. Latvis. Kronikoje jis aprašo lettų: Lettijos, Lettonijos ir Lettigalijos gyventojus. Jie visi vienos genties, skiriasi pagal teritorinę valdymo priklausomybę: Lettonijos gyventojai — lettonai, Livonijos dalies — Lettijos — lettai, o Lettigalijos — lettigalai. Jų kaimynai, gyvenę kairiajame Dauguvos krante, selonai (sėliai) ir samigalai (žemgaliai) yra jų giminaičiai, tačiau livonai (lyviai, lybiai) ir aisčių vardo paveldėtojai — estai — lettams (baltams) ne giminės, skiriasi kilme ir kalba. Lettonijos ir lettonų vardas ne atsitiktinis ir ne Kronikos autoriaus pramanytas. Šitai liudija tai, kad Mindaugas titulavosi *rex Lettowiae*[21], Gediminas lotyniškai — *rex letwinorum, letphinorum, lethphanorum, lethwinorum*[22], vokiečių kalba rašytose sutartyse jis — *koning van Lethoven, Lettowen*[23], Varmijos vyskupo rašte lietuviai — *litwini*[24], popiežiaus rašte Lietuva — *Letthovia*[25].

[19] Ten pat. P. 67.

[20] Scriptores rerum Prussicarum. Leipzig, 1861. Vol. 1. P. 733—735; Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. V., 1955. T. 1. P. 22—23.

[21] Liv-Est und Curlandisches Urkundenbuch/Ed. T. G. Bunge. Reval, 1853. Bd. N 263.

H. Latvis lettonus, lettus, lettigalus, *Lettonia, Lettia, Lettigalia* daug kartų minėjo, tuos vardus visada rašė vienodai, tik vieną kartą, aprašydamas, kaip rusai prie Odenpės ir Vendeno veikė kartu su lietuviais, vietoj lettonų pavartojo to vardo rusišką formą, būtent: „Kur rusai padarė mažiau žalos, ten pridėjo ranką litvinai *(litowini)* ir žalą padidino" (XXV, 3). Čia Kronikos autorius lettonus pavadino litvinais, norėdamas pabrėžti, kad juos, kaip savo bendrininkus, taip vadino rusai. Iš Kronikos teksto ir to paties laikotarpio popiežiaus bulių matyti, kad prie žodžio su kamienu *lett-* dedama priesaga reiškė: *-onija* — šalį, didelį žemės junginį, turintį savo valdovą *(princeps)*, *-ia* — žemę su vienu ar keliais seniūnais, *-galia* — šalies arba didelės žemės kraštą.

Livonijos kronikos autorius, kaip minėta, į Europos kultūros istoriją pateko ne baltiška Letto, o vokiška pavardė. Tai atsitiko verčiant veikalą iš XIII a. pirmosios pusės lotynų kalbos į XIX a. vidurio nacionalines vokiečių ir rusų kalbas. Versti tolimą praeitį siekiantį kūrinį labai sunku. Vertėjui reikia skaitytis su istoriškumo ir racionalumo reikalavimais. Jo tekstas turi būti istoriškai autentiškas ir naujoviškai logiškas ta kalba, į kurią originalas verčiamas. Nebevartojamiems ar pasikeitusios reikšmės žodžiams reikia ieškoti atitikmenų, kas ne visada pavyksta, ir dėl to pasitaiko net didelių nesusipratimų. Žuvus antram Livonijos vyskupui Bertoldui, lyviai sulaužė taiką, užpuolė vyskupo sodybą, „išsivedė arklius, tai dirvos liko neartos, bažnyčiai padaryta nuostolių beveik už du šimtus *martyres*" (II, 9). Vertime *martyres* virto kankiniais, nors tas žodis XIII a. reiškė pinigus, skaičiuojamus kiaunių kailiukais, rusų vadintais *kunicomis*. Pirmieji Kronikos vertėjai buvo vokiečiai, jie letto vardą, kaip paveldėtą, skyrė latviams, o lettono — lietuviams.

S. A. Anninskis savo vertime lettų nevadina *„latyšy"*, o lettonus verčia *„litovcy"*. Be to, Kronikos autorius jam — Genrich Latvijskij, kas atitinka vokiečių *Heinrich von Lettland*. S. A. Anninskio manymu, *de Lettis* reikšmė tokia abejotina, kad J. D. Gruberio ir jo šalininkų išvada dėl latviškos kilmės nepagrįsta. „Vokiška autoriaus orientacija nekelia abejonių ir turi tokį pat atspalvį, kokia visiškai priklauso *echten Deutschen*. Todėl kritiškam Kronikos vertinimui, stačiai sakant, nėra skirtumo, ar Henrikas buvo „vokietis, kuriam krikštyti lettai artimesni už kitus „pagonis", ar Vokietijoje išauklėtas lettas, kuris brendo vokiečių katalikybėje ir kultūra bei pažiūromis pasidarė daugiau vokietis negu lettas"[26]

Lettus padalijus į lietuvius ir latvius, o visus vokiečius (piligrimus kryžiuočius, brolius riterius kalavijuočius ir rygiečius miestiečius) suvienodinus, dingsta Kronikos autoriaus religinės ir kartu su jomis visuomeninės politinės pažiūros. Todėl vertėjams ir komentatoriams

[22] Gedimino laiškai. V., 1966. P. 23, 29, 37, 59.
[23] Ten pat. P. 65, 187.
[24] Ten pat. P. 81.
[25] Ten pat. P. 85.
[26] *Генрих Латвийский.* Хроника Ливонии. С. 15.

tokie klausimai, kaip, ko kūriniu buvo siekiama, kam jis skirtas ir kodėl talentu sužibėjęs autorius liovėsi rašęs ir iš vyskupo sekretoriaus pasidaręs nežymios parapijos vikaru, besitenkinančiu žvejyba, atrodė nekeltini ir nespręstini.

Kronikos originalo tekste daug dalykų rašoma nevienodai, nemaža prieštaringų ir, atrodo, nelogiškų sakinių ar jų junginių. Rašoma: duoti taiką ir sudaryti taiką, apgrobti ir siaubti arba niokoti kaimą, priimti krikšto paslaptį ir ją išduoti. Vyskupas įsteigė Kalavijuočių ordiną *(Fratres militiae Christi)*, tačiau Kronikoje jie pradedami minėti tik po penkerių metų nuo įsteigimo, nevadinami kalavijuočiais *(gladiferi, ensiferi)* ir statomi žemiau už vokiečius kryžiuočius, vadinamus piligrimais (maldininkais). Be to, Kronikos pradžioje apie pagonis lettonus ir jų valdovus kalbama ne tik palankiai, net giriamai: jie narsūs kariai, geri raiteliai, klauso savo seniūnų ir karvedžių, nelaisvėn patekusius stengiasi išvaduoti, o žuvusius — pagarbiai palaidoti, į nelaisvę patekusių graikų apeigų krikščionių negalima žudyti ir baudžiant pralieti jų kraują. Kronikos ketvirtoje „knygoje", skirtoje Estijos užkariavimui, lettonai pagonys ir rusai krikščionys yra bendrininkai, lotynistų (katalikų) bažnyčios priešai, ir iš visų jos gynėjų vokiečių pranašiausi rygiečiai; jų garbei autorius eiles rašė. H. Latvio pažiūros keitėsi. Kokios jos buvo ir kodėl keitėsi, galima sužinoti iš Kronikos teksto, turint nors ir nedaug žinių apie to meto Pabaltijo tautų, ypač lietuvių, ūkį, tikybą ir buitį[27] ir suprantant krikščionių organizacijoje, vadintoje Bažnyčia, besireiškiančias idėjines sroves[28].

Pagonys aisčiai taikiai gyveno su graikų apeigų krikščionimis, su Polocko didžiuoju kunigaikščiu ir Gercikos bei Koknesės kunigaikščiais. Ta žodžiu sudaryta taika reiškė, kad pagonys duos klusnumo arba valdžios pripažinimo duoklę ir šaukiami vyks į karą ginti šalies ar krašto nuo užpuolikų. H. Latvis tokią taiką laiko netvirta, nes pagonys tarp savęs kariauja ir taiką su krikščionimis rusais sulaužo, ir dėl to patys dažnai kenčia. Kronikos autorius, kaip ir jo globėjas, mokytojas vyskupas Albertas, skelbė, kad tikrą ir pastovią taiką su amžina laime neša krikščionys vokiečiai, nes Kristaus meilė jungia visų genčių ir tautybių žmones, o Marija, Kristaus motina, globoja visus, priėmusius krikšto paslaptį. Pagonys, priimdami iš vokiečių krikščionių taiką, už duotą malonę turi atsiteisti duokle, o už priimtą krikštą užsidėti krikščionybės jungą, kuris reiškė bažnytinės dešimtinės atidavimą ir dalyvavimą apeigose. Kas, priėmęs taiką, šaukiamas į karą Bažnyčios ginti nevyksta, tas baudžiamas trijų markių bauda, ir kas,priėmęs krikštą, nusimeta „jungą", tas pirmuoju atveju laikomas duoto žodžio arba priesaikos laužytoju, antruoju — atsimetėliu, krikšto paslapties niekintoju ir išdaviku. Abiem atvejais Bažnyčia, remdamasi krikščioniška teise, ne tik gali, bet ir turi apgro-

---

[27] *Jurginis J.* Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje. V., 1962.
[28] *Karsavinas L.* Europos kultūros istorija. T. 3: Kova dėl Dievo karalystės ir tautinės valstybės. K., 1934.

bimu atsiimti tai, kas jai priklauso. Kas ginklu tam priešinsis, tas nuo krikščionių ginklo žus, nes tokia Dievo valia.

Krikščionybės platinime čia išskirtina buvo tai, kad pagonis, krikštą priėmęs iš vokiečių, turi priimti ir vokiečių tautybę. Naujakrikštų germanizaciją atlieka bažnyčia per savo institucijas: vienuolynus, mokyklas, kariuomenę ir teismą su pagalbinėmis valdymo priemonėmis. Šitokios šiaurės vokiečių teutonų tautinės bažnyčios idėjos skelbėjas ir, galima sakyti, pirmasis jos vykdytojas buvo Brėmeno—Hamburgo arkivyskupas Adalbertas. Tai įžymi tragiško likimo asmenybė. Arkivyskupystę jis gavo iš imperatoriaus Henriko III. Pirmtako pradėtą statyti katedrą liepė griauti ir statyti naują, pranašiausią visoje Vokietijoje. Jai papuošti kvietė dailininkų iš Italijos. Aukštino savo tariamą graikišką kilmę, išdidus buvo su vyskupais ir kunigaikščiais. Jis atsisakė siūlomo popiežiaus sosto ir ryžosi savo vyskupystę pastatyti aukščiau už visas kitas vokiečių vyskupystes. Jo bažnyčia turi tapti Šiaurės Europos patriarchątu, jos misija — krikščioninti ir germanizuoti skandinavų ir aisčių tautas, prie jų priskiriant ir Palabio (Elbės pakraščių) slavus, ir taip įgyti naujų žemių imperijai. Jo sukurta nepriklausoma germaniška Bažnyčia pirmaus prieš romantišką imperijos dalį ir Romos popiežiui bus pavaldi tik formaliai, iš pagarbos, be kokių nors tradicinių prievolių, be to, popiežius pagaliau liks pavaldus imperatoriui.

Šiai idėjai įgyvendinti atsirado nenumatytų kliūčių Skandinavijoje ir slavų kraštuose (Čekijoje ir Lenkijoje). Priešinosi tų kraštų karaliai. Atsirado net dvi naujos arkivyskupystės, Brėmeno ir Hamburgo konkurentės, tai Lundo Danijoje ir Gniezno — Lenkijoje. Lundo miestas su pietine Švedijos dalimi priklausė Danijos karalystei. Skandinavų ir vakarų slavų arkivyskupai nepripažino Brėmeno arkivyskupo patriarchu ar metropolitu, sukilimu pasipriešino Slavijos pagonys vendai (venedai), ir Adalberto planai žlugo po puošniausios katedros galios griuvėsiais. Jo pastangas rėmė Henrikas III ir po jo — Henrikas IV, tačiau priešinosi popiežius ir kai kurie vokiečių karaliai ir hercogai. Mainco arkivyskupas, Švabijos, Bavarijos ir Karintijos hercogai 1066 m. privertė Henriką IV atsisakyti Adalberto kaip įtakingiausio politinio patarėjo. Tuo pasinaudojo Saksonijos hercogas, Otono palikuonis, pretendavęs į imperatoriaus sostą. Jis užpuolė Brėmeną, užėmė miestą ir išvijo arkivyskupą, atėmė iš jo civilinę ir bažnytinę valdžią. Jam pritarė daugelio kunigaikštysčių valdovai. Adalbertas, likęs beveik tremtiniu ir popiežiaus Leono IX legatu Šiaurės Europai, 1072 m. mirė ir palaidotas Brėmene.

Jo kanauninkas Adomas Brėmenietis *(Adam Bremensis)* buvo katedros mokyklos mokytojas (scholastas) ir misijų vykdytojas. Jis ilgesnį laiką viešėjo Danijoje karaliaus Sveno Estridsono dvare ir galėjo pasinaudoti ten esančiais šaltiniais ir Adalberto misionierių pasakojimais. Apie 1070 m. parašė Hamburgo bažnyčios istoriją, iškėlė didelius Adalberto nuopelnus ir tekstą baigė jo mirtimi. Po tremtinio Adalberto mirties užėmė Brėmeno—Hamburgo arkivysku-

pystės sostą, tačiau bažnytinis ir pasaulietinis valdovas, savo galia prilygęs hercogui, buvo neilgai, nes apie 1076 m. mirė.

Už parašytą Bažnyčios istoriją su išdidaus ir plačių sumanymų arkivyskupo biografija pelnė pirmojo ir geriausio šiaurės Vokietijos istoriko garbę, nors didžioji veikalo dalis skirta Skandinavijai, aprašymams, kaip ten siunčiami misionieriai ir vyskupai kovojo su pagonimis; socialiniai ir politiniai konfliktai skiriami religiniams. Ir vis dėlto švedų istorikai pripažįsta, kad A. Brėmenietis apie švedus pateikė daugiau patikimesnių žinių, negu jie patys turėjo apie save. Buitis ir kultūra vaizduojama aiškiai ir sklandžia kalba; matyt, kad rašyti mokytasi iš Antikos autorių, sekant Salustijum. Veikalas padalytas į keturias knygas, paskutinioji skirta Baltijos saloms ir pakraščiams. Joje pasakojama apie Samlando sambus ir prūsus, gyvenančius kaimynystėje su rusais ir lenkais; tie Pabaltijo žmonės esą labai paslaugūs, prekiaują kiaunių kailiukais ir daug ką girtina autorius galėtų pasakyti apie jų papročius, jeigu jie būtų krikščionys[29].

Keitėsi popiežiai, imperatoriai ir arkivyskupai, bet Adalberto ir ir A. Brėmeniečio idėja krikščioninti pagonis juos germanizuojant liko gyva. Livonijoje ją stengėsi įgyvendinti trys Brėmeno arkivyskupo įšventinti pirmieji vyskupai. Trečiasis, Albertas, buvo jį šventinusio arkivyskupo kanauninkas. Dėl karinės pagalbos jiems, kaip misionieriams ir bažnyčios steigėjams, popiežius Inocentas III kreipėsi į Saksoniją[30]. Saksų pagalbai pasirodžius menkai ir neveiksmingai, tas pats popiežius pirmąjį kryžiaus žygį į Livoniją paskelbė Brėmeno arkivyskupystėje. 1204 m. bulė adresuota to krašto (šiaurės, arba žemutinės, Vokietijos) valdovui arkivyskupui, sufraganams ir jo abatams ir kitiems bažnyčių prelatams. Joje rašoma: Albertas, Livonijos vyskupas, „. . .pasistengė sutvarkyti tris dvasinius ordinus, būtent vienuolių cistersų ir reguliariųjų kanauninkų, kurie, vienodai atsidėję drausmei ir mokymui, dvasiškais ginklais kovotų su žemės žvėrimis, ir tikinčiųjų pasauliečių, kurie, vilkėdami tamplierių abitus, vyriškai ir tvirtai priešintųsi laukiniams, puolantiems naujųjų krikščionių tikėjimo atžalyną“[31].

Kryžiaus žygio dalyviai, Kronikoje vadinami piligrimais, sudarė vyskupo kariuomenę. Ji buvo nevienodos karinės patirties ir gebėjimų, svarbiausia — ne nuolatinė. Metus atitarnavusi, grįžta į Vokietiją, ir vyskupui kasmet reikia ieškoti naujų kryžiuočių. Kalavijuočių ordinas — nuolatinė kariuomenė, sudaroma iš riterių pasauliečių, išsirenkančių savo karvedį ir valdytoją — magistrą. Jie kariauja su pagonimis ne už nuodėmių atleidimą, kaip piligrimai, o už atlyginimą. Dėl to ir kilo nesantaika tarp tik ką įsteigto Ordino ir vyskupo su jo pagalbininkais: dvasininkais vienuoliais ir nevienuoliais, su visais bažnyčios tarnais, to meto klierikais.

---

29 *Adam von Bremen.* Gesta Hammaburgensis ecclesie pontificum/ Hrsg. B. Schmeidler. Hanower; Leipzig, 1917; Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. T. 1. P. 24—25.

30 Popiežių bulės dėl kryžiaus žygių prieš prusus ir lietuvius XIII a. P. 24—26. Nr. 5.

31 Ten pat. P. 30.

Iš daugelio tada veikusių vienuolynų Rygos vyskupas Albertas pasirinko cistersus ir įkurdino juos Dinamiundėje. Politinius tikslus jis paveldėjo iš Brėmeno, o bažnytinius — iš šito 1098 m. Prancūzijoje įsteigto ir greitai paplitusio Ordino su 1135 m. atsiradusia bernardinų šaka. Šios šakos pradininkas — Klervo *(Clairvoux)* vienuolyno abatas Bernardas, popiežiaus pakeltas į šventuosius ir krikščioniškoje filosofijoje išgarsėjęs Bernardo Klerviečio vardu. Pirmasis vienuolis cistersas Livonijoje buvo H. Latvio dažnai minimas Teodorikas, pradėjęs savo veiklą kaip misionierius ir įsikūręs lyvių gyventame krašte — Treidene. Jis daug kuo padėjo antrajam vyskupui Bertoldui, kuris taip pat buvo cistersas, pavadavo į Vokietiją išvykusį Albertą ir tuo metu (1202 m.) įsteigė Kalavijuočių ordiną. Čia dera priminti, kad pirmasis Prūsijos vyskupas Kristijonas taip pat buvo cistersas ir 1215 m. įsteigė Dobrynės brolių ordiną, panašų į Kalavijuočių.

XII a. pabaigoje Cistersų ordinui Europoje priklausė 529 vienuolynai, kurių siekimai ir veikimo būdai sparčiai keitėsi. Pradžioje vienuoliai vadovavosi 1118 m. sudaryta „Meilės chartija“ *(Charta caritatis)*, siekusia asketizmu ir mistika reformuoti krikščionybę, nuvalyti nuo jos pasaulietiškas materialines ir moralines blogybes ir priartinti ją prie ankstyvosios krikščionybės. Cistersai neturi būti žemdirbių našta, privalo patys dirbti žemę ir melstis. Bet kad užtektų laiko maldoms ir Kristaus kančių apmąstymams, į vienuolyną ūkio darbams priimami ir pasauliečiai, vadinami konversais. Jie, kaip ir vienuoliai, buvo tituluojami broliais ir atstojo feodalinio žemvaldžio dvaro šeimyną.

Vienuoliams cistersams buvo draudžiama kunigauti, laikyti mišias, klausyti išpažinčių, sakyti pamokslus ir krikštyti, neleidžiama puoštis, vaišintis, valgant kalbėtis, dalyvauti medžioklėse ir žaidynėse. Jie turi vadovautis meile Kristui ir juo sekti gyvenime. Ordino globėja — švenčiausioji mergelė Marija, taikos karalienė. Cistersai ją garbino giesmėmis ir gražiausiomis legendomis, buvo įžymiausi jos kulto kūrėjai. Jie turėjo sekti Kristumi, skelbti jo vardą ir būti pavyzdžiu visiems krikščionims, neišskiriant nė kunigų, kurie gyveno palaidai ir, naudodamiesi žemiškomis gėrybėmis, skriaudė vargšus, nepaisė darbo etinės reikšmės. Kaip sekti Kristumi ir gerbti jo vardą, išaiškino šv. Bernardas, pašalinęs daugelį „Meilės chartijos“ draudimų.

Kristus nebuvo atsiskyrėlis, jis veikė visuomenėje keliaudamas, mokydamas, smerkdamas nedorėlius, girdamas dorus, guosdamas beviltčius. Sekti Kristumi reiškė ne vien tikėti juo, bet ir ginti jį nuo netikėlių ir apsimetėlių, krikšto paslapties niekintojų. Kristus liepė apaštalui Petrui įkišti kalaviją į makštį, nes kas su kalaviju kariauja, tas nuo kalavijo ir žūsta. Šv. Bernardas aiškino, jog tai nereiškė, kad Kristus būtų draudęs savo mokiniams ar pasekėjams tarnauti ginklu. Remdamasis evangelija pagal Luką (III, 14), jis įrodinėjo, kad kariauti ir kraują pralieti krikščioniui nedraudžiama, ypač ginantis. Savo veikalą „Pagyrimas naujiesiems riteriams“ jis paskyrė

Tamplierių (bažnyčios gynėjų) ordinui. Ten skelbiama: saugus tik tas riteris, kuris kūną dengia geležies, o dvasią — tikėjimo šarvais; šitaip ginkluotas jis nebijo nei velnio, nei žmogaus, nebijo mirti tas, kuris žino, kad miršta už Kristų ir po mirties patenka į amžiną jo prieglobstį.

H. Latvis tikėjo cistersais ir šv. Bernardu ir, sekdamas A. Brėmeniečiu, parašė savųjų vilčių sudužimo dienoraštį. Livonija, turėjusi tapti žemėje kuriamos Dievo karalystės vokiška provincija, virto žudynių ir žemdirbių nuolatinio niokojimo vieta. Krikštyti lyviai ir latviai pasidarė tokie žiaurūs, kad žudė ne tik pagonis vyrus, nes jie visi kariai, bet ir moteris, vaikus (XII, 6). Pagonių krikštytojai švedai surinko duoklę ir pabėgo (I, 13), o danų kunigai, klusnūs Lundo arkivyskupui ir Danijos karaliui, išvijo vokiečių kunigus ir pakorė seniūną, kam jis tuos kunigus įleido į Estijos dalį, kurią jie jau buvo apšlakstę krikšto vandeniu (XXIV, 1, 2). Dėl to, kad visi naujakrikštai ir netikėliai nekrikštai rengė sąmokslą išvyti vokiečius iš savo šalies (X, 2), nes jungas pasidarė nebepakeliamas, kalti pasauliečiai ir ypač kalavijuočiai (XIV, 10, 15; XII, 5). Tačiau jie, už Kristaus vardo gynimą ginklu gavę valdyti trečdalį užkariautos teritorijos su visomis pajamomis, neišskiriant bažnytinės dešimtinės, su savais kunigais ir fogtais tuo nesitenkino ir prašė popiežių skirti jiems atskirą vyskupą[32]. Popiežius kol kas jo neskyrė, bet skundą laikė pagrįstu ir 1213 m. bulėje skelbė: „Kaip patyrėme, gerbiamas mūsų brolis Rygos vyskupas kai kuriems naujakrikštams, vos tik visiškai įskiepytiems į šventojo tikėjimo mokslą, skriausdamas Kristaus riterijos brolius, atima palikimą Rygoje ir kitaip juos neprideramais apsunkinimais vargina. Todėl pasitaiko, kad, atsigręždami atgal, tie, kurie prie arklo jau pridėjo ranką, nusimeta Kristaus jungą ir slysta į senosios stabmeldystės klaidas, nes minėtasis vyskupas su krikščionimis jau elgiasi taip, kaip su pagonimis“[33].

Tai skaudžiai įžeidė vyskupą Albertą, regula drausmintus kanauninkus ir visų jų globėją Brėmeno arkivyskupą. Už žiaurumą ir gyventojų turto grobimą jis skundė kalavijuočius. Ir kai buvo sužinota, kad į Rygą atvyksta Alberto kviestas popiežiaus legatas aiškintis padėties ir abipusių kaltinimų, prie kurių priklausė ir vyskupo santykiai su pravoslavais, H. Latviui buvo pasiūlyta raštu išdėstyti visą teisybę apie tai, kaip šv. Marijos taikos karalienės bažnyčia, nugalėjusi daugybę įvairiausių kliūčių ir nesėkmių, išėjo laimėtoja, pelnė Rygos katedros vardą ir Livonijos arkivyskupystės sostinės teises. Kronikininkas savo užrašus panaudojo kaip metmenis siužeto ataudams, ir 1225 m., jau popiežiaus legatui atvykus, kūrinys buvo baigtas.

Legatas keliavo po Livoniją (Latviją ir Estiją), visur pagarbiai buvo sutiktas, savo sprendimais rodė palankumą vyskupui. Skatino teutonus broliškai sugyventi, neskriausti vieni kitų, prašė juos nedėti ant naujakrikštų pečių nepakeliamo jungo, „nes Viešpaties jungas

---

[32] Ten pat. P. 40. Nr. 11.
[33] Ten pat. P. 46. Nr. 14.

turi būti lengvas ir visada primenantis tikėjimo paslaptis", be paliovos ir įsakmiai reikalavo iš kalavijuočių, „kad jie lyvius, lettus ir kitus naujakrikštus mokytų krikščionių tikėjimo ir ant jų pečių dėtų lengvą Jėzaus Kristaus jungą ir jų gailėtųsi imdami dešimtinę ir kitas rinkliavas, kad tie, pajutę per sunkią naštą, negrįžtų į netikėjimą" (XXIX, 3). Iš estų žemės Vironijos jis išvarė danus, nes „Vironiją pradžioje po krikščionių tikėjimo jungu atvedė livoniečiai su Švenčiausios mergelės vėliava", ir jo pasiuntinys, nuvykęs į Revelį, privertė danus su tuo sutikti (XXIX, 6).

Po kelionės grįžęs į Rygą, legatas dalyvavo katedros atidarymo iškilmėse. Nusipelniusiai šv. Marijos bažnyčiai popiežius suteikė Rygos katedros titulą, tačiau vyskupo Alberto į arkivyskupus nepakėlė, nors jis tas pareigas ėjo jau daug metų. Veikalo autoriaus viltys, kad laimės teisybė ir Rygos arkivyskupas Albertas taps Livonijos valdovu, žlugo. Jis parašė dar vieną skyrių (XXX), vaizduojantį, koks kilnus ir koks neįtikėtinai žiaurus buvo popiežiaus legato vykdytas kryžiaus žygis prieš Ezelio estus, ir daugiau neberašė, sulaužė plunksną. Jo Livonijos kronika, kaip skundas dėl krikščioniškos neteisybės, per Brėmeno arkivyskupystę ir Romos kuriją paplito nuorašais. Būdinga tai, kad XVI a., reformacinio judėjimo laikotarpiu, padarytą nuorašą J. D. Gruberis rado ir paskelbė XVIII a., šviečiamojoje epochoje.

Rankraščio platinimas didesnio judėjimo už tautinės Bažnyčios kūrimą nesukėlė, nes jos kūrėjų kulto apeigose buvo vartojama lotynų kalba, naujakrikštams nesuprantama ir tiek pat paslaptinga, kaip ir šventasis krikšto vanduo. Vaizdu reiškiama mistika buvo laikoma tikėjimo platinimo priemone. J. D. Gruberis paskelbė nuorašą, padarytą XVI a., kai bažnyčios reformuotojai apeigose lotynų kalbą pakeitė vokiečių kalba ir reikalavo melstis iš rašto, atsisakius apeigų mistikos. XVIII a. tai nebeaktualu. Paskelbtame originalo tekste ir vokiškame vertime jau buvo ieškoma autentikos, aprašomų įvykių logikos ir medžiagos istorinei geografijai. XIX a. į Livonijos kroniką jau žiūrima kaip į istorinio žanro literatūros veikalą ir ginčijamasi, kuriai tautai priklauso autorius ir jo kūrinys, nes pasaulietinio turinio literatūra negalėjo likti „niekieno žemėje", kurią vokiečiai vadino *Wildnis.*

H. Latvį pasisavino vokiečiai. Jo Kronika, nors ir daug kartų buvo versta, tebeverčiama ir dabar[34]. Naujausiuose vertimuose nevienodinama nevokiškų žodžių, visų pirma tikrinių vardų (vandenų, gyvenviečių, asmenų) rašyba, nes to paties žodžio užrašymas skirtingomis arba dvigubomis raidėmis laikomas fonetiniu ir semantiniu kalbos paminklu. Tai stengiamasi išsaugoti i lietuviškame vertime..

[34] Heinrichs livländische Chronik/ Bearb. v. L. Arbusov u. A. Bauer. Hannover, 1955; *Heinrich von Lettland.* Livländische Chronik / Neu übersetzt von A. Bauer. Darmstadt, 1959. H. Latvio kronikos vertimą (S. A. Anninskio pataisytą) į estų kalbą 1989—1990 m. leidžia Estijos TSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas. Vertimą parengė Esmas Tarvelis ir TSRS Mokslų Akademijos Istorijos institutas.

H. Latvis savo veikalo skyrius pagal siužeto fragmentus padalijo į labai nevienodo dydžio pastraipas, jas sunumeravo, bet nepavadino. Pastraipų antraštes sukūrė originalo skelbėjai ir vertėjai savąja gramatiškai sunorminta rašyba. Lietuvių kalba turime tik tris trumputes politiškai reikšmingas Kronikos ištraukas[35] ir du platesnius jos turinio atpasakojimus su nevienodai rašomais tikriniais vardais[36]. Lietuviškose pastraipų antraštėse vartojamas tas vardas, kurio rašyba artimesnė lotyniškam originalui, tikint, kad H. Latvis vardus rašė iš gyventojų lūpų. Rodyklėje skirtingai užrašyti vardai dedami vienas po kito tame pačiame lizde.

Originalo rašybos nevienodumai, perkelti į vertimą, daro tekstui stilistinę žalą, tačiau rodo bendrus baltų ir ugrofinų kalbų žodžius arba jų formas, kaip skirtingų tautų kultūros bendrumo paminklus. Bendriniai ir tikriniai žodžiai sako, su kuo senovėje, patenkant į rašytą istoriją, lietuvių gyventa kaimynystėje ir su kuo bendrauta. Remdamasis lietuvių ir suomių, lyvių bei estų giminaičių, kalbų bendrybėmis, Kazimieras Būga aiškino, kad vieni ir kiti meldėsi nesuasmenėjusiam dievui. Tuomet jau gyveno dūminėje troboje ir vadino ją pirtimi. Ta pirtis su sienomis. Aplink dūminę trobą turėjo daržą, aptvertą basliais, ir tvoroje, kad nereikėtų laipioti, laikė spragą. Lietuviai buvo žemdirbiai. Tai rodo šie žodžiai: vaga, javai, sėmenys, žirnis, rugys, sora, pelai, putra, talka. Apie gyvulininkystę kalba žodžiai: avinas, ožys, žąsis, paršas. Vilna, šeriai rodo, kad buvo laikomos avys, kiaulės. Mokėjo austi. Šitai matyti iš nyčių vardo. Apavui siuvo kurpes iš odos ir šikšnos. Galvą nuo saulės ir šalčio dengė kepure. Nuo šalčio rankas saugojo pirštinės (ušmalai). Iš paukščių ir žvėrių žymesni buvo: strazdas, šarka, tetirva, tauras, briedis ir šeškas[37].

Esame dėkingi K. Būgai, kad jis, lygindamas baltų ir ugrofinų tos pačios arba gretimos reikšmės žodžius, paliko mums pirmuosius lietuvių etnografijos duomenis. Remdamasis H. Latvio kronikos medžiaga, tuos mums labai reikalingus duomenis galės papildyti toks lyginamosios kalbotyros specialistas, koks buvo K. Būga. Mums tuo tarpu užteks to, kad, skaitydami pirmojo baltų rašytojo ir istoriko veikalą, sužinosime, iš kokių genčių klostėsi lietuvių, latvių ir estų tautos, kaip jos bendravo, gindamosi nuo vokiečių, danų, švedų užkariautojų, kaip vietos gyventojai buvo krikštijami, kodėl taip ilgai ir atkakliai priešinosi, kuo tikėjo ir netikėjo, kokie buvo jų ginklai ir kaip įrengtos ir ginamos pilys ir miškuose bei pelkėse padarytos slėptuvės, kokių jie laikėsi papročių, iš ko gyveno ir kokia krikštytojų ir užkariautojų našta juos slėgė, kaip žuvo lietuvių kunigaikščiai Svelgatas, Daugerutis ir Steksė su daugeliu vyrų, ir kaip Lietuva buvo apginta, iki jos valdovu tapo Mindaugas.

---

35 Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. T. 1. Nr. 10, 25, 26.

36 *Varakauskas R.* Vokiečių feodalų agresija į rytinį Pabaltijį ir lietuvių kova su ja XIII a. I ketvirtyje // Vilniaus valst. pedagoginio instituto mokslo darbai. 1957. T. 3; *Jurginis J.* Lietuvių karas su kryžiuočiais. V., 1964. P. 50—67.

37 *Būga K.* Rinktiniai raštai. V., 1961. T. 3. P. 494—495.

HEINRICUS DE LETTIS

CHRONICON LIVONICUM VETUS CONTINENS RES GESTUS TRIUM PRIMORUM EPISCOPORUM

FRANCOFURTI ET LIPSIAE
MDCCXL

HENRIKAS LATVIS

SENOSIOS LIVONIJOS KRONIKA, PAGRĮSTA TRIJŲ PIRMŲJŲ VYSKUPŲ DARBAIS

FRANKFURTAS IR LEIPCIGAS
1740

PIRMOJI KNYGA

I (1184—1196 metai)
MEINARDAS, LYVIŲ APAŠTALAS IR PIRMASIS VYSKUPAS

1. Kūrinio tikslas Viešpaties apvaizda, prisiminusi Raabą (Egiptą) ir Babiloną, tuos paklydėlius gentainius, šiais, naujais mūsų laikais, štai kokiu būdu pažadino lyvius *(Lyvones)* iš jų gilaus stabmeldiško miego ir nuodėmingos stabmeldystės *(ydololatriae)*.

2. Meinardo atvykimas Gyveno kilnus ir garbingai pražilęs vyras, vardu Meinardas, švento Augustino vienuolyno Sigeberge dvasininkas *(sacerdos)*. Jis vien dėl Kristaus ir tik dėl pamokslų atvyko į Livoniją *(Lyvoniam)*, lydimas teutonų pirklių, kurie draugavo su lyviais ir ne kartą buvojo jų žemėje, laivus palikę stovėti Dauguvos *(Dvnae)* žiotyse.

3. Susitarimas su Polocko kunigaikščiu Minėtasis dvasininkas krikščionybei platinti gavęs leidimą iš Ploceko (Polocko) karaliaus *(rege)* Voldemaro (Vladimiro), kuriam pagonys *(pagani)* lyviai mokėjo duoklę, ir, gavęs iš jo dovanų, narsiai ėmėsi dieviško darbo ir, skelbdamas krikščionybę lyviams, pastatė bažnyčią

4. Pirmieji naujakrikštai Ykeskolos kaime *(in villa)*. Šitame kaime pirmieji krikštijosi Ylo, Kulevo tėvas, ir Vielo, Alo tėvas, jais pasekė ir kiti kaimiečiai.

5. Susidūrimas su lietuviais 1185 m. Kitą žiemą lettonai siaubė lyvius ir daugelį jų išsivedė į nelaisvę. Gelbėdamasis nuo lettonų pykčio, pamokslininkas *(praedicator)* su ykeskiliečiais pasislėpė miške. Jiems pasitraukus, Meinardas ėmė kaltinti lyvius neprotingumu, nes jie visai neturėjo tvirtovių, pažadėjo pastatyti pilį *(castrum)*, jeigu jie sutiks pasidaryti Dievo vaikais. Lyviai priėmė pasiūlymą ir pasižadėjo krikštytis.

6. Pilies pastatymas Ykeskoloj Todėl vasarą atvyko akmentašiai iš Gotlando. Lyviai vėl prisiekinėjo tikrai norį priimti krikščionių tikėjimą ir žadėjo, nors ir apgaulingai, kad jų dalis krikštysis prieš pilies Ykeskoloj statymo pradžią, o kai pilis bus pastatyta, tada krikštysis ir visi kiti. Tada akmentašiai padėjo pamatus. Penktoji pilies dalis, statyta pa-

mokslininko lėšomis, buvo jo nuosavybė, žemę bažnyčios statybai jis buvo gavęs anksčiau. Kai pagaliau pilis buvo baigta, krikštą priėmusieji atsimetė, o nesikrikštiję atsisakė krikštytis. Tačiau Meinardas neatsisakė savo sumanymo.

Žemgalių ketinimas sugriauti pilį

Tuomet kaimynai pagonys semigalai (*semigalli*), išgirdę apie pastatą iš akmens ir nežinodami, kad akmenys suklijuoti kalkėmis (*caemento*), atėjo su drūtomis laivų virvėmis ir norėjo neišmanėliai pilį nutempti į Dauguvą. Sužeisti strėlėmis jie pasitraukė nieko nepadarę.

7. Kitos pilies pastatymas Holme

Panašiais apgaulingais pažadais Meinardą apgavo kaimyninio Holmo kaimiečiai; gavę pilį, gudrumu jie pasiekė nemažo laimėjimo. Šeši jų nežinia kokiu tikslu krikštijosi, jų vardai: Viliende, Uldenago, Vade, Valdeko, Gerveder ir Vietzo.

8. Meinardo pakėlimas vyskupu

Tuo metu, kada buvo statomos Ykeskolos ir Holmo pilys, Brėmeno arkivyskupas Hartvikas įšventino Meinardą vyskupu.

9. Vyskupo nesėkmė Holme

Baigus statyti antrąją pilį, gudruoliai užmiršo priesaiką, ir nė vienas iš jų nepriėmė krikšto. Pamokslininkas, žinoma, liūdėjo, ypač tada, kai išgrobstė jo turtą, sumušė šeimyną (*familia*) ir nusprendė jį patį išvaryti iš lyvių žemės. Krikštą, gautą vandeniu, norėjo nuplauti Dauguvoje ir pamokslininką išsiųsti atgal į Teutoniją.

10. Vyskupo pagalbininkas Teodorikas

Lyviai buria, ką su juo daryti

Vyskupas Meinardas evangelijai skelbti turėjo pagalbininką Teodoriką, Cistersų ordino brolį, vėliau (1211 m.) tapusį estų vyskupu. Toreidos lyviai norėjo paaukoti jį savo dievams, kad pasėliai jų laukuose būtų derlingi ir nekentėtų nuo liūčių. Žmonės susirinko ir, norėdami sužinoti dievų valią dėl aukojimo, metė burtus: paguldė ietį ant žemės ir vedė per ją žirgą; Dievo valia žirgas žengė per ietį dešine koja, laikoma skirta gyvybei. Brolis tuo metu meldėsi ir ištiesta ranka laimino žmones. Žynys sakė, kad krikščionių Dievas sėdi ant žirgo nugaros ir valdo jo kojas, todėl reikia nuplauti žirgo nugarą ir tokiu būdu pašalinti Dievą. Kada tai padarė, žirgas per ietį vėl žengė gyvybei skirta koja, brolis Teodorikas išliko gyvas.

Tas pats brolis, pasiųstas į Estoniją, iš pagonių patyrė didelį ir mirtiną pavojų per saulės užtemimą Jono Krikštytojo dieną (1191 m. birželio 24), nes pagonys kalbėjo, kad jis praryja saulę.

Gydymas žolėmis

Tuo metu kažkoks sužeistas lyvis iš Toreidos prašė brolį Teodoriką jį išgydyti ir žadėjo krikštytis, jeigu žaizda užgis. Brolis sugrūdo žoles (*herbas*), nors ir nežinojo jų veikimo, pasitikėdamas Dievo valia, ir

kai lyvį krikštijo, tas kūnu ir dvasia pasijuto sveikas. Ir tas lyvis Toreidoje buvo pirmas, priėmęs krikščionių tikėjimą.

Vienas sergantis pašaukė brolį Teodoriką ir prašė jį krikštyti, tačiau atkaklus moterų pasipriešinimas sutrukdė įvykdyti šitą šventą pasiryžimą. Tačiau kada liga sustiprėjo, moterų netikėjimas susvyravo: ligonis buvo pakrikštytas ir perduotas Viešpačiui dievui; kada jis mirė, tai vienas naujakrikštas, buvęs už septynių mylių nuo ligonio namų, matė ir pažino, kaip jo vėlę angelai nešė į dangų.

11. Lyviai neleidžia Meinardui išvykti

Kada minėtasis vyskupas patyrė lyvių užsispyrimą ir savo darbo nesėkmę, surinko klierikus ir brolius (vienuolius) ir vyko prie pirklių laivų, pasirengusių Velykoms išplaukti į Gotlandą ir palikti kraštą. Klastingi lyviai, bijodami ir įtardami, kad pas juos gali atvykti krikščionių kariuomenė, verkdami ir apsimesdami stengėsi atkalbėti vyskupą nuo sumanymo ir kalbėjo panašiai, kaip buvo sakoma šv. Martynui, nors ir ne tuo pačiu tikslu: „Dėl ko, tėve, apleidi mus ir kam palieki mus beglobius? Pasišalinantis ganytojas stato savo avis į plėšriųjų vilkų pavojų". Ir visi lyviai vėl pažadėjo jam priimti krikštą. Geranoris vyskupas jais patikėjo ir, pirklių patartas ir užtikrintas, kad kariuomenė atvyks, grįžo pas lyvius. Mat kai kurie teutonai, danai, normanai ir kitų tautybių žmonės *(populis)* jam pažadėjo, reikalui esant, atvežti karių. Kai, laivams išplaukus, vyskupas grįžo, Holmo gyventojai jį pasitiko Judo sveikinimu ir sakė: „Sveikas, rabine", klausė, kokia druskos ir gelumbės kaina Gotlande. Iš širdgėlos jis negalėjo sulaikyti ašarų ir išvyko į Ykeskolą, į savo namus. Jis paskyrė žmonėms susirinkimo dieną, kad primintų pažadą krikštytis, tačiau jie nesusirinko ir pažado netesėjo.

Savųjų patartas, vyskupas ryžosi išvykti į Estoniją, kad iš ten su žiemojusiais pirkliais išplauktų į Gotlandą. Lyviai galvojo kelyje pastoti jį ir užmušti. Tačiau vienas toreidietis, Anno, įspėjo vyskupą apie gresiantį pavojų ir paskatino grįžti į namus. Po daugelio kliūčių jis grįžo į Ykeskolą ir ten gyveno, negalėdamas palikti krašto.

12. Susisiekimas su popiežiumi

Norėdamas gauti iš popiežiaus patarimų, Meinardas slapčia pasiuntė pas popiežių brolį Teodoriką iš Toreidos. Šis, supratęs, kad jam negalima išvykti iš krašto, ir norėdamas išvengti lyvių persekiojimo, ėmėsi garbingos gudrybės. Jojo raitas, apsigobęs stula, su maldaknyge ir šventu vandeniu, tarsi vykdamas pas ligonį ir taip aiškindamas klausiantiems apie keliavimo priežastį. Šitaip sėkmingai jis prasibrovė per lyvių žemę ir stojo priešais šventąjį tėvą (Celestiną III).

Šventasis tėvas, išgirdęs apie naujakrikštų skaičių, rado, kad ne tik negalima leisti jiems atkristi, bet reikia juos stipriai laikyti tikėjime, priimtame laisva valia, ir suteikė nuodėmių atleidimą kiekvienam, kas užsidės kryžiaus ženklą, siekdamas apsaugoti naujai įsteigtą bažnyčią.

13. Karas su kuršiais ir Estijos užpuolimas Tuomet pats vyskupas su vienu švedų hercogu (jarlu Birgeru), teutonais ir gotais (Gotlando gyventojais) pradėjo karą prieš kuršius (*kuronus*). Betgi audra nunešė juos į Viloniją, Estonijos provinciją, kur jie apsistojo ir tris paras tuštino žemę. Kada vironai pradėjo derybas dėl krikšto priėmimo, hercogas (*Dux Sveciae*) surinko iš jų duoklę, išskleidė bures ir, teutonų apmaudui, išvyko namo.

14. Meinardo mirtis 1196 m. Šviesios atminties vyskupas Meinardas po daugelio darbų ir sielvartų atgulė į patalą ir, pajutęs artėjančią mirtį, pasikvietė Livonijos ir Toreidos seniūnus (*seniores*) ir paklausė jų, ar nori po jo mirties likti be vyskupo. Visi tikino, kad su džiaugsmu norėtų turėti vyskupą ir tėvą. Po kurio laiko vyskupas baigė savo dienas.

ANTROJI KNYGA

II (1197—1198 metai)
BERTOLDAS, ANTRASIS LYVIŲ VYSKUPAS

1. Bertoldo paskyrimas vyskupu Atlikus laidotuvių apeigas ne be apsimetėlių lyvių kūkčiojimų ir ašarų ir kai vyskupo kūnas buvo atiduotas žemei, prasidėjo kalbos apie jo įpėdinio paskyrimą; kreipėsi į Brėmeno bažnyčią (arkivyskupo katedrą) dėl tinkamo asmens įšventinimo vyskupu. Paskyrė garbingą asmenį iš cistersų ordino Luko (netoli Hanoverio) abatą Bertoldą. Iš pradžių jis nenorėjo priimti paskyrimo, bet, arkivyskupo prašomas, sutiko priimti vyskupo naštą.

2. Atvykimas į Ykeskolą ir pabėgimas iš jos Pasidaręs vyskupu ir atsidavęs Viešpačiui, atvyko į Livoniją, bandydamas laimę, be kariuomenės (*exercitu*), apsistojo Ykeskoloj ir, pradėjęs valdyti bažnyčią, pasikvietė įžymiuosius lyvius, tiek pagonis, tiek ir krikščionis. Pavaišinęs juos gėrimais ir apdovanojęs, sakė atvykęs jų kvietimu ir perimąs savo pirmtako visas teises. Pradžioje lyviai priėmė jį maloniai. Vėliau, šventinant Holmo kapines, ėmė ginčytis, tarėsi padegti vyskupą su bažnyčia, užmušti jį ar paskandinti; jie vieni kitus tikino, kad neturtas paskatinęs atvykti pas juos.

3. Pagalbos ieškojimas Vyskupas, supratęs, kad rengiama kažkas negera, slapta nuvyko į laivą ir grįžo į Gotlandą, iš ten pasiekė Saksoniją ir dėl bažnyčios žlugimo Livonijoje skundėsi popiežiui, arkivyskupui ir visiems krikščio-

nims. Todėl popiežius pažadėjo nuodėmių atleidimą kiekvienam, kuris užsidės kryžių ir apsiginkluos (įsigijęs šarvus) prieš klastingus lyvius, ir davė Bertoldui tokį raštą (bulę), kokį buvo gavęs jo pirmtakas.

4. Kryžiaus žygis 1198 m. Vyskupas, tokiu būdu sutelkęs kariuomenę, atvyko su ja į Livoniją ir pasuko į Holmo pilį, stovėjusią vidury upės (Dauguvos) saloje. Priartėjęs pasiuntė į pilį šauklį paklausti lyvių, ar nori jie priimti krikštą ir ar priėmusieji nenori nuo jo atsimesti. Jie atsakė nenorį tikėjimo pripažinti nei jo laikytis. Vyskupas nieko negalėjo jiems padaryti, nes laivus buvo palikęs. Todėl su kariuomene grįžo į tą vietą, kur dabar stovi Ryga, ir su savaisiais tarėsi, ką toliau daryti.

5. Derybos su lyviais dėl taikos Tuo tarpu lyviai susirinko ir, pasirengę mūšiui, užėmė kitą Rygos kalvos pusę. Tačiau atsiuntė pas vyskupą atstovą paklausti, dėl ko jis atsivedė kariuomenę. Vyskupas atsakė: dėl to, kad iš krikščionybės kaip šunys prie vėmalų negrįžtumėte į pagonybę. Priešindamiesi lyviai sakė: „Tokią priežastį mes atmetame. Išsiųsk kariuomenę ir taikiai grįžk su savaisiais į tą savo vyskupystę. Tuos, kurie priėmė tikėjimą, tu gali versti jo laikytis, tačiau kitus vesk į tikėjimą žodžiais, o ne smūgiais“ *(verbis, non verberibus)*. Vyskupas dėl tikrumo pareikalavo įkaitais atiduoti savo sūnus; jie susitarė neduoti, tačiau dingstimi, kad daliai įkaitų surinkti reikia laiko, siūlė sudaryti trumpalaikes paliaubas ir pagal paprotį, užtikrindami taiką, atsiuntė ietį. Per paliaubas jie užmušė daug teutonų, išvykusių pašaro. Tai pamatęs, vyskupas grąžino jiems ietis ir atsisakė taikos.

6. Bertoldo žuvimas mūšyje Tuomet lyviai pagal pagoniškus papročius ėmė šaukti ir rėkti, o kitoje pusėje buvę saksonai rengėsi mūšiui ir netikėtai puolė pagonis. Lyviai bėgo. Vyskupas savo eiklaus žirgo nesuvaldė ir atsidūrė tarp bėgančiųjų; du jį suėmė, o trečiasis, vardu Imautas, pervėrė jo nugarą ietim, o kiti sudraskė vyskupą į gabalus. Lyviai, bijodami juos persekiojančios kariuomenės, bėgo toliau, nes pamatė riterio šalmą, kurį, paimtą nuo užmušto teutono, buvo užsidėjęs lyvis. Kariuomenė, žinoma, buvo sukrėsta netekusi vado, bet, išlipusi iš laivų, raita ugnim ir kalaviju tuštino lyvių žemę.

7. Taikos sudarymas su lyviais Tai pamatę lyviai, kad išvengtų didesnės žalos, atnaujino taiką ir, pasišaukę dvasininkus, leido pirmą dieną Holme pakrikštyti apie 50 žmonių, kitą dieną Ykeskoloj pakrikštijo apie šimtą. Jie įsileido į pilį dvasininkus ir nusprendė kiekvieno išlaikymui duoti po saiką grūdų nuo žagrės. Kariuomenė, tai patyrusi, apsiramino ir pasirengė grįžti į namus.

8. Saksų kariuomenei išplaukus, lyviai atsimeta

Tada lyviai, netekę savo ganytojo, patarti klierikų (bažnyčios tarnų) ir brolių (vienuolių), pasiuntė atstovą į Teutoniją, kad ten paprašytų jam įpėdinio. Ir taip saksonų kariuomenė, patikėjusi netikra taika, išvyko namo. Pasiliko dvasininkai ir vienas pirklių laivas.

Vos tik vėjas išpūtė bures, ir štai klastingieji lyviai vėl grįžo prie savo įprasto maudymosi, jie ėmė nardyti Dauguvoje ir kalbėjo: „Mes dabar nuplausime krikšto vandenį ir krikščionybę Dauguvos vandeniu ir atsisakysime priimto tikėjimo, kurį ir išsiunčiame su išvykstančiais saksonais". Kažkuris iš išvykstančių saksonų iš medžio šakos išdrožė daiktą, panašų į žmogaus galvą; lyviai įsivaizdavo, jog tai ir yra saksonų dievas, ir manė, jog jis sukels potvynius ir ligas, todėl pagal savo papročius išsivirė midaus, kartu gėrė ir pasitarę pašalino galvą nuo medžio, surišo iš rąstų plaustą, pritvirtino prie jo ir kaip saksonų Dievą kartu su krikščionių tikėjimu paleido jūra į Gotlandą, paskui tuos, kurie nuo jų nuplaukė.

9. Pavojus kunigams ir vienuoliams

Po mėnesio jie sulaužė taiką, užpuolę brolius, juos kankino ir kaip vagys prievartaudami išgrobstė jų turtą. Kadangi jie išsivedė arklius, tai dirvos liko neartos, bažnyčiai padaryta nuostolių beveik už du šimtus kiaunių kailiukų *(martyres)*. Klierikai bėgo iš Ykeskolos į Holmą ir nežinojo, ko tikėtis ir kaip gelbėtis nuo pavojaus.

10. Bažnyčių steigėjų išvijimas

Gavėnioje lyviai vėl susirinko ir nusprendė (už patirtą nederlių) nužudyti kiekvieną dvasininką, kuris po Velykų pasiliks jų žemėje. Todėl dvasininkai dėl mirties baimės ir noro ieškoti naujo ganytojo išvyko į Saksoniją. Lyviai nusprendė užmušti ir jų žemėje pasilikusius pirklius, tačiau pirkliai apdovanojo seniūnus ir taip išsigelbėjo.

TREČIOJI KNYGA

III (1198 metai)
TREČIOJO LYVIŲ VYSKUPO ALBERTO PIRMIEJI VYSKUPAVIMO METAI

1. Paramos ieškojimas ir kariuomenės telkimas žygiui prieš lyvius

1198 Viešpaties metais garbingasis Albertas, Brėmeno kanauninkas, buvo įšventintas vyskupu. Po šventinimo vasarą išvyko į Gotlandą ir čia kryžium paženklino apie 500 vyrų *(viros)* žygiui į Livoniją. Iš čia jis vyko per Daniją ir gavo dovanų iš karaliaus Kanuto, hercogo

2. Pirmųjų kryžiuočių atvykimas

3. Danų ir vokiečių karalių parama

4. Kryžiuočiai gauna karių maldininkų teises

Voldemaro (Šlėzvigo) ir arkivyskupo (Lundo) Absolono.

Grįžęs į Teutoniją Kalėdų dieną, daugeliui davė kryžiaus ženklą Magdeburge, kur tuomet karalius Pilypas su žmona (Kirena, Bizantijos imperatoriaus dukterimi) buvo karūnuoti. Tariantis pas karalių, klausė, ar tie, kurie vyks piligrimais į Livoniją, bus tokioje popiežiaus globoje, kokioje esti vykstantys į Jeruzalę. Atsakyta buvo, kad kiekvienas bus ginamas apaštališkojo tėvo, nes už piligrimystę Livonijoje suteiktas (popiežiaus Inocento III) visų nuodėmių atleidimas lygiai kaip už piligrimystę Jeruzalėje.

IV (1200 metai) ALBERTO VYSKUPAVIMO ANTRIEJI METAI

1. Atvykimas su galinga kariuomene

Antraisiais savo vyskupavimo metais jis išvyko į Livoniją su grafu Konradu iš Dortmundo *(de Tremonia)*, Herbertu iš Iburgo *(de Yborch)* ir daugeliu piligrimų 23 laivais.

2. Taikos sudarymas Ykeskoloje

Pasiekęs Dauguvą, save ir visus savuosius atidavęs Viešpačiui dievui, vyko prie Holmo pilies ir iš ten plaukė toliau į Ykeskolą. Lyviai kelyje užpuolė vyskupą, kai ką sužeidė, o dvasininką Nikalojų užmušė. Tačiau vyskupas su savaisiais vargais negalais sustojo Ykeskoloj, kur broliai, čia gyvenę nuo pirmojo vyskupo laikų, ir kiti pasitiko su džiaugsmu. Susirinkę lyviai sudarė su teutonais trim dienoms taiką, bet su klastingu kėslu: per tą laiką surinkti savo kariuomenę.

3. Vyskupo pasiuntinių užpuolimas ir jo apgulimas Holmo pilyje

Sudarius taiką, vyskupas grįžo atgal į Holmą ir, pasitikėdamas ja, išsiuntė pasiuntinius savo stulos, vyskupo arnoto ir kitų reikalingų daiktų, paliktų laivuose, stovėjusiuose Dauguvos žiotyse. Pasiuntiniai, paėmę iš laivų kas reikalinga, grįžo tuo pačiu keliu, kuriuo buvo nuvykę. Ir čia lyviai sulaužė taiką ir užpuolė vykusius pro Rumbulę. Vienas laivas apsigręžė ir pabėgo, o kitą lyviai paėmė ir užmušė visus, kuriuos jame rado. Po to jie atvyko į Holmą, kur buvo vyskupas su savaisiais, ir jį apgulė. Apgultieji pristigo maisto ir pašaro arkliams, pagaliau, kasinėdami žemę įvairiose vietose, rado užkasta daug grūdų ir kitų dalykų. Tuo tarpu vienu laivu atplaukė fryzai ir ėmė deginti lyvių pasėlius ir daryti kokią galėdami kitokią žalą, kaip toje, taip ir kitose vietose. Lyviai, pamatę, kokia didelė žala jiems daroma, atnaujino taikos užtikrinimą ir su vyskupu ir teutonais atvyko į tą vietą, kur dabar Ryga, kur Asso ir kiti gavo krikšto malonę.

4. Berniukų ėmimas įkaitais Vyskupas, patyręs lyvių klastingumą, nepatikėjo taika, kurią jie ne kartą buvo sulaužę, todėl pareikalavo įkaitų iš Anno, Kaupo ir kitų žemių seniūnų, kuriuos teutonai buvo sukvietę į bendruomenės vaišes *(potacionem)*. Ir kada visi susirinko, juos uždarė viename name. Jie bijojo, kad jūra neišvežtų į Teutoniją, todėl įtakingiausieji, gyvenę prie Dauguvos, ir iš Toreidos atidavė vyskupui įkaitais savo sūnus berniukus, iš viso apie 30. Vyskupas mielai juos priėmė, žemę paliko Dievo valiai ir išvyko į Teutoniją.

5. Vyskupo išvykimas ir vietos išrinkimas Rygos miesto statybai Prieš vyskupo išvykimą į Teutoniją lyviai davė jam vietą statybai miesto, kurį jis pavadino Ryga, nuo Rygos ežero (plačios Dauguvos šakos prie jos žiočių, kur sustodavo laivai) arba nuo drėkinimo *(irrigua)* vietos, nes toji vieta gaudavo vandenį iš viršaus ir iš apačios, drėkinama iš upės arba dėl to, kad joje nusidėjėliai įgydavo nuodėmių atleidimą, gaudami drėkinimą iš viršaus ir artėdami į dangaus karalystę, arba Ryga reiškia drėkinimą *(rigata)* naujuoju tikėjimu ir tarnaujančiu kaimynystėje gyvenančių pagonių krikštui.

6. Vyskupo pasiuntinys pas popiežių Žinodamas lyvių pyktį ir tai, kad su ta tauta *(illa gente)* nieko negalima padaryti be piligrimų pagalbos, vyskupas pasiuntė brolį Teodoriką Toreidietį į Romą su prašymo raštu *(Litteris expeditionis)* leisti kryžiaus žygį. Kada Teodorikas atskleidė šventajam tėvui Inocentui turimą pavedimą, tada minėtas raštas buvo maloniai įteiktas.

7. Draudimas naudotis žemgalių uostu To paties šviesiausiojo vyskupo prašymu ir reikalavimu Romos sostas, grasindamas anatema, uždraudė prekybos tikslais lankytis semigalų uoste. Šitą draudimą vėliau priėmė patys pirkliai ir patys nutarė, kad kiekvienas, kas atvyks į semigalų uostą prekybos tikslu, neteks turto ir gyvybės. Praėjus dvejiems metams po miesto pastatymo, kai kas ketino tą nutarimą laužyti; visi pirkliai įsakmiai patarinėjo jiems nevykti į Semigaliją. Tačiau kai kurie ar iš apaštališko tėvo draudimo negerbimo, ar iš noro priešintis bendram pirklių sprendimui, leidosi su savo laivais žemyn Dauguva. Kiti pirkliai, matydami jų užsispyrimą, plaukė aukštyn laivais ir su jais kovėsi, du iš jų, būtent locmanas *(Ductor novis)* ir kapitonas *(Gubernator)*, buvo pagauti ir atiduoti žiauriai mirčiai, o kiti priversti grįžti.

V (1201 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO TREČIEJI METAI

1. Vyskupo grįžimas ir pilies Rygoje statymas Trečiaisiais savo vyskupavimo metais vyskupas, palikęs įkaitus Teutonijoj, grįžo į Livoniją su piligrimais, kiek jų galėjo surinkti. Tą pačią vasarą plačioj lygumoj, kurioje galėjo būti laivų prieplauka, buvo pastatytas Rygos miestas.

2. Pirmieji vyskupo vasalai Tuo pačiu metu vyskupas palenkė į savo pusę Danilą, kilmingą vyrą, ir Konradą iš Mejendorpo (prie Magdeburgo) ir padovanojo jiems leno (feodo) teisėmis dvi pilis: Lenevardę ir Ykeskolą.

3. Taika su kuršiais Kuršiai (*Curones*), išgirdę apie vyskupo atvykimą ir miesto pastatymą, atsiuntė į miestą pasiuntinį taikai sudaryti ne iš karo baimės, o Kristaus šaukimu; gavę krikščionių sutikimą, jie sutvirtino taiką pagonišku papročiu praliedami kraują (aukojamo gyvulio).

4. Susidūrimas su lietuviais Tais pačiais metais, Dievo valia, ir lettonai ieškojo taikos, po kurios sudarymo jie su krikščionimis įėjo į draugišką sąjungą. Po to kitą žiemą su didele kariuomene leidosi Dauguva žemyn į Semigaliją. Tačiau, prieš išsikeldami į semigalų žemę, jie išgirdo, kad karalius Ploscekietis (Polocko kunigaikštis) su savo kariuomene įsiveržė į Lettoniją, todėl jie semigalus paliko ramybėje ir skubiai pasuko atgal į namus. Keldamiesi per upę ties Rumbula, aptiko du vyskupo žvejus, kaip plėšrūs vilkai juos užpuolė ir atėmė drabužius. Išrengti žvejai atbėgo į Rygą ir papasakojo, kas atsitiko. Tada piligrimai, ištyrę reikalą, pagavo kai kuriuos Rygoje buvusius lettonus ir surakintus laikė tol, kol tai, kas pagrobta iš žvejų, buvo grąžinta.

VI (1202 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO KETVIRTIEJI METAI

1. Išvykimas su kryžiuočiais į Vokietiją Ketvirtaisiais po įšventinimo į vyskupus metais palikęs miestą nedaugeliui piligrimų, tvirta siena saugojusių Viešpaties namus, su kitais piligrimais (tarnavusiais metus) išvyko į Teutoniją.

2. Vienuolyno steigimas Ykeskoloje Po jo išvykimo į Rygą su pirmais miestiečiais atsikėlė jo brolis Engelbertas, vienuolis, atkviestas iš Naujojo Miunsterio (Holšteine) su

pagalba To (Dievo), kuris teikia gražbylystę pamokslininkams, ir vyskupo vadovaujamas ėmė platinti tarp pagonių Kristaus vardą drauge su broliu Teodoriku Toreidiečiu, Alebrandu ir kitais broliais, gyvenusiais Livonijoje pagal vienuolių ordinų regulą.

3. Engelbertas — vienuolyno viršininkas

4. Vienuolyno ir vyskupo sosto perkėlimas į Rygą

5. Cistersų vienuolyno pastatymas Dinamiundėje

6. Kalavijuočių ordino įsteigimas

Netrukus šventosios mergelės Marijos konvento broliai Rygoje išrinko jį probstu (klebonu), nes iš to paties (augustinų) ordino iš Sigebergo vienuolyno buvo išrinktas pirmasis lyvių vyskupas, palaimintos atminties Meinardas, kuris pirmas įsteigė jų konventą Ykeskolos parapijoje. Šis konventas ir vyskupo Alberto sostas trečiaisiais jo vyskupavimo metais (1201) perkeltas iš Ykeskolos į Rygą, įšventus jį vyskupo bažnyčiai ir visai Livonijai šventosios Dievo motinos Marijos vardu. Engelbertas cistersams Dauguvos žiotyse taip pat pastatė vienuolyną, pavadinęs jį Dinamiunde arba švento Nikalojaus kalnu. Šio vienuolyno abatu jis paskyrė evangelijos skelbimo bendrininką, brolį Teodoriką Toreidietį.

Tuo metu minėtas brolis Teodorikas, matydamas lyvių neištikimybę ir negalėjimą priešintis daugybei pagonių ir, be to, kad didintų tikinčiųjų skaičių ir apsaugotų bažnyčią nuo pagonių, įsteigė riterių Kristaus karių brolių ordiną *(Fratres militiae Christi)*, kuriam popiežius Inocentas davė statutą, tamplierių ir ženklą, nešiojamą ant drabužių, būtent kalaviją ir kryžių, ir liepė ordinui būti paklusniam vyskupui.

7. Konfliktas su žemgaliais ir taikos sudarymas

Po to semigalai, negyvenę taikoj su lyviais, sudegino Holmo bažnyčią ir visą kaimą, ilgai laikė apgultą pilį, tačiau, neįstengę jos paimti, pasitraukė. Kad Viešpaties dievo valia naujas krikščioniško tikėjimo pasėlis plistų ir visur viešpatautų taika, tie patys semigalai atsiuntė į Rygą atstovus taikai sudaryti ir, tokiu būdu taiką sutvirtinus pagonišku papročiu, jie, buvę teutonų ir lyvių priešai, pasidarė jų draugai.

VII (1203 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO PENKTIEJI METAI

1. Mūšis su Ezelio (Saremos) estais prie Visbio (Gotlande)

Penktaisiais savo prakilnybės metais vyskupas grįžo iš Teutonijos ir atsivežė kilminguosius vyrus Arnoldą iš Meiendorpo, Bernardą iš Zehuzeno, Teodoriką, savo brolį, su daugeliu

garbingų vyrų ir riterių, su kuriais nepabijojo dalytis laime ir skausmu, siunčiamais Viešpaties dievo, ir atsidavė banguojančiai jūrai.

Ir kada jis Danijos karalystėje, Listrijos vietovėje (prie Blekingės), sustojo, prie jos rado pagonių iš Ozilijos salos su 16 laivų, estus, kurie neseniai sudegino bažnyčią, išmušė žmones, kai kuriuos paėmė į nelaisvę, nuniokojo žemę, pagrobė varpus ir bažnyčios reikmenis, kaip ligi tol buvo pratę elgtis pagonys estai ir kuršiai Danijoj ir Švedijoj. Tuomet piligrimai apsiginklavo, rengdamiesi atkeršyti už žalą krikščionims. Pagonys, sužinoję, kad piligrimai vyksta į Livoniją, iš didelės baimės griebėsi apgaulės, sakydami, jog jie su rygiečiais sudarę taiką. Krikščionys jais patikėjo, ir tuokart estai išsprūdo iš jų rankų, tačiau iš savo apgaulės neturėjo naudos ir pateko į jų pačių parengtą tinklą.

2. Mūšis tarp estų ir vokiečių laivų

Piligrimai, Dievo pagalba, sveiki ir nenukentėję sustojo Visbyje (Gotlando saloje), ir juos draugiškai sutiko miestiečiai ir ten tuomet buvę svečiai. Po kelių dienų atplaukė estai su savo grobiu, ir kada piligrimai pamatė plaukiančius estus, ėmė priekaištauti miestiečiams ir pirkliams, dėl ko jie leidžia Kristaus vardo priešams plaukti pro jų uostą. Tačiau miestiečiai ir pirkliai delsė, vildamiesi su estais gyventi taikoje; tada piligrimai atėjo pas savo vyskupą ir prašė leisti jiems kautis su estais. Vyskupas, sužinojęs piligrimų norus, stengėsi atkalbėti, iš dalies prisibijodamas, kad priešas mūšio metu gali sukelti didelį pavojų, ir iš dalies dėl to, kad tarp pagonių esanti bažnyčia ir laukianti piligrimų atvykimo gali neatsilaikyti.

Piligrimai, pasitikėdami Dievo valia, neatsisakė savo tikslo. Jie sakė, jog nėra skirtumo tarp pagonių estų ir lyvių, ir prašė sutikti su jų reikalavimu ir suteikti nuodėmių atleidimą. Matydamas jų užsispyrimą, vyskupas sakė, kad kilnu klusniai eiti į mūšį, nes klusnumas geriau už auką, patenkino jų norus ir davė sutikimą su nuodėmės atleidimu, kaip jie buvo prašę, linkėdamas narsumu pralenkti pagonis. Ir taip piligrimai, vieni su kitais lenktyniaudami, kautynėms už Kristaus vardą apsiginklavo, skubiai parengė laivus, su kuriais ketino stoti į mūšį prie išėjimo į jūrą. Pamatę savo priešus, estai tikėjosi, kad, nuplukdę 8 piratų (karinius) laivus atokiau nuo kitų laivų ir kada juos puls viduriu, spės apsupti piligrimus ir paimti laivus, atgręžtus prieš juos. Tačiau teutonai staigiai juos puolė, įsiveržė į du piratų laivus, užmušė šešiasdešimt žmonių, paėmė laivus su varpais, bažnytiniais rūbais, ir belaisviais krikščionimis ir atgabeno į Visbį. Į trečią piratų laivą įšoko vienas labai stiprus teutonas; abiem rankomis laikydamas ištrauktą iš makšties kalaviją, kirto juo į visas puses ir vietoj nudėjo 22 priešus. Tuo metu, kada jis kapojo iš visų jėgų, aštuoni likę gyvi iškėlė bures; vėjas jas išpūtė, ir taip tas vyras pateko į nelaisvę: laivams susirinkus į krūvą, jis buvo nužudytas, o laivą, likus jame mažai žmonių, sudegino.

3. Grobio atidavimas vyskupui

Kada visa tai buvo atlikta nuostabiai, piligrimai padėkojo Viešpačiui dievui už suteiktą pergalę, ir vyskupas nusiuntė jo šventenybei Andrejui, Lundo arkivyskupui, žmones ir daiktus, pagonių pagrobtus Danijoje.

4. Vyskupo atvykimas į Rygą

Dabar piligrimai nenorėjo ilgiau likti Visbyje, keliavo toliau ir atvyko į Rygą. Miestiečiai su kitais tuomet buvusiais Rygoje jų atvykimu labai apsidžiaugė, atėjo jų pasitikti ir surengė garbingą priėmimą savo galingiesiems ir vyskupui su visais jo palydovais.

5. Vyskupo brolio išvykimas į Vokietiją

6. Lyvis Kaupas pas popiežių

Kada po viso to brolis Teodorikas su piligrimais, Livonijoje metus tarnavusiais Kristaus kariais, vyko į Teutoniją, pasiėmė vieną lyvį, vardu Kaupas (*Caupo*), kuris buvo Toreidos lyvių tarsi karalius ar seniūnas. Jie kartu pervažiavo didelę Teutonijos dalį, iki pagaliau Teodorikas atvežė Kaupą į Romą ir pristatė apaštališkajam tėvui. Ir apaštališkasis tėvas priėmė jį labai maloniai, pabučiavo, smulkiai išklausinėjo apie padėtį tautų, gyvenančių Livonijoje, nuoširdžiai dėkojo Viešpačiui už lyvių tautos atvedimą į krikščionybę. Po keleto dienų jo šventenybė popiežius Inocentas Kaupą apdovanojo, būtent davė šimtą auksinių, ir kada jis ketino grįžti į Teutoniją, popiežius labai maloniai su juo atsisveikino, palaimino, o broliui Teodorikui įteikė Bibliją, rašytą velionio popiežiaus Grigaliaus ranka, kad ją perduotų Livonijos vyskupui.

7. Polocko kunigaikštis Vladimiras apgula Ykeskolą ir Holmą

8. Gercikos kunigaikštis su lietuviais puola Rygą

Tą pačią vasarą (1203 m.) Ploceko karalius (*rex*) netikėtai įsiveržė į Livoniją ir apgulė Ykeskolos pilį. Lyviai, kaip neginkluota (neturinti šarvų) tauta, neparodė jokio pasipriešinimo ir pažadėjo duoti pinigų. Gavęs pinigus, karalius nutraukė apgulimą. Tuo tarpu kai kurie teutonai su balistomis ir kanuolėmis (*armis*), vyskupo įsakyti, užėmė Holmo pilį, ir kada karalius prie jos priėjo, norėdamas užimti, jie sužeidė labai daug arklių ir privertė rutenus (*ruthenos*), kurių strėlės neperlėkdavo skersai Dauguvos, pasitraukti ir nebandyti keltis per Dauguvą. O Gercikės karalius, atsėlinęs su lettonais prie Rygos, išsivarė rastus ganykloje miestiečių gyvulius, paėmė į nelaisvę du dvasininkus — Joaną iš Vechtos ir Volchardą iš Harpenstedės — su piligrimais, kirtusius mišką prie Senojo kalno, ir užmušė Teodoriką Brudegamą, ketinusį drauge su miestiečiais jį persekioti.

9. Vienuolio kunigo laidotuvės su stebuklu Tuo metu uoliai vykdęs dvasininko — sielų ganytojo — pareigas Holmo parapijoje vienas vienuolis, vardu Sifridas, dieną ir naktį tarnaudamas Viešpačiui dievui, mokė lyvius savo tauraus gyvenimo pavyzdžiu. Pagaliau Viešpats pažymėjo jo darbštaus gyvenimo ribą, ir jis mirė. Jo kūną tikinčiųjų papročiu daugybė naujakrikštų nešė į bažnyčią ir lydėjo ašarodami. Ir kada jie kaip vaikai savo tėvui darė karstą iš gero medžio, pastebėjo, kad viena atpjauta dangčiui lenta visa pėda trumpesnė, negu reikia. Tada jie ėmė ieškoti tinkamos medžio dalies, kad lentą galėtų pridurti, ir kada jie tokią dalį rado, priderino prie lentos ir norėjo prikalti vinimis. Ir kada jie lentą uždėjo ant karsto patikrinti, kokio ilgio trūksta, pamatė, kad lenta ne žmogišku, o dievišku menu pailgėjusi ir kaip tik tiko karstui. Apsidžiaugę parapijiečiai numetė paruoštą pridurką ir palaidojo savo sielų ganytoją tikratikių papročiu, garbino savo Dievą, padariusį tokį stebuklą dėl savo šventumo.

VIII (1204 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO ŠEŠTIEJI METAI

1. Lietuviai su lyviais puola Rygą Šeštaisiais metais vyskupas, baimindamasis, kad miestas dar nedidelis ir silpnas, esant nedaugeliui tikinčiųjų, gali atsidurti dideliame pavojuje, jeigu pagonys jį pultų, vėl išvyko į Teutoniją rinkti piligrimų. Uoliai rūpindamasis krikštu, jis kasmet keliaudavo į Teutoniją ir atgal, nugalėdamas dažnus ir nepakeliamus sunkumus.

Jam išvykus, lettonai, taip neapkentę krikščionių vardo, susidėję su lyviais iš Askrodės ir Lenavardės, tada dar pagonių, iš viso 300 žmonių, ėjo į Rygą ir vėl ketino išsivesti miestiečių bandą, besiganančią pievoje. Tuo metu Rygoje buvo maža vyrų, ir rygiečiai nedrįso visi kartu išeiti iš miesto, kad nepatektų į pasalas, galėjusias būti įrengtas apylinkės miškuose. Tačiau 20 narsių vyrų persekiojo nedraugus, atėmė galvijus, ir kada šaukėsi visagalio Dievo pagalbos ir atvyko riteriai iš miesto, tada prie Senojo kalno prasidėjo mūšis su pagonimis. Atkakliose grumtynėse mušėsi iki jėgų išsekimo. Kai kurie lyviai valtimis leidosi Dauguva žemyn, kad ištuštėjusį miestą užpultų iš kitos pusės. Tačiau Viešpats dievas apgynė savuosius: buvę mieste puolė juos strėlėmis ir privertė bėgti. Kai jie bėgo, ėmė trauktis ir lettonai su lyviais, pagrobę iš viso tris miestiečių arklius, ir teutonai, vieningai dėkodami Dievui už žmonių apsaugojimą ir gyvulių atgavimą, džiaugdamiesi grįžo į miestą.

2. Riterių pasikeitimas Prieš žiemos pradžią kai kurie riteriai, būtent Arnoldas iš Meindorpo ir Bernardas iš Se-

3. Kaupo grįžimas iš Romos

huzeno ir dar keli kiti, pakartotinai užsidėję kryžių ir likę Rygoje, panoro grįžti į Teutoniją. Kada viskas, kas reikalinga kelionei, buvo paruošta, šventos mergelės Marijos gimimo dienos išvakarėse (rugsėjo 7 d.) pakėlė inkarą ir išplaukė iš Dauguvos, tada Viešpaties valia priešais uostą susitiko su trim laivais, vežusiais kitus piligrimus. Tuose laivuose buvo brolis Teodorikas ir Kaupas, grįžtantys iš Romos, ir nuliūdę rygiečiai apsidžiaugė jų atvykimu. Ir kuo didesnis džiaugsmas apima krikščionis, tuo didesnis vargas ir baimė apima gausybę pagonių.

4. Grįžtančių į Vokietiją riterių nelaimės

Minėti riteriai su savo bendrakeleiviais ilgai plaukiojo audringomis jūrų bangomis, iki pagaliau atsidūrė prie Estijos krantų. Estai norėjo juos užmušti, pasinaudoti jų turtu ir užpuolė su dešimčia piratų ir dvylika kitokių laivų. Viešpats juos apsaugojo, jie nuo priešų nenukentėjo ir nepateko į nelaimę, atvirkščiai, vieną piratų laivą krikščionys sudaužė ir kelis pagonis užmušė, o kiti apgailėtinai nuskendo jūroje. Kitą piratų laivą krikščionys užkabino geležiniais kabliais ir norėjo pritraukti, tačiau pagonys panoro verčiau žūti jūroje negu patekti į krikščionių rankas; jie vienas po kito šoko iš laivo į vandenį ir nuskendo, o kiti laivai spėjo pasukti atgal ir išsigelbėti. Ir nors visagalis Dievas siunčia savo išrinktiesiems negandų jiems išbandyti, panašiai kaip auksą ugnyje, tačiau niekad nepalieka jų beglobių, atvirkščiai, saugo juos nuo visa, kas pikta, ir tuo sukelia didesnę baimę jų priešams. Kada po to keliautojai, toliau plaukdami, patyrė labai daug kančių nuo daugybės negandų, ypač nuo bado, šalčio ir troškulio, ir, turėdami labai skurdžias maisto atsargas, jie priėmė 500 krikščionių, nukentėjusių nuo laivo sudužimo ir išlipusių į krantą, iš pasigailėjimo dalijosi su jais maisto atsargomis. Ir kada nieko kito neliko, kaip mirti iš bado — štai kokią išeitį parodė jiems Apvaizda! — atplaukė didelis pirklių laivas, dalį savo maisto atsargų paaukojo, dalį pardavė ir atgaivino išalkusius ir visus pasotino. Toliau plaukdami, jie patyrė dar didesnį pavojų: audra nubloškė juos ant pavojingos uolos, ir jie tik per didelį vargą nuo jos nuplaukė. Po to šv. Andriejaus dienos (lapkričio 29) išvakarėse pasiekė Visby uostą; iš čia, apsirūpinę maistu, išplaukė į Daniją. Ir čia juos užklupo tokie nepaprastai dideli šalčiai, kad negalėjo priplaukti prie kranto, todėl laivą paliko įšalusį lede ir pėsti per Daniją vyko į Teutoniją, pasiėmę mantą.

IX (1205 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO SEPTINTIEJI METAI

1. Lietuvių kunigaikštis Svelgatas Rygoje

Septintaisiais metais gavėnioj, kada didžioji dalis čionykščių tautų *(magis illae gentes)*. daro savo puolimus, lettonai, apie du tūkstan-

čius jų raitelių (*vivorum equitum*) užpuolė estus. Ir kai lettonai slinko palei Dauguvą ir ėjo pro Rygą, į šį miestą su savo draugais užėjo vienas turtingas ir galingas lettonas, vardu Svelgate. Tarp rygiečių, sutikusių jį taikiai, buvo vienas fryzas, vardu Martynas, kuris Svelgatei davė midaus (*medonem*). Kada tas išgėrė midų, tai nuėjo prie kariuomenės ir savo draugams sakė: „Ar jūs nematėt, kaip to teutono, prinešusio man midaus, drebėjo rankos? Vos tik juos pasiekė gandas apie mūsų atvykimą, jie taip išsigando, kad ir dabar tebedreba. Šiuo metu negriausim miesto, bet kai nugalėsim visą kraštą, prieš kurį mes einame, tai visus sugaudysime ir išmušime, o jų kaimą (*villam*) sunaikinsime. Kažin ar šitame mieste rasis tiek dulkių, kad mūsiškiams tektų po pilną saują“ (posakis iš Biblijos).

2. Žemgalių vadas Vestardas telkia karius prieš lietuvius

Po kelių dienų į Rygą atvyko vienas semigalų seniūnas (*maior natu*), vardu Vestardas (*Wiesthardus*), išgirdęs apie lettonų antplūdį ir įspėdamas teutonus, jiems sakė, kam jie leido priešui ramiai pereiti sieną; lettonai, susipažinę su vietomis, po kurio laiko gali sunaikinti miestą su jo gyventojais. Tačiau rygiečiai dėl savųjų mažo skaičiaus nenorėjo pradėti kokio karo, kol vyskupas negrįžęs, todėl minėtasis narsuolis Vestardas kurstė juos eiti į mūšį, sakydamas, kad jis atves į pagalbą labai daug semigalų, ir prašė, kad rygiečiai duotų jam keletą žmonių, išmanančių karo dalykus, kurie mokėtų vesti kariuomenę ir parengti ją mūšiui. Teutonai, matydami to žmogaus atkaklumą, sakė sutinką su pasiūlymu, tačiau jie turi duoti įkaitus, parinktus iš kiekvienos sodybos po vieną. Vestardas patenkintas su tuo sutiko, grįžo pas savuosius, surinko reikalingą skaičių įkaitų ir atvedė didelę kariuomenę. Atvedęs perdavė teutonams įkaitus, ir kadangi įkaitai rasti tinkami, semigalams buvo suteikta pagalba ir parodyta draugystė. Tada vyskupo palyda su Kristaus karių broliais (kalavijuočiais) ir riteris Konradas Ykeskolietis su nedaugeliu rygiečių, be kurių mieste galima buvo apsieiti, atvyko prie kariuomenės ir, su semigalais sustoję aukštumose, ėmė laukti grįžtančių lettonų. Be to, į Toreidą pasiuntė sumanius žvalgus, kad susektų priešininkų kelius ir apie juos praneštų. Minėtasis semigalų valdovas (*dux*) Rygoje iš kiemų surinko maistą, kurį išdalijo kariuomenei, atėjusiai iš toli.

3. Mūšis su lietuviais

Lettonai grįžo su daugybe belaisvių ir gausiu galvijų ir arklių grobiu. Įžengę į Livoniją, jie ėjo iš kaimo į kaimą ir pagaliau atėjo prie Kaupo pilies, kur, pasitikėdami taika su lyviais, sustojo nakvynės. Teutonų ir semigalų pasiųsti žvalgai tiksliai sužinojo apie lettonų grįžimą ir viską pranešė kariuomenei, o kitą dieną sekti išėjo kiti žvalgai, jie ir sužinojo, kad lettonai ketina grįžti ne tuo pačiu keliu, o per Rodenpoisą ir Ykeskolą. Kariuomenė apsidžiaugė, ir jos

kariai vienas po kito ėmė rengtis mūšiui. Lettonai artėjo su savo grobiu ir belaisviais, kurių buvo daugiau kaip tūkstantis, jie padalijo savo kariuomenę į du sparnus, vidury sustatė belaisvius ir, brisdami sniegu vienas paskui kitą, ėjo pirmyn. Bet vos tik ėję priekyje pamatė žmonių pėdas, įtardami pasalą, sustojo, užpakaliniai su belaisviais prie jų priartėjo, ir visi jie sudarė vieną vorą. Daugelį semigalų, pamačiusių, kokia jų (lietuvių) daugybė, apėmė baimė, ir jie nedrįso stoti į mūšį, stengėsi slėptis nepavojingose vietose. Tai matydami, kai kurie teutonai kreipėsi į riterį Konradą ir primygtinai prašė leisti jiems pirmiems kautis su Kristaus priešais ir sakė, kad geriau už Kristų garbingai mirti, ne kaip savo tautos (*gentis*) gėdai negarbingai pabėgti. Konradas, kaip dera riteriui, pats ir jo žirgas buvo su gerais šarvais, su nedaugeliu greta buvusių teutonų puolė lettonus, o tie, išgąsdinti ginklų žvilgesio — Viešpats dievas taip pat didino jų baimę,— traukėsi atgal į visas puses. Tada semigalų valdovas, matydamas, kaip lettonus, Dievo valia, apėmė siaubas, padrąsino savuosius vyriškai pulti priešą, ir kada kariuomenė puolė, lettonai pakriko kaip avys ant kelio, ir nuo kalavijo ašmenų žuvo 1200 žmonių.

4. Svelgato žuvimas Vienas iš vyskupo palydos, Teodorikas Seilingas, aptiko Svelgatą, kuris kalbėjo apie dieviškojo miesto sunaikinimą, sėdintį rogėse, ir perdūrė jam šoną ietimi. Keli semigalai, pamatę jį nusvirusį, nukirto galvą, įsidėjo į roges, prikrautas daugybės lettonų galvų, ir nusivežė į Semigaliją. Kai kurie iš belaisvių estų, anksčiau nepalankūs buvę krikščionybės šalininkams, taip pat buvo iškapoti kalaviju. Šitaip krikščionys, susijungę su pagonimis semigalais, pasiekė pergalę prieš abi tautas (*populo*), būtent prieš lettonus ir estus (*Letthonum et Estonum*)..

Nugalėję lettonus ir estus, teutonai ir semigalai pasuko atgal ir pradėjo grobti šitų tautų žemę ir, laimėję didžiulį grobį, kaip arkliais ir galvijais, taip apranga ir ginklais, jie, Dievo malone, vyko namo, dėkodami Viešpačiui, grįžo sveiki, nesužaloti ir nenukentėję.

5. Žuvusių lietuvių žmonos nusižudo Vienas dvasininkas (*sacerdos*), vardu Joanas, tuo metu buvęs Lettonijoje (*in Letthonia*) nelaisvėje, pasakoja, kad viename kaime (*vico*) 50 moterų (*mulieres*), žuvus jų vyrams, pasikorė, nes tikėjo, kad kitame gyvenime jos vėl gyvens su savo vyrais.

6. Vyskupas atsiveža kryžiuočius Teutonijoj daugeliui žmonių uždėjęs kryžių, ponas (*dominus*) vyskupas grįžo laivais ir pasiėmė savo brolį Rotmarą iš Sygebergo vienuolyno, nes turėjo maloningiausio apaštališko tėvo Inocento pavedimą imti savo žygio bendrininkais iš kiekvieno vienuolyno po vieną brolį, kuris panorės. Taigi, žinodami, kam

paklusnūs vėjai ir jūros, jie atvyko į Rygą, kur ponas vyskupas, seniai laukiamas savųjų, buvo priimtas su derama pagarba kartu su pulku piligrimų.

7. Ykeskolos valdytojo paskyrimas

Kadangi vyskupas daugelio vyrų patarimu norėjo išplėsti tarp pagonių Viešpaties vynuogyną, atvykęs prie Dauguvos Dinamiundėje, pastatė vienuolyną vienuoliams cistersams, kurių abatu vyskupas paskyrė anksčiau minėtą brolį Teodoriką, ir pasiuntė į Ykeskolos pilį Konradą iš Mejendorpo, kuriam tą pilį jau anksčiau buvo atidavęs lenu, kad, jam atvykus, lyviai žinotų, kad kai pas juos atvyks vyskupas su piligrimais, turi jį sutikti kaip vaikai tėvą ir susitarti su Konradu dėl taikos išsaugojimo su lyviais ir tolesnio tikėjimo platinimo.

8. Lyvių pasipriešinimas valdytojui

Kada lyviai, tie patys, kurie leidosi krikštijami pirmojo Livonijos vyskupo Meinardo, kurie juokėsi iš Kristaus tikėjimo ir dažnai kalbėjo, kad, pasinerdami į Dauguvą, jie apsivalo nuo krikšto, išgirdę apie vyskupo atvykimą, drauge su kitais, kurie dar buvo nekrikštyti, pradėjo rengtis bėgti. Auštant jie pasišaukė minėtąjį Konradą ir rengė suokalbį jį užmušti. Tačiau kaip nukreipta strėlė retai pataiko į taikinį, taip jis, žinodamas jų gudrybes, atvyko su savo draugais užsidėjęs šarvus ir į kiekvieną klausimą davė tinkamą atsakymą. Tuo tarpu pasirodė priešakiniai vyskupo žmonės. Lyviai, dėl to dar labiau suglumę, leidosi bėgti ir, susėdę į valtis su žmonomis (*uxoribus*) ir vaikais, plaukė žemyn prie Lenevardės pilies ir tuo aiškiai parodė, kad jie nė kiek nesirūpina jau anksčiau priimtu krikštu. Piligrimai, pamatę, kaip naujakrikštai lyviai savavaliauja, užmiršdami anksčiau priimtą tikėjimą, užsidegė ištikimybe Viešpačiui ir ėmė persekioti bėgančius. Piligrimai pamatė, kaip tie, susidėję su kitais Lenevardės pagonimis, palikę kaimus, pasitraukė į miško gilumą, sudegino jų pilį, paversdami ją pelenais.

9. Sudegintų pilių lyviai duoda įkaitus ir daro taiką

Kai po viso to piligrimai leidosi Dauguva, lyviai iš Askroto pilies, pamatę, kas atsitiko, patikimesne slėptuve palaikė mišką. Po to, kai jų pilis, Viešpaties malone, buvo sudeginta, jie davė įkaitų ir sudarė taiką su teutonais, pažadėję netrukus atvykti į Rygą krikštytis, kas pagaliau ir buvo padaryta.

10. Koknesės kunigaikščio pravoslavo sutartis su vyskupu

Koknesės (*Kukonoyses*) karalius (*regulus*) Vetčekė (Viačko, Večislavas), išgirdęs, kad lotynų piligrimai (*peregrinos Latinos*) atvyko su tokiomis stipriomis jėgomis ir yra arti jo valdų, atsiuntė šauklį su prašymu duoti jam palydovą, kad galėtų laivu atvykti pas vyskupą. Taigi čia jie

padavė viens kitam dešiniąsias rankas sveikindamiesi, sudarė tvirtą taiką, tačiau ji neilgai truko. Po taikos sudarymo karalius su visais atsisveikino ir linksmas grįžo namo.

11. Ykeskolos pilyje apgyvendinami kryžiuočiai

Kada, visa tai baigę, piligrimai grįžo namo savuoju keliu, juos ant kelio į Merekulą puolė išlindę iš tankaus miško lyviai iš Lenevердės ir Ykeskolos miestų. Užpuolimas nepadarė piligrimams žalos, ir jie atvyko į Ykeskolą. Pamatę, kad šita pilis, kažkada statyta vyskupo Meinardo, gerai sutvirtinta, bet tuščia, nutarė, jog lyviai neverti tokių įtvirtinimų, nors, tiesa, jie krikštyti, bet vis dar tebėra maištininkai ir netikėliai. Todėl jie įvedė Konradą į leno valdymą ir paliko jam kai ką iš piligrimų, vyrų drąsių ir pasirengusių kautis. Jie norėjo aprūpinti jį maisto atsarga, ir todėl prinokusius lyvių javus nupjovė — dalį pjautuvais, dalį kalavijais. Ir kadangi jie negalėjo išvengti pagonių dažnų puldinėjimų, visi pjovė ginkluoti. Kada pilis buvo pilna atsargų nuo viršaus iki apačios, ponas vyskupas, dėl to džiaugdamasis, pavedė Viešpačiui ten liekančius, o pats su kita piligrimų

12. Kryžiuočių išžudymas

Netrukus piligrimai iš Ykeskolos pilies išėjo į lauką nuimti vasarojaus, ir septyniolika jų nužudė iš miško slėptuvės išlindę lyviai, vienus paaukojo savo dievams, kitus žiauriai nukankino. Tačiau, nepaisant tokių ir panašių išpuolių, Kristaus priešininkai ne tiktai neužčiaupė burnos Dievo žodžiui skelbti, priešingai, iš tikėjimo plitimo pamatė, kad kiekvieną dieną jis stiprėja ir stiprėja, gindamasis ir mokydamas.

13. Padauguvio lyviai pasiduoda

Baigėsi tuo, kad visi lyviai, gyvenę prie Dauguvos, neramiomis širdimis ir puolusia dvasia davė įkaitus ir, susitaikę su vyskupu ir kitais teutonais, pažadėjo, kad tie, kurie dar tebėra pagonys, priims krikštą. Atsitiko taip, kad nekrikštyta ir tebesilaikanti pagoniškų papročių tauta, paklusdama Kristaus balsui, buvo atvesta po Viešpaties jungu, palikusi pagonybės miglą ir išvydusi tikrą šviesą, kokia yra Kristus. Todėl jos žmonėms teisėtai buvo leista vėl turėti kaimus ir laukus, atgauti tai, ką buvo praradę; tačiau jiems buvo atsakyta pilis, pastatyta netoli Ykeskolos, ir po to lyviai, kaip lenevardiečiai, taip ir ykeskoliečiai, grįžo į savo vietas.

14. Misterija Rygoje

Tų pačių metų (1206) žiemą Rygoje buvo surengta misterija, kad pagonys, matydami veidus (pranašų), išmoktų pažinti krikščionių tikėjimo pradžią. Šito vaidinimo, kurį žiūrėjo tiek naujakrikštai, tiek ir pagonys, tekstai buvo rūpestingai vertėjų išversti. Tačiau kada Gedeonas šarvuotas pradėjo kautis su filistimiečiais, tai pagonys iš baimės, kad jų nenukautų, pradėjo nuo vaidinimo bėgti, tačiau buvo nuraminti ir grąžinti atgal.

Bažnyčia neilgai buvo ramybėje ir taikiai ilsėjosi. Minėtasis vaidinimas buvo tarsi prologas ir ateities pranašystė, nes buvo pavaizduoti Dovydo, Gedeono ir Erodo kariai, parodyta Senojo ir Naujojo testamento vaizdų, nes tikrovėje daugeliu karų teko naikinti pagonybę, ir Senojo bei Naujojo testamento pamokymais rodyti, kokiu būdu jie gali pasiekti tikrą susitaikymą ir amžiną gyvenimą.

X (1206 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO AŠTUNTIEJI METAI

1. Vyskupo pasiuntinys pas Polocko kunigaikštį

Pradėdamas aštuntuosius metus, ponas vyskupas norėjo su Voldemaru, Plocesko karaliumi, atnaujinti santykius ir draugystę, kuria naudojosi jo pirmtakas vyskupas Meinardas, ir pasiuntė jam su abatu Teodoriku dovanų žirgą, pabalnotą ir šarvuotą. Pakeliui abatą užpuolė lettonų plėšikai, jis prarado viską, ką turėjo su savim, ir jam pasisekė tik gyvam ir nenukentėjusiam stoti priešais karalių.

2. Lyvių atstovų kreipimasis į kunigaikštį

Atvykęs į miestą, abatas rado kelis lyvius, slapta atsiųstus jų seniūnų, kad paragintų karalių išvyti teutonus iš Livonijos; jie išdėjo jam pasalūniškomis ir melagingomis kalbomis visa, ko, siekdami klastos, galėjo prasimanyti prieš vyskupą ir jo žmones; jie sakė, kad vyskupas su savo palyda pasidarė nebepakenčiamas ir tikėjimo jungas nebepakeliamas. Karalius jų žodžiais visai patikėjo ir todėl įsakė visiems, esantiems jo karalystėje, tuojau rengtis žygiui, kad, naudodamiesi stipria Dauguvos srove, laivais arba plaustais su žygiui reikalingais daiktais greitai ir patogiai pasiektų Rygą.

Teutonų pasiuntiniai nieko nežinojo apie lyvių sąmokslą ir apie karaliaus ketinimus. Gavę įsakymą stoti prieš karalių, jie, girdint lyviams, buvo paklausti, kokiu tikslu atvyko pas karalių. Pasiuntiniai sakė, jie atvykę siekdami taikos ir draugystės; tada lyviai sušuko, kad pasiuntiniai nenori ir nesilaiko taikos. Kadangi lyvių žodžiai buvo pilni keiksmų ir pykčio, tai karaliaus širdį ir dvasią priartino daugiau prie karo ne kaip prie taikos.

3. Vyskupo pasiuntinių derybos ir jų nesėkmės

Karalius, bijodamas, kad jo slapti ketinimai neiškiltų aikštėn, liepė teutonams pasitraukti, apsistoti padvarėje ir laukti. Tačiau abatas, nenutraukdamas derybų, dovanomis ir pinigais spėjo papirkti vieną iš karaliaus patarėjų ir iš jo be kitokių pastangų sužinojo karaliaus sumanymus. Jiems paaiškėjus, stebėtinas Viešpaties dievo numatymas atėjo į pagalbą abatui ir reikalą pakrei-

pė į gerąją pusę. Abatas būtent sužinojo, kad šiame mieste yra nuskurdėlis iš Holmo pilies; jis papirko šitą nuskurdėlį puse markės sidabru, kad jis nuneštų laišką Rygos vyskupui ir visai tikinčiųjų bažnyčiai; laiške abatas parašė viską, ką girdėjo ir matė. Tada daugelis piligrimų, kurie jau buvo pasirengę išvykti, vėl užsidėjo kryžių ir grįžo į Rygą. Pats vyskupas buvo pasirengęs vykti drauge, bet atsisveikino su išvykstančiais ir grįžo į Rygą pas savuosius.

Karalius, sužinojęs apie abato elgesį, pasišaukė jį ir klausė, ar siuntė jis šauklį į Rygą. Abatas, nepabijojęs karaliaus, atsakė per kažką pasiuntęs laišką. Tada kiti pasiuntiniai, pasiųsti kartu su juo iš Rygos, baimindamiesi dėl karaliaus pykčio, be perstojimo prašė abatą ir spirte spyrė atsisakyti savo žodžių. Tačiau abatas žinojo, kad tai, kas pasakyta, liks, ir žodžio negrąžinsi, todėl atsisakė atšaukti tai, ką kalbėjo karaliui.

Karalius, matydamas, kad šitaip nieko nepasieks, nes jo ketinimai atidengti, ėmėsi ne karinės jėgos, o gudrybės. Juk tas, kas, dėdamasis balandžiu, sako malonius žodžius, kai kada įgelia kaip gyvatė žolėje. Abatas buvo pasiųstas namo, o kartu su juo klastingu tikslu buvo parengti rutenų *(Ruthenorum)* pasiuntiniai su taikos pasiūlymais. Rutenų pasiuntiniams buvo liepta išklausyti abi puses, lyvius ir vyskupą, ir nuspręsti, kurioj pusėj teisybė, ir kad sprendimas būtų vykdomas.

Karaliaus paleisti pasiuntiniai greitai pasiekė rutenų pilį Koknesę ir iš ten į Rygą kartu su abatu pasiuntė diakoną Steponą, ne pirmąjį kankinį, o kitą, kvietė vyskupą susitikti su pasiuntiniais ir nustatė derybų dieną — gegužės 30, o vietą — prie Vogenės upės. Pasiuntiniai pasiuntė šauklius visur į kaimus, pas lyvius ir lettus, jų pačių vadinamus lettgalais *(Lettgalli)*, kad su saviškiais susirinktų. Atėjo lyviai ne tiek dėl karaliaus paliepimo, kiek dėl noro padėti pražudyti krikščionis. Lettai ir lettgalai, tuomet dar pagonys, patenkinti krikščionių gyvenimu ir palankiai žiūrėję į jų gerovę, neatėjo į klastingą susitikimą ir net dovanos, kurias dalijo rutenai, nepalenkė jų kenkti teutonams.

4. Vyskupas atsisako vykti į derybų vietą

Kada minėtasis Steponas karaliaus pasiuntinių vardu kvietė atvykti derybų, vyskupas, pasitaręs su saviškiais, davė jam tokį atsakymą: „Žinomas, sakė jis, visose šalyse bendras paprotys, kad savo valdovo pasiuntinys ateina arba lankosi pas tą, pas ką jis siųstas, ir kad valdovas, kad ir koks būtų palankus ir malonus, niekada neišeina iš savo tvirtovės pasiuntinių pasitikti. Derėtų, sakau, kad pasiuntinybė ir pasiuntiniai būtų mieste, kad galima būtų juos priimti ir garbingai pavaišinti. Atvykite nesibaimindami į garbingą priėmimą“.

5. Lyviai kariauja su lyviais

Artėjant nustatytai dienai, ginkluoti lyviai susirinko prie Vogenės upės deryboms. Seniūnai iš Holmo pilies, du naujakrikštai Kyranas ir

Layanas, visos bėdos sumanytojai, atplaukė laivais ir, sustoję Ykeskoloj, vadino plaukti su jais ir ten buvusius teutonus. Tačiau teutonai, baimindamiesi lyvių klastos, atsisakė. Tada jie vyko savo keliu ir su savo krašto žmonėmis tarėsi dėl krikščionių išvijimo.

Tuo metu du naujakrikštai iš Ykeskolos, Kirianas ir Layanas, atėjo pas Konradą, pilies viršininką, ir primygtinai prašė leisti juos į lyvių sambūrį, kad galėtų sužinoti apie kėslus, kurie rengiami prieš krikščionis. Jie tikėjosi ten rasti daugiau giminaičių ir draugų, todėl nebijojo eiti į baisią priešininkų gaują. Konradas, nujausdamas, kad taip elgtis būtų neišmintinga, jau patyręs lyvių pyktį, patarė jiems pasilikti; tačiau, matydamas jų atkaklumą, leido jiems eiti į tą gaują. Tik ką atvykusius į susirinkimą, seniūnai tuojau juos privertė atsisakyti tikėjimo Kristumi ir atsimesti nuo teutonų. Jie, stiprūs meile Viešpačiui, sakė, kad priimtam tikėjimui atsidavę visa širdimi ir kad jokie kankinimai negali atskirti jų nuo meilės ir bendravimo su krikščionimis. Tada jų giminaičiai užsidegė didesne neapykanta už tą meilę, kurią jiems jautė anksčiau. Bendru lyvių sprendimu prie jų kojų pririšo virves ir perplėšė perpus: juos baisiai kankino, išėmė vidurius, nutraukė rankas ir kojas. Nėra abejonės, kad jie su šventaisiais kankiniais už tokias dideles kančias nusipelnė amžinąjį gyvenimą. Jų kūnai ilsisi Ykeskolos bažnyčioje ir padėti greta vyskupų Meinardo ir Bertoldo, pirmasis ten palaidotas kaip ganytojas, antrasis — kaip kankinys, nužudytas, kaip jau sakyta, tų pačių lyvių.

6. Lyviai puola Holmo pilį

Po to lyviai nutarė susirinkti iš visų žemės dalių, užimti arčiausiai miesto (Rygos) Holmo pilį, nugalėti rygiečius, kurių tuomet buvo nedaug, ir sugriauti Rygą. Nusprendę ir įsipareigoję tai padaryti jie, užmiršę duotą pasižadėjimą, užmiršę krikštą, atsisakę tikėjimo, nesilaikydami taikos, o pradėdami naują karą, miniomis plūdo į Holmą ir čia suėjo (gegužės 31) visi, ir tie, kurie buvo pašaukti lettonų, taip pat iš Toreidos ir iš Veinos (lyvių kalba — Padauguvio).

7. Kunigo Joano nužudymas

Dabar holmiečiai, visada godūs pralieti kraują, pagavo savo dvasininką Joaną, nukirto jo galvą, o kūną sudraskė. Tas vyras, gimimo iš Vironijos, paimtas iš pagonybės vaikystėje, jo šviesybės Meinardo buvo paleistas iš nelaisvės ir, kad mokytųsi Šventojo rašto, atiduotas į Segebergo vienuolyną. Kaip gerai besimokantis vyskupo Alberto buvo atvežtas į Livoniją, palaimintas į dvasininkus, ir Holmo parapijoj daug žmonių atvedė į krikščionybę. Jis, pagaliau baigęs savo darbą, su dviem kitais, Gerhardu ir Hermanu, už tikėjimą, kaip jau sakyta, pelnė kankinio palmę ir amžinąjį gyvenimą. Jų kūnus ir kaulus surinko kiti dvasininkai, ir vyskupas su savo kapitula ir su didele pagarba palaidojo Rygoje šventosios Marijos bažnyčioj.

8. Pilies užėmimas ir Rygos puolimas

Kada tai įvyko ir lyvių minia susibūrė Holmo pilyje, kai kurie naujakrikštai, Lembevaldas

su keliais kitais, liko ištikimi, Holme palikę savo žmonas *(uxoribus)* ir šeimynas *(familia)*, nuėjo į Rygą ir išdėstė vyskupui, kokiu būdu jis gali apsiginti nuo priešininkų, nes jie velijo sėkmės daugiau krikščionims, ne kaip saviesiems klastingiems lyviams.

Lyviai išbuvo pilyje keletą dienų. Dalis jų ėjo į Rygą, kur išvedė arklius iš pievų, užmušė sutiktus žmones ir pridarė tiek pikta, kiek galėjo. Vieni, taip prisisotinę, parėjo namo, o kiti pasiliko.

Vyskupas, sužinojęs, kad dalis pasitraukė, sušaukė riterijos brolius (kalavijuočius) ir miestiečius su piligrimais ir klausė, ką daryti prieš lyvių suokalbį. Visiems atrodė páranku, pašaukus į pagalbą visagalį Dievą ir pavedus jam jaunąją bažnyčią, pradėti karą su tais, kurie Holme, nes geriau visiems mirti už Kristaus tikėjimą, ne kaip pakelti kasdieninius kankinimus. Todėl perleido miestą ponui vyskupui, stipriausi teutonai kartu su rygiečiais lyviais apsiginklavo, pasiėmė kanuoles *(armati)* ir kitą, sėdo į laivus ir dvyliktą dieną po Trejybės (birželio 4) priplaukė prie Holmo pilies.

Priešininkai numatė puolimą ir narsiai stojo prieš teutonus, norėdami apginti krantą ir neleisti išsikelti. Krikščionys sumišo dėl to, kad jų nedaug, iš viso 150 vyrų, o priešininkų — didžiausia minia. Tačiau savo pamaldžiomis giesmėmis išprašė Dievą malonės, jie įsidrąsino ir šoko iš laivų; pirmasis iššoko Arnoldas, brolis riteris, po jo — vyskupo palyda iš kito laivo ir su kitais puolė priešą, iš pradžių, kaudamiesi vandeny, skydais gynėsi nuo priešo akmenų ir strėlių, kurių daugybė lėkė į juos. Po atkaklaus mūšio jie pagaliau užvaldė krantą. Lyviai, apsvaidomi strėlėmis, traukėsi, vieni krito užmušti, kiti, ketinę perplaukti Dauguvą, nuskendo, kai kurie spruko į pilį, kurie ne kurie perplaukė upę ir taip išsigelbėjo, tačiau kapo slibino neišvengė.

Lyvių vado Ako žuvimas

Tarp kitų buvo Ako, jų vadas ir seniūnas *(princeps ac senior)*, visos išdavystės ir viso pikta pradininkas, jis kurstė Ploceko karalių pradėti karą su rygiečiais, sukėlė lettonus, šaukė toreidiečius ir visą Livoniją pulti krikščionis. Jis buvo užmuštas kartu su kitais, jo galva kaip pergalės ženklas pasiųsta vyskupui. Vyskupas džiaugdamasis su visais namie pasilikusiais, dėkojo Dievui, kuris, remdamas nedaugelį, išgelbėjo savo bažnyčią.

9. Pilies paėmimas ir Holmo lyvių pasidavimas

Tuo metu krikščionys pasiekė pirmuosius įtvirtinimus, sukūrė ugnį prie pilies sienų, iš bombardų *(patherellis)* pradėjo svaidyti ugnį ir akmenis į pilį, o iš arbaletų sužeidė daugelį stovėjusių ant pylimo,— tad nenukentėjusių ir pajėgiančių gintis liko mažai; todėl toreidiečiai paprašė taikos. Taika buvo duota, ir visiems sužeistiesiems leista išeiti iš pilies. Tačiau holmiečiai, viso pikta sukėlėjai, buvo priversti pasiduoti, jų seniūnai atvesti į Rygą ir ten surakinti grandinėmis, ko buvo nusipelnę, kitų, likusių pilyje, dėl paslapties krikšto, kurį seniau buvo priėmę, pasigailėta, ir jiems nieko blogo neatsitiko.

Visa, kas garsaus atsitiko Livonijoje, Viešpats dievas padarė ne jėgomis daugelio, o jėgomis nedaugelio, todėl už daugelį pergalių tebus pagarbintas Dievas per amžius.

Tuo metu miestą ištiko badas, stigo maisto, ir Viešpats dievas atsiuntė vyskupo dvasininką Danilą iš Gotlando su dviem laivais, prikrautais grūdų ir kitų labai reikalingų dalykų.

Tą patį Danilą pasiuntė vyskupas su savo karvedžiu Gevehardu, šauliais ir kai kuriais kitais užimti ant kalvos stovinčio Holmo, kad lyviai negalėtų ten šauktis nei rutenų, nei pagonių ir negalėtų priešintis krikščionims. Holmo seniūnus po to vyskupas pasiėmė į Teutoniją, kad tenai jie, užkietėję netikėliai, matytų ir girdėtų krikščionių papročius ir išmoktų tikėti.

10. Žemgalių pagalba rygiečiams prieš lyvius

Po to rygiečiai, prisiminę visus Toreidos pagonių nusikaltimus, padarytus jiems, ir tai, kaip dažnai jie sulaužo taiką, pasikvietė į pagalbą semigalus, kad atkeršytų savo priešininkams. Semigalai visada buvo nedraugiški toreidiečiams, todėl apsidžiaugė rygiečių pasiūlymu ir atvyko su Vestardu, savo karvedžiu, iš viso 3000 žmonių. Atvykę prie Koivos *(Coivam)*, jie kariuomenę padalijo, pusę atidavė vadovauti Kaupui, tam pačiam, kuris, grįžęs iš Romos (1204 m.), liko ištikimas, mieste slapstėsi nuo lyvių persekiojimo ir beveik visą laiką gyveno tarp krikščionių. Kita kariuomenės dalis pasistengė veikti iš Dobrelės pusės. Kaupas su kariuomene slinko prie savo pilies, kurioje buvo jo giminaičiai ir draugai, tuomet dar pagonys. Kada jie netikėtai išvydo ateinančią kariuomenę, puolė į neviltį taip, kad tik nedaugelis ryžosi ginti pilį, dauguma bėgo iš pilies, ieškodami išsigelbėjimo miškuose ir tarpukalnėse. Krikščionys ryžtingai puolė pilį, laimėjo mūšį ir privertė priešą trauktis, įsiveržę į pilį, persekiodami pagonis, 50 jų užmušė, kiti išsigelbėjo bėgdami. Taip krikščionys laimėjo grobį, paėmė daug daiktų ir pilį padegė.

Lyviai, buvę kitoj Koivos pusėje, Dabrelės pilyje, pamatę dūmus ir liepsną, kylančius iš degančios Kaupo pilies, visi susirinko į savo pilį, baimindamiesi, kad ir juos gali ištikti toks pat likimas. Išėjo ant įtvirtinimų pylimo, pasirengę pasitikti priešą, ir pasitiko narsiai gindamiesi. Dabrelė, jų valdovas, juos drąsino, kalbėdamas panašiai kaip filistimiečiai: „Laikykitės ir kaukitės, filistimiečiai, kad netaptumėte žydų vergais“. Piligrimai visą dieną laikė pilį apgulę ir drauge su semigalais negalėjo jos užimti, ir kada jie su nedaugeliu (semigalų) bandė įsibrauti į pilį iš kitos pusės, tai lyviai penkis jų užmušė, o kitus privertė trauktis. Piligrimai matė, kad pilis tvirta ir neprieinama, todėl ją paliko ir, nuniokoję apylinkes, vyko susijungti su savaisiais (vadovaujamais Kaupo). Prie Rygos jie susijungė su visa kariuomene ir pasidalijo grobį, kurį turėjo atsinešę. Vyskupas padėkojo Viešpačiui dievui ir patenkintas išsiuntė semigalus namo į jų žemę.

11. Vyskupas ketvirtą kartą vyksta į Vokietiją kryžiuočių telkti

Po to vyskupas, atnaujinęs taiką su lyviais, nusprendė vykti į Teutoniją. Ir kada jis išplaukė į jūrą, visą naktį siautė tokia didelė audra, kad kitą dieną laivas parplukdė jį į Dauguvą. Vyskupas ilsėjosi keletą dienų nuo ryto ligi vakaro, ramybėje, nepatyrė nerimo nei dėl saulėtos dienos laimės, nei dėl nesėkmių niūrią naktį, jis nepavargo dirbdamas Dievo duotą darbą, dėkojo Viešpačiui ir vėl ėjo į tuos pačius pavojus, nuo kurių išsigelbėjo, tačiau Viešpats dievas davė gerą orą, ir jis išvyko į Teutoniją rinkti piligrimų, kurie įstengtų apginti Livonijos bažnyčią.

12. Polocko kunigaikštis puola Holmą

Vėliau kai kurie lyviai užsispyrę klastingai pasiuntė šauklį pas Ploceko karalių su pranešimu apie patirtus pralaimėjimus ir nuostolius ir prašė jį ateiti jiems į pagalbą prieš teutonus, nes Rygoje, daugeliui išvykus su vyskupu, liko maža žmonių. Karalius priėmė prašymą ir lyvių pasiūlymą, sušaukė kariuomenę iš visų savo karalystės vietų ir kitus karalius, savo kaimynus ir draugus, vadino prisidėti ir su didele karine jėga laivais išplaukė žemyn Dauguva. Rutenų kariuomenei sustojus Ykeskoloj, kelis jų karius riterio Konrado šauliai sunkiai sužeidė.

Pamatę teutonus pilyje, jie plaukė upe žemyn ir, netikėtai pasiekę Holmo pilį, ją apgulė iš visų pusių. Lyviai, iš anksto nežinoję apie kariuomenės atvykimą, dalis išbėgiojo į miškus, kita dalis su teutonais susibūrė pilyje; tada pilį uždarė, ant pylimo užlipo šauliai, daugelį karių sužeidė. Rutenai balistų neturėjo, jie sėkmingai naudojo lankus, daugelį buvusių pilyje sužeidė ir keletą dienų kovėsi strėlėmis, po to prikirto daug medžių, vilko juos prie pilies, ketindami ją padegti. Tačiau darbas pasirodė bergždžias, daugelis nešiojančių medžius liko sužeisti arba užmušti iš bombardų. Tada karalius išsiuntė į visas puses šauklius pas toreidiečius, pas lettus ir artimiausius pagonis ir kvietė visus dalyvauti žygyje prieš rygiečius. Toreidiečiai apsidžiaugę tuojau atvyko pas karalių. Ir kada atvyko, jiems vieniems buvo pavesta nešti medžius piliai padegti, jų nemaža nukovė strėlėmis, nes nebuvo ginkluoti (neturėjo šarvų). Lettai patys neatvyko ir šauklių neatsiuntė. Rutenai taip pat pasidarė nedideles bombardas, panašias į teutonų, bet kadangi jie nemokėjo akmentašių meno, tai jų akmenys krito atgal. Teutonų buvo nedaug, būtent tik 20, jie bijojo išdavystės lyvių, kurių pilyje buvo daug, todėl dieną naktį ginkluoti stovėjo ant brustvero, saugodami pylimą tiek nuo draugų viduje, tiek ir nuo priešų iš lauko pusės. Lyviai kasdien tarėsi su karalium, kaip pergudrauti apsuptuosius ir atiduoti juos į rutenų rankas. Jeigu dienos nebūtų ėjusios trumpyn, tai rygiečiai, kaip ir holmiečiai, dėl mažo skaičiaus vargiai būtų galėję apsiginti. Rygą buvo apėmusi baimė, nes miestas dar buvo menkai sutvirtintas, bijojo ir dėl Rygos vidaus netikrumo, ir dėl apgultų Holme krašto žmonių likimo. Keli lyvių žvalgai atėjo pas karalių ir pasakė jam, kad laukai ir keliai nubarstyti smulkiomis tridantėmis vinimis, jas parodė

ir paaiškino, kaip jomis bus subadytos arklių ir žmonių kojos, apvirtusiomis — šonai ir nugaros. Baimės apimtas karalius su kariuomene nebėjo į Rygą, ir Viešpats dievas išgelbėjo juo pasitikėjusius. Toreidiečiai, pamatę laivus jūroje, pranešė karaliui, tačiau jis, 11 dienų laikęs apsuptą pilį, bet nepasiekęs tikslo, daug žmonių praradęs, nuo pilies pasitraukė su visa kariuomene, bijodamas teutonų atvykimo, paėmė visus sužeistuosius ir užmuštuosius ir laivais grįžo į savo žemę. Gevehardas, vyskupo karvedys, netrukus mirė nuo nedidelės žaizdos. Kiti, išlikę gyvi ir nenukentėję, dėkojo Viešpačiui, kuris šį kartą nedaugelio rankomis apgynė savo bažnyčią nuo priešininkų.

13. Danų išsikėlimas į Ezelio salą ir jų nesėkmė

Tuo metu Danijos karalius su didele kariuomene, kurią jis surinko prieš trejus metus, atplaukė į Ozilija, drauge su juo ir Lundo arkivyskupas Andrėjus, paženklinęs kryžiumi daugybę žmonių iš keršto netikėliams ir iš noro uždėti pagonims krikščionių tikėjimo jungą. Bet kai, pastačius pilį, neatsirado norinčių joje likti ir ginti ją nuo pagonių puldinėjimų, karalius liepė padegti pilį ir kariuomenei grįžti į savo žemę.

Minėtasis Lundo arkivyskupas ir vyskupas (Šlėzvigo) Nikolajus dviem laivais, pilnais maisto, su savo palyda atplaukė į Rygą. Ir kada jie išplaukė į Dauguvą, juos maloniai priėmė šv. Marijos bažnyčios probstas Engelbertas su visa kapitula. Sužinoję apie didelį bažnyčios persekiojimą ir apie tai, kaip Viešpats vėl ją išgelbėjo, jie apsidžiaugė ir dėkojo Dievui už apsaugojimą tarp pagonių patekusios bažnyčios su nedaugeliu žmonių. Po to sušaukė arkivyskupas visus klierikus ir pamokė juos, skaitydamas psalmes, ir taip praleido visą žiemą (1206—1207 m.) tarnaudamas gerovei.

Lyvių žemė nugalima ir apkrikštijama

Po karų ėjo pamaldumo mokymas, nes tuo metu visa lyvių žemė buvo nugalėta ir pakrikštyta. Rutenų karaliui su kariuomene pasitraukus, Dievo baimė apėmė lyvius visoje jų žemėje, ir toreidiečius, kaip ir kitus lyvius, gyvenusius prie Dauguvos, jie pasiuntė pasiuntinius į Rygą ir prašė to, kas tarnavo taikai. Toreidiečiams priekaištavo už tai, kad jie, sudarę taiką, dažnai ją sulaužydavo. Daugelį nužudę, jie daug pikta padarė Kaupui, kuris juos paliko ir nuolatos gyveno su krikščionimis, visą jo turtą sudegino, atėmė laukus, išdraskė jo avilius ir, be to, daug kartų kariavo su rygiečiais. Dėl to jiems buvo atsakyta taika, nes jie nemoka būti taikos vaikais ir bet kuriuo metu ją sulaužo. Tačiau jie pradėjo neatstodami prašyti taikos, prašyti krikšto, žadėdami priimti dvasininkus ir būti jiems visame kame paklusnūs. Lenevardiečiai pažadėjo susitaikyti su ponu Danilu, kuris jų pilį jau seniai buvo gavęs kaip leną, ir duoti jam kasmet nuo plūgo pusę talanto rugių. Nuo tų laikų tiek jie moka iki šiol.

14. Dvasininkų veikla tarp lyvių ir latvių

Rygos probstas, priėmęs įkaitais berniukus garbingų visos Livonijos gyventojų, arkivyskupo įtikintas, pasiuntė dvasininkus aiškinti Evangelijos visoje Livonijoje. Pirmasis tarp pamokslininkų buvo Alebrandas, kuris, atvykęs į Toreidą, dosniai dalijo pamokslo žodžius ir krikšto paslaptis; jis įsteigė čia parapiją ir Kubeselėj pastatė bažnyčią. Dvasininkas Aleksandras Metsepolėj apkrikštijo visus tos žemės gyventojus, jis čia apsigyveno sėdamas Evangelijos sėklą ir pradėjo statyti bažnyčią. Dvasininkas Danilas, tas, kuris per Holmo pilies apgulimą patyrė visokių išbandymų, buvo pasiųstas pas lenevardiečius. Jie maloniai jį pasitiko ir iš jo priėmė krikštą.

Gąsdinimas lietuvių atėjimu

Ir kada jis atvyko į vieną kaimą, vadintą Sydegunda, tai sušaukė visus žmones paklausyti Dievo žodžio. Čia atėjo naktį vienas lyvis iš miško tankynės ir, pasakodamas apie pasivaidenimą, sakė: „Aš mačiau lyvių dievą, kuris pranašavo ateitį. Iš medžio išaugo dievo vaizdas nuo krūtinės iki galvos, ir dievas man sakė: rytoj rytą ateis lettonų kariuomenė, ir, bijodami tos kariuomemės, mes nedrįsime susirinkti". Dvasininkas manė, kad tai piktosios dvasios prasimanymas, nes rudenį nėra kelių, kuriais lettonai galėtų ateiti; jis pasimeldė ir atsidėjo dievui. Rytą apie tai, ką lyviui pranašavo vaiduoklis, nieko nebuvo girdėti, visi susirinko; dvasininkas, pasmerkęs stabmeldystę, paaiškino, kad tokie pasirodymai — ne kas kita, kaip piktosios dvasios pinklės, ir ėmė sakyti, kad yra vienas Dievas, visko sutvėrėjas, ir vienas tikėjimas, ir vienas krikštas, ir taip ir panašiai ragino juos paklusti vienatiniam Dievui. Ir kada jie tai išgirdo, atsižadėjo velnio ir jo pinklių ir prižadėjo tikėti Viešpačiu dievu ir krikštijosi visi kiek tik jų buvo. Pakrikštijęs Reminos gyventojus, dvasininkas nuvyko į Askradą ir kai ten visi su džiaugsmu išklausė Dievo žodį ir priėmė krikšto paslaptį, grįžo į Toreidą. Ir kada jis atvyko į Dabrelės pilį, ten gyventojų buvo draugiškai sutiktas ir čia sėjo Dievo žodį ir krikštijo. Po to jis paliko šį kraštą ir vyko į

Susitikimas su venedais

Vendeną. Vendai tuo metu buvo ramūs ir nuskurdę; išvyti nuo Vendos (Ventos) upės Kuronijoj (Kurše), jie iš pradžių gyveno Senajam Kalne, kuriame dabar pastatytas Rygos miestas, bet iš ten vėl juos išvijo kuršiai; daugelis jų buvo išmušti, o likusieji bėgo pas lettus, toje vietoje su jais gyveno ir džiaugėsi dvasininko atvykimu. Juos pakrikštijęs dvasininkas, pavedęs pasodintą vynuogę ir apsėtą lauką Viešpačiui dievui, grįžo į Rygą.

15. Bažnytinės ir pasaulietinės valdžios jungimas

Po to jis buvo pasiųstas pas idumenus, kur daugelį pakrikštijo tiek lettų, tiek ir idumenų, ir pastatė bažnyčią Ropoj ir, likęs ten, rodė žmonėms kelią į amžinąjį gyvenimą.

Toreidiečiai, priėmę šventojo krikšto paslaptį, pagal visus dvasiškus įstatymus ėmė prašyti savąjį dvasininką Alebrandą, kad jis juos

teistų ne tik dvasiniuose, bet ir pasaulietiniuose ginčuose pagal krikščionišką teisę. Anksčiau lyviai buvo labai gobšūs, ir kiekvienas atimdavo iš savo artimo tą, ką tas turėjo; priėmusiems krikštą jiems buvo uždrausta prievarta, muštynės, vagystės ir panašiai. Tie, kurie buvo nuskriausti iki krikšto ir liūdėjo dėl prarasto turto, nedrįsdami po krikšto jėga atsiimti tai, kas iš jų pagrobta, prašė pasaulietinį teismą išspręsti turto grąžinimo bylas. Todėl dvasininkas Alebrandas iš pat pradžios sprendė tiek dvasines, tiek ir pasaulietines bylas. Šitą paties užsidėtą pareigą, Dievui leidžiant ir savų nuodėmių atleidimo prašydamas, sąžiningai vykdė, išnaikino vagystes ir muštynes, grąžino, kas neteisėtai buvo paimta, ir tuo parodė lyviams teisėto gyvenimo kelią. Lyviams patiko toks krikščioniškas paprotys per pirmuosius metus, per kuriuos teismo valdžia priklausė tikintiesiems, bet vėliau valdžia visoj Livonijoj, Lettigalijoj ir Estonijoj perėjo į rankas visokių pasauliečių teisėjų, kurie ir ėmė ja piktnaudžiauti, eidami šitas pareigas rūpinosi papildymu savo maišelių (pinigų), o ne Dievo teisingumu.

16. Saulės užtemimas

Tą žiemą (1207 m. vasario 28) saulė buvo užtemusi didžiąją dienos dalį.

17. Vyskupas Vokietijoje renka kryžiuočius

Vyskupas Albertas, vaikščiodamas Teutonijoj po miestelius, miestų gatves ir bažnyčias, ieškojo piligrimų. Perėjęs Saksoniją ir Vestfaliją, pagaliau atvyko į karaliaus Pilypo dvarą. Kadangi vyskupas negalėjo tikėtis kurio nors karaliaus pagalbos, tai kreipėsi į teutonų imperiją ir Livoniją pavedė (1206 m.) imperijai, todėl palaimintos atminties karalius Pilypas (nužudytas 1208 m. birželio 21 d.) pažadėjo jam paramos po šimtą markių kasmet, tačiau pažadais turtingas nebūsi.

XI (1207 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO DEVINTIEJI METAI

1. Grįžimas su dviem grafais ir daugeliu kryžiuočių

Devintaisiais metais po to, kai visa lyvių žemė buvo apkrikštyta, bažnyčia gyveno ramybėje, džiaugėsi taika ir laukė savo vyskupo.

Lundo arkivyskupas ir jo kancleris (vyskupas Nikolajus) su visais saviškiais susirengė išvykti ir Verbų sekmadienį (balandžio 15) atvyko į Gotlandą ir šitoje žemėje atšventė šventas Velykas.

Rygos vyskupas parvyko Trejybės dieną (birželio 10) ir su džiaugsmu visų buvo sutiktas. Kartu su juo atvyko Peremunto grafas Godeskalkas, kitas grafas ir dar daugelis piligrimų, kilmingų ir garbingų vyrų. Džiaugdamiesi bažnyčios ramybe, jie tiek paaukštino miesto sieną, kad pagonių puolimai pasidarė nebebaisūs.

2. Koknesės kunigaikštis Vescekė prašo vyskupo pagalbos prieš lietuvius

Koknesės karalius Vesceke (Viačko), išgirdęs apie vyskupo su piligrimais grįžimą, surinko savo vyrus ir vyko vyskupo pasitikti. Atvykęs į Rygą, jis visų buvo priimtas pagarbiai. Čia jis keletą dienų praleido vyskupo namuose, naudodamasis jo svetingumu; pagaliau vyskupą ėmė prašyti pagalbos prieš lettonus ir už tai siūlė jam pusę savo žemės ir pusę savo pilies. Vyskupas priėmė pasiūlymą, davė karaliui daug dovanų, pažadėjo jam paramą kaip kariais, taip ir ginklais ir išlydėjo patenkintą namo.

Po to vyskupas, džiaugdamasis lyvių prisidėjimu prie krikščionių, pasiuntė pas juos, tiek į Toreidą, tiek į Metsepolę ir į Idumėją ir į vietas prie Dauguvos, dvasininkų; visur buvo pastatyta bažnyčių, ir dvasininkai įvesdinti į savo parapijas.

3. Kalavijuočių reikalavimas atiduoti trečdalį žemės

Tuo pačiu metu Viešpats dievas diena iš dienos didino brolių riterių skaičių ir jų bendriją ir kėlė supratimą, kad pagal jų skaičiaus ir darbų gausėjimą turi didėti jų turtas ir valdos taip, kad tie, kurie kare ir kituose nuolatiniuose veiksmuose neša visą kasdieninių rūpesčių naštą, turėtų gauti su paguoda ir dinarą už savo darbą. Todėl jie, broliai riteriai, prašė vyskupą atiduoti jiems kasdieniniam išlaikymui trečiąją dalį visos Livonijos, taip pat trečdalį ir kitų, dar nekrikštytų kaimyninių žemių arba tautų, kurias Viešpats dievas jų, riterių ir kitų rygiečių padedamas, ateity pajungs krikščionių tikėjimui, kad jie, riteriai, turėdami daug išlaidų, galėtų naudotis ir didelėmis pajamomis. Vyskupas tokiais vyrais, panašiais į akmentašius, kurie dieną ir naktį stovi prie Viešpaties namų, tėviškai rūpinosi ir norėjo padidinti jų skaičių; norėdamas atsiteisti už jų darbą ir išlaidas, perleido trečiąją dalį Livonijos, nes jis pats Livoniją gavo iš Aukščiausiojo valdžios ir imperatoriaus ir atidavė jiems visko trečiąją dalį su visomis teisėmis ir vyriausia valdžia, bet dėl perdavimo nepaklusnių arba nekrikštytų žemių, tai atsakė, remdamasis tuo, kad negali atiduoti to, ko pats neturi. Tačiau riteriai neatstojo su savo prašymais, todėl reikalas buvo perduotas spręsti šventajam tėvui, kuris dar nepaklusnias žemes pavedė Viešpačiui dievui, liepė atiduoti riteriams trečiąją dalį nugalėtų žemių su

Popiežiaus sprendimas dėl Livonijos padalijimo

ta sąlyga, kad, pripažįstant klusnumą vyskupui, iš jų dalies būtų atiduota ketvirtoji dalis dešimtinės. Vyskupo prašymu broliai riteriai (kalavijuočiai) padalijo lyvių žemę į tris dalis ir leido vyskupui, kaip tėvui, pirmam rinktis. Vyskupas pasiėmė Kaupo dalį, būtent Toreidą, riteriai pasiėmė antrąją dalį, t. y. žemes kitoj Koivos pusėj, trečioji dalis — Metsepolė — taip pat buvo pripažinta vyskupui. Dėl žemės valdų, kurios prieš dalybas buvo atiduotos kaip lenai kitiems (ne kalavijuočiams), tai jiems atlyginta kitose (ne ordino) žemėse.

Po tokio lyvių žemių padalijimo vyskupas pasiuntė dvasininkus į savo dalį, leidęs broliams riteriams tuo pasirūpinti savoje dalyje.

4. Kryžiuočio teisėjo nusikaltimas

Tais pačiais (1207) metais į Toreidą fogto (teisėjo-valdytojo) pareigoms pagal pasaulietiškus įstatymus buvo pasiųstas Gotfridas, riteris iš piligrimų. Spręsdamas besibylinėjančių parapijoje ginčus ir ieškinius, jis surinko daugybę pinigų ir dovanų, kurių tik mažą dalį atidavė vyskupui, o didžiąją — pasisavino. Kai kurie kiti piligrimai tuo piktinosi, išlaužė jo kuparėlį ir rado jame 19 markių sidabro, įgyto sukčiaujant, neskaitant kita, ką jis jau buvo iššvaistęs. Ir kadangi jis elgėsi įžūliai, laužė įstatymus, engė neturtinguosius, pažeisdamas įstatymus, skriaudė naujakrikštus, tai pagal teisingą Viešpaties dievo teismą įvyko tai, kad, kitų nuostabai, krito į tokią gėdą, kaip kiti pasakoja, mirė niekinga mirtimi (pakartas).

5. Lietuvių žygis į Tureidos žemę

Lettonai, prisiminę savuosius, prieš dvejus metus žuvusius nuo rygiečių ir semigalų, pasiuntė šauklius po visą Lettoniją ir surinko didelę kariuomenę. Persikėlę per Dauguvą, visą naktį Kristaus gimimo išvakarėse (gruodžio 24—25) jie ėjo į Toreidą, anksti rytą perėjo Koivą ir pasipylė po visus kaimus, ir kadangi jie šitam krašte nesutiko kokios nors kariuomenės pasipriešinimo, tai nemaža žmonių užmušė ir daugelį paėmė į nelaisvę.

Kalėdų dieną du dvasininkai — Johanas Strikas ir Teodorikas — su patarnautojais atliko lyviams pamaldas Kubeselės bažnyčioje. Po pirmųjų mišių Johanas pradėjo kitas, tuo tarpu parapijiečiai, išgirdę artėjant kariuomenę, išbėgiojo iš bažnyčios. Tie, kurie pasislėpė miško tankymėje, išsigelbėjo, o tie, kurie skubėjo į namus, pakelėse buvo sugauti ir daugelis užmušti. Tuomet, kada bažnyčioje iš eilės buvo skaitoma Evangelija, lettonai atjojo su savo greitais žirgais ir užpuolė bažnyčią, kur Viešpats dievas saugojo savuosius, ir dvasininko namus, iš kurių išsivedė arklius ir galvijus, paėmė drabužius, maistą, viską, ką rado, ir sukrovė į roges. Lettonai parapijos namus *(curia)* siaubė taip ilgai, kad per tą laiką dvasininkas bažnyčioje baigė šventąją Viešpaties kūno ir kraujo paslaptį ir nesvyruodamas pats aukojosi, pavesdamas save Viešpačiui. Su juo liko ištikimieji, dvasininkas Teodorikas, patarnavęs pamaldose, ir tarnas, kuris saugojo duris. Jie drąsino dvasininką nenutraukti pamaldų iš baimės prieš pagonis. Ir kada Dievo apvaizdos dėka pamaldos buvo baigtos, jie surinko šventuosius indus, drabužius ir sudėjo į zakristijos kampą ir ten pasislėpė. Vos tik jie baigė ruošą, vienas lettonas įėjo į bažnyčią, visą apėjo ir jau buvo beveik prie zakristijos, bet kada pamatė, kad altorius nudengtas ir ant jo nieko nėra, kas jam tiktų, pasakė: ba! ir išėjo iš bažnyčios pas savuosius. Pagrobę visa, ką rado, lettonai patraukė savo keliu. Ir vos tik jie išėjo iš kiemo, atėjo kita jų minia, galingesnė už pirmąją; radę nusiaubtus namus, išskubėjo

paskui savuosius. Vienas lettonas raitas įjojo į bažnyčią ir čia, neradęs ką paimti ir neįtardamas, kad kai kas paslėpta kampe, taip pat išskubėjo. Atėjo ir trečia minia lettonų, vienas jų pervažiavo bažnyčią rogėmis ir dvasininkų nepastebėjo. Dvasininkai dėkojo Viešpačiui, kad apsaugojo nuo pagonių sveikus ir nenukentėjusius; lettonams pasišalinus, jie vakare išėjo iš bažnyčios ir pabėgo į mišką. Nevalgę tris paras, ketvirtą parą atėjo į Rygą.

Lettonai, nusiaubę visą aplinkinę žemę, nakvoti susirinko Anno kaime ir anksti rytą (gruodžio 26) išvyko namo, pasiėmę daug moterų ir vaikų ir didelį grobį. Kalėdų naktį lyviai pasiuntė šauklį pas vyskupą pranešti, kad į Livoniją įsiveržė lettonų kariuomenė, o po to atvyko kitas šauklys ir papasakojo, kiek pagonys užmušė žmonių, kiek paėmė į nelaisvę, kaip apiplėšė bažnyčią ir kiek žalos padarė šiai jaunai bažnyčiai.

Mūšis prie Askradės

Tai išgirdęs, vyskupas sušaukė piligrimus ir brolius riterius bei pirklius ir ragino dėl nuodėmių atleidimo stoti už Viešpaties namus ir išvaduoti bažnyčią nuo priešų. Visi paklausė vyskupo ir ėmė rengtis mūšiui. Visiems lyviams ir lettams buvo pranešta ir pagrasinta: „Kiekvienas, kuris neateis ir neprisidės prie krikščionių kariuomenės, sumokės tris markes baudos“. Visi išsigando, prisidėjo ir nuėjo prie Dauguvos susitikti su rygiečiais. Vyko į Leneverdę, čia susijungė, suėjo į pilį ir tyliai laukė grįžtančių lettonų. Pasiuntė žvalgus sužinoti, kur eina lettonai; jie pasitiko lettonus, ledu besikeliančius per Dauguvą su belaisviais ir grobiu prie Leneverdės. Lettonų valdovas su palydovais privažiavo prie pilies, pašaukė pilies viršininkus, paklausė, kur susirinkę krikščionys, ir sakė: „Eikite ten ir sakykite krikščionims: prieš dvejus metus jūs sumušėte mano iš Estonijos grįžtančią kariuomenę, kada ji miegojo; o dabar rasite mane ir visus mano vyrus žvalius“.

Tai išgirdę, krikščionys skubėjo melstis ir anksti rytą ėmė vytis priešą. Ir, trečią valandą perėję Dauguvą prie Askradės, ten rado lettonus. Pagonys, pamatę, kad juos persekioja, ir su baime pajutę, kas jų laukia, pradėjo garsiai šaukti, kviesdami savuosius, ir atsigręžė prieš krikščionis. Krikščionys, neišsigandę nei jų riksmo, nei šauksmo, pasidavę Dievo malonei, su iškeltomis vėliavomis puolė lettonus ir guldė juos į kairę ir į dešinę, mūšis buvo atkaklus iš abiejų pusių. Lettonai, vikresni ir žiauresni už kitas tautas, kaip jau sakyta, kautynėms buvo pasirengę, todėl ilgai ir narsiai grūmėsi su krikščionimis, iki pagaliau ėmė trauktis. Pasirodo, jie ne tik greiti muštis, bet ir greiti bėgti, vieni metėsi į mišką, kiti bėgo keliu, palikę vietoje belaisvius ir grobį. Krikščionys persekiojo juos visą dieną, daug jų užmušė, kiti išsigelbėjo pabėgdami. Grįžę prie lettonų palikto grobio, atrišo moteris ir išvadavo mažus naujakrikštų ir visų kitų belaisvių vaikus. Ir susijungė visi naujakrikštai, tiek lyviai, tiek ir lettai, su teutonais ir dėkojo Viešpačiui dievui už paklydusią ir rastą avį, tikriau pasakius, už avį, išgelbėtą iš vilko nasrų. Pasidalijo grobį ir belaisviams leido vykti pas savuosius.

6. Sėlių pilies užpuolimas, reikalaujant pašalinti iš jos lietuvius ir krikštytis

Viešpačiui dievui apgynus savo bažnyčią nuo pagonių užpuolimo, vyskupas baiminosi, kad, jam išvykus, gali pasikartoti panašus užpuolimas ir liktų nusiaubta visa lyvių žemė, todėl jis nusprendė sugriauti sėlių *(selonum)* pilį, kuri, įsiveržiant ir atsitraukiant (lietuviams), praverčia kaip slėptuvė. Ir išsiuntė vyskupas savo šauklius po visą Livoniją ir Lettigaliją, kviesdamas visus, kas jau priėmė krikščionių tikėjimą, į karo žygį. Kada susirinko didelė kariuomenė, pasiuntė vyskupas abatą Teodoriką ir probstą Engelbertą ir kartu su jais brolius, Kristaus riterius, nugalėti sėlių. Ateidami prie Askrados ir pereidami Dauguvą, rado anksčiau užmuštų ir nepalaidotų lettonų kūnų, lipdami per juos ir vykdami keliu, pasirengę kautis priartėjo prie sėlių pilies. Apsiautė pilį iš visų pusių, daugelį buvusių pačioje pilyje sužeidė strėlėmis, daugelį rastų kaimuose paėmė į nelaisvę, kai kuriuos užmušė; prinešė malkų ir sukūrė didelę ugnį, dieną ir naktį nedavė ramybės piliai ir kartu varė baimę sėliams. Tuomet sėlių seniūnai slapta kreipėsi į kariuomenę ir paprašė taikos. Jiems sakė: „Jeigu norite tikros taikos, tai liaukitės tarnavę stabams ir priimkite į pilį tikrą taikos nešėją, koks yra Kristus, krikštykitės ir nedelsdami pašalinkite iš savo pilies lettonus, Kristaus vardo priešininkus". Priėmusi iš jų berniukus įkaitais, kariuomenė liovėsi puolusi. Abatas su probstu ir kitais dvasininkais suėjo į pilį, ten parengė sėlius krikštui priimti, apšlakstė pilį šventuoju vandeniu ir ant pylimo iškėlė šventosios Marijos vėliavą. Ir džiaugdamiesi pagonių atvertimu, ir dėkodami Dievui už bažnyčios sėkmę, jie su lettigalais ir lyviais laimingai grįžo į savo žemę.

7. Santykiai su Pskovu

Tuo metu dvasininkas Alebrandas su kai kuriais kitais buvo pasiųstas į Ugauniją (Estijos dalį) rūpintis, kad pirkliams būtų grąžintos prekės, kurias, kartą vežamas rogėmis į Plicekovą (Pskovą), ugauniečiai, lyvių prikalbėti, kelyje atėmė, o prekių buvo už 900 markių ar dar daugiau. Ugauniečiai jų negrąžino ir nedavė deramo atsakymo.

Latgaliai buria, kokį priimti krikštą: pravoslavų ar katalikų

Alebrandas, nepatyręs sėkmės, grįžo namo, pakelėse skelbė Dievo žodį ir skatino krikštytis lettigalus, gyvenusius prie Imeros (upės), nes visa lyvių žemė ir kai kurie lettigalai jau priėmė Dievo žodį. Jie apsidžiaugė dvasininko atvykimu, nes dažnai kentėjo nuo lettonų puolimų ir visada buvo skriaudžiami lyvių, todėl ir tikėjosi su teutonais palengvinti padėtį ir apsiginti. Jie su džiaugsmu priėmė Dievo žodį, tačiau iš atsargumo metė burtus, klausdami savo dievų, priimti krikštą iš Plicekovo rutenų su kitais lettigalais iš Tolovos ar paklusti lotynistams (katalikams), nes rutenai tuomet pas juos buvo atėję ir krikštijo Tolovos lettigalus, kurie buvo nuolatiniai jų duoklininkai. Burtas krito lotynistams, ir jie buvo priskirti prie Livonijos rygiečių bažnyčios. Ir, apkrikštijęs kelis kaimus, Ale-

brandas grįžo į Rygą ir apie viską papasakojo vyskupui. Vyskupas, kupinas džiaugsmo ir rūpesčių dėl bažnyčios, pasiuntė atgal į tą kraštą Henriką, savo mokinį, įšventintą dvasininku, kartu su Alebrandu. Kada krikštas tame krašte buvo atliktas, Alebrandas grįžo namo. O antrasis (Henrikas), pastatytą bažnyčią gavęs leno teisėmis, gyveno tarp jų (naujakrikštų) ir tarp daugybės pavojų be paliovos skelbė ateities gyvenimo palaimą.

8. Koknesės kunigaikščio Vescekės užpuolimas

Tuo metu kilo nesantaika tarp Koknesės karaliaus ir Leneverdės riterio Danilo. Minėtas karalius pridarė daug neramumų Danilo žmonėms (šeimynai ir valdiniams) ir nesiliovė jų daręs, nors daug kartų buvo įspėtas palikti tuos žmones ramybėje. Tada Danilo žmonės drauge su juo naktį skubiai vyko prie karaliaus pilies. Švintant jie priėjo prie pilies ir aptiko, kad visi esantys pily miega, o ant pylimo stovinti sargyba blogai saugo pilį; netikėtai užlipę ant pylimo, jie užėmė svarbiausią įtvirtinimą, pasitraukiančių į pilį rutenų, kaip krikščionių, jie nesiryžo žudyti, tačiau, grasindami kalavijais, vienus privertė bėgti, kitus paėmė į nelaisvę ir surišo. Tarp jų buvo suimtas ir surištas pats karalius, o jo turtas, rastas pilyje, suneštas į vieną vietą, ir pastatyta sargyba, kuri pašaukė savo poną, Danilą, buvusį netoli. Tačiau Danilas norėjo sužinoti, ką dėl to galvoja vyskupas, ir apie visa tai pranešė rygiečiams. Vyskupas, tuo beveik pasipiktinęs, ne tik nepritarė kas padaryta, bet liepė palikti karalių jo pilyje ir grąžinti jam visą turtą. Vyskupas pasikvietė karalių, gausiai apdovanojo, davė jam žirgą ir keletą brangių drabužių. Ir draugiškai privaišinęs per Velykas (1208 m. balandžio 6) ir mielai išsprendęs ginčą su Danilu, karaliui ir jo artimiesiems leido išvykti namo į savo pilį. Vyskupas nepamiršo pažado, duoto karaliui, priimant iš jo pusę pilies, ir pasiuntė su karalium 20 patikimų vyrų su šarvais ir žirgais, bombardomis ir akmentašiais, kad sutvirtintų pilį ir apsaugotų nuo lettonų, ir aprūpino siunčiamuosius viskuo, ko reikia jiems išlaikyti. Tad su jais karalius ir grįžo į Koknesę linksmu veidu, bet su klasta širdyje, Dinamiundėje palikęs vyskupą, kuris, laikydamasis papročio, norėjo vykti į Teutoniją rinkti piligrimų kitiems (1209) metams. Tie, kurie baigė savo piligrimystės laiką, buvo pasirengę išvykti namo į Teutoniją, bet ilgai užtruko Dinamiundėje, nes, Viešpaties valia, pūtė priešingas vėjas ir neleido jiems išplaukti į jūrą.

9. Vescekės pabėgimas iš Koknesės

Minėtas karalius, grįždamas į Koknesę ir neabejodamas, kad piligrimai su vyskupu jau išvyko į Teutoniją, ir manydamas, kad Rygoj liko maža žmonių, nebenorėjo slėpti širdy klastos ir ėmė tartis su savo vyrais. Sulaukęs patogaus laiko ir dienos, kada beveik visi teutonai buvo išėję į darbą tašyti griovy akmenų pilies statybai ir savo kalavijus ir šarvus sudėję virš griovio, nebijojo karaliaus, kaip savo pono ar tėvo, ir štai: karaliaus tarnai ir visi jo

vyrai netikėtai priartėjo prie griovio, pagrobė teutonų kalavijus ir šarvus, daugelį jų užmušė, mat jie buvo beginkliai ir užsiėmę tik savo darbu, kai kurie iš jų bėgo dieną ir naktį ir, pasiekę Rygą, papasakojo, kas atsitiko. Užmuštų liko 17 vyrų, o trys išsigelbėjo pabėgdami. Užmuštųjų kūnus sumetė į Dauguvą, tokiu būdu pasiųsdami juos namo, rygiečiams. Rygiečiai ištraukė iš vandens kūnus užmuštųjų už tarnavimą Viešpačiui ir pagarbiai, su ašaromis juos palaidojo.

Po to tas karalius atimtus iš teutonų geriausius žirgus, balistas, šarvus ir kitką nusiuntė didžiajam karaliui Voldemarui (Vladimirui) ir kartu prašė bei patarė surinkti kiek galima didesnę kariuomenę ir eiti imti Rygos, kur, kaip jis (Vescekė) sakė, pasilikę mažai vyrų: geriausi jo užmušti, o kiti išvykę su vyskupu. Tai išgirdęs lengvatikis Voldemaras sušaukė į žygį visus savo draugus ir visus karalystės vyrus.

Tuo tarpu vyskupas, užtrukęs Dinamiundėje dėl priešingo vėjo, sužinojo apie savųjų išmušimą ir jo bažnyčios išdavimą, sušaukė piligrimus, ašarodamas papasakojo jiems apie žalą, padarytą bažnyčiai, ir kvietė juos stoti narsiai ginti bažnyčią ir jai pagelbėti, vėl priėmus kryžių; prikalbindamas patvirtino atleidimą nuodėmių, kurios anksčiau buvo užmirštos, o už didelius atliktus darbus jų ilgiau užtrunkančioj piligrimystėj pažadėjo didesnį nuodėmių atleidimą ir amžinąjį gyvenimą. Kada piligrimai tai išgirdo, iš jų trys šimtai vėl užsidėjo kryžius ir nepabijojo grįžti į Rygą ir stoti Viešpaties namų gynėjais. Be to, vyskupas priėmė dar daugelį už atlyginimą ir pasiuntė į Rygą. Į Rygą susirinkę ir kiti teutonai, išsisklaidę po visą Livoniją, jie atėjo su lyvių seniūnais ginti bažnyčios.

Rutenai, išgirdę apie teutonų ir lyvių susibūrimą Rygoje, pajuto pavojų sau ir savo piliai, nes buvo nusikaltę, todėl nesiryžo laukti pilyje rygiečių atvykimo; jie susikrovė savo turtą, pasidalijo teutonų žirgus ir ginklus, padegė Koknesės pilį ir išbėgiojo savais keliais. Pilyje gyvenę lettigalai ir sėliai skubėjo slėptis miško tankynėje. Dažnai minėtas ir daug pikta pridaręs karalius (Viačko) niekad nebegrįžo į savo karalystę, pasitraukė į Rusiją *(Ruscia)*.

XII (1208 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO DEŠIMTIEJI METAI

1. Iš Koknesės pabėgusių latgalių ir sėlių persekiojimas

Tai atlikęs vyskupas dešimtaisiais savo įšventinimo metais pavedė savo bažnyčią Livonijoj Viešpačiui dievui, piligrimams ir visiems lyviams krikščionims ir pats išvyko į Teutoniją — tiek įvairiais bažnyčios reikalais, tiek ir rinkti piligrimų ir įgyti daiktų, kurių reikalinga nauja stiprėjanti bažnyčia. Lankydamasis ir pamokslaudamas daugely vietų, pakėlė daug sunkumų.

Likusieji Rygoje susivienijo ir ėmėsi stiprinti miestą iš visų pusių.

Išgirdę apie Koknesės pilies sudeginimą ir rutenų pabėgimą, jie pasiuntė kai kuriuos jų persekioti, tarp pasiųstųjų buvo Meinardas ir kai kurie kiti vyskupo tarnai. Pasiųstieji persekiojo bėglius ir kai kuriuos rado miškuose ir pelkėse, būtent lettigalus ir sėlius, karaliaus duoklininkus, kurie žinojo apie karaliaus kėslus ir buvo jo išdavystės ir teutonų užmušinėjimo pagalbininkai, sugavo taip pat ir keletą rutenų, jų grobį ir turtą atėmė, atėmė ir dalį teutonų šarvų. Ir atidavė kaltininkus sunkiai pelnytai mirčiai, visus, kuriuos surado, už tai, kad jie žinojo apie išdavystę ir savam krašte neišnaikino išdavikų.

2. Žemgalių ir kalavijuočių įsiveržimas į Lietuvą ir jų pralaimėjimas

Tuo metu rygiečiai ir Livonijoj esantys krikščionys tikėjosi ilgai trunkančios taikos, tačiau taika neatėjo, siekė jie gero, bet, o varge, patyrė gundymą. Po pergalės prieš rutenus jie tikėjo, kad jau išvengė Charibdės, tačiau pavojus jiems grėsė iš Scilės.

Vestardas, semigalų vadas, prisiminė, kaip lettonai jį nugalėjo ir apiplėšė, ir tai padarė prie Semigalijos sienos. Jis pasirengė žygiui prieš lettonus ir Rygoje neatstodamas ėmė prašyti krikščionių pagalbos, pridurdamas, kad jis kitą kartą ateis į pagalbą rygiečiams kitų pagonių nugalėti, ir, be to, sakė, kad mesti burtai jo dievams krito į palankiąją pusę. Rygos viršininkai, nekreipdami dėmesio į jo dievų burtus, nesuteikė jam pagalbos dėl jų pačių mažo skaičiaus ir nenorėjo tuo metu pradėti karo su lettonais. Pagaliau jie nusileido įkyriam Vestardo prašymui ir perdėtai drąsai tų neišmintingų vyrų, kurie panoro eiti drauge su semigalais, sutiko nedrausti jiems vykti į karą ir siųsti į mūšį, įspėję, kad jų kūnai ir sielos nepalūžtų tokiam dideliam pavojuje. Ir pasiuntė su Vestardu 50 ar kiek daugiau vyrų, riterių ir šaulių, taip pat daugelį brolių Kristaus riterių; jie pasiėmė Danilą, Idumenės dvasininką, ir išvyko į semigalų žemę.

Sėdėdami ant žirgų ir švytėdami savo šarvais, jie ten atvyko ir semigalų buvo draugiškiausiai priimti. Semigalai išsiuntė šauklius po visą savo žemę ir surinko didelę kariuomenę. Ir kada jie atėjo į Lettoniją, sustojo nakvynės ir ėmė teirautis savo dievų apie ateitį, metė burtus, prašydami dievų malonės, ir klausė: ar paėjo gandas apie jų atvykimą ir ar stos lettonai su jais į mūšį. Burtas krito, kad gandas paėjo ir lettonai pasirengę kariauti. Dėl to semigalai beveik apstulbo ir siūlė teutonams grįžti, nes labai bijojo užpuolimo. Tačiau teutonai prieštaravo ir sakė: „Nedarysime to, kad bėgtume ir užtrauktume gėdą savo tautai! Ne, eisime prieš savuosius priešus ir su jais kausimės“. Ir neįstengė semigalai jų perkalbėt. Semigalų buvo daugybė, jais teutonai pasitikėjo, nors potvynis galėjo juos visus paskandinti. Ir vis dėlto jie narsiai veržėsi į Lettoniją, padalijo kariuomenę į būrius ir pasipylė po kaimus, bet kaimai jau buvo tušti: vyrai ir moterys su vaikais buvo išbėgioję slėptis. Iš baimės, kad teks kautis, semigalai tuojau susirinko į krūvą ir negaišdami pasirengė tą pačią dieną trauktis. Tai pastebėję lettonai atšuoliavo ant vikrių žirgų prie jų ir savo įpratimu, užjodami iš kairės ir dešinės, staigiai atsitraukdami

ir staigiai puldami, daugelį semigalų sužeidė, mesdamiesi ant jų su žirgais ir kuokomis. Tada teutonai sustojo pleištu ir, dengdami kariuomenės užnugarį, leido semigalams eiti pirmyn. Tie netikėtai leidosi bėgti, spūstyje vieni lipo ant kitų, kiti metėsi į miškus ir pelkes; visa kautynių našta krito ant teutonų. Kai kurie iš jų gynėsi narsiausiai ir ilgai grūmėsi su lettonais, bet dėl mažo skaičiaus negalėjo atsispirti gausybei. Ten buvo labai narsių vyrų, Gervinas ir Rabodas ir daugelis kitų. Po ilgo ir atkaklaus mūšio vieni krito sužeisti, kitus paėmė į nelaisvę ir nuvedė į Lettoniją. Dar kiti išsigelbėjo pabėgdami ir, grįžę namo į Rygą, papasakojo, kas atsitiko.

3. Vokiečiai atsisako naudoti vienus pagonis prieš kitus

Miestui sužinojus apie savųjų pabėgimą ir lettonų narsumą, rygiečių arfos virpesys staiga pavirto skausmo šauksmu, o giedojimas — verksmu. Ir kilo malda į dangų, visi vyresnieji ir protingieji žmonės sutarė ateityje ne tik nepasitikėti pagonių skaičiumi, bet ir nesikauti su vienais pagonimis prieš kitus, o pasikliaudami Dievo apvaizda, narsiai stoti prieš pagonių tautas tik su krikštytais lyviais ir lettais. Taip ir buvo daroma. Ir todėl tais pačiais (1208) metais šventosios mergelės vėliava, iškelta lyvių, lettų ir teutonų, buvo nunešta į Ungauniją, o vėliau ir visiems estams, ir aplinkinėms pagonių tautoms padėjo Viešpats dievas, vienintelis, nugalintis visas karalystes.

4. Žemgalių pasipriešinimas lietuviams

Po to lettonai su didele kariuomene įsiveržė į Semigaliją ir pradėjo užmušinėti ir siaubti ką sutikę. Tačiau semigalai patykojo jų kelią, kirto mišką (keliui užversti), išmušė lettonus beveik visus, kada jie grįžo namo. Dalį grobio pagarbiai kaip dovaną pasiuntė rygiečiams.

5. Dvasininkų papildymas Livonijoje

Tuo metu Viešpats dievas savo bažnyčios paguodai atsiuntė prie Dauguvos daug ordino dvasininkų: Florentiją, Cistersų ordino abatą, Robertą, Kelno katedros kanauninką, Konradą Brėmenietį su kai kuriais kitais, iš kurių vieni pasirinko apsiaustus švento (vienuolių) gyvenimo Dinamiundėje, kiti liko pas brolius riterius (kalavijuočius), dar kiti atsidėjo pamokslams. Jų atvykimu labai apsidžiaugė dar nedidelė bažnyčia, stiprinama po liūdnų karų, dėkodama Viešpačiui, nepalikusiam be paguodos savųjų visuose išbandymuose. Jam priklauso garbė ir šlovė per amžius. Amen.

TREČIOSIOS KNYGOS APIE LIVONIJĄ PABAIGA.
PRADŽIA KETVIRTOSIOS KNYGOS APIE ESTONIJĄ

6. Estų apkaltinimas už žalą latviams

Po to, kada visa Livonija ir Lettigalija krikštijosi, lettų valdovai — Rusinas iš Sotekle pilies,

Varidotas iš Autinės, Talibaldas iš Beverino ir taip pat Bertoldas, brolis riteris, iš Vendeno — išsiuntė pasiuntinius į Ungauniją pas estus reikalauti atsilyginti už tą neteisybę, kurią estai yra padarę lettams. Mat lettai prieš krikšto priėmimą estų buvo niekinami ir įžeidinėjami ir patyrė iš jų daug neteisybės; dėl to tad lettai ir džiaugėsi dvasininkų atvykimu, nes po krikšto galėjo naudotis tokiomis pat teisėmis ir tokia pat taika, kaip ir visi krikščionys. Tačiau estai ne tik kad nekreipė dėmesio į pasiuntinių žodžius ir nenorėjo duoti kokį nors patenkinamą atsakymą, bet kartu su jais nusiuntė savo atstovus į Lettigaliją. Kadangi broliai riteriai tada jau gyveno Vendene, tai jie pasiuntė Bertoldą kaip vyriausią spręsti lettų ir estų ginčo. Iš vyskupo pusės atvyko dvasininkas Henrikas ir daugelis lettų. Pradėjo kalbą apie tai, kas tarnauja taikai ir teisingumui. Betgi estų atstovai nepaisė lettų taikingų pasiūlymų, atsisakė grąžinti jiems tai, ką neteisėtai paėmė, ir atmetė viską, ko norėjo lettai. Ir derybų dalyviai, pagrūmoję vieni kitiems ietimis, išsiskirstė po namus nepasiekę jokios taikos.

Pirmasis žygis prieš estus

Tuomet iš Gotlando atvyko kai kurie pirkliai ir teutonai. Varidotas su kitais lettų valdovais atvyko į Rygą ir pradėjo primygtinai prašyti pagalbos prieš neteisinguosius estus. Čia ir rygiečiai prisiminė patirtas skriaudas, kaip anksčiau daugybę prekių jie buvo atėmę iš jų pirklių, todėl jie išklausė lettų valdovų ir pažadėjo kariuomenę, nes ir jų pačių pasiuntiniai, kurie ne kartą buvo siunčiami dėl užgrobtų prekių grąžinimo, grįžo ungauniečių išjuokti, nepanorėję grąžinti, kas neteisėtai atimta.

Šaukęsi visagalio Dievo ir švenčiausios Dievo gimdytojos Marijos pagalbos, rygiečiai su broliais riteriais ir Teodoriku, vyskupo broliu, ir pirkliai, ir kiti teutonai nuvyko į Toreidą. Ir visoje lyvių žemėje ir Lettigaloj jie surinko stiprią ir didelę kariuomenę, ėjo ir dieną, ir naktį ir įžengė į Ungauniją. Aptuštinę kaimus, išmušę pagonis ir ugnim, ir kalaviju keršydami už skriaudas, krikščionys pagaliau visi kartu priėjo prie Odenpės, kas reiškė meškos galvą, ir padegė šią pilį. Po to, pailsėję tris paras, ketvirtą parą grįžo į savo žemę su gyvuliais, belaisviais ir visu grobiu. Lettai, grįžę į savo žemę, sutvirtino pilis ir pasirengė mūšiams; sušaukė į pilis savuosius ir, pasirengę kautynėms, ėmė laukti estų kariuomenės.

Tada ungauniečiai pašaukė į pagalbą sakkaliečius ir netikėtai įsiveržė į lettų žemę, į Trikato kraštą; sudegino vieną gyvą lettą, vardu Vardekė, kitus paėmė į nelaisvę, padarė lettams daug pikta ir apgulė Beverino pilį, visą dieną puldami pilyje esančius lettus. Lettai patys išėjo iš pilies ir narsiai stojo į mūšį su priešininkais; penkis jų užmušė, paėmė arklius ir grįžo į pilį pas savo dvasininką, kuris tuomet ten buvo, ir drauge su juo padėkojo Dievui, jiems padėjusiam. Narsiausias buvo Roboamas: jis įsiveržė į priešų vidurį, du užmušė ir sveikas, nenukentėjęs grįžo pas savuosius į pilį, šlovindamas Dievą už jam padarytą stebuklą prieš pagonis. Taip pat ir jų dvasininkas, nekreipdamas dėmesio į estų puolimus, užėjo ant pylimo, kai tuo metu

vyko kautynės, ir grojo muzikos instrumentų, šlovindamas Dievą. Barbarai, išgirdę muziką ir aiškų instrumento skambesį, nustojo kovęsi ir stovėjo tylėdami, nes visoje žemėje nebuvo girdėję tokios muzikos, todėl ir klausėsi kaip pakerėti. Lettai jiems sakė: po neseniai priimto krikšto jie mato, kaip Viešpats dievas juos gina, ir todėl jie džiaugiasi ir šlovina Viešpatį. Tuomet estai pasiūlė atnaujinti taiką. Lettai sakė: „Jūs dar negrąžinote nei teutonams atimtų prekių, nei mums atimto turto, todėl tarp krikščionių ir pagonių negali būti vienos širdies ir vienos sielos, iki jūs nestosite po tuo pačiu, ką ir mes, krikščionybės jungu, nepriimsite amžinos taikos ir negarbinsite vienatinio Dievo".

Tai išgirdę estai nepatenkinti pasitraukė nuo pilies, lettai juos persekiojo ir daugelį sužeidė. Ir naktį jie pasiuntė (šauklį) pas Venną, Kristaus riterių magistrą į Vendeną, kur jis tada buvo, prašyti, kad jis su savaisiais atvyktų persekioti estų. Magistras sušaukė visus apylinkės lettus, ir rytą, atėję prie Beverino, rado pagonių kariuomenę jau pasitraukusią, jis vijosi pagonis visą dieną. Tačiau naktį prasidėjo tokie dideli šalčiai, kad visi arkliai apšlubo, ir magistras neįstengė pasivyti priešų, nes tie, užmušę gyvulius ir paleidę belaisvius, bėgo visais keliais, ir, nestodami į mūšį, kiekvienas grįžo į savo žemę.

Tada Beverino lettai pašaukė visus aplinkinius lettus pasirengti žygiui, kad, Dievo padedami, atkeršytų savo priešininkams. Ir taip narsiausi lettai Russinas ir Varidotas su visais lettais, kurie tuomet buvo jų kraštuose, dideliu skaičiumi susirinko prie minėtos Beverino pilies. Jie susitarė eiti prieš estus ir pasirengė nuniokoti jų kaimus. Apsiginklavę kas kuo galėjo, jie sudarė kariuomenę, ėjo dieną ir naktį ir įžengė į Sakkalos žemę, kur, kaimuose namie radę vyrų, moterų ir vaikų, visus žudė, kur tik juos rado, tiek moteris, tiek ir vaikus, ir nužudė 300 žmonių, daug įžymių Sakkalos žemės vyrų ir seniūnų, ir daugybę kitų, ir naikino tol, kol pavargo jų rankos ir pečiai. Ir kada visi kaimai paplūdo pagonių krauju, tada lettai kitą dieną pasuko atgal, išsinešdami grobį, surinktą kaimuose, ir išsivesdami daug stambiųjų ir smulkiųjų galvijų ir nemaža merginų, kurios vienos šiame krašte buvo branginamos. Ir grįžo visi namo, kelyje sustodami po keletą dienų ir lūkuriuodami, ar gyvi likę estai nesiveja ir ar neužpuls pasitraukiančių lettų iš užpakalio. Tačiau estai nepersekiojo lettų už tokį kraujo praliejimą, tik surinko liūdėdami užmuštųjų kūnus, juos sudegino, kėlė laidotuves su raudomis ir laidotuvių vaišėmis pagal savą paprotį. Lettai pasiekė Astigervės ežerą, pasidalijo visą grobį ir sėkmingai grįžo į namus Beverine. Čia buvo brolis riteris Bertoldas, taip pat jų dvasininkas su keliais vyskupo riteriais ir šauliais, jiems visiems davė dovanų. Kadangi tai buvo sekmadienis *Gaudete* (lot.), vadinasi,džiaukitės (1208 m. gruodžio 18), tai visi, vieningai džiaugdamiesi, šlovino Viešpatį už jo per naujakrikštus padarytą pagonims didelį atpildą. Russinas,grįžęs į Beverino pilį, atvėrė burną ir kalbėjo: „Vaikai mano vaikų, sakė jis, pasakos savo vaikams iki trečios ir ketvirtos kartos, kaip darbavosi Russinas, naikindamas sakkaliečius!"

Paliaubos su estais

Lyvių fogtas Hermanas, tai išgirdęs, rodė nepasitenkinimą lettais dėl jų dažno kariavimo su estais ir nenurimdamas sušaukė visus lyvių ir lettų vyresniuosius tartis dėl to su jais ir su teutonais. Bet kadangi teutonų tuo metu buvo nedaug ir retai jie gyveno krašte, tai visi sutiko pradėti derybas su estais dėl taikos iki atvykimo pono vyskupo, kuris tuo metu buvo Teutonijoj ir rinko piligrimus ateinantiems metams. Toks besitariančių sprendimas patiko ir estams, ir jie priėmė taiką, nes, netekę savo įžymiausių vyrų, ėmė lettų labai bijoti. Neišsprendę visų ginčytinų reikalų, jie sudarė vienerių metų paliaubas.

XIII (1209 metai)
VIENUOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Šeštasis vyskupo grįžimas

Vienuoliktaisiais savo vyskupavimo metais vyskupas Albertas grįžo iš Teutonijos, daugelio piligrimų lydimas. Tarp piligrimų buvo Rodolfas Ierichonietis (Ierichonas — į rytus nuo Elbės, netoli Travemiundės) ir Volteris Hammerslevietis (Hammerslevas — į šiaurę nuo Halberštato) ir daugelis kitų senjorų (feodalų), riterių, klierikų bei kitokių žmonių, kurie nepabijojo jūros pavojų ir išlipo Livonijoj.

Paklausęs piligrimų patarimų, vyskupas liepė susirinkti visiems lyviams ir estams, kurie jau seniai krikštyti, ir, prisiminęs piktadarybes, padarytas praėjusiais metais karaliaus Vescekės jam, vyskupui, ir saviesiems, kada tas karalius klastingai nužudė riterius ir jo palydos karius, kurie karaliaus prašymu su didelėmis išlaidomis buvo pasiųsti į pagalbą prieš lettonus, juos visus išžudė su neišpasakyta klasta.

Koknesės užėmimas ir pasidalijimas

Po to vyskupas su savo piligrimais ir kariais išvyko į Koknesę ir rado tą kalną apleistą ir dėl ten buvusių gyventojų nešvaros prisiveisusį kirmėlių ir gyvačių, jis liepė išvalyti kalną (pilį) ir įsakė sustiprinti tvirtu pylimu. Ir buvo pastatyta stipri pilis, o jos apsaugai palikta riterių ir šaulių su vyskupo saugos kariais, kuriems vyskupas įsakė budriai saugotis tiek gobšių lettonų, tiek ir klastingų rutenų. Vyskupas taip pat pasiūlė minėtam Rodolfui Ierochiniečiui pusę pilies, o broliams riteriams — trečiąją dalį. Palikęs juos čia ir viską sutvarkęs, vyskupas grįžo namo į Rygą.

Tuomet lettai su dviem kariuomenės būriais įsiveržė į Lettoniją ir kai kuriuos lettonus užmušė, kai kuriuos paėmė į nelaisvę ir grįžo pas savuosius į Koknesę, ir tada kartu su vyskupu ir su visais vyskupo žmonėmis grįžo namo.

2. Kalavijuočių magistro nužudymas

Tuomet tarp brolių riterių buvo kažkoks Vichbertas, kurio širdis daugiau linko prie savimeilės, ne kaip prie ordino statuto; ir jis sėjo nesantaiką tarp brolių riterių. Jis nekentė šven-

tojo gyvenimo dermės ir bodėdamasis Kristaus riteryste, atėjo pas Idumėjos dvasininką (Danilą) ir sakė, kad jis čia lauks vyskupo sugrįžimo, nes nori būti jam visame kame klusnus. Tačiau broliai riteriai, Bertoldas iš Vendeno su kai kuriais kitais riteriais ir tarnais, vijosi bėglį, sugavo jį Idumėjoje, atvarė atgal į Vendeną ir surakino. Išgirdęs apie vyskupo atvykimą, Vichbertas ėmė prašyti, kad jį paleistų ir leistų nuvykti į Rygą, žadėdamas būti klusnus vyskupui ir broliams. Broliai apsidžiaugė ir vildamiesi, kad tas brolis, panašiai kaip sūnus palaidūnas, atėjo į protą, pasiuntė jį pagarbiai į Rygą ir vėl priėmė į savo bendriją. Tačiau jis, panašiai kaip tas Judas, trumpai bendravo su broliais ir kaip vilkas tarp avių, paslėpęs piktus kėslus, laukė patogaus laiko širdies pykčiui išlieti.

Ir tai atsitiko vieną šventadienį, kada broliai su kitais žmonėmis suėjo melstis; jis tuo metu pasikvietė riterių magistrą ir Johaną, jų dvasininką, apsimetęs, kad nori atidengti paslaptį, ir čia, viršuje, savuose namuose, staiga smogė magistrui į galvą kovos kirviu, kurį visada nešiodavosi, ir toje pačioje vietoje puolė tiek magistrą, tiek dvasininką ir abu užmušė. Tai sužinoję kiti broliai persekiojo jį, bėgantį iš namų į koplyčią, sugavo, atidavė pasaulietiškam teismui ir pasmerkė tokiai mirčiai, kokios užsitarnavo.

Naujas magistras Volkvinas

Palaidoję su dideliu skausmu ištikimą ir kilnų magistrą Venną su dvasininku, riteriai į magistro vietą pastatė ne mažiau kilnų ir malonų, visais privalumais apdovanotą vyrą Volkviną. Ir nuo to meto, kaip esant, taip ir nesant vyskupui, jis vadovavo dieviškiems mūšiams visuose žygiuose, būdavo visų pagonių tautų gyvenamuose pakraščiuose, jam padėjo visi jo broliai ir Viešpaties dievo pagalba, ir pergalė visada lydėjo jį.

3. Pasikeitimai Rygos bažnyčioje

Tais pačiais metais pasimirė Engelbertas, šv. Marijos bažnyčios probstas; tada vyskupas pasiėmė iš Scheteno konvento (vienuolyno) Joaną, žmogų neaukštą, santūrų ir apdairų visuose savo veiksmuose, pastatė jį probstu vietoj savo mirusio brolio ir jo globai pavedė šventos Marijos bažnyčią.

Kadangi tasai Joanas priklausė švento Augustino ordinui ir vilkėjo baltais rūbais, tai vyskupas minėtos bažnyčios kanauninkams dėl suvienodinimo pakeitė juodus rūbus ir gobtuvus baltais. Ir kadangi tuo metu dar buvo bijoma pagonių tiek viduje, tiek ir lauke, tai minėtas konventas gyveno pirmojo miesto viduje prie pradžioje pastatytos bažnyčios. Po šitos bažnyčios gaisro pradėjo statyti šventos Marijos bažnyčią už sienos prie Dauguvos ir čia apsigyveno.

Piligrimai tais pačiais metais (1209) darbavosi prie sienos paaukštinimo ir kitur, kur galėjo, stengėsi tarnauti Dievui.

4. Žygis prieš rusus ir lietuvius

Prasidėjus rudens dienoms, vyskupas, nuolatos rūpindamasis Livonijos bažnyčios sėkme ir apsauga, tarėsi su savo artimaisiais ir nuo-

dugniai svarstė, kaip išvaduoti jauną bažnyčią nuo lettonų ir rutenų persekiojimų. Ir prisiminė jie visa pikta, ką Gercikės karalius su lettonais pridarė Rygos miestui, lyviams ir lettams, ir todėl nutarė eiti kariauti su krikščionių vardo priešininkais. Būtent karalius Vissevalde (Vsevolodas) buvo nuolatinis priešas krikščionių, visų pirma lotynistų (katalikų) vardo, buvo vedęs vieno galingo lettono (Daugeručio) dukterį ir susigiminiavęs bei susidraugavęs su lettonais, jis dažnai būdavo jų kariuomenės vadu, leido jiems keltis per Dauguvą ir parūpindavo jiems maisto žygiuose tiek prieš Rusiją, tiek prieš Livoniją ir Estiją. Dėl to Lettonijos valdžia siekė valdyti visas šituose kraštuose gyvenančias gentis, tiek krikščionių, tiek ir pagonių, ir retas kas drįsdavo gyventi savo sodyboje, labiausiai nedrįso lettai. Ir dėl to jie visada per pavojus palikdavo savo namus ir slėpdavosi miško tankynėse, bet ir čia neišsigelbėdavo nuo lettonų; lettonai persekiojo juos miškuose, vienus užmušinėjo, kitus ėmė į nelaisvę, vedė juos į savo žemę ir ėmė iš jų viską kaip savo. Ir bėgo rutenai miškais ir kaimais nuo lettonų, net nuo nedaugelio, kaip bėga kiškiai nuo medžiotojo, o lyviai ir lettai klusniai tarnavo lettonams, davė maistą ir pašarą, kaip avys be ganytojo patekusios į vilkų gaują.

Gercikos pilies užėmimas ir sudeginimas

Viešpats atsiuntė ganytoją ir išvadavo savo avis, lyvius ir lettus, jau krikštytus, iš vilkų gaujos, tai buvo vyskupas Albertas. Jis sušaukė kariuomenę iš visų lyvių ir lettų žemių ir ėjo kartu su rygiečiais ir piligrimais ir su visa savo tauta Dauguva aukštyn į Koknesę. Ir kadangi Gersike visada buvo tarsi velnių tinklas toj Dauguvos pusėj visiems gyventojams, krikštytiems ir nekrikštytiems, Gersikos karalius visada pykosi su rygiečiais, su jais kariavo, nenorėjo sudaryti taikos sutarčių, tai ir vyko vyskupas su savo kariuomene prieš jo miestą.

Rutenai, iš tolo pamatę ateinančią kariuomenę, išėjo pro miesto vartus ir stojo prieš ją. Ir kada teutonai stvėrė juos geležine ranka ir keletą užmušė, jie neįstengė toliau gintis ir ėmė bėgti; teutonai, juos persekiodami, suėjo pro vartus. Ir, gerbdami krikščionių vardą, teutonai nužudė nedaugelį, didžiąją dalį paėmė į nelaisvę, taip pat daugeliui leido išsigelbėti pabėgimu; moterų ir vaikų, miestą užėmę, pasigailėjo ir daugelį jų paėmė į nelaisvę. Kada karalius su daugeliu kitų bėgo Dauguva prie laivų, tada buvo paimta ir pristatyta vyskupui karalienė su mergaitėmis ir moterimis su visu jos turtu. Tą dieną kariuomenė stovėjo mieste ir surinko didelį grobį, sunešdama iš visų miesto kampų rūbus ir sidabrą, ir purpurą, daug galvijų, o iš bažnyčios (cerkvės) — varpus, ikonas *(yconias)*, kitus aptaisus, pinigus ir daug kitų gėrybių, viską išsivežė šlovindami Dievą už tai, kad taip netikėtai leido nugalėti priešą ir be nuostolių įsiveržti į miestą. Kitą dieną išnešė viską, pasirengė grįžti, o miestą padegė. Iš kitos Dauguvos pusės pamatęs gaisrą, karalius labai nuliūdo ir dejuodamas verkė: „O Gercike, mielasis mieste! O mano tėvų palikime. O nelaukta prapultis manojo miesto! O varge! Ar tam aš gimiau, kad matyčiau degantį savo miestą ir žūstančią savo tautą“.

Visvaldžio pasidavimas

Po to vyskupas su kariuomene pasidalijo grobį, su karaliene ir visais belaisviais grįžo į savo valdą, o karaliui buvo pasiūlyta atvykti į Rygą, jeigu dabar nori turėti taiką ir atgauti belaisvius. Jis atvyko ir prašė atleisti jo nuodėmes, vadino vyskupą tėvu ir dėl taikos prašė lotynistų, kaip savųjų brolių Kristuje, užmiršti, kas buvo bloga; jie davė jam taiką ir grąžino žmoną su belaisviais, be to, sakė, kad teutonai ugnimi ir kalaviju jau nubaudė jį sunkia bausme. Tada vyskupas su savaisiais apkabino prašantįjį, siūlė jam taikos sąlygas ir sakė: „Jeigu tu dabar vengsi bendrauti su pagonimis ir su jais nebeliesi mūsų bažnyčios ir nepuldinėsi, lettonų padedamas, rutenų, savųjų krikščionių žemių, jeigu tu savo karalystę visiems laikams padovanosi šventosios Marijos bažnyčiai su ta sąlyga, kad gautum atgal iš mūsų rankų, ir paguosi mus nuolatine taika ir vienybe, tik tada grąžinsime tau karalienę su visais belaisviais ir pažadame tau visada ištikimai pagelbėti". Šitokias taikos sąlygas karalius priėmė; jis pažadėjo ateityje visada būti ištikimas šventos Marijos bažnyčiai, nesidėti su pagonimis ir priklausyti krikščionims. Perdavęs savo karalystę minėtai bažnyčiai, jis gavo iš vyskupo rankų iškilmingai įteikiamas tris vėliavas, pripažino vyskupą savo tėvu ir tikino, kad ateity atskleis jam visus rutenų ir lettonų kėslus. Tada jam buvo atiduota karalienė ir kiti belaisviai (dvariškiai), ir visi linksmi grįžo į savo žemę, sušaukė savo žmones, kurie iš jos buvo išėję, ir ėmėsi savo pilies atstatymo. Ir vis dėlto jis nenusigręžė nuo lettonų kėslų, užmiršo pažadėtą ištikimybę ir dažnai kurstė pagonis prieš teutonus, įsikūrusius Kokneséje.

5. Ingaunijos puolimas ir estų pasidavimas vyskupui

Praėjus paliaubų, sudarytų su ungauniečiais, laikui, Bertoldas, Vendeno riterių magistras, pasišaukė Russiną su jo lettais ir kitus lettus iš Autinės ir išžygiavo su savo vendeniečiais į Ungauniją. Ir jie rado kaimuose vyrų, nespėjusių išbėgti į pilį, ir išmušė jų daugelį sodybose, į kurias tik buvo užėję, daugelį išžudę, kitus paėmė į nelaisvę, gavo didelį grobį, moteris ir merginas išsivedė, palikę kaimus tuščius. Surengę dideles žudynes ir gaisrus, jie grįžo namo.

Toreidos lyviai, vis dar nesiliovę palaikyti slaptus klastingus santykius su estais, išgirdę apie tai, buvo nepatenkinti Bertoldu Vendeniečiu ir lettais, kam jie atnaujino karą su estais; jie prikalbino vyskupą, kad jis siųstų pasiuntinį į Ungauniją taikai sudaryti. Ir pasiuntė vyskupas dvasininką Alebrandą į Odenpę tiek dėl taikos atnaujinimo, tiek ir dėl išreikalavimo pirklių prekių. Ir kada visi Ungaunijos estai išgirdo, kad pas juos atvyko vyskupo pasiuntinys, tada susirinko visi jo išklausyti. Atvėręs burną, Alebrandas ėmė mokyti tikėjimo Kristumi. Estai, išgirdę pamokslą, puolė dvasininką ietimis ir kalavijais, grasindami užmušti. Tačiau kai kurie seniūnai, užstodami dvasininką, kalbėjo: „Jeigu mes užmušime šitą vyskupo pasiuntinį, tai kas gi ateityje mumis tikės ir siųs pasiuntinius". Nenorėdami

klausyti išganingų žodžių, jie išsiuntė Alebrandą atgal pas vyskupą ir kartu su juo išsiuntė savo atstovą taikai sudaryti. Ir buvo sudaryta taika tarp estų ir vyskupo lyvių bei lettų, gyvenusių vienoje Koivos upės pusėje; tačiau Bertoldas Vendenietis ir Russinas su savaisiais lettais taikos nepriėmė ir rengėsi karui.

XIV (1210 metai) DVYLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Vokiečių mūšis su kuršiais Prasidėjo dvyliktieji vyskupavimo metai, ir bažnyčia kurį laiką išbuvo ramybėje. Ir kada vyskupas su savo piligrimais išvyko į Gotlandą, palikęs Livonijoj visus vyrus su kai kuriais piligrimais, kuršiai, Kristaus vardo priešininkai, netikėtai pasirodė sąsiauryje (Zundo) prie jūros kranto su aštuoniais piratų laivais. Juos pamatę, piligrimai, išlipę iš savo kogų (*coggo,* krovininiai laivai plačiais dugnais), susėdo į laivelius gintis nuo pagonių, bet iš neapdairumo kiekvienas laivas skubėjo pirmas pasiekti priešą. Kuršiai iškrovė savo piratiškų laivų nosį (priešakį) ir atsigręžė į atplaukiančius, sustatę po du laivus greta ir tarp poros laivų palikę tarpą. Piligrimai, priartėję pirmaisiais savo laivais, pateko į piratų laivų tarpą ir kadangi piligrimų laivai buvo maži, tai jie negalėjo pasiekti priešininko, stovėjusio už juos daug aukščiau. Vienus piligrimus kuršiai užmušė ietimis, kiti nuskendo, dar kitus sužeidė, likusieji buvo priversti grįžti prie kogų ir atsitraukti. Tada kuršiai surinko užmuštuosius, išrengė juos ir rūbus pasidalijo, pasiėmė ir visa kita, ką rado pas užmuštuosius. Po to Gotlando miestiečiai surinko užmuštuosius ir pagarbiai palaidojo. Tai buvo apie tris dešimtis riterių su kitais. Vyskupas paskelbė kelių dienų gedulą, nes žinojo, kad palaiminti tie, kurie kenčia persekiojami už teisybę, kaip molinis indas užgrūdinamas krosnyje, taip teisybės vyrai išbandomi kančia.

2. Naugardo ir Pskovo rusai estų žemėje Tuo metu didysis Nogardies (Naugardo) karalius (Mstislavas Mstislavičius) ir Plicekovo (Pskovo) karalius (Vladimiras, Mstislavo brolis) su savo rutenais ir didele kariuomene atėjo į Ungauniją, apgulė Odenpės pilį ir ten mušėsi aštuonias dienas. Ir kada pilyje ėmė stigti vandens ir maisto, tada jie paprašė rusų taikos. Tie sutiko taikytis, kai kuriuos krikštijo savuoju krikštu (graikų apeigų), gavo keturis šimtus nogatų (est. *nagod, nogod* — kiaunių arba voverių kailiukų), pasitraukė ir grįžo į savo žemę, pažadėję atsiųsti jiems savo dvasininką, kuris krikšto paslaptim atgaivintų naujam gyvenimui; tačiau jie to nepadarė, nes Ungaunijos gyventojai priėmė dvasininką iš Rygos, rygiečiai juos krikštijo (lotynų apeigomis) ir priskyrė prie Rygos bažnyčios.

3. Fryzai sumuša kuršius Po kelerių metų į minėtą Gotlando salą atvyko fryzai su piligrimais ir rado čia kuršius su dideliu grobiu ir, staigiai apsupę, mušėsi su jais ir išmušė beveik visus, paėmė keturis piratų laivus su visu turtu ir atgabeno į Rygą; taip pat paėmė daugybę avių, kurių kuršiai buvo prisigrobę krikščionių žemėse, jas irgi atvežė į Rygą. Ir buvo didelis džiaugsmas dėl tokio atsimokėjimo kuršiams.

4. Vyskupas šeštą kartą vyksta į Vokietiją Vyskupas, nors ir labai nuliūdęs dėl nesibaigiančių sunkumų ir saviškių mirties, tačiau, tikėdamas Viešpaties apvaizda ir pavedęs jam savo kelionę ir reikalus, atvyko į Teutoniją, dejavo geriems ir dievobaimingiems žmonėms dėl skriaudų, sodžiuose ir kaimuose, miestuose ir pilyse ieškojo, kas norėtų pasidaryti Viešpaties namų akmentašiu, užsidėtų kryžių ir vyktų per jūras į Livoniją paguosti ten pasilikusių nedaugelio. Ir atsirado Izo, Verdeno vyskupas, su Pilypu, Raceburgo vyskupu, taip pat Padeborgo vyskupas (Bernardas), kurie rengėsi kelionei kitais metais su savo riteriais ir daugeliu kitų žmonių.

5. Sąmokslas prieš vokiečius, lietuviai puola Koknesę Po vyskupo išvažiavimo ir kuršių kautynių su piligrimais, kada aplinkinės tautos išgirdo, koks skaičius piligrimų mušė kuršius, tada vieni pas kitus siuntė šauklius, pirma — lyviai pas kuršius, kuršiai — pas estus, taip pat pas lettonus, semigalus ir rutenus, ir visi ieškojo būdų, kaip sunaikinti Rygą, kaip nepastebimiems prieiti prie teutonų ir juos išmušti.

Lettonai manė, kad Koknesėje likę maža žmonių, ir todėl jie su didele kariuomene priėjo prie pilies ir rado joje Rodolfą Ierichonietį su kitais vyskupo vyrais ir narsiai su jais kovėsi. Tuo tarpu iš pilies prieš juos išėjo vyskupo tarnai ir lettai, kurie savo ietimis užmušė keletą lettonų. Lettonai neatsispyrė jų spaudimui ir pasitraukė prie savųjų.

6. Kuršiai puola Rygą Tuomet kai kurie lyviai, gyvenę prie Adijos (upės) ir jau seniai krikštyti, bet nenusikratę klastingumo geluonies, nuvyko į Kuršą (Kuroniją), sukėlė visą žemę prieš Rygos bažnyčią ir surinko didelę ir stiprią kariuomenę, kuriai pasakė, kad Rygoje likę labai mažai žmonių, kaip iš tikrųjų ir buvo. Tai išgirdę miestiečiai pasiuntė žvalgus prie jūros. Kuršiai, surinkę savo kariuomenę į vieną vietą ir apsistoję netoliese, keturiolika dienų šaukėsi savo dievų pagalbos ir metė burtus dėl patogaus Rygai pulti laiko. Žvalgai tuo metu grįžo nieko nesužinoję.

Kaip tik tada su dviem kogais atplaukė į Dinamiundę Sladeno grafas *(Heinrich von Sladen)*, riteris Markvardas su kitais piligrimais, su tais, kurie Rygoje buvo pasilikę Velykoms ir dabar norėjo išvykti namo, į Teutoniją. Laivuose jie paliko nedaugelį, ir patys nakvoti atėjo į vienuolyną. Vos tik kitos dienos (birželio 13) rytą pradėjo švi-

sti, visa jūra apsidengė tarsi tirštu debesim, tie, kurie buvo laivuose, pamatė gausybę besiartinančių pagonių su didele kariuomene; vieni pasirengė gynybai, kiti bėgo į vienuolyną. Betgi pagonys, vildamiesi užimti miestą netikėtai, kol apie juos nebuvo pasiekusi žinia, piligrimų laivų nepuolė, o skubėjo į miestą. Žvejai iš abiejų Dauguvos pusių juos pamatė, atbėgo į Rygą ir pasakė, kad paskui juos seka kariuomenė.

Tada miestiečiai, broliai riteriai ir šauliai *(balistarii)* su klierikais ir moterimis ėmėsi ginklo, suskambo varpas, kuriuo buvo skambinama kilus karui, sušaukė žmones, išėjo pasitikti priešo ant Dauguvos kranto ir šūviais iš balistų daugelį sužeidė. Kuršiai paliko laivus Dauguvoje ir savo kariuomenę sustatė lauke. Kiekvienas nešėsi priešais save medinį skydą, sukaltą iš dviejų lentų, ir kuoką, panašią į piemenų botagą, smūgiams, ir kada saulė apšvietė baltus skydus, tai ir vanduo, ir laukai subolavo, nes tai buvo didelė ir stipri kariuomenė. Ir priartėjo ji prie miesto, lyviai ir šauliai pasitiko ją prie pirmųjų įtvirtinimų, kurie buvo lauke priešais miesto vartus, ir mušėsi su jais iki trečios valandos dienos; miestiečiai padegė kaimą, stovėjusį už sienos. Kai kurie musiškiai turėjo tridančių vinių, jas išmėtė ant kelio, kuriuo artėjo priešas, ir kada kai kurie rygiečiai kaudamiesi veržėsi pirmyn, nemaža jų liko užmuštų, kiti atsitraukdami dengėsi skydais ir patekdavo ant tų vinių ir neįstengdami gintis žūdavo, o kiti gelbėdamiesi atbėgdavo pas mus. Po to jų (kuršių) kariuomenė nuėjo prie savo laivų. Betgi po pusryčių kuršiai vėl pasirengė kautynėms ir, išgirdę skambinant didžiuoju varpu, kalbėjo, kad krikščionių Dievas juos praris ir sunaikins. Ir jie vėl užpuolė miestą ir kovėsi visą dieną. Ir kada jie, pasidėję šalmus, pradėjo nešti medžius miestui padegti, tada daugelis jų buvo sužeista strėlėmis, vos tik kuris krisdavo sužeistas akmeniu iš svaidomosios mašinos arba balistos, tai tuojau jo brolis ar kuris draugas pribaigdavo jį nukirsdamas galvą. Ir kada jie miestą apsupo iš visų pusių ir sukūrė didelę ugnį, raiti atvyko holmiečiai į Senąjį kalną ir, pagrasinę priešui savo kalavijais, suėjo į miestą iš kitos pusės. Kuršiai, juos pamatę, pasitraukė nuo miesto ir, surinkę užmuštuosius, grįžo prie savo laivų, persikėlė per Dauguvą, ten prastovėjo tris dienas, apverkė užmuštuosius ir juos sudegino.

Tomeidos lyviai, išgirdę, kad kuršiai laiko apsupę Rygą ir siekia sunaikinti miestą, surinko didelio skaičiaus kariuomenę, pasirengusią eiti į pagalbą kuršiams. Mat kai kurie neištikimieji lyviai ir semigalai bei kitos tautos laukė kuršių, kad visi kartu eitų miesto naikinti. Tačiau holmiečiai tą pačią dieną (birželio 13) atėjo į miestą, keletą kuršių užmušę salose ir paėmę laivus. Riteris Markvardas grįžo iš Dinamiundės ir atėjo į miestą per priešų tarpą ir prisijungė prie riterių brolijos. Kaupas su savo giminaičiais ir draugais bei ištikimais (krikščionimis) lyviais kitą dieną atėjo į miestą. Konradas Ykeskolietis su aukštaisiais (Dauguvos) lyviais ankstyvą kitos dienos (birželio 14) rytą atvyko į lauką prie miesto ir čia surengė dideles žaidynes su savais žirgais; tada visi iš miesto pas juos atėjo ir labai džiau-

gėsi. Ir metėsi visi prieš kuršius, šaukė juos stoti į kovą, pasiryžę arba narsiai mirti, arba laimėti. Tačiau tie (kuršiai) gedėjo žuvusiųjų, tarėsi dėl taikos sudarymo ir po trijų dienų pasitraukė.

Lyviai, jausdami kaltę dėl neištikimybės, savo noru pakluso Dievo valiai ir vyskupo palydai be jokios skriaudos saviesiems ir pasižadėjo ateityje būti klusnūs. Miestas, Viešpaties malone išgelbėtas šį kartą iš pagonių, atsidėkojo jam, nutaręs ateityje švęsti šventos Margaritos dieną (birželio 13-ąją), kurią jis buvo išvaduotas iš apgulimo.

Bertoldas Vendenietis tuo metu ėjo su lettais į Ungauniją, ten sudegino daug kaimų, nemaža pagonių išmušė ir pridarė daug bloga. Jis taip pat su dideliu pulku atėjo į pagalbą rygiečiams. Bet kuršiai jau traukėsi, todėl visi grįžo į savo žemę.

Odenpės užėmimas ir sudeginimas

Po to tas Bertoldas surinko kariuomenę, ir ėjo su juo vyskupo tarnai Siffridas su Aleksandru ir daugelis kitų lyvių ir lettų. Atėję į Ungauniją, į Odenpės pilį, jie rado joje maža žmonių; estai dėl mažo savųjų skaičiaus pasiūlė Bertoldui taikiai priimti jį į pilį. Vyskupo tarnai ir kai kurie lyviai, nežinodami, kad Bertoldas jau įsileistas į pilį, priėjo prie jos iš kitos pusės, jais pasekė ir visa kariuomenė. Ji užėmė viršutinę kalno dalį, užėmė įtvirtinimų pylimą ir, pasidariusi šeimininke, vyrus išmušė, moteris ir vaikus paėmė į nelaisvę, ji laimėjo didelį grobį. Tik nedaugelis estų išsigelbėjo pabėgimu. Pailsėjusi čia vieną dieną, pasidalijusi grobį, kariuomenė sudegino pilį ir grįžo į Livoniją.

7. Rygos pasiuntiniai vyksta į Polocką

Livonijos bažnyčia tuomet iškentėjo daug išbandymų, nes buvo tarp daugelio pagonių tautų irkaimynystėje su rutenais, kurie, kaip ir visi kiti, norėjo sugriauti Livonijos bažnyčią. Todėl rygiečiai nusprendė pasiųsti pasiuntinį pas Plosceko (Polocko) karalių, kad nors su juo susitartų dėl taikos sąlygų. Ir pasiuntė į Rusiją Rodolfą iš Iericho su kai kuriais kitais.

8. Estai apgula Vendeną

Ir kada pasiuntiniai priartėjo prie Vendeno, su didele kariuomene atėjo estai ir apgulė Vendeną. Rodolfui su savaisiais teko šitoj pily slėptis. Ir mušėsi estai su Bertoldu, su jo broliais ir vendais (venedais) tris dienas prie senosios pilies, kurioje tuo metu broliai (riteriai) gyveno kartu su vendais, ir krito daug estų, sužeistų šaudant iš balistų, tačiau ir jie ietimis užmušė kelis vendus. Estai sukrovė didelį laužą piliai padegti, iš miško pritempė daug medžių su šaknimis, pastatė iš jų bokštą, tarsi bolverką, sutvirtino kitais medžiais ir narsiai kovėsi, dengiami to bolverko, ir leido ugnį ant tų, kurie buvo pily. Nesilpnindami mūšio, jie, žinoma, daugiau būtų padarę žalos, nes dėl kažkieno apsileidimo žinia apie pilies apgulimą rygiečius pasiekė ne pirmą ir ne antrą, o tik trečią dieną, ir jie sukilę tik ketvirtą dieną

pasiekė Sygevaldę. Tą pačią dieną estai, išgirdę, kad atvyko didelė jėga lyvių ir lettų su Kaupu ir jo draugais, nuo Vendeno pilies pasitraukė ir, perėję Koivą, sustojo nakvoti prie to ežero, kuris prie kelio, vedančio į Beveriną. Vendeno broliai (riteriai) su Kaupo lyviais ir lettais, sekdami juos, rytą sustojo pusryčių prie to paties ežero, prie kurio buvo estai. Jie pasiuntė žvalgus, kai kurie žvalgai pasakė kariuomenei, kad estai bėga per Imerą. Lyviai ir lettai, lengvai patikėję žvalgų žodžiais, tuojau pasirengė estų persekiojimui, sakydami, kad nereikia laukti nerangių rygiečių. Bętgi Kaupas ir teutonai sakė: „Palaukime mūsų brolių, kada mes būsim pajėgūs kautis ir tarsi su sparnais pakilsime aukštyn". Tačiau jie nepaklausė ir, geisdami teutonų prapulties, ėmė persekioti estus, pastatę priekyje teutonų būrį, o patys ėję iš paskos, kad, matydami mūšio baigtį, galėtų arba pribaigti estus, arba pabėgti iš mūšio lauko. Ir jie skubėjo į Imerą, nežinodami, kad estų kariuomenė pasislėpusi miškuose prie Imeros, ir čia jie staiga pamatė, kaip estų kariuomenė artėja prie jų. Tada riterių brolis Arnoldas paėmė vėliavą ir sakė: „Susiglauskime, broliai teutonai! Pažiūrėsime, ar galima su jais kautis, nebėgsime nuo jų ir neužtrauksime gėdos savo tautai". Ir jie gynėsi nuo estų, kaudamiesi keletą jų užmušė. Ir čia krito Bertoldas, Kaupo sūnus, taip pat jo žentas Vanė, narsus ir šaunus vyras, ir kai kurie kiti iš brolių riterių, o vyskupo tarnai Vichmanas ir Alderas buvo sunkiai sužeisti. Lyviai, ėję kariuomenės, tuojau leidosi bėgti, palikę teutonus vienus. Teutonai, paskui teutonus ir pamatę, kad iš visų miško pusių lenda daug estų tai pamatę ir žinodami, kad jų nedaug (buvo ne daugiau kaip 20 žmonių), pradėjo trauktis, kaudamiesi su priešais, prie Koivos; Rodolfas iš Ierichọ buvo sužeistas ietim ir parkrito ant žemės, bet fryzas Vigboldas vėl pasodino jį ant žirgo, ir tas fryzas, pasikliaudamas savo greitu žirgu, daugelį išvadavo, čia greitai atsitraukdamas, čia staiga puldamas, priešus sulaikydavo ankštose vietose. O estai persekiojo tiek teutonus, tiek ir bėgančius į dešinę ar į kairę raitus lyvius ir pėsčius lettus ir pagavo jų apie šimtą žmonių, vienus jų užmušė, kitus išsivedė atgal prie Imerės ir atidavė kankinti. Iš jų 14 žmonių sudegino gyvus, kitus išrengė ir kalavijais ant nugarų išrėžė kryžius, negyvai užkankino, tikime, tokiu būdu palydėdami juos į dangų, į kankinių bendriją.

Tada estai, grįžę į savo žemę ir keikdami krikščionis, pasiuntė šauklius į visas Estijos žemes, kad susitartų ir susivieniję sudarytų vieną širdį ir vieną sielą prieš krikščionių vadą. O Kaupas ir lyviai su lettais, grįžę iš mūšio, apverkė žuvusius saviškius, apgailėjo tuos, kurie neseniai atgimę (krikštu) žuvo nuo pagonių. Kartu su jais liūdėjo ir visa bažnyčia, panaši į lanką, visada įtemptą, bet nelūžtantį, arba į Nojaus laivą, potvynio bangų svaidomą, bet nedūžtantį, arba į apaštalo Petro valtį, bangų apsemiamą, bet neskęstančią, arba į moterį, slibino persekiojamą, bet nenugalimą. Mat po tokių išbandymų ateina paguoda, o vietoj liūdesio Viešpats dievas duoda džiaugsmą.

9. Taikos sudarymas su Polocko kunigaikščiu

Pasiuntė būtent Arnoldą, riterių brolį, su jo draugais pas Ploceko karalių su klausimu, ar nenorėtų jis priimti taikos ir atidaryti per savo žemę kelią Rygos pirkliams. Karalius mielai priėmė pasiuntinius ir, džiaugdamasis taika, nors ir gudraudamas, bet pasiuntė kartu su jais Ludolfą, išmintingą ir protingą vyrą iš Smalencekės (Smolensko), kad jis nuvyktų į Rygą ir susitartų dėl visko, kas būtų teisinga ir tarnautų taikai. Kada tas atvyko į Rygą ir išdėstė karaliaus valią, tai rygiečiams patiko, ir tuomet pirmą kartą buvo sudaryta taika visiems laikams tarp karaliaus ir rygiečių tokiu būdu, kad lyviai kasmet duotų karaliui priklausančią duoklę, arba patys, arba vyskupas (iš gautų pajamų) sumokės už juos. Ir visi džiaugėsi, kad dabar nekliudomi galės kariauti su estais, kas ir įvyko.

10. Estų žemės Sontaganos puolimas

Atėjus Kalėdoms (gruodžio 25) ir prasidėjus žiemos šalčiams, Rygos viršininkai pasiuntė šauklius po visą lyvių ir estų žemę ir po pilis prie Dauguvos ir Koivos, kad vyrai susirinktų ir būtų pasirengę atkeršyti pagonių tautai, estams. Žinia apie tai pasiekė Plescekovę (Pskovą), buvusią tuomet taikoje su mumis,ir atvyko labai didelis būrys rutenų mums į pagalbą; atėjo žemių seniūnai Russinas ir Kaupas, Ninnus iš Dabrelės ir kiti, stojo rygiečiai su piligrimais, ir visa kariuomenė vyko į Metsepolą. Paėmusi įkaitus iš lyvių, laikytų neištikimais, kariuomenė nuėjo prie jūros. Eidama dieną ir naktį jūros krantu, ji atėjo į pirmąją žemę, vadinamą Sontagana. Tuo tarpu kelio sargai pamatė kariuomenę ir bėgte bėgo pranešti saviesiems. Tačiau kariuomenė paskubėjo ir, kartu su savo žvalgais atėjusi į kaimą, rado beveik visus sodybose ir namuose. Ir pasipylė kariuomenė po visus kelius ir kaimus, visose vietose išžudė daug žmonių ir persekiojo bėgančius į kaimynų žemes, ir ėmė į nelaisvę moteris ir vaikus, ir po to susirinko pilyje. Kitą ir trečią dieną kariuomenė ėjo ratu, tuštino ir degino, kas pakliuvo, ir surinko labai daug arklių ir galvijų: jaučių ir karvių keturis tūkstančius, neskaitant arklių ir kitų gyvulių, ir belaisvių, kurių buvo daugybė. Daugelis pagonių, bėgusių į mišką ir jūros ledu, sušalo ir žuvo. Ketvirtą dieną po trijų pilių paėmimo ir sudeginimo kariuomenė su visu grobiu pasuko atgal, palengva grįžo namo, grobį pasidalijo po lygiai, grįžusi į Livoniją, dėkojo Viešpačiui dievui, atidavusiam priešą jų kerštui. Ir atsimokėta estams už užpuolimus, kuriuos anksčiau jie darė lyviams ir lettams, už jų kančias.

Kitą lunaciją *(Lunatio, mėnulio pasikeitimo ciklas)* (1211 m. sausio 25) vėl susirinko lyviai ir lettai su rygiečiais prie Astigerve ežero, čia susitiko su sakkaliečiais ir ungauniečiais, metėsi ant jų ir mušėsi su jais. Jie traukėsi ir bėgo. Vienas atsiliko, atėjo pas mus ir pasakė, kad kita dar didesnė kariuomenė iš Viko žemės tą pačią naktį kitu keliu, kuris eina jūros krantu, pasirengusi įsi-

veržti į Livoniją. Tai išgirdę, lyvių seniūnai skubėjo pas savo žmonas ir vaikus jų apsaugoti nuo priešų, ir kiekvienas grįžo į sutvirtintą vietą (pilį-slėptuvę). Ir netrukus, po vienos dienos, atėjo estai, kurie prieš tai buvo pabėgę iš Sontaganos ir kitų žemės apylinkių, atėjo su didele kariuomene į Metsepolę. Kadangi čia visi žmonės jau buvo pilyse, tai jie padegė tuščius paliktus kaimus ir bažnyčias ir mirusių krikščionių karstus išniekino savo aukojimais. Ir susirinko rygiečiai iš Toreidos jų persekioti, kaip Bertoldas iš Vendeno ir Russinas su savo lettais iš Raupės. Estai, išgirdę apie tai, skubiai išėjo į savo žemę, nelaukdami mūšio su krikščionimis.

Trečią lunaciją (1211 m. vasario 21) rygiečiai pasirengė Viliende pilies apgulimui Sakkaloj ir sušaukė lyvius ir lettus iš visų žemių ir pilių, grasindami nubausti kiekvieną, kuris neatvyks, ir tokiu būdu susirinko stipri kariuomenė. Ir kartu su ja išėjo Engelbertas (Tizenhauzas), vyskupo svainis, kuris tais metais buvo fogtu Toreidoje, su broliais riteriais ir piligrimais ir ėjo į Sakkalą, veždamiesi akmenis svaidančias mašinas *(paterelles)*, balistas ir kitas bombardas, reikalingas pilių apgulimui.

XV (1211 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO TRYLIKTIEJI METAI

1. Viliende pilies apgulimas ir užėmimas

1210 Viešpaties metais, o Alberto vyskupavimo tryliktaisiais įvyko pirmas teutonų ir lyvių su lettais Viliende pilies apsupimas Sakkaloje. Teutonai pasiuntė lyvius ir lettus apgrobti visų tos žemės apylinkių ir atimti visko, kas valgoma, ir grūdų. Jie perėjo visus kaimus, užmušė daug pagonių, o kitus paėmė belaisviais ir vedė į pilį. Tada Bertoldas iš Vendeno ir Russinas su kitais lettais ir seniūnais ir visais belaisviais, kuriuos turėjo suėmę, priėjo prie pat pilies ir sakė: „Jeigu jūs atsisakysite tikėjimo melagingais dievais ir sutiksite su mumis tikėti į tikrąjį Dievą, tada mes paleisime belaisvius gyvus ir susirišime su jumis taikos ir broliškos meilės ryšiais!“ Tačiau tie nė klausyti nenorėjo apie Dievą nei apie Kristaus vardą, grasino karu, užsidėjo teutonų šarvus, kuriuos buvo atėmę per pirmąjį mūšį prie pilies vartų, ir girdamiesi sustojo viršutinėj pilies daly, pasirengė kautynėms ir savo riksmais gėdingiausiu būdu įžeidinėjo kariuomenę. Tuo tarpu Russinas su lettais stvėrė visus belaisvius, juos išžudė ir jų kūnus sumetė į griovį, grasindami, kad tokio likimo susilauks ir tie, kurie pilyje. Šauliai, į daugelį pataikę, privertė visus išeiti ir gintis, kiti kariai statė bolverką apgulimui. Lyviai ir lettai prinešė prikirstų medžių ir prikrovė griovį iki pat viršaus, o ant viršaus užtempė apgulimo bokštą. Lettai pasikėlė juo su balistarijais, daugelį ant pylimo užmušė strėlėmis arba ietimis, kitus sužeidė. Didelis mūšis truko penkias dienas. Estai ketino pirmą

eilę medžių padegti, atstūmę iš pilies ant rogių didelę ugnį, bet lyviai ir lettai ją užgesino ledais ir sniegu. Arnaldas, brolis riteris, ten darbavosi naktį ir dieną, pagaliau liko užmuštas akmeniu ir persikėlė į kankinių pasaulį; tai buvo dievobaimingas vyras, nuolat meldėsi, tikime, jog dėl ko meldėsi, to ir sulaukė. Teutonai pastatė svaidomąją mašiną, iš kurios dieną ir naktį svaidė akmenis į sutvirtintas vietas, užmušinėjo pilyje buvusius žmones ir gyvulius be skaičiaus, nes estai nieko panašaus nebuvo matę ir savo būstų (pilyse) netvirtino, nuo panašių smūgių ir nesaugojo. Lyviai ir lettai sukrovė sausų medžių laužą iki pat lentų tvoros; Eilardas Dolenietis užlipo ant laužo, juo pasekė teutonai su šarvais, išlaužė tvorą, bet už tos tvoros buvo kiti įtvirtinimai, kurių negalėjo išversti; apgultieji užlipo ant pilies viršaus ir, mėtydami į teutonus akmenis ir pliauskas, privertė juos trauktis. Teutonai nulipo apačion, pakišo po laužu ugnį ir padegė pilį (užtvarą). Estai išvertė degančią tvorą ir medinius įtvirtinimus. Užgesinę gaisrą, kitą (penktąją) apgulimo dieną jie vėl ėmėsi gintis. Tačiau pilyje buvo daug lavonų, stigo vandens ir beveik visi gynėjai sužeisti. Šeštąją dieną teutonai sakė: „Ar ir toliau priešinsitės ir nepripažinsite mūsų sutvėrėjo?" Tada estai atsakė: „Pripažįstam, jūsų Dievas stipresnis už mūsų dievus; jis mus nugalėjo ir tuo palenkė mūsų sielas jį garbinti. Todėl prašome: pasigailėkite mūsų ir tiek lyviams ir lettams, tiek ir mums uždėkite malonų krikščionybės jungą". Po to teutonai pašaukė iš pilies estų vyresniuosius, išdėstė jiems krikščionių pareigas ir pažadėjo taiką ir brolišką meilę. Estai, nudžiuginti taikos, pažadėjo tuo metu priimti krikšto paslaptį su tokiais pat įsipareigojimais, kokius turėjo prisiėmę lyviai ir lettai. Davę įkaitų ir gavę taiką, jie priėmė į pilį dvasininkus; dvasininkai apšlakstė šventu vandeniu visus namus ir pilį, vyrus, moteris ir visą tautą ir tokiu būdu pašventino juos laikinai iki krikšto, o krikšto paslapties priėmimą atidėjo kitam laikui dėl pikto kraujo praliejimo. Kada krikštas buvo atliktas, kariuomenė grįžo į Livoniją, šlovindama Viešpatį dievą už pagonių atvertimą.

Per Velykas (1211 m. balandžio 2 d.) pirkliai, išgirdę apie estų ir kitų aplinkinių pagonių suokalbį, kaip, kol dar negrįžęs vyskupas su piligrimais, nušluoti Livoniją ir Rygos miestą, atidėjo prekybinius reikalus ir su savais laivais liko Rygoje. Tuomet buvo pasiųsti į Estoniją žvalgai sužinoti, ką pagonys rengiasi daryti. Grįžę jie pranešė, kad bus karas, taika sulaužyta, kad nustatyta klastingų sumanymų. Tuojau sujudo Kaupas ir Bertoldas Vendenietis su savaisiais ir vyskupo tarnai, ir išvyko visi į artimiausią Sakkalos žemę, degino pasitaikiusius kaimus, išmušė visus vyrus ir, paėmę moteris į nelaisvę, grįžo namo į Livoniją. Juos atsekė sakkaliečiai ir sudegino visus kaimus prie Astigervės ir priėjo prie Imeros; užmušę kai kuriuos lettus, jie varė į nelaisvę moteris ir vaikus ir vežėsi grobį. Po to Lambitas ir Mėmė, Sakkalos seniūnai, persikėlė per Imerą su kita kariuomene, priėjo bažnyčią ir ją sudegino, pasigrobė visa, kas priklausė dvasininkui

(Kronikos autoriui), surinko visos parapijos gyvulius ir paėmė visa kita, ką galėjo, išžudė suaugusius vyrus, o moteris, berniukus ir mergaites išsivedė į nelaisvę. Tai buvo didelis visų Livonijos apylinkių užpuolimas. Mat sakkaliečiai ir ungauniečiai užpuolė lettus, o rotaliečiai ir Viko gyventojai užpuolė vyskupo lyvius, Metsepolėj ir Letegorėj, su trimis kariuomenėmis taip, kad viena kariuomenė sekė po kitos; viena nuėjo, kita atėjo, ir lyviai neturėjo ramybės nei dieną, nei naktį, estai persekiojo juos miškų tankynėse, ežeruose, laukuose, žudė juos, ėmė į nelaisvę moteris, varėsi arklius ir galvijus, viską grobė, nedaug lyvių išliko sveikų. Daug tuo metu leido Dievas jiems išdavystės, kad ateityje būtų ištikimesni. Vyrai iš Ozilijos su savo piratiškais laivais atplaukė Koiva iki Toreidos, visiškai nuniokojo Kubbeselės parapiją ir, apiplėšę visą kaimyninį kraštą, vienus nužudė, kitus išvarė į nelaisvę, retas kas išsigelbėjo pabėgdamas į Rygą, kur šaukėsi pagalbos prieš pagonis. Betgi rygiečiai rūpestingai saugojo miestą ir, bijodami neištikimųjų išdavystės, laukė atvykstančio vyskupo su piligrimais.

2. Vyskupas ir magistras pas popiežių

Šiais metais vyskupas su Volkvinu, brolių riterių magistru, atvyko į Romą ir maloniausiai buvo priimtas šventojo tėvo. Jis (vyskupas) gavo malonės raštą (1210 m. spalio 20 d.) dėl Livonijos ir Lettijos žemių padalijimo, taip pat leidimą sakyti pamokslus, atleisti nuodėmes ir su džiaugsmu grįžo. Per Prūsiją *(Prusciam)* pasiuntęs malonės laiškų (privilegijų) nuorašus, jis suteikė didelį džiaugsmą visiems Livonijos žmonėms, kurie ašarodami išėjo pasitikti vyskupo, nes po daugelio karų, negandų su juo sulaukė šventojo tėvo paguodos.

Trys nauji vyskupai

Ėjo tryliktieji Alberto vyskupavimo metai, bet dėl karų bažnyčia neturėjo ramybės. Su vyskupu, grįžtančiu iš Teutonijos, atvyko trys vyskupai: Pilypas Raceburgietis, Izo Verdenietis ir Patelborno vyskupas (Bernardas), Helmoldas iš Plessės (prie Getingeno), Bernardas iš Lippe (grafas ir vienuolis) ir kiti įžymūs asmenys ir labai daug piligrimų; visi laukė jų atvykimo kaip išvadavimo iš pavojų.

Dabar lettai, apsidžiaugę piligrimų atvykimu, susirinko prie Imeros ir nedaugelis, ėję pirma, sutiko didelę pagonių kariuomenę ir, pamatę jos galybę, leidosi bėgti. Estai juos persekiojo, kai kuriuos užmušę, atėjo iki Imeros. Eidami visą naktį, jie atėjo rytą į Raupę, kur sudegino bažnyčią ir visą bažnyčios turtą, perėjo visą žemę, degindami kaimus ir namus, išžudė vyrus, miškuose pasislėpusias moteris ir vaikus ėmė į nelaisvę. Tai išgirdę rygiečiai kartu su piligrimais skubėjo gelbėti ir atėjo į Toreidą. Pagonys, išsigandę jų atvykimo, po trijų dienų žygio parskubėjo į savo žemę su visu grobiu. Kaupas su keliais teutonais ir kitais vyrais ėjo paskui juos į Sakkalą, kur sudegino daug kaimų ir Ovelės bei Purkės pilis, paėmė didelį grobį, nužudė daug vyrų, o moteris ir vaikus išvedė į nelaisvę.

3. Estai apgula Kaupo pilį

Tuo tarpu oziliečiai, reveliečiai, rotaliečiai surinko didelę ir stiprią kariuomenę iš visų Viko (Pakrantės) žemių, ir su jais buvo visi Ozilijos ir Rotalijos seniūnai iš visos Estonijos, turėjo daug tūkstančių raitelių ir daug tūkstančių tokių, kurie atplaukė laivais ir ėjo į Livoniją. Raiteliai su jų pėsčiaisiais žmonėmis atvyko į Metsepolę ir skubėjo į Toreidą, kiti atplaukė jūra ir su piratų laivais leidosi į Koivą aukštyn ir po dienos žygio susitiko su raiteliais prie didelės Kaupo pilies, kurioje tuo metu, bijodami pagonių, slėpėsi lyviai. Ir apsupo jie pilį iš visų pusių: iš priešakinės pusės sustojo raiteliai, o iš užpakalinės — kiti, pasilikę upėje prie savo piratiškų laivų. Prieš juos išėjo šauliai, atsiųsti iš Rygos kartu su lyviais saugoti pilies. Šauliai daugelį sužeidė, kitatiek užmušė, nes tie buvo neginkluoti, neturėjo ir nenaudojo šarvų, kaip kad kitos tautos. Po to estai pasiuntė iš savo tarpo narsiausius vyrus po visą kraštą siaubti žemės: jie degino kaimus ir bažnyčias, žudė juos puolančius lyvius, kitus ėmė į nelaisvę, surinko didelį grobį ir ginė gyvulius prie savųjų bandų. Mušė jaučius ir kitus gyvulius kaip aukas (vaišes) saviems dievams, burdami jų malonę. Tačiau mušami gyvuliai virto ant kairiojo šono ir tuo rodė dievų nemalonę ir blogą pranašystę. Jie vis dėlto neatsisakė savo kėslų, veržėsi prie pilies; krovė ir kūreno laužus, kasėsi po tvirtovės pamatais, skelbė, kad pasiliks *magetac* (estų žodis), t.y. visiems laikams, iki pilies nesugriaus arba lyvių nepatrauks į savo pusę, kad eitų išvien su jais Rygos naikinti. Ir atsiliepė vienas lyvis iš pilies *„maga magamas"*, kas reiškė „atsigulsi čia amžinai".

Broliai riteriai, Sygevaldėj sužinoję, ką daro pagonys, pranešė apie tai rygiečiams ir pareikalavo piligrimų pagalbos; atvyko taip pat šaukliai, kurie ašarodami pasakojo, kokius baisumus iš pagonių patiria lyviai ir lettai, apsupti pilyje, ir primygtinai prašė vyskupų, kad jie atsiųstų savo vyrus ir išvaduotų jų bažnyčią. Vyskupai tuojau apginklavo savo riterius ir piligrimus ir visai tautai (jų valdžioj esantiems gyventojams vyrams) pavedė, atleisdami nuodėmes, stoti ginti jų brolių lyvių ir, Dievui padedant, atkeršyti pagonių tautai — estams. Ir pakilo su ginklais broliai riteriai su piligrimais, o Helmoldas iš Plessės ir riteriai užsidėjo šarvus ir apvangą savo žirgams ir su savo pėsčiaisiais žmonėmis ir su lyviais, su visais palydovais atvyko prie Koivos. Ir kada jie persikėlė per Koivą ir ėjo pirmyn visą naktį, priartėjo prie pagonių. Sustatę kariuomenę mūšiui, jie pasiuntė pirmyn pėsčiuosius didžiuoju keliu, vedančiu į Vendekulą, raiteliai dešinėje sekė kitu keliu. Pėstieji ėjo atsargiai ir tvarkingai ir paryčiu priėjo kalną, pamatė pilį ir pagonių kariuomenę, tik loma juos skyrė. Ir su litaurų bei kitų muzikos instrumentų garsais, su dainomis, žadinančiomis vyrų širdis ir šaukiančiomis Dievo malones, jie veržėsi prie pagonių, persikėlę per upelį, jie minutę sustojo, kad išsidėstytų kautynėms. Ir vos tik tai pamatė pagonys, persigandę suprato, kas

jų laukia; jie bėgiojo, stvėrėsi skydų, kiti puolė prie arklių, vėl kiti peršoko tvorą, bet visi susitelkė į vieną vietą, ore pasigirdo šauksmai, ir pasipylė iečių lietus. Krikščionys ietims atstatė savo skydus. Kada ietys jau buvo išsvaidytos, jie stvėrėsi kalavijų, priėjo arčiau, pradėjo kautis, sužeistieji krinta, pagonys narsiai kaunasi, iki riteriai, patyrę jų narsumą, su šarvuotais žirgais metėsi į vidurį, riteriai daugelį raitelių nuvertė žemėn, kitus privertė bėgti, bėgančius persekiojo keliuose, laukuose ir žudė. Lyviai, išėję iš pilies su balistomis priešais bėgančius pagonis, suvedė juos į krūvą ir persekiojo iki tos vietos, kur stovėjo teutonai, ir dėl to išsigelbėjo tik nedaugelis; teutonai užmušė kelis lyvius, kurie buvo panašūs į estus. Kai kurie estai bėgo kitu keliu, kuris ėjo nuo pilies prie Koivos, pasiekė kitą savosios kariuomenės dalį ir taip išsigelbėjo, bet daugelis besileidžiančių nuo kalno žuvo nuo persekiojusių juos riterių. Čia buvo užmuštas Everhardas, brolis riteris, ir keli mūsų riteriai sužeisti.

Tuomet antroji estų kariuomenės dalis, matydama savųjų pralaimėjimą, susimetė ant kalno tarp pilies ir Koivos ir pasirengė gintis. Tačiau lyviai ir pėsčioji krikščionių kariuomenė puolė grobti, pagrobė arklius, kurių čia buvo daugelis tūkstančių, ir liovėsi persekioję pasilikusius pagonis. Riteriai ir šauliai pasiekė tuos, kurie buvo ant kalno, ir daugelį jų užmušė. Tada estai paprašė taikos ir pažadėjo priimti krikšto paslaptį. Riteriai, patikėję jų žodžiais, pranešė vyskupams, kad jie gali atvykti krikštyti pasidavusiųjų. Tačiau tie naktį pabėgo prie savo piratiškų laivų ir manė išplaukti į jūrą. Bet šauliai iš abiejų Koivos krantų jiems sutrukdė išvykti, kiti piligrimai, atvykę iš Rygos su Bernardu iš Lippės prie Koivos, pastatė tiltą per upę, padarė po juo medines patiltes ir strėlėmis bei ietimis pasitiko atplaukiančius piratų laivus; kelias pagonims pabėgti buvo užkirstas iš visų pusių. Kitą naktį jie slaptai ir tyliai išlipo iš piratų laivų, palikę juose savo maistą, bėgo ir žuvo dalis iš bado miškuose, dalis — ant kelio. Tiktai nedaugelis grįžo į savo žemę ir papasakojo apie tai, kas atsitiko.

Estai neteko beveik dviejų tūkstančių arklių, o žmonių užmušta irgi du tūkstančiai. Kada piligrimai ir visi, kas dalyvavo kautynėse, grįžo į Rygą ir atplukdė pagonių piratiškus laivus, apie tris šimtus, neskaitant valčių, tada pasidalijo arklius ir visą kitą grobį po lygiai, dalį padovanojo bažnyčiai ir su vyskupais bei su visa tauta dėkojo Dievui už tai, kad jis pirmas vyskupų atvykimą paženklino tokia džiugia pergale prieš pagonis. Tada Livonijos bažnyčia įsitikino, kad Dievas iš tikrųjų kariauja už ją, nes tame kare krito Estonijos viršūnė: Ozelijos valdovai ir Rotalijos ir kitų kraštų seniūnai — jie ten visi buvo užmušti. Taigi nutildė Viešpats jų išdidumą ir pažemino stipriųjų pasipūtimą.

4. Abatas Teodorikas skiriamas Estijos vyskupu

Kadangi Livonijos vyskupas gavo šventojo tėvo įgaliojimus visoms užjūrio nekrikštų žemėms, kurias Viešpats dievas malonės nu-

galėti krikščionių tikėjimo Livonijos bažnyčiai, parinkti ir šventinti vyskupus arkivyskupo teisėmis, tai vyskupas Albertas savo nesibaigiantiems darbams pagalbininku pasirinko Teodoriką, Cistersų ordino Dinamiundėje abatą, ir pažadėjo jam vyskupystę Estonijoj, įšventino jį vyskupu, o į jo vietą abatu paskyrė Bernardą Lippietį *(von der Lippe)*.

Bernardo, Lippės grafo, paskyrimas žemgalių vyskupu

Šis grafas Bernardas, anksčiau būdamas savo žemėje, dalyvavo daugelyje karų, daug kur ir daug ką degino ir grobė, ir už tai Viešpaties dievo nubaustas kojų negalavimu, buvo raišas abiem kojom, daug dienų vežiodavo jį pintinėje. Ir dėl to prabudo jo sąžinė, jis davė įžadą Cistersų ordinui ir, per kelerius metus išmokęs ordino regulą (statuto taisykles) ir šventraštį, gavęs popiežiaus leidimą skelbti Dievo žodį ir vykti į Livoniją. Ir jis dažnai pasakojo, jog kaip tiktai priėmė kryžių išvykti į Šventosios Mergelės (Marijos) žemę, jo kaulai tuojau sutvirtėję ir kojos pasveikusios. Tik ką atvykęs į Livoniją, jis buvo paskirtas abatu, o vėliau tapo Semigalijos vyskupu.

5. Lyviai prašo sumažinti dešimtinę

Lyviai po daugelio karų niokojimo džiaugėsi tiek vyskupų atvykimu, tiek ir laimėjimu, pasiektu kovojant su priešu; jie susirinko nuo Dauguvos ir nuo Toreidos — iš visų Livonijos kraštų, maldavo ir prašė vyskupų, kad jie palengvintų krikščioniškas prievoles, ypač dešimtinę, už tai žadėjo tvirtą ištikimybę tiek kovose prieš pagonis, tiek visuose kituose krikščionybės reikaluose. Vyskupai išklausė jų žodžių ir patarė Rygos vyskupui, kokiu būdu jų norai gali būti patenkinti ir pelnyta tvirta jų ištikimybė. Kadangi vyskupas stengėsi rūpintis jais su tėvišku švelnumu ir turėdamas galvoje karų sunkumus, kuriuos dar jautė aplinkinės tautos, patenkino jų prašymą ir nustatė vietoj dešimtinės imti nuo kiekvieno arklio (žagrės) nustatytą saiką grūdų, po vieną šefelį (sikelį, statinę) aštuoniolikos colių, ir toks sprendimas buvo patvirtintas keturių vyskupų malonės raštu, pridėjus antspaudus, tačiau su pastaba: jeigu lyviai pasirodysią neištikimi ir įsivels į pagonių sąmokslus ir laikysis pagoniškų papročių, paniekindami šventojo krikšto paslaptį, tai ir dešimtinė, ir kitos krikščioniškos prievolės nedelsiant bus vėl grąžintos.

6. Albertas septintą kartą vyksta į Vokietiją

Taip reikalą sutvarkęs vyskupas Albertas, savo naštą Livonijoje palikęs trim vyskupams ir ketvirtam, tuo metu naujai įšventintam, išvyko į Teutoniją rinkti piligrimų, kurie buvo reikalingi ateinantiems metams, kad, pristigusi piligrimų, Livonijos bažnyčia neatsidurtų dideliame pavojuje.

7. Sakkalos ir Ingaunijos estai puola Russinui paklusnius latvius

Sakkaliečiai, kartu su jais ir ungaunieciai, kurie dar buvo likę sveiki ir nenukentėję, sušaukė didelę kariuomenę ir įsiveržė į žemę lettų, kuriuos persekiojo miškų slėptuvėse, pagavo ir nužudė daugelį Russino giminaičių ir draugų. Nuniokoję Trikatujės krašte Talibaldo valdą ir gretimas žemes, jie susirinko prie Beverino pilies ir ją apgulė; kovęsi visą dieną su lettais ir sukūrę didelę ugnį, pagaliau jie sakė: „Kodėl neprašote mūsų taikos, argi užmiršote savuosius, užmuštus prie Imerės". Tie jiems atsakė: „O jūs patys argi neprisimenate savo seniūnų ir daugybės žmonių, užmuštų prie Toreidos: dėl ko nenorite kartu su mumis tikėti į vieną Dievą ir priimti krikštą kartu su amžina taika". Tai išgirdę, jie su apmaudu pasitraukė nuo pilies ir, paskubomis pasiėmę grobį, grįžo į savo žemę.

Lettų seniūnai iš Beverinės, Dotės ir Paikės atvyko į Rygą, kur labai prašė pagalbos prieš sakkaliečius. Ir apsiginklavo piligrimai su broliais riteriais ir Teodorikas, vyskupo brolis, ir Kaupas su savo lyviais, ir Bertoldas Vendenietis su lettais. Surinkę didelę kariuomenę Metsepolėje, jie slinko prie jūros ir tris dienas ėjo jūros krantu. Po to, pasukę į Sakkalos žemę, tris paras ėjo miškais ir pelkėmis, ir blogiausiais keliais, išseko jų arkliai tokiame kelyje, ir jų krito apie šimtą. Ir pagaliau septintą dieną jie priėjo kaimą ir pasipylė po visą žemę, žudė vyrus, kur tik jų rado, ėmė nelaisvėn berniukus ir mergaites, varė arklius ir galvijus į Lambito kaimą, kur buvo jų (pagonių) maja, t.y. susirinkimo vieta. Kitą dieną pasiuntė lyvius ir lettus į miškų tankynes, kur slėpdamiesi gelbėjosi estai; ir rado tenai daug vyrų ir moterų, ir, išvarę iš miško su visu turtu, vyrus užmušė, o visa kita pristatė į mają. Du lettai, Dotė ir Paikė, nuėjo į vieną kaimą, ir ten staiga juos puolė devyni estai ir mušėsi su jais visą dieną; lettai kelis jų sužeidė ir kitus užmušė, ir pagaliau patys krito. Trečią dieną kariuomenės narsuoliai, pereidami upę Palą, nuniokojo visą ta kraštą, vadintą Nurmegunde, sudegino visus kaimus, išžudė vyrus, moteris, žirgus ir galvijus paėmė ir atėjo iki pačios Gervijos. Grįžę naktį jie surengė karo žaidynes su šauksmais ir skydų gaudesiu, kitą dieną padegė pilį ir grįžo kitu keliu, grobį pasidalijo po lygiai ir džiaugdamiesi grįžo į Livoniją.

Maras Livonijoje

Ir prasidėjo didelis maras visoje Livonijoje, žmonės ėmė sirgti ir mirti, ir išmirė didžioji tautos dalis, prasidėjo nuo Toreidos, kur pagonių lavonai gulėjo nepalaidoti, iki pat Matsepolės ir palei Idumėją iki lettų ir Vendeno; numirė seniūnai Dabrelė ir Ninnas ir daugelis kitų. Daug žmonių mirė Sakkaloj, Ungaunijoj ir kitose Estonijos žemėse, išsigelbėję nuo kalavijo ašmenų pabėgdami, neišvengė sunkios mirties nuo maro.

Lettai iš Beverino vėl su nedaugeliu išvyko į Ungauniją, rado ten estus, grįžusius į savo kaimus maisto, vyriškos lyties visus išžudė, moterų pasigailėjo ir išsivedė, paėmę didelį grobį. Grįž-

dami į namus, jie sutiko kitus lettus, taip pat vykstančius į Ungauniją; kas buvo palikę nuo pirmųjų, tą paėmė antrieji, ką per neapsižiūrėjimą buvo praleidę, tuo atsigriebė antrieji; kas išsigelbėjo nuo pirmųjų, tą nužudė antrieji, ko nepasiekė pirmieji, į tas žemes ir kaimus atėjo antrieji, prisigrobė turto ir belaisvių ir grįžo atgal. Grįždami jie sutiko dar vienus lettus, taip pat einančius į Ungauniją, ir užbaigė tą, kas ne iki galo buvo padaryta prieš tai buvusių. Visus vyrus, kuriuos tik sugavo, išžudė, nepasigailėjo nei seniūnų, nei turtingųjų: visus atidavė kalavijui. Russinas, kaip ir kiti, keršiję už draugus, pagautuosius vienus degino gyvus, kitus atiduodavo kankinančiai mirčiai. Kada ir šitie grįžo į savas pilis, tai ir jie sutiko kitus lettus iš Beverino su nedaugeliu, ir kada tie ėjo per mišką, vadinamą Aliste, tai išžudė visus, išėjusius iš namų, nuo mažo ligi didelio, išžudę daugelį, jie pasiėmė moteris ir galvijus ir pasidalijo juos su pagrobtais daiktais. Įvaryti baimėn Alistės krašto gyventojai, kaip ir kiti sakkaliečiai, pasiuntė savo atstovus į Rygą ir, atidavę savo berniukus įkaitais, gavo taiką, tuo pačiu metu pasižadėjo priimti krikšto paslaptį.

Vokiečių su latviais ir lyviais veržimasis gilyn į Estiją

Teodorikas, vyskupo brolis, su savo tarnais ir Bertoldas Vendenietis surinko kariuomenę ir, prasidėjus žiemai (1211 m.), ėjo į Ungauniją, bet visą kraštą rado lettų ištuštintą, o Tharbato (Dorpato) pilį jų sudegintą ir apleistą. Tada jie, persikėlę per upę, vadinamą Motina vandenų (est. *Emajagi,* lot. *Mathra uppe*), aptiko kaimą, bet ir ten rado tik nedaugelį, toliau vyko mišku. Ten tankiausioje dalyje pagonys turėjo slėptuvę, prikirtę privertė aplink storų medžių savo pačių ir turto apsaugai, jeigu ateitų kariuomenė. Kada krikščionių kariuomenė jau buvo arti, jie narsiai išėjo į priekį ir, naudodamiesi užverstu keliu, ilgai gynėsi, pagaliau, netekę jėgų atsispirti daugybei puolančių, pasitraukė ir metėsi tolyn į mišką. Tie vijo bėgančiuosius, pasivytus žudė, moteris ir vaikus ėmė į nelaisvę, išsivedė žirgus ir išsivarė daugelį galvijų, paėmė daug turto, nes ten slėptuvę buvo radę žmonės iš visos srities, visą turtą jie buvo pasiėmę. Pasidalinę visą grobį, grįžo į Livoniją.

Po Kalėdų, prasidėjus šalčiams ir kelių baloms pasidengus ledu, vyskupai pasiuntė šauklius po visas Livonijos pilis ir visas lettų žemes skelbti, kad jų vyrai vyktų į žygį kartu su teutonais; ir pasiuntė savus riterius su piligrimais ir broliais riteriais, ir paskyrė kariuomenės susirinkimo vietą prie Beverino pilies. Kartu su jais ėjo ir Teodorikas, estų vyskupas. Atšventusi Viešpaties krikštijimo dieną (1212 m. sausio 6 d.), kariuomenė pajudėjo į Ungauniją: ji susidėjo iš keturių tūkstančių pėsčių ir raitų teutonų ir iš keturių tūkstančių lyvių ir lettų. Jie įėjo į Tharbito žemę, persikėlė per Motiną vandenų ir priėjo prie užtvaros, kurią anksčiau buvo pašalinę krikščionys. Tuo metu, kada piligrimai sustojo čia pailsėti, lyviai ir lettai ir tie kariai, kurie buvo vikresni, nuėjo į Vaigą ir, nuniokoję visą kraštą, susitiko

prie Somelinde pilies. Kitą dieną grįžo prie savųjų Vaigoje, stovėjo ten tris dienas, apgrobė visą aplinkinį kraštą, namus ir kaimus sudegino, daugelį sugavo, sugautuosius išmušė ir paėmė didelį grobį. Ketvirtą dieną vyko toliau į Gervenę, kariuomenė pasipylė po viso krašto kaimus, sugavo ir išmušė daug pagonių, moteris ir vaikus išsivedė į nelaisvę, paėmė daug galvijų, žirgų ir daiktų. Susirinkimo vieta buvo kaimas, vardu Karatenas, visą apylinkę kariuomenė sunaikino gaisrais. O Karateno kaimas buvo labai gražus, didelis, su daugeliu gyventojų, kaip ir visi kiti Gervenės ir visos Estijos kaimai, bet mūsiškiai ne kartą juos niokojo ir degino.

Traukdami iš trijų dienų žygio su grobiu, jie degino netoli buvusius kaimus ir žemes, būtent Mochą ir Normegundą, ir pagaliau priartėjo prie ežero, vadinamo Vorcegerve, perėjo jį ledu ir džiaugdamiesi grįžo į Livoniją.

8. Naugardo kunigaikštis eina į Estiją prieš vokiečius

Nogardies didysis karalius Mysteslave (Mstislavas), sužinojęs apie teutonų kariuomenę Estonijoj, pakilo ir su penkiolika tūkstančių karių ėjo į Vaigą, o iš Vaigos į Gervenę; neradęs čia teutonų, ėjo toliau į Harieną, apgulę pilį Varbolę, mušėsi keletą dienų. Tie, kurie buvo pilyje, pažadėjo jam duoti septynių šimtų markių vertės nogato (kailiukų), jeigu jis pasitrauks, ir jis grįžo į savo žemę.

9. Kelių kunigų ir vertėjo žuvimas

Teutonams grįžus į Rygą, Estonijos vyskupas pasiuntė dvasininką Salomoną į Sakkalą, kad jis ten sakytų pamokslus ir teiktų krikšto paslaptis, kurias priimti sakkaliečiai buvo pasižadėję. Ir jis atvyko į pilį Viliendę, buvo priimtas su pasveikinimu lūpose, bet ne širdyje, panašiai kaip Judas sveikino Išganytoją. Ir jis skelbė išganymo žodžius ir keletą krikštijo. Ir kada sakkaliečiai ir ungauniečiai išgirdo apie rutenų kariuomenės atvykimą į Estoniją, tai sušaukė visus savosios žemės vyrus į kariuomenę. Dvasininkas Salomonas, išgirdęs apie jų telkimąsi, išėjo su savaisiais iš pilies ir manė grįžti namo į Livoniją, betgi Lembitas, sakkaliečių vadas, paėmė estų būrį ir vijosi dvasininką, pasivijo naktį ir užmušė kartu su jo vertėjais Teodoriku ir Pilypu ir dar keliais kitais; visi jie krito už krikščionių tikėjimą ir, tikimės, persikėlė į kankinių pasaulį. Paminėtas Pilypas, kilęs iš lettonų tautos, kuklus buvo vykupo dvare ir visada liko ištikimas, todėl ir buvo siunčiamas vertėju kitų tautų mokyti. Kadangi jis tapo kankinių bendrininku, tai ir pelnė amžiną palaiminimą.

10. Estų vadas Lembitas puola Pskovą

Po minėtų asmenų nužudymo Lembitas grįžo prie savo kariuomenės. Ir tuo metu, kada rutenai buvo Estonijoj, jis ėjo į Rusiją, užpuolė Plicekovės miestą ir pradėjo žudyti

žmones. Kada rutenų šauksmai paskelbė pavojų, tada estai su grobiu ir keletu belaisvių pasitraukė į Ungauniją. Grįžę rutenai rado savo miestą apgrobtą.

11. Lyviai ir latviai sudaro taiką su estais

Tuomet lyviai, lettai ir estai, kuriuos slėgė ligos (maras) ir badas ir kentėjo nuo karų, siuntė vieni pas kitus savo atstovus ir sudarė tarp savęs taiką, išskyrus rygiečius. Kaip tik baigėsi karas, badas, ir mažiau mirė žmonių.

12. Dviejų vyskupų vokiečių išvykimas ir vieno pasilikimas

Ledams išėjus jūroje ir Dauguvoje, į Teutoniją išvyko Vendeno ir Paderborno vyskupai su savais piligrimais, o vyskupas Pilypas Raceburgietis liko Rygoje. Jis priklausė prie įžymiųjų imperatoriaus Ottono (IV, 1198—1216 m.) asmenų. Ir kada įvyko jo (imperatoriaus) atskyrimas (nuo bažnyčios, 1211 m. kovo 31 d. ekskomunikacija), tada jis (Raceburgo vyskupas), vengdamas (imperatoriaus dvaro), liko piligrimu Livonijoj ketvirtiems metams.

13. Iš Pskovo išvytas kunigaikštis Vladimiras atvyksta į Rygą

Po jų (vyskupų) išvykimo Plescekovo rutenai, nepatenkinti savo karaliumi Voldemaru (Vladimiru), kam jis išleido dukterį už Rygos vyskupo brolio (Teodoriko), išvijo jį su visa šeimyna ir palyda iš miesto. Po to jis nubėgo pas Ploceko (Polocko) karalių, tačiau maža rado paguodos. Tada su savo vyrais jis atvyko į Rygą, kur pagarbiai priėmė jį svainis ir visa vyskupo palyda.

XVI (1212 metai)
KETURIOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Aštuntas vyskupo grįžimas

Prasidėjo 1212 Viešpaties ir keturioliktieji Alberto vyskupavimo metai. Livonijos bažnyčia džiaugėsi jo grįžimu su piligrimais, ir visi kartu su karalium Voldemaru jį pasitiko ir priėmė, garbindami Viešpatį dievą. Vyskupas davė karaliui palaiminimą ir vertingą dovaną iš viso to, ką atsivežė iš Teutonijos, ir įsakė jam tarnauti viskuo kilniai ir nuoširdžiai.

O estai susirinko iš visų pajūrio žemių ir su didele kariuomene sustojo prie Koivamundės, pasiėmė rygiečių pasiuntinį Isfridą. Išgirdę apie vyskupo grįžimą su piligrimais, jie visaip kankino Isfridą ir išsiuntė į Rygą, o patys paskubomis grįžo į savo žemę.

Taika su estais ir Sakkalos pajungimas

Po to lyviai ir lettai pasiuntė atstovus į Estoniją su pasiūlymu atnaujinti taiką, kurią buvo sudarę. Estai dėl to apsidžiaugė ir pasiuntė su jais savo vyrus į Toreidą, čia buvo

pakviestas vyskupas su broliais riteriais ir Rygos seniūnais, ir jie atvyko kartu tartis ir spręsti, kuri pusė buvo teisi ir kas buvo kaltas dėl dažnų karų. Po ilgų derybų sudaryta taika trejiems metams visose žemėse, tačiau sakkaliečiai iki Pali upės buvo palikti vyskupo ir teutonų valdžioje, kad, davę įkaitų ir pažadą krikštytis, priėmę krikštą, galėtų naudotis visomis krikščionių teisėmis.

Sudarius taiką su estais, mažiau mirė žmonių tiek Rygoje, tiek ir Estonijoj, tačiau ramybės nebuvo. Kai kurie klastingi lyviai tuo metu dar tebebuvo kraujo trokštantys sūnūs, kurie ieškojo kliaučių, kaip išdraskyti įsčias savo motinos bažnyčios ir kaip apgauti brolius riterius, kurie buvo Sygevalde, siekdami išvyti juos iš krašto, kad po to lengva būtų išvaryti vyskupo kariauną su kitais teutonais.

2. Vyskupo derybos su Polocko kunigaikščiu dėl duoklių ir kovos prieš lietuvius

Tuo metu Ploceko karalius kreipėsi į vyskupą ir kvietė susitikti, paskyrė susitikimo dieną ir vietą, kad jis atvyktų pasiaiškinti dėl lyvių anksčiau mokėtos jam duoklės ir dėl leidimo pirkliams saugiai naudotis Dauguvos keliu ir dėl pažadų ir taikos atnaujinimo, kad būtų lengviau priešintis lettonams. Vyskupas pasiėmė vyrus ir karalių Voldemarą su broliais riteriais ir lyvių bei lettų seniūnus ir išvyko į susitikimą su karaliumi; su jais vyko pirkliai savo laivais, apsiginklavę dėl galimo lettonų užpuolimo iš abiejų Dauguvos pusių. Atvykę pas karalių, jie pradėjo kalbas apie tai, ko reikalauja teisingumas. Karalius, elgdamasis su vyskupu tai švelniai, tai išdidžiai ar net grasinamai, reikalavo, kad vyskupas atsisakytų lyvių krikštijimo, tvirtindamas, kad jo valiai priklauso, krikštyti ar nekrikštyti lyvius, jo valdinius. Toks būtent buvo rutenų karalių paprotys: nugalėdami tautas, jie daro jas pavaldžias ne dėl atvedimo į krikščionių tikėjimą, o tik dėl to, kad duotų jiems duoklės ir mokėtų pinigus. Vyskupas stojo už tai, kad reikia daugiau paklusti Viešpačiui, ne kaip žmonėms, daugiau dangaus valdovui, ne kaip žemės, nes tai parašyta ir Evangelijoj, kur sakoma: „Eikite, mokykite visas tautas, krikštydami jas vardan tėvo, sūnaus ir šventosios dvasios". Ir vyskupas ryžtingai sakė, kad neatsisakys savo tikslo, pamokslų sakymo, pavesto jam šventojo tėvo. Tačiau jis neneigė, kad karaliui priklauso duoklė, nes Šventajame rašte pasakyta: „Atiduokite, kas ciesoriaus — ciesoriui, kas Dievo — Dievui", kadangi buvo laikas, kada vyskupas pats už lyvius duodavo tą pačią duoklę, kurią jie duodavo; tačiau lyviai, nenorėdami tarnauti dviem ponams, kaip rutenams, taip ir teutonams, nuolat prašė vyskupą, kad jis kaip nors išvaduotų juos nuo rutenų jungo. Karaliaus toks aiškinimas nepatenkino. Jis supyko ir, grasindamas ugnimi paleisti visas Livonijos pilis ir pačią Rygą, liepė savo kariuomenei pasitraukti nuo pilies ir, dėdamasis norinčiu kautis su teutonais, sustatė savo kariuomenę su šauliais lauke ir pradėjo artintis prie teutonų. Dėl to visi vyskupo vyrai su karaliumi

Voldemaru ir broliai riteriai su pirkliais apsiginklavo ir drąsiai stojo prieš karalių. Ir kada suėjo abi priešingos pusės, Johanas, švenčiausios Marijos bažnyčios probstas, ir karalius Voldemaras su kai kuriais kitais stojo į priešininkų tarpą ir sakė karaliui, kad jis nesigriebtų karo prieš bažnyčią (katalikų), nes jis pats ir visa jo tauta bus teutonų nugalėti. Teutonai jautėsi stiprūs dėl savo ginklų ir labai norėjo kautis su rutenais. Jų pasiryžimo įbaugintas karalius įsakė savo kariuomenei pasitraukti, o pats nuėjo pas vyskupą, iš pagarbos vadino jį dvasios tėvu, vyskupas priėmė jį kaip sūnų. Ir kurį laiką jie praleido kartu, tardamiesi ir rūpestingai pasverdami visa, kas tarnauja taikai. Pagaliau karalius, galbūt Dievo apvaizdos veikiamas, perleido visą laisvą (nuo duoklės) Livoniją, kad tarp jų būtų tvirta taika, stojant tiek prieš lettonus, tiek ir kitus pagonis, ir kad Dauguvos kelias visada būtų laisvas pirkliams. Ir kada tai buvo atlikta, karalius su pirkliais ir visais savo žmonėmis išvyko aukštyn Dauguva ir su džiaugsmu grįžo į Ploceką, savąjį miestą. Vyskupas su savaisiais vyko žemyn Dauguva ir vėl parvyko į Livoniją.

3. Autinės latvių ginčas su kalavijuočiais dėl dirvų ir bičių

Jiems grįžus, kilo didelė nesantaika tarp Vendeno brolių riterių ir Autinės lettų, kurie tuo metu buvo vyskupo valdoje, ginče dėl dirvų ir avilių broliai sužeidė kelis lettus, dėl ko ir buvo skundžiamasi vyskupui. Tada vyskupas su garbinguoju Pilypu Raceburgiečiu, vyskupu, liepė broliams riteriams su lyviais ir lettais susirinkti, kad pašalintų nesantaiką ir susigrąžintų santarvę. Ir ginčijosi kiauras dvi dienas, bet kokio nors susitarimo dėl taikos nepasiekė.

Lyvių ir latvių sąmokslas

Po to lyviai ir lettai pasitraukė nuo teutonų ir sudarė suokalbį, kurį sutvirtino pagonių papročiu atsistodami ant kalavijų. Pirmasis tarp jų buvo Kaupas, jo žodžiai linko į tai, kad jis niekados neatsimes nuo krikščionių tikėjimo, bet lyvius ir lettus užstos prieš vyskupą, kad jiems būtų palengvintos krikščionybės prievolės. Tačiau kiti, nepaisydami jo norų, sudarė suokalbį prieš brolius riterius ir sumanė išvaryti iš lyvių žemės visus teutonus ir krikščionis. Vyskupai ir broliai riteriai, tai sužinoję, su visais draugais kiekvienas grįžo į savo tvirtovę.

Tada Satezelės lyviai susirinko savoje pilyje, pasiuntė (šauklius) pas Lenevardės, Holmo, Toreidės ir visus kitus lyvius ir lettus pranešti jų ketinimų, ir visi sutiko su jais ir pradėjo tvirtinti savo pilis kad, nuėmę derlių, galėtų į jas pasitraukti. Ir sužinojo apie tai Danilas Lenevardietis, tuo metu ten buvęs fogtu; jis pasiuntė ten (karius) ir suėmė lyvių tos žemės seniūnus, kaip žinojusius apie piktus sumanymus, juos surakino, o jų pilis sudegino; taip pat ir rygiečiai, sužinoję apie piktus holmiečių ketinimus, pasiuntė ten ir nugriovė viršutinę dalį jų akmeninės pilies, pastatytos jiems pirmojo vyskupo Meinardo; taip pat pasiuntė į Toreidą ir naktį sudegino toreidiečių

pilį, kad, susirinkę į pilį, negalėtų atkakliai priešintis rygiečiams. Šitaip pilių sudeginimu buvo pastota klasta.

Betgi Satezelės lyviai, kurie anksčiau grįžo į savo pilį, pradėjo karą prieš Segevaldo brolius riterius, juos puolė ir kai kuriuos užmušė. Broliai riteriai išėjo iš Segevaldo pilies, kuri neseniai buvo pastatyta, privertė lyvius trauktis, juos persekiojo ir kai kuriuos užmušė. Bet kiti lyviai stipresnėmis jėgomis ne kaip pirmieji atsigręžė prieš brolius riterius, juos persekiojo, kelis užmušė ir privertė grįžti į savo pilį. Ir po to keletą dienų kovėsi.

Lyvių sukilimas

Vyskupas, išgirdęs apie lyvių ir brolių riterių ginčą, pasiuntė atstovus sužinoti prasidėjusio karo priežasčių. Atėjo lyvių pasiuntiniai į Rygą ir atnešė daug skundų prieš Rodolfą, brolių riterių magistrą, ir sakė, kad iš jų atėmė dirvas, pievas ir pinigus. Ir pasiuntė vyskupas dvasininką Alebrandą, kuris krikštijo lyvius, su kai kuriais kitais; tie atvyko į vietą, uoliai darbavosi ir nieko negalėjo padaryti ginčui pašalinti. Tada į Toreidą atskubėjo pats vyskupas su Pilypu Raceburgiečiu, sušaukė lyvius su broliais riteriais, kad išklausytų vienų ir kitų reikalavimus. Apsiginklavę lyviai kitoj upės pusėj, ir kalbėdamiesi su teutonais, kaltino brolius riterius daugeliu nusikaltimų. Vyskupas pažadėjo, kad visa, kas iš jų neteisėtai paimta, bus grąžinta tačiau nepažadėjo grąžinti to, kas paimta kaip bauda už nusikaltimus. Išmintingų vyrų patarimu vyskupas pareikalavo, kad lyviai kaip užstatą, kad neatsimes nuo krikščionybės, atiduotų įkaitais savo berniukus, tačiau lyviai ne tik kad negalvojo duoti įkaitų ir būti klusnūs vyskupui arba broliams riteriams, bet norėjo išvyti iš krašto krikščionių tikėjimą su visais teutonais. Tai supratęs vyskupas grįžo į Rygą. Tada vienas palydovas ašarodamas maldavo vyskupą, kad jis vėl siųstų pas lyvius Raceburgo vyskupą su probstu jų prikalbėti, kad nusiramintų ir paklausytų išmintingų patarimų.

Ir pasiuntė Pilypą Raceburgietį su probstu Joanu ir Teodoriku, vyskupo broliu, Kaupu ir daugeliu kitų anksčiau minėtų asmenų. Jie visi susitiko su lyviais prie jų pilies ir tarėsi, kaip pasitarnauti taikai ir teisingumui. Tačiau kai kurie lyviai vogčiomis užėjo iš užpakalio su melaginga žinia, esą broliai riteriai su savo kariuomene niokoja jų žemę. Tada lyviai su dideliu riksmu ir triukšmu, suėmę probstą ir Teodoriką, vyskupo brolį, fogtą Gerhardą ir riterius, ir klierikus su visais tarnais, suvarė į pilį, sumušė ir įkalino. Norėjo suimti ir vyskupą, tačiau jiems sutrukdė grasinimais jo dvasininkas ir vertėjas Henricus de Lettis (Kronikos autorius). Aptilus lyvių riksmui ir sąmyšiui, vyskupas prašė paleisti jo dvasininką su visais kitais ir grasino bausme už tokį įžeidimą. Lyviai atvedė visus atgal, ir vyskupas vėl pradėjo prikalbinėti neniekinti krikšto paslapties, neatsimesti nuo krikščionybės ir Viešpaties dievo, negrįžti į pagonybę ir pareikalavo duoti du ar tris berniukus įkaitais. Lyviai, nors ir pagarbiai, bet atsakė nesutinką duoti įkaitų. Vyskupas kalbėjo: „O žmonės su nepasitikėjimo širdimis, rūsčiais veidais, klastingomis lūpomis, pažinkite gi pagaliau savo Sutvėrėją“. Jis prikalbinėjo nusiraminti, pripažinti

tikrąjį Dievą, mesti pagoniškus papročius, tačiau nieko nelaimėjo; veltui šaudęs į orą, vyskupas su kitais grįžo į Rygą, o lyviai tuo metu pradėjo karą prieš brolių riterius.

4. Žygis prieš sukilėlius. Dabrelės pilies apgulimas

Tada vyskupas, norėjęs atskirti rauges nuo kviečių ir sustabdyti blogį, kol jis dar neišplito, pašaukė piligrimus su riterių magistru ir jo broliais, rygiečius su ištikimais likusiais lyviais, ir visi susirinko. Sudarę didelę kariuomenę ir pasiėmę visa, kas reikalinga, jie pasuko į Toreidą ir iš Koivos pusės ten apgulė Dabrelės pilį, kurioje buvo atsimetėliai lyviai ir ne tik lyviai, pavaldūs riterių brolijai, bet ir vyskupo lyviai, kurių viršininkas ir seniūnas buvo Vesikė. Lyviai išėjo iš pilies pro kitą pusę ir kai kuriuos karius sužeidė, paėmė jų arklius ir kitus daiktus, grįžo į pilį ir sakė: „Stovėkite tvirtai, lyviai, ir kaukitės, netarnaukite teutonams". Ir jie kovėsi ir gynėsi daugelį dienų. Teutonai akmenis svaidančiomis mašinomis griovė pilies įtvirtinimus, mėtė į pilį krušą sunkių akmenų, kuriais užmušė daug žmonių ir gyvulių, kiti šaudė į apgultuosius strėlėmis ir daugelį sužeidė, dar kiti statė bolverką. Kitą naktį stiprus vėjas išvertė bolverką, dėl to pilyje pasigirdo šurmulys ir šūkavimai iš džiaugsmo, ir lyviai, reikšdami pagarbą savo dievams ir seniems papročiams, skerdė (vaišėms) gyvulius, o užmuštus šunis ir ožius krikščionių paniekinimui mėtė iš pilies pačiam vyskupui ir visai kariuomenei. Tačiau tuščios buvo jų pastangos. Mat netrukus buvo padaryti stipresni apgulimo įrenginiai: virš griovio pastatytas tvirtas bokštas iš rąstų, o po pilim pasikasta. Tuomet Russinas, užlipęs ant pylimo, pasikalbėjo su Vendeno magistru Bertoldu, savo draugu, t. y. *amicus* (lot.), ir, nusiėmęs nuo galvos šalmą, vis nusilenkdamas pylimui, prisiminė buvusią taiką ir draugystę. Tuo metu netikėtai šauta strėlė pataikė jam į galvą, jis krito ir mirė.

Sukilėlių nugalėjimas

Teutonai be atvangos dieną ir naktį kasėsi ir jau buvo arti prie viršutinės pilies dalies, pylime jau buvo padarytas plyšys, ir visi įtvirtinimai netrukus galėjo griūti. Tada lyviai, matydami, iš kokio aukščio gali griūti tokia tvirta pilis, su skaudančia širdimi ir puolusia dvasia pasiuntė savo seniūnus, Assą su kitais, pas vyskupą su prašymu ir maldavimu nesunaikinti jų. Vyskupas į tai atsakė, kad jie turi grįžti prie tikėjimo paslapties, ir pasiuntė į pilį savo vėliavą, kuri vienų buvo pakelta, o kitų nuplėšta. Kada Assas buvo pririštas prie bombardos (kankinimui), mūšis atsinaujino ir buvo atkaklesnis už pirmąjį. Pagaliau lyviai pasidavė; iškėlė švenčiausios Marijos vėliavą, žemai lenkėsi (kakta lietė žemę) vyskupui ir atkakliai prašė jų pasigailėti, žadėjo tuojau vėl priimti krikščionybę, ateityje tvirtai laikyti paslaptį ir visiems laikams atsisakyti pagoniškų papročių. Vyskupas jų pasigailėjo ir liepė kariuomenei į pilį neiti, bėgančių nežudyti ir nesiųsti į pragarą tiek daug sielų. Kariuomenė paklausė ir parodė vyskupui pagarbą: mūšis liovėsi, kariuomenė pasigailėjo netikėlių, kad tik jie pasidarytų tikintys. Vyskupas su saviš-

kiais grįžo į savo miestą, atsivedė tų lyvių seniūnus, liepė kitiems eiti paskui, kad atnaujintų krikšto paslaptį ir sugrąžintų turėtos taikos ramybę.

Taikos sąlygos Paskui vyskupą į Rygą atėjo lyvių atstovai ir visos tautos vardu prašė pasigailėti. Vyskupas jiems sakė: „Jeigu jūs atsisakysite netikrų dievų ir iš visos širdies vėl garbinsite vienatinį Dievą ir duosite prideramą atsiteisimą už tokį negirdėtą nusikaltimą Dievui ir mums, tai mes vėl atstatysime sugriautą taiką ir jus vėl priimsime į meilę ir brolybę. Lyviai kalbėjo: „Kokio gi atsiteisimo, tėve, iš mūsų reikalauji?“ Tada vyskupas, pasitaręs su kitais — vyskupu Raceburgiečiu ir dekanu Halverstatiečiu, kuris tuo metu buvo Rygoje, ir su savais abatais ir probstais, taip pat su brolių ordino magistru ir su kitais išmintingais vyrais, atsakė jiems ir kalbėjo: „Dėl to, kad jūs atsimetat nuo tikėjimo paslapties ir nuo brolių riterių, jūsų ponų, skriaudėt juos karu ir visą Livoniją norėjot atversti į pagonybę ir ypač dėl visagalio Viešpaties įžeidimo ir dėl to, kad, tyčiodamiesi iš mūsų ir visų krikščionių, drėbėte į mūsų ir visos kariuomenės veidą ožius ir kitus žvėris, kuriuos aukojote pagoniškiems dievams, už visa tai mes uždedame jums saikingą sumą sidabro, būtent šimtą ozeringų arba penkiasdešimt sidabro markių visai jūsų žemei. Be to, jūs turite grąžinti broliams riteriams jų arklius, šarvus ir visa kita, ką turite iš jų paėmę“. Klastingi lyviai, tai išgirdę ir nenorėdami duoti kokio nors atpildo, grįžo pas savuosius, ginčijosi, tarėsi ir galvojo, kokiu būdu pasilikti per karą įgytą grobį ir kaip išvengti vyskupo jiems uždėtų prievolių, ir pasiuntė kitus atstovus, geresnius už pirmuosius. Jie kalbėjo su vyskupu palankiai, bet sieloj slėpė apgaulę. Tada Alebrandas, jų pirmas dvasininkas, pastebėjęs jų santūrumą ir pasitraukęs su jais į šalį ir pamokydamas, kalbėjo: „Jūs gyvačių padermė, kaip jūs galite išvengti Dievo pykčio, jūs nuolat pilni pagiežos ir už savo piktadarybes nenorite duoti atpildo? Atneškite pagaliau atgailos vaisius! Ir jeigu jūs tikrai norite kreiptis į Dievą, tai ir Viešpats dievas visada bus su jumis; jūs iki šiol klastingi ir nepastovūs, tvirtai stosite į savo kelią ir patirsite Viešpaties pagalbą. Juk iki šiol jūs niekad nebuvote tvirti tikėjime, jūs nenorėjote garbinti Dievą atiduodami dešimtinę, taigi maldaukite vyskupą, kad atleistų jūsų kaltes, ir siekite visiško nuodėmių atleidimo; prisiimkite krikščionių prievoles ir duokite Viešpačiui ir jo tarnams dešimtinę nuo visų jūsų žemės vaisių, kaip tai daro kitos tautos, atgimusios iš šventojo krikšto šaltinio. Ir paskalsins Viešpats dievas likusias devynias dalis taip, kad daugiau turėsite turto ir pinigų, ir išvaduos jus Viešpats dievas nuo kitų tautų užpuolimų kaip ir nuo visų jūsų rūpesčių“. Lyviai, išklausę tokį išganingą patarimą, apsidžiaugė ir grįžo į Toreidą, pasakojo visiems jų dvasininko Alebrando žodžius. Jie patiko visiems, nes nereikėjo mokėti baudos pinigais, ir tikėjosi ateinančiais metais nugalėti teutonus estų padedami.

Ir visi seniūnai, išlikę sveiki Dabrelės pilyje, taip pat vyskupo lyviai iš kitos Koivos pusės, Vesike su savaisiais, kiti iš Metsepolės at-

vyko į Rygą ir prašė vyskupą, kad jis, kaip mokė Alebrandas, sutvirtintų jų tikėjimą, o kaip atpildą už jų prasikaltimus imtų iš jų dešimtinę. Nepatiko šis prašymas nei vyskupui, nei kitiems išmintingiems žmonėms, nes jie baiminosi, kad visi lyvių pažadai gali būti netikri ir apgaulingi. Tačiau vyskupas, neatsispyręs jų atkakliems prašymams ir ypač prašymams piligrimų ir visos tautos, patenkino jų užgaidas, pavadino juos savo vaikais, davė jiems taiką ir patvirtino jų pasižadėjimą ateityje būti ištikimiems ir kasmet atiduoti dešimtinę.

5. Bausmės sukilimo dalyviams

Nuo to laiko lyviai iš Dabrelės pilies mokėjo dešimtinę kasmet, kaip buvo prižadėję, ir Viešpats gynė juos nuo visokių užpuolimų, kaip nuo pagonių, taip ir nuo krikščionių. O vyskupo lyviai dėl vyskupo meilės ir malonės davė sikelį (dėklą) vietoj dešimtinės. Idumeniečiai ir lettai, kurie kare nedalyvavo ir tikėjimo paslapčių neniekino, iki šiol duoda pirmąjį saiką, kurį nustatė keturi vyskupai vietoj dešimtinės. Tačiau tuos, kurie patys ėjo į karą arba siuntė atstovus, arba ėjo ir grįžo iš pusės kelio, arba davė arklius vykstantiems į karą, savi fogtai nubaudė piniginėmis baudomis.

6. Autinės latvių skundas dėl avilių atėmimo

Atėjo į Rygą taip pat Autinės lettai ir atnešė vyskupams skundą dėl Vendeno brolių riterių, kam juos skriaudžia ir atima medžius (bartinius). Ir jie (vyskupai) sudarė trečiųjų teismą ir nusprendė, kad lettai, davę priesaiką, turi atgauti savo avilius ir juos turėti, broliai riteriai prisiekę gaus lauką, bet už skriaudą turės atsiteisti lettams pakankama pinigų suma.

7. Kunigaikštis Vladimiras — Idumėjos fogtas

Ir ėjo karalius Voldemaras su tais savaisiais lettais į Autinę ir buvo čia fogtu iki to laiko (1213 m.), kada įvyko žemių pakeitimas ir broliai riteriai Koknesės pilį perleido vyskupui, o patys už Koknesės trečiąją dalį vėl gavo valdyti Autinę; karaliui Voldemarui buvo atiduota Teodoriko, jo svainio, fogtystė Idumėjoj, nes Teodorikas išvyko į Teutoniją.

8. Lietuvių žygis į Sakkalą

Tuo metu atėjo lettonai į Koknesę, prašė taikos ir laisvo kelio į Estoniją; jiems buvo duota taika ir leista eiti prieš dar neapkrikštytus estus. Jie tuojau išvyko su savo kariuomene, taikiai perėjo lettų žemę ir įsiveržė į Sakkalą, pagavo daug vyrų ir juos užmušė, paėmė visą jų turtą, estų moteris, vaikus ir gyvulius išsivedė. Ir, vilkdami didelį grobį, jie grįžo į savo žemę kitu keliu. Teutonai buvo nepatenkinti tuo, kad jie nusiaubė Sakkalą, kuri jau priklausė vyskupui, lettonai atsakė, kad tai buvę teisėta, nes estai vis dar vaikšto ištempę kaklus (iškėlę galvas) ir nepasiduoda ne tik teutonams, bet ir jokioms kitoms tautoms.

XVII (1213 metai) PENKIOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Albertas aštuntą kartą vyksta į Vokietiją, jį pavaduoja Raceburgo vyskupas

Penkioliktaisiais savo vyskupavimo metais Livonijos bažnyčios vyskupas grįžo į Teutoniją, savo vietoje palikęs didžiai garbingą Raceburgo bažnyčios vyskupą Pilypą. Jis buvo kilnus ir savo tarnavimu Dievui, ir pačiu gyvenimo būdu, jo akys ir rankos visada buvo pakeltos į dangų, o jo neilstanti dvasia niekada nebuvo be maldos. Jis mylėjo riterius, mokė klierikus su tikru gera linkinčiu švelnumu, rūpinosi lyviais ir teutonais ir naująją bažnyčią tarp pagonių pavyzdingai šlovino žodžiu ir elgesiu. Tomis dienomis bažnyčia truputį atsikvėpė po karo negandų, tačiau jos baimė buvo kasdieninė tiek iš vidaus, tiek ir iš lauko, nes klastingi lyviai ir estai neatsisakė piktų kėslų prieš teutonus ir Rygos miestą.

2. Lietuviai puola latvių žemę

Lettonai, nesilaikydami sudarytos su teutonais taikos, atėjo prie Dauguvos (1213 m.), kai ką pašaukė iš Koknesės pilies ir metė ietis į Dauguvą, tuo reikšdami taikos ir draugystės su teutonais atsisakymą. Ir susirinko didelė lettonų kariuomenė, kuri persikėlė per Dauguvą ir įžengė į lettų žemę, rado žmonių kaimuose ir daugelį jų nužudė. Jie priėjo prie Trikatujės, šitos žemės valdovą Talibaldą paėmė į nelaisvę su Varibula, jo sūnum. Po to persikėlė taip pat per Koivą ir Imeroje, kaimuose rado žmonių, juos suėmė, kai kuriuos užmušė, po to staiga su savo grobiu grįžo atgal. Ir kada Rameka pamatė, kad jo tėvą ir brolį varo į nelaisvę, apsiginklavo su visais lettais ir kartu su jais Bertoldas Vendenietis su broliais riteriais, ir visi jie ėjo prieš lettonus. Ir kada Rameka pasivijo lettonus, tai baimindamasis, kad lettonai nenužudytų jo tėvo, kada jis juos puls iš užpakalio, jis pasuko kitu keliu. Tačiau lettonai tai pastebėjo, greitai pabėgėjo ir jį aplenkė. Ir kada lettonai persikėlė per Dauguvą ir pasiekė savo žemės sieną, Talibaldas pabėgo iš nelaisvės ir, dešimt dienų išbuvęs be duonos kąsnio, džiaugdamasis grįžo į tėvynę.

3. Daugeručio mirtis

Tuo metu Daugerutis, karaliaus Visvaldžio žmonos tėvas, vyko su daugeliu dovanų pas didįjį Nogardies karalių ir sudarė su juo taikos sąjungą. Grįžtantį atgal broliai riteriai jį sugavo, atvedė į Vendeną ir surakintą uždarė. Grandinėse jis išbuvo keletą dienų, kol kai kurie jo draugai iš Lettonijos atėjo pas jį. Po to jis persismeigė kalaviju.

4. Fogtas Vladimiras išvyksta į Rusiją

Tuomet Idumenės lettų fogtas Voldemaras, būdamas teisėju ir spręsdamas jų ginčus, pjovė daug ką, ko nebuvo sėjęs. Ir kadangi Raceburgo vyskupui, kaip ir daugeliui kitų, jo teismas nepatiko, tai jis, tenkindamas daugelio norą, išvyko į Rusiją.

5. Kalavijuočiai puola lietuvius ir sėlius

Koknesės riteriai ir lettai dažnai puldinėjo sėlius ir lettonus, naikino jų kaimus ir užtvaras, vienus žudė, kitus ėmė į nelaisvę, dažnai patykodami keliuose ir daug jiems žalos pridarydami. Tada lettonai surinko kariuomenę ir pesikėlė per Dauguvą į Lenevardės žemę, užpuolė lyvius ir jų kaimus, kai kuriuos nukankino, pagrobė moteris, vaikus ir gyvulius ir išsivedė į nelaisvę šios žemės valdovą Uldeveną. Čia atvyko Volkvinas, Kristaus riterių magistras, kurio broliai kartu su pirkliais pasikėlė aukštyn Dauguva (aplenkdami grįžtančius). Magistras su nedaugeliu (riterių) puolė lettonus iš užpakalio ir su jais kovėsi. Čia krito lettonų karvedys ir valdovas, liko daug užmuštų, bet tie, kurie buvo priekiniuose būriuose, bėgo ir išsivedė Uldeveną. Vėliau jis buvo išpirktas už užmušto lettonų vado galvą, nes lettonai reikalavo atiduoti jiems nors galvą, kad pagal pagonių papročius galėtų žuvusį palaidoti ir iškelti šermenis.

6. Vladimiras — vėl fogtas

Kitą žiemą Voldemaras su savo žmona, sūnumis ir visa šeimyna grįžo į Livoniją; lettai su idumeniečiais vėl jį priėmė, nors ir be didelio džiaugsmo, ir dvasininkai Alebrandas ir Henrikas (Kronikos autorius) pasiuntė jam dykai grūdų ir dovanų. Ir jis apsigyveno Metimnėje, kur teisė ir ėmė iš krašto, kas jam reikėjo.

Lietuvių karvedžio Steksės žuvimas

Lettonai su savo palydovais persikėlė per Dauguvą, ir su jais buvo jų karvedys ir valdovas Steksė. Teutonai apsidžiaugė jo atvykimu ir susirinko visi kartu su Bertoldu Vendeniečiu ir jo broliais (riteriais) ir pasikvietė karalių Voldemarą su kitais teutonais ir lettais; pasitiko lettonus, pakelėse pastatė pasalas ir juos užpuolė. Čia jie užmušė jų vadą, aukščiau minėtą Steksę, ir daugelį kitų; kiti lettonai bėgo namo pranešti, kas atsitiko. Ir kurį laiką bažnyčia buvo ramybėje.

XVIII (1214 metai) ŠEŠIOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Albertas rengiasi bažnytiniam suvažiavimui, kur bus sprendžiami jo santykiai su kalavijuočiais ir pravoslavais

Prasidėjus šešioliktiesiems vyskupavimo metams, Albertas grįžo į Livoniją su daugeliu piligrimų; jis rado bažnyčią, besinaudojančią šiokia tokia ramybe ir valdomą aukščiau minėto šlovingo Raceburgo vyskupo, palikto vietoj savęs. Sutvarkęs tvarkytinus reikalus, jis iškubėjo į Teutoniją, kad patogiau būtų kitais metais dalyvauti Romos bažnyčios susirinkime, kuris buvo paskirtas prieš dvejus metus, o Rygoje paliko minėtą vyskupą savo namuose su savuoju aprūpinimu. Ten buvo ir Voldemaro žmona su šeimyna, ir visi elgėsi su ja pagarbiai.

2. Vladimiro apkaltinimas ir jo grįžimas į Pskovą

Voldemaras, kaip civilinių bylų teisėjas Idumėjoj ir Lettijoj, pats rinko pinigus ir turtą. Prieš jį stojo Idumėjos dvasininkas Alebrandas ir jam sakė: „Tu, karaliau, paskirtas teisti žmones, daryti teisingą ir tikrą teismą, o ne spausti neturtingus, ne atiminėti iš jų turtą, ne puldinėti mūsų naujakrikštų ir neatstumti jų nuo krikščionių tikėjimo". Karalius buvo nepatenkintas tokia kalba ir, grasindamas Alebrandui, sakė: „Man teks, Alebrandai, sumažinti tavo namų turtą ir perteklių!" Ir tikrai (1218 m.) jis atvedė didelę rutenų karaliaus kariuomenę į Alebrando namus ir juos ištuštino, kaip apie tai bus pasakyta vėliau. Ir po kai kurio laiko su visa šeimyna išvyko į Russiją.

3. Fridlando pilies pastatymas

Po to Raceburgo vyskupas Pilypas su piligrimais ir fogtu Gerhardu ėjo į Toreidą ir pastatė vyskupui pilį, pavadinęs ją Vredelandu, taikos kraštu, nes jis tikėjosi, kad šita pilis atneš kraštui taiką ir joje ras prieglobstį tiek dvasininkai, tiek ir visi jo vyrai.

Čia pas jį (vyskupą) atėjo iš Tolovos Talibaldo sūnus Ramekė su savo broliais. Jie pasidavė vyskupo valdžiai, pasižadėdami pereiti iš rutenų priimto krikščionių tikėjimo į lotynų (katalikų) ir kasmet duoti nuo poros arklių po saiką grūdų, kad vyskupas visada juos gintų, kaip taikos, taip ir karo metu; jie su teutonais sudarys vieną širdį ir vieną sielą ir visada gaus apsaugą nuo estų ir lettonų. Vyskupas priėmė juos su džiaugsmu ir po to pasiuntė su jais savo dvasininką, kuris buvo netoli nuo Imeros, kad šis dvasininkas teiktų jiems tikėjimo paslaptį ir dėstytų krikščionių mokymą.

4. Gercikos pilies ir jos valdovo Visvaldžio užpuolimas

Tuo metu Koknesės riteriai Meinardas, Johanas, Jordanas ir kiti apkaltino Vissevaldą, Gersikos karalių, tuo, kad jis jau daug metų nelanko vyskupo, savo tėvo, iš kurio gavo karalystę, vis padeda lettonams patarimais ir veiksmais, nors dažnai jį kvietė ir reikalavo pasiaiškinti. Tas jų neklausė, pats nevyko ir atstovų nesiuntė. Tada riteriai, gavę vyskupo sutikimą, susirinko su savo tarnais ir lettais ir vyko aukštyn Dauguva. Priartėję prie Gersikės pilies, jie pagavo vieną ruteną ir surištą privedė naktį prie pilies. Tas peršliaužė griovį, kaip jam buvo liepta, ir užkalbino sargybinį, o po jo vienas po kito slinko kiti. Sargybinis pamanė, kad iš išvykos grįžta savieji. Ir taip po vieną kopė aukštyn, kol pagaliau pasiekė įtvirtinimų brustverą. Tada visi susirinko ir ėmė saugoti, kad nė vienas rutenas iš pilies iki aušros neišeitų. Kada pradėjo švisti, tada jie nusileido nuo pylimo ir pagrobė viską, kas ten buvo, ir daugelį paėmė į nelaisvę, o kitiems leido gelbėtis pabėgimu. Paėmė didelį grobį ir, palikę pilį, jie grįžo namo ir pasidalijo tą, ką atsinešė.

5. Didelis Estijos puolimas

Praėjo treji metai nuo taikos sudarymo su estais. Vyskupas sukvietė visus dvasininkus pagalvoti ir pasitarti, kartu su riteriais ir lyvių seniūnais, kuriuos jis taip pat pakvietė, ir nusprendė, kad reikia žygiuoti į Estoniją, nes estai ne tik kad nesirodo ir nesirūpina taikos atnaujinimu, bet, priešingai, nuolat siekia sunaikinti Livonijos bažnyčią. Ir pasiuntė šauklius po visas lettų ir lyvių pilis prie Dauguvos ir Koivos, ir susirinko didelė ir stipri kariuomenė; iš Rygos atvyko daug piligrimų ir pirklių; visi su džiaugsmu dėjosi prie riterių magistro ir jo brolių. Kariuomenės susitikimo vieta buvo paskirta prie Koivos žiočių, kur atvyko ir vyskupas. Kai kurie lyviai norėjo pasiųsti kariuomenę į Kuroniją, bet dar nebuvo atėjęs Viešpaties dievo malonės laikas. Davęs kariuomenei palaiminimą, vyskupas grįžo į Rygą.

Kariuomenė slinko prie Saletsė upės ir atėjo į žemę, vadinamą Sontagana, čia teutonai prisiminė taiką, kurią jie anksčiau buvo davę šitos žemės gyventojams, taikiai perėjo šitą žemę ir nepadarė kokios nors žalos, ir ne tik kad nevarė žmonių iš jų namų, bet ir bėgančių nepersekiojo ir ėjo visai ramiai iki kitų žemių, kurios niekad nesirūpino taikos sudarymu su rygiečiais, manydami, kad rygiečiai negali ateiti su kariuomene į tokius tolimus kraštus. Tarp mūsiškių buvo 3000 teutonų, lyvių ir lettų tiek pat, nuo Saletsės ėjo pirmyn jūros ledu, kol atėjo ten, kur norėjo, būtent į Rotaliją. Atėjusi čia kariuomenė pasiskirstė visais keliais ir po visas sodybas ir aptiko visus vyrus, moteris ir vaikus — visus žmones, didelius ir mažus, jų kaimuose, nes jokia žinia apie kariuomenės priartėjimą jų nebuvo pasiekusi. Kariuomenė iš pykčio išmušė negyvai visus vyrus. Tačiau lyviai ir lettai, patys žiauriausi iš visų tautų, ir panašiai kaip Evangelijos darbininkas (vergas), nežinojęs pasigailėjimo savo bendrininkams, išžudė daugybę žmonių, be to, užmušė kai kurias moteris ir vaikus ir nerodė gailesčio laukuose ir namuose, ir pagonių krauju aplaistė visus kelius ir visas vietas, ir persekiojo visuose kraštuose, prieinančiuose prie jūros ir vadinamuose Roteleviku ir Rotalija. Lettai kartu su kitais persekiojo taip pat pagonis, bėgusius jūros ledu, užmušinėjo tuos, kuriuos pasivijo, ir ėmė jų turtą. Talibaldo sūnūs prisigrobė tris lyviškus talantus sidabro, neskaitant drabužių, arklių ir kitų dalykų, ir visa tai atgabeno į Beveriną. Lygiai taip ir visa kariuomenė persekiojo bėgančius estus ir pirmą, ir antrą, ir trečią dieną, žudė į kairę ir į dešinę, kol patys žmonės ir jų arkliai apsilpo iš nuovargio. Pagaliau ketvirtą dieną visi susirinko į vieną vietą su visu grobiu, atvarė daugybę arklių ir galvijų, atsivedė moteris, berniukus ir vaikus, pasiėmė grobį ir su dideliu džiaugsmu grįžo į Livoniją, dėkodami Viešpačiui už atsiųstą atsikeršijimą netikėliams. Nuliūdo pagonys, ir kilo tarp jų verksmai ir aimanos; Estonija apraudojo savo vaikus ir negalėjo pasiguosti tuo, kad jie žuvo kaip už visą pasaulį, taip ir už savo būsimąjį gyvenimą, verkė daugiau dėl daugybės užmuštųjų.

6. Gaisras Rygoje

Po didžiojo pasninko (1215 m.) nakties tylumoje kilo didelis gaisras Rygos mieste, išdegė

senoji miesto dalis, būtent ta, kurioje buvo pastatyta pirmoji bažnyčia ir kuri buvo atskirta siena nuo šv. Marijos bažnyčios, ši taip pat sudegė su visais didžiaisiais varpais, degė iki vyskupo kiemo su visais ten esančiais namais ir brolių riterių bažnyčios. Ir tautą apėmė gailestis tiek dėl maloniai skambėjusio karo varpo, tiek ir dėl nuostolių, padarytų miestui. Ir nuliejo kitus varpus, didesnius už buvusius.

7. Sakkalos puolimas ir Lembito pilies užėmimas

Pailsėję nuo žygio sunkumų ir leidę sustiprėti arkliams, jie (kalavijuočiai) per tą patį pasninką paskelbė kitą žygį. Ir vyko rygiečiai su broliais riteriais, sušaukę lyvius ir lettus, į Sakkalą. Palikę užpakaly pilį Viliende ir aptuštinę visą aplinkinę žemę, jie netikėtai susirinko prie Lembito pilies, vadinamos Leole. Estai, buvę pilyje, narsiai stojo prieš tuos, kurie pirmi priėjo prie pilies ir įvarė jiems baimės, todėl, susimetę į krūvą, jie laukė ateinančių savųjų. Kitą ir trečią dieną jie puldinėjo pilį, prinešė medžių prie pylimo ir juos uždegė, pylimas buvo pastatytas iš rąstų ir supiltų žemių. Ugnis ėmė kilti aukštyn ir pasiekė įtvirtinimus. Žmonės, buvę pilyje, matė, kad pylimas gali būti sunaikintas ugnies ir po to paimta pati pilis, žadėjo puolėjams duoti pinigų, jeigu jie pasitrauks nuo pilies. Teutonai tikino, kad jie nieko iš apgultųjų nenori, išskyrus krikštą; priėmę krikštą, jie patirs tikrą taiką ir taps teutonų broliais tiek šiame pasaulyje, tiek ir būsimajame gyvenime. Viso šito jie bijojo ir todėl nenorėjo pasiduoti į teutonų rankas. Lyviai ir lettai su visa kariuomene sukūrė didelę ugnį ir grasino sudeginti juos visus arba išžudyti. Tada estai, matydami, kad pylimas jau sugriautas, ir bijodami išžudymo, ėmė labai prašyti krikšto, išėjo iš pilies ir žadėjo krikštytis. Čia dalyvavo dvasininkas Joanas Strikas ir Ottonas, brolių riterių dvasininkas. Buvo pakrikštyti tiek Lembitas, svarbiausias tarp klaidatikių, su visais kitais, tiek ir moterys, vaikai ir vyrai, buvę pilyje, ir visi pasižadėjo rūpestingai vykdyti krikščionybės prievoles. Tačiau to vėliau su atsimetėlių klasta nevykdė. Kariuomenė tuomet suėjo į pilį, surinko visą turtą, išsivarė arklius, jaučius ir visus gyvulius, paėmė grobį, visa tai pasidalijo ir džiaugdamasi grįžo į Livoniją, atsivedė tos pilies valdovą Lembitą su kitais vyresniaisiais, kurie, atidavę savo berniukus įkaitais, buvo paleisti į tėvynę. Ir visi šlovino Viešpatį dievą, kuris stebuklingai perdavė į jų rankas pilį, nepanaudojus svaidyklių arba mašinų, ir Kristaus vardas paplito iš šitos į kitas žemes.

8. Ezelio estų pasipriešinimas

Vredelando pilyje buvo Cistersų ordino dvasininkas Frederikas Cellis, kuriam vyskupas, popiežiaus įgaliotas, pavedė skelbti Evangeliją. Atšventęs Verbų sekmadienį, apverkęs Viešpaties kančias, trumpai pamokė susirinkusius, sakė jiems paguodos žodžius apie Kristaus kryžių ir, atšventęs Viešpaties prisikėlimo (Velykų) šventę, pasirengė su savo mokiniu ir kai kuriais kitais vykti laivu į Rygą. Upės (Koivos) žiotyse susidūrė su oziliečiais, kurie jį užpuolė, paėmė jo

berniuką su kai kuriais kitais lyviais ir nusivežė savo piratiškuose laivuose, o po to, išlipę į Adii upės krantą, ėmė juos įvairiais būdais kankinti. Tuo metu, kada jis su savo mokiniu kreipėsi į dangų, maldomis liedamas šlovę ir padėką Viešpačiui, tie, mušdami juos abu per galvas ir per nugaras lazdomis, tyčiodamiesi sakė: *laula, laula pappi* (estų kalba — giedok, giedok, pope); nes parašyta (psalmėje): „Nusidėjėliai dalijosi po šonkaulį, o Viešpatie teisingasis, nukirsk jiems kaklus!“, apie tai vėliau ir bus pasakyta. Po to jie nugalando ylas, badė jomis panages, draskė kūno dalis, kūrė po jais ugnį, pagaliau kirto kirviais perpus tarp pečių; jie, be abejo, išvarė jų sielas į dangų, į kankinių bendriją, ir numetė jų kūnus, kaip parašyta: „Tavo šventuosius atiduoda žemės žvėrims; jie praliejo savo kraują prie Jeruzalės kaip vandenį ir neatsirado, kas juos palaidotų“. Kai kuriuos lyvius jie išsivežė į Oziliją, į nelaisvę, ir tie grįžę papasakojo mums tai, kas aukščiau parašyta.

9. Gercikos užpuolimas ir lietuvių laimėjimas ją ginant

Meinardas Koknesietis su savo bendrininkais riteriais vėl (1215 m.) surinko didelę kariuomenę prieš Vissevaldį, Gercikės karalių. Tai išgirdęs Vissevaldis pasiuntė šauklį pas lettonus. Lettonai atvyko ir kitoj Dauguvos pusėj laukė teutonų. Tie, kurie ėjo su Meinardu, nieko nežinojo apie lettonus, jie atėjo ir užėmė Gercikę su dideliu grobiu arklių ir galvijų. Lettonai, stovėję kitame Dauguvos krante, paprašė duoti laivų persikelti, nes jie atėję taikos atnaujinti. Teutonai geraširdiškai patikėjo apgaulės žodžiais ir nusiuntė jiems laivus; lettonai vienas po kito sėdo į laivus, o su jais vis daugiau ir daugiau žmonių, ir pagaliau visa lettonų kariuomenė metėsi į Dauguvą ir artėjo prie teutonų. Riteriai, matydami daugybę lettonų, pabijojo laukti mūšio, todėl dalis jų sėdo į laivus, plaukė Dauguva žemyn ir sėkmingai grįžo į Koknesę, o kiti, su lettais grįžtantieji keliu, turėjo atremti puolimą iš užnugario. Lettai, matydami, kad jų nedaug, leidosi bėgti. Riteris Meinardas, Joanas ir Jordanas kovėsi su lettonais ir, negalėdami atsispirti prieš tokią didelę kariuomenę, pagaliau krito ir liko negyvi. Ir išgirdo apie tai vyskupas ir rygiečiai, liūdėjo ir kalbėjo: „Taip kare krito narsieji, o jų ginklai žlugo!“

XIX (1215 metai) SEPTYNIOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Estų žygis į Rygą

Prasidėjo septynioliktieji Alberto vyskupavimo metai, ir karas atsinaujino visoje Livonijoje. Mat žygis į Rotaliją ir Lembito nubaudimas pažadino visą Estoniją prieš Livoniją, estai ryžosi ateiti vienu metu su trimis kariuomenėmis ir nuniokioti Livoniją, oziliečiai turėjo apgulti Rygą ir uždaryti uostą Dauguvoje, kad rotaliečiai užpultų

Toreidos lyvius, o sakkaliečiai su ungauniečiais tuo metu įsiveržtų į lettų žemę, ir lyviai su lettais, užsiėmę savuoju karu, negalėtų ateiti į pagalbą rygiečiams.

2. Ezeliečiai šeimininkauja Dauguvoje

Ir atvyko oziliečiai su dideliu laivynu į Dinamiundę, atplukdė piratų laivus ir valtis, pilnus akmenų, sumetė akmenis į dugną Dauguvos žiotyse ir pastatė iš rąstų molą ir tiek užvertė žiotis, kad besiartinantys laivai negalėtų į uostą įplaukti. Dalis oziliečių valtimis Dauguva plaukė aukštyn (prieš srovę), mėtydamiesi į šalis, ir pagaliau sustojo prie kranto ir išlipo. Broliai riteriai su miestiečiais stovėjo prie miesto vartų, o kai kurie jų tarnai su lyviais, pamatę lauke priešininkus, juos puolė ir kelis užmušė ir kitus, grįžtančius į laivus, persekiojo, tuo metu vienas piratų laivas sudužo ir nuskendo su viskuo, kas jame buvo; kiti bėgo ir grįžo prie savųjų, kurie buvo Dinamiundėje. Ir pakilo rygiečiai kartu su visais saviškiais, kiek jų buvo, ir stojo prieš oziliečius, vieni — laivais, kiti — sausumos keliais. Oziliečiai, pamatę rygiečius, persikėlė į kitą Dauguvos pusę, nelaukdami mūšio.

Ir staiga rygiečiai pamatė jūroje plaukiančius du kogus, kuriuose buvo Borchardas, Aldenborgo grafas, vyskupo broliai Rotmaras ir Teodorikas. Jie artėjo prie Dauguvos ir pamatė priešininkus jūros krante, o kitame krante matė rygiečius ir negalėjo suprasti, kurie krikščionys, rygiečiai davė ženklą iškeldami vėliavą. Pažinę savuosius ir tuo pačiu metu pastebėti priešų, pasuko į jų pusę ir padidino greitį. Dalis rygiečių savo laivais plaukė Dauguva už oziliečių nugaros, o kiti krante žiūrėjo, kas dėsis. Priešininkai, pamatę, kad krikščionių kariuomenė juos supa, skubėjo prie savųjų laivų, jūra prasiveržė pro į juos plaukusius laivus ir dingo iš akių. Rygiečiai juos sekė, atėmė kelis jų laivus, o kiti pabėgo. Pasitiko rygiečiai piligrimus su džiaugsmu ir šlovino Viešpatį, suteikusį paguodą tautai, ištiktai bėdos.

Stipri upės srovė, taip pat audra jūroje išgriovė oziliečių pastatytas užtvaras, o kas liko vandenyje, tą teutonai iškėlė, sulaužė ir vėl padarė Dauguvą praeinamą.

3. Rotaliečiai puola Metsepolės pilį

Tuo metu, kada oziliečiai buvo Dauguvoje, rotaliečiai surinko kariuomenę iš Viko žemės ir įėjo į Livoniją, kur Metsepolėje apgrobė ir padegė kaimus. Jie nieko iš lyvių nerado, nes jie visi su žmonomis ir vaikais buvo išsislapstę pilyse. Lyviai sudarė būrį, kad galėtų pasipriešinti. Rotaliečiai sužinojo apie jų ketinimus ir apie savųjų pabėgimą iš Dauguvos, taip pat bėgo ir grįžo į savo žemę.

Latvių vado Talibaldo žuvimas

Sakkaliečiai ir ungauniečiai tuo metu su didele kariuomene įėjo į lettų žemę ir apgulė Autinės pilį. Broliai riteriai išvyko iš Vendeno su jais kautis. Tai sužinoję jie pabėgo.

Vakare atėję į Trikatua, jie (estai) užklupo Talibaldą, grįžusį iš

miško slėptuvės ir išsipraususį pirtyje, jį čiupo ir, degindami gyvą, grasino mirtimi, jeigu jis neparodys jiems visų savo pinigų. Jis parodė jiems 50 ozeringų. Jie vis dėlto jį degino. Tada jis sakė: „Aš rodau jums savo ir savo sūnų pinigus, nedeginkite manęs", ir daugiau pinigų jiems neparodė. Jie vėl dėjo jį ant ugnies ir kepino jį tarsi žuvį tol, kol jis išleido dvasią ir mirė. Kadangi jis buvo krikščionis ir priklausė prie tikinčiųjų lettų, tai mes tikimės, kad jis už tokias dideles kančias džiaugiasi šventųjų kankinių bendrijoj. Ir grįžo estai į savo žemę. Viešpats dievas jų kėslus pavertė niekais.

Talibaldo sūnūs atkeršija estams Talibaldo sūnūs Rameka ir Drivinaldas, pamatę, kad jų tėvas nebegyvas, norėjo atsimokėti estams, surinko lettų kariuomenę su savo draugais ir giminaičiais ir išvyko į žygį prieš Vendeno brolius riterius ir kitus teutonus. Jie įsiveržė į Ungauniją, ištuštino ir padegė kaimus, o visus vyrus, kuriuos tik rado, degino gyvus keršydami už Talibaldą, sudegino ir visas pilis, kad niekur negalėtų pasislėpti, susiieškojo ungauniečius miškų slėptuvėse, ir niekas negalėjo nuo jų pasislėpti. Miškuose aptiktus ungauniečius žudė, jų žmonas ir vaikus ėmė į nelaisvę, varėsi arklius ir galvijus; ir su dideliu grobiu grįžo į savo žemę. Grįždami jie sutiko būrį kitų lettų, kurie ėjo į Ungauniją, siekdami grobio ir norėdami atkeršyti estams už giminių ir artimųjų nužudymą. Ir šitie lettai, įsiveržę į Ungauniją, nusiaubė ne mažiau už pirmuosius. Jie čiupo kiekvieną, kuris, išėjęs iš miško, lauke ar kaime ieškojo maisto, vienus degino, kitus žudė kalavijais ir kankino juos įvairiais būdais, kol parodė jiems visus savo pinigus, vedžiojo juos po visas miško slėptuves, iki į jų rankas neatidavė savo žmonų ir vaikų. Ir tas dar nenumaldė lettų dvasios; jie pasigrobė pinigus ir visą turtą, žmonas ir vaikus iki paskutinio žmogaus, paėmė viską, kas dar buvo likę. Pereidami visomis žemėmis iki Motinos vandenų Darbeto (Dorpato) krašte, jie nieko nepasigailėjo, visus, kas buvo vyriškos lyties, atidavė mirčiai, o moteris ir vaikus išvarė į nelaisvę. Šitaip atkeršiję savo priešininkams, jie su grobiu linksmi parvyko namo.

Ir vėl Bertoldas Vendenietis su savaisiais, Teodorikas, vyskupo brolis, su savo riteriais ir tarnais ir Talibaldo sūnūs su jų lettais ėjo su kariuomene į Ungauniją ir paėmė daugelį estų, ko nebuvo paėmę pirm jų ėję lettai, juos žudė, sveikus išlikusius kaimus degino ir visa, kas pas estus dar buvo likę sveika, rūpestingai naikino. Perėję visą kraštą, persikėlė per Motiną vandenų ir priėjo prie Vaigos, taip nusiaubė žemę kitoj upės pusėje, kaimus degino, vyrus žudė, moteris ir vaikus ėmė į nelaisvę. Padarę žalos tiek, kiek buvo įmanoma padaryti, grįžo į Livoniją, įsakė kitiems tuojau vėl eiti į Ungauniją ir daryti tą patį. Kada tie grįžo, buvo pasiųsti treti. Ir nesiliovė lettai puolę, neduodami ramybės Ungaunijos estams. Bet ir patys ramybės neturėjo, nes tais metais įvykdė devynis žygius į minėtą žemę ir ją taip nuniokojo, kad nei žmonių, nei maisto ten neberado. Ir manė jie kariauti, kol estai arba apsikrikštys, arba dings nuo žemės paviršiaus. Ir taip atsitiko, kad Talibaldo sūnūs priskaičiavo daugiau kaip šimtą

estų žmonių, kuriuos jie, keršydami už tėvą, arba gyvus sudegino, arba kitokiais būdais nukankino, neskaitant daugybės kitų, kuriuos nužudė lettai, teutonai ir lyviai.

4. Ingauniečiai ir sakkaliečiai priima krikštą

Tie, kurie Ungaunijoj dar išliko, pamatė, kad nuo teutonų ir lettų pykčio niekur negalės išsigelbėti, ir pasiuntė atstovus į Rygą ir prašė to, kas tarnauja taikai. Jiems buvo pasakyta, kad jie visų pirma turi grąžinti atimtas iš teutonų prekes. Jie sakė, kad tų prekių grobikai užmušti, ir tikino, kad grąžinti prekių neįmanoma; jie prašė krikštyti ir visus ginčus išspręsti, kad įsigalėtų taika ir broliška meilė su teutonais ir lettais visiems laikams. Tuo apsidžiaugė teutonai ir sudarė su jais taiką, pažadėjo atsiųsti į Ungauniją dvasininką krikšto apeigoms. Sakkaliečiai, išgirdę apie tą žalą, kuri buvo padaryta ungauniečiams, bijojo, kad tas pats jiems neatsitiktų, todėl atsiuntė savo atstovus su prašymu, kad ir jiems būtų atsiųstas dvasininkas ir krikštą priėmusi visa jų žemė taip pat galėtų likti draugiška krikščionims. Pas juos buvo pasiųsti dvasininkai: Petras Kakuvaldė iš Vinlandijos ir Ottonas, brolių riterių dvasininkas, abu išvyko į Sakkalą ir krikštijo visur iki Pali ir Ungaunijoje iki Motinos vandenų. Po to jie grįžo į Livoniją, nes dar nedrįso ten gyventi dėl kitų estų laukinio elgesio.

5. Vyskupų Pilypo ir Teodoriko apsupimas prie Ezelio salos

Raceburgo vyskupas ir Estijos vyskupas skubėjo į Romos bažnytinį susirinkimą (popiežiaus Inocento III paskirtą 1215 m. lapkričio 1 d.) kartu su piligrimais, vykusiais į Teutoniją.Plaukė devyniais kogais, norėdami greitai pasiekti Gotlandą. Kitą naktį papūtė priešingas vėjas su perkūnija, visą dieną siautė audra, ir pagaliau jie buvo nublokšti prie naujojo Ozilijos uosto. Vos tik oziliečiai pastebėjo, kad jie atvyko iš Rygos, ėmė grasinti karu, pasiuntė šauklius po visą Oziliją ir sudarė didelį laivyną, o kiti, kurie raiti atjojo, pastatė jūros krante medinius rentinius, kuriuos prikrovė akmenų ir padarė siaurą įėjimą į uostą, kad, užvertę uostą, visus sugautų ir išžudytų. Teutonai savo kogus pastatė prie kranto ir laukuose pradėjo kalavijais kirsti javus, nežinodami, kad kitame, priešingame, krante renkasi prieš juos kariuomenė, tą patį darė ir kitame krante keletą dienų. Pagaliau oziliečiai parengė pasalą, sugavo aštuonis teutonus, vienus jų užmušė, kitus paėmė į nelaisvę ir pagrobė vieną kogą. Dėl to labai įsidrąsinę oziliečiai pasiuntė į visas Estonijos provincijas šauklius pranešti, kad jie paėmė į nelaisvę Rygos vyskupą su visa jo kariuomene. Ir susirinko visi į didelę kariuomenę. Kitai dienai auštant, mes išvydome jūrą, aptemusią nuo knibždančių joje piratų laivų, ir jie kovėsi su mumis visą dieną. Dalis jų atitempė iš rąstų padarytas dėžes ir senas valtis, paskandino, prikrovė akmenų ir užtvėrė mums išėjimą iš uosto. Mus apėmė baimė, manėme, kad dabar neišsigelbėsime iš jų rankų. O kiti sukrovė tris didžiulius laužus iš medžių, apipiltų riebalais, ir ant viršaus iš didelių medžių sukrovė kalną. Ugnis pirmojo laužo, degusio stipriau

už kitus, sviro į jūros pusę ir ėmė siekti mus, nes stiprus pietų vėjo pūstelėjimas lenkė liepsną į mūsų pusę. O estai, išsiskleidę savo laivais aplink ugnį, ją kurstė ir kreipė į mūsų laivų vidurį. Mūsų laivai buvo vienas su kitu surišti, kad būtų lengva gintis nuo priešo, bet dėl to mes ėmėm dar labiau baimintis negalėsią pabėgti nuo ugnies. Kada ugnies liežuviai, kilę virš laivų, ėmė mus siekti, mes pašaukėm vyskupą iš jo kajutės, kur jis dieną ir naktį meldėsi. Atėjo jis ir pamatė, kad nėra mums nei vilties, nei pagalbos, išskyrus Dievą, ir, pakėlęs akis ir rankas į dangų, ėmė melsti išgelbėjimo nuo artėjančios ugnies. Ir staiga mes matom: pietų vėjas pakrypo į rytus, ir rytų vėjas pasuko į kitą pusę laivo stiebo vėtrungę, ugnį nukreipė nuo mūsų ir, labai atsargiai aplenkdama laivus, nupūtė į jūrą už mūsų. Ir šlovinom mes Viešpatį už tai, kad visų akivaizdoje išgelbėjo mus nuo neišvengiamo gaisro. Estai kreipė į mus antrojo ir trečiojo laužų ugnį; mes ilgai kovojome su ja ir daug vargom pildami vandenį, kol pagaliau vėjas nukreipė liepsną nuo mūsų. Tuo metu estai zujo aplink mus valtimis ir daugelį mūsiškių sužeidė, vieni ietimis ir strėlėmis, kiti, plaukę mums iš paskos, mėtė akmenis ir kuokas. Mus buvo apėmusi baimė: uostas uždarytas, ir gresia visi karo sunkumai. Ir sakė tada Albertas Slukas, mūsų laivininkas: „Jeigu jūs kantriai paklusite, tai Viešpats išgelbės mus iš dabartinių pavojų. Mūsų laivai ne pakrauti, o tušti, jiems nereikia didelės gilumos. Todėl mes galim išplaukti kitu keliu, jeigu drąsūs ir ginkluoti vyrai persės į valtis, pavėžės inkarus ir išmes juos gilumoje, po to, prasibrovę pro priešą, grįš prie mūsų, o kiti virvėmis temps kogus prie inkarų, kol išplauksime į jūros gilumą“. Ir mes visi paklusom, aplenkėm pavojingas vietas ir išplaukėm į atvirą jūrą. Tie, kurie vežė valtyse inkarus, riteriai ir tarnai, per atkakliausią estų puolimą buvo sunkiai sužeisti ietimis ir strėlėmis, taip pat akmenimis. Pagaliau riteriai su tarnais paėmė sulenktą geležį arba kablį ir norėjo mesti ant kurio nors piratų laivo ir taip su juo susikabinti. Ir jie metė tą kablį į vieną laivą ir tikėjosi jį prisitempti, tačiau estai, stipriai irkluodami, nuo jų pasitraukė ir pabėgo prie atplaukiančių savųjų. Tą pačią minutę vyskupas kreipėsi į švenčiausiąją mergelę su tokia malda: „Pasirodyk, kad esi motina! Pasirodyk, kad esi motina!“ Ir tikrai pasirodė, kad ji motina. Mat vienas bėgantis piratų laivas, didelis ir pilnas žmonių, stipriai trenkėsi į kitą laivą ir su dideliu triukšmu lūžo pusiau, prisisėmė vandens, žmonės šoko į jūrą ir prigėrė. Apmaudas apėmė visus kitus. Ir kada jie pamatė, kad mes jau giliuose vandenyse, tada susirinko ant jūros kranto, ir buvo jų daug tūkstančių, susirinkusių iš visos Estonijos, raitų ir pėsčių, ir apie du šimtus piratų laivų, jie riejosi, rėkavo ir mušėsi vieni su kitais už tai, kad jų dviejų savaičių darbas nuėjo niekais, ir už tai, kad neteko daugelio savo žmonių, kurių vieni nuskendo jūroje, o kiti buvo užmušti mūsų šaulių. Jie iškėlė bures ir išsisklaidė jūroje kiekvienas savo keliu. Mūsiškiai su savo kogais plaukė paskui

jūos, paėmė vieną didelį plėšikų laivą, kurį ir atplukdė į Gotlandą. Tą dieną išgelbėjo mus švenčiausioji mergelė, kaip visada gelbėjo livoniečius iš jų bėdų ir tebegelbsti iki šiol.

6. Vyskupo Pilypo mirtis

Po to, kai Viešpats išvadavo mus iš ozilięčių, mes stovėjome kelyje ištisas tris savaites, ir kiekvieną dieną jūroje siautė audra, pūtė stiprus ir nepalankus vėjas. Mus ištiko didelis badas, stigo maisto, vyskupas dalijosi su mumis viskuo, ką turėjo, mes kasdien darėme įžadus ir meldėmės, kad išvestų mus Viešpats iš tos vietos. Ir Marijos Magdalenos dienos (liepos 21) išvakarėse, kada mes pusgyviai giedojom responsoriumą, liovėsi pūtęs priešiškas vėjas ir Viešpats pasuko vėją mums pakeliui: mes išskleidėm bures ir kitą rytą pasiekėme Gotlandą. Vyskupas, stovėdamas ant akmeninio altoriaus laiptelio, dėkojo Viešpačiui ir kalbėjo: „Ėjome mes, Viešpatie, per ugnį ir vandenį, kad tu mus atvestum į džiaugsmo vietas. Tu, Viešpatie, mus išbandei ir nuvalei ugnim, kaip ugnim nuvalomas sidabras: tu atvedei mus į nuopuolį, uždėjai ant mūsų pečių rūpesčių naštą ir leidai žmonėms lipti per mūsų galvas, bet tu išvadavai mus iš visų pavojų ir atvedei mus ant šios tvirtos uolos!“ Vyskupas visa savo siela stengėsi pasiekti tą uolą, kuri yra Kristus, ir patenkino pagaliau Viešpats dievas jo dvasinį troškimą ir pasiuntė jį keliu į Veroną, kur jis po trumpos ligos atidavė Viešpačiui savo sielą. Palaidojo jo kūną marmuriniame karste buvusiems kardinolams šv. Augustino ordino vienuolyne, kuris prie upės. Vienas veronietis savo regėjime matė balandį, kuris kaip žaibo strėlė atskrido iš anapus Alpių ir ilsėtis nusileido čia, o kiti tikino, kad panašų angelų pasirodymą matę ant jo karsto. Ir nenuostabu, nes tai buvo stiprus ir ištvermingas vyras, nesiliovęs galvoti apie Kristų nei laimėje, nei nelaimėje, nepertraukęs maldos net per Rygos gaisrą, kada viskas aplink degė, jis buvo veste išvestas iš namų, nei tarp priešų jūroje, nei sunkiai sužeistas, kada jis ant pilies sienos naktį nesiliovė meldęsis. Taip Viešpats davė jam vietą, kokios jis norėjo, vietą tvirtą ir pastovią ant uolos. Tebūnie jo siela prie Kristaus, ir prisiminimai apie jį tebūnie maldose.

7. Bažnyčios susirinkimas Romoje

1215 Viešpaties metais Romoje vyko bažnyčios susirinkimas, pirmininkaujamas popiežiaus Inocento, jame dalyvavo 400 patriarchų, kardinolų ir vyskupų ir 800 abatų. Tarp jų buvo Livonijos vyskupas Albertas ir Estonijos vyskupas (Teodorikas). Jie pranešė tiek šventajam tėvui, tiek visiems vyskupams apie Livonijos bažnyčios patirtas negandas, karus ir rūpesčius, visi džiaugėsi tiek pagonių atvertimu, tiek ir daugkartiniais karais ir krikščionių pergalėmis. Ir kalbėjo vyskupas: „Tu, šventasis tėve, šventąja Jeruzalės žeme, žeme Sūnaus, nepaliauji rūpinęsis, todėl ir Livoniją, žemę Motinos, kuri dabar išsiplėtė tarp pagonių,

tavo globojama, privalai nepalikti be malonės. Juk myli Sūnus savo Motiną, ir jeigu nenori, kad jo žemė būtų prasta, ir, žinoma, kartu nenori, kad jo Motinos žemė patektų į pavojų". Šventasis tėvas, atsakydamas jam, kalbėjo: „Kaip žemei Sūnaus, taip ir žemei Motinos mes stengsimės visada padėti mūsų tėvišku rūpesčiu". Susirinkimui pasibaigus, jis išleido juos linksmus, atnaujino leidimą sakyti pamokslus ir kviesti piligrimus į kryžiaus žygį, atleidžiant jiems nuodėmes, kad jie, atvykę su vyskupu į Livoniją, gintų jauną bažnyčią nuo pagonių puolimų.

8. Žygis prieš Rotaliją ir Sontaganos paėmimas

Roma davė Rygai teisę apšvarinti ir drėkinti (*rigat*) pagonių tautas. Petras Kakuvaldė ir dvasininkas Ottonas, pasiųsti iš Rygos, tuo metu drėkino šventu krikšto vandeniu Sakkalą ir Ungauniją ir šaukė žmones į amžinąjį gyvenimą.

Tačiau rotaliečiai, vis dar būdami pasipiktinę, atsisakinėjo priimti krikščioniškus įstatymus. Prieš juos buvo paskirtas žygis. Po Kalėdų švenčių buvo liepta lyviams ir lettams ruoštis kelionei ir pasirengti žygiui prieš Kristaus vardo priešus. Susirinko teutonai su broliais riteriais, čia atvyko ir grafas Borgardas su piligrimais. Jie visi kartu (1216 m. sausis) ėjo jūros ledu, kol priėjo prie pirmosios estų provincijos. Ir pasipylė kariuomenė visais keliais ir kaimeliais, persekiodama estus, žudė, kuriuos bėgančius pavijo, varėsi moteris, vaikus ir galvijus, susirinko prie Sontaganos pilies, apgulė joje estus ir mušėsi su jais devynias dienas. Teutonai pastatė medinį bolverką ir pritempė jį prie pilies, lyviai ir lettai su šauliais užlipo ant bolverko ir ietimis bei strėlėmis ant įtvirtinimų brustvero daugelį užmušė, kita tiek sužeidė ir privertė pasitraukti, mat estai per daug drąsiai ėjo į mūšį ir šauliams davė progą padaryti jiems didelį nuostolį užmuštais ir sužeistais. Pagaliau, netekę daugelio užmuštais ir stigdami vandens ir maisto, jie nusprendė pasiduoti ir paprašė taikos. Teutonai sakė: „Jeigu jūs sudėsite ginklus ir į savo pilį priimsite tikrą taiką, kuri yra Kristus, tai mes mielai jūsų pasigailėsime ir su jumis broliausimės". Estai, tai išgirdę, mielai sutiko priimti krikštą ir visas krikščioniškas prievoles. Po to vienuoliktą dieną teutonai pasiuntė į pilį dvasininką Gotfridą. Jis laimino estus ir klausė: „Ar norite atsisakyti tarnavimo stabams ir tikėti vienatiniu krikščionių Dievu?" Ir kada jie atsakė „norim", tada jis apšlakstė juos šventu vandeniu ir tarė: „Aš krikštiju jus vardan Dievo tėvo ir sūnaus ir šventosios dvasios". Tai atlikus, estams buvo duota taika, po to kai seniūnų sūnūs buvo paimti įkaitais, kariuomenė su savo grobiu ir belaisviais grįžo į Livoniją, šlovindama Viešpatį už pagonių atvertimą, nes Viešpaties vardas šlovinamas per amžius.

9. Žygis prieš Ezelio salą

Keletą dienų pailsėję ir atgavę jėgas, rygiečiai vėl susirinko su lyviais ir lettais ir ėjo jūros ledu, nes per stiprius, ilgai trukusius šalčius jūra storai užšalo, jie vyko į Oziliją. Kelias ledu buvo labai geras. Padalijo savo kariuomenę būriais ir ėjo aplink visais keliais ir visais kaimais, daugelį užklupo namuose, vyrus visus žudė, o moteris, vaikus ir gyvulius ėmė su savim. Susirinko visi prie vienos pilies ir ėmė kautis su buvusiais pilyje, vienus užmušė, kitus sužeidė, bet didelių šalčių sugriebti, negalėjo pilies pulti, todėl su grobiu ir belaisviais grįžo tuo pačiu ledo keliu. Atsirado tokių, kurie rėkė, kad paskui juos eina maleva (estų karių minia), todėl žmonės bėgdami skubėjo prie ugnies, kai kurie, netekę jėgų, sušalo, kiti krito ir mirė, likusieji sveiki grįžo namo.

10. Polocko kunigaikščio Vladimiro rengtas rusų ir lietuvių žygis ir jo mirtis

Po Velykų (1216 m.) pasiuntė estai Ploceko karaliui Voldemarui prašymą, kad jis atvyktų su kariuomene ir apgultų Rygą, o patys žadėjo kariauti su lyviais ir lettais ir sulaikyti juos nuo pagalbos rygiečiams ir kartu užstoti Dinamiundės uostą. Karaliui patiko toks klastingųjų pasiūlymas, nes jis visada galvojo, kaip nugalėti Livonijos bažnyčią, pasiuntė šauklius į Rusiją ir Lettoniją ir sudarė didelę kariuomenę iš rutenų ir lettonų. Ir kada visi susirinko ir pasirengė žygiui ir pats karalius jau norėjo sėsti į laivą ir plaukti kartu su kariuomene, staiga jis krito, išleido dvasią ir mirė netikėta mirtimi. Ir visa jo kariuomenė išsivaikščiojo po savas žemes.

11. Sargybinio laivo pastatymas Rygos uoste

Tie, kurie buvo Rygoje iš vyskupo palydos ir broliai riteriai, išgirdę apie estų kėslus, nupirko vieną kogą, sutvirtino jo kraštus panašiai kaip pilį, pasodino jame 50 vyrų su balistomis ir šarvais ir pastatė jį Dauguvos žiotyse, kad saugotų įėjimą į uostą, kad oziliečiai neateitų ir neužverstų įėjimo kaip anksčiau.

Kada žinia apie karaliaus mirtį pasiekė Oziliją ir kartu su tuo oziliečiai išgirdo, kad šauliai ir kariai su sunkiais ginklais saugo Dauguvos uostą, tada jie įsiveržė į Saletsą, nuėjo iki ežero Astigervė, čia apgrobė lettų kaimus, paėmė nelaisvėn moteris, o vyrus išžudė. Ir susirinkę kai kurie lettai juos vijosi, ką pagavę nužudė, o kitus privertė bėgti laivais.

Gyveno bažnyčia kurį laiką ramiai, laukdama grįžtančio savojo vyskupo.

XX (1216 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO AŠTUONIOLIKTIEJI METAI

1. Dešimtasis vyskupo grįžimas Prasidėjo aštuonioliktieji Alberto vyskupavimo metai. Išvykęs iš Romos dvaro ir Hagenovės (*Hagenau*), maloniai priimtas karaliaus Fridricho, vyskupas Albertas grįžo namo į Livoniją kartu su Estijos vyskupu Teodoriku ir kitais ištikimais riteriais ir piligrimais. Dinamiundėje jis rado savo vyrus, saugančius uostą; jie pasakojo apie savo žygį į Estoniją, taip pat apie karaliaus mirtį ir kaip jie buvo paguosti visose jų negandose. Bažnyčia džiaugėsi vyskupo atvykimu ir išsigelbėjimu nuo rutenų ir kitų pagonių.

2. Estijos padalijimas Po to susitiko vyskupai su broliais riteriais ir padalijo Estoniją. Kadangi tas padalijimas pasirodė netvirtas, manau, nėra prasmės smulkiau apie jį rašyti.

Aš geriau papasakosiu, kaip rygiečiai vėl susirinko su lyviais ir lettais, ir magistras Volkvinas su savo broliais ir piligrimais, Teodorikas su vyskupo vyrais ir išvyko su kariuomene; ėjo taikiai per Sakkalą, kuri jau buvo krikštyta, ir pasišaukė šitos žemės seniūnus ir jų patarimu ėjo prie kitų estų, nes tie seniūnai buvo jų vedliai. Dievo gimdytojos dieną (rugpjūčio 15) jie įžengė į Harieno žemę, esančią Estonijos vidury, kur visos aplinkinės gentys kasmet susirenka į Raigelę. Tenai atėję, mes paskirstėm savo kariuomenę po visus kelius, kaimus ir tos žemės dalis ir ėmėm visa deginti ir naikinti, vyrus visus žudėm, moteris ir vaikus ėmėm į nelaisvę, išsivarėm daug galvijų ir žirgų. Pagaliau visi susirinko į didelį kaimą Lonę, prie upelio, šalies viduryje, ten kariai tris dienas ilsėjosi, niokojo visas vietoves aplinkui ir priėjo prie Revelio kaimų. Ketvirtą dieną prie kaimo įrengtoj pasaloj devyni žmonės pateko į nelaisvę, kai kurie buvo nužudyti. Ir grįžo kariuomenė su dideliu grobiu, gindama su savim bandą jaučių ir avių. Estai didele maleva sekė jos pėdomis, norėdami užpulti iš užpakalio, bet mesti jų dievams burtai krito į priešingą (kairę) pusę, ir rygiečiai džiaugdamiesi grįžo į Livoniją ir draugiškai pasidalijo visa, ką parsinešė.

3. Pskovo kunigaikščio žygis į Ingauniją Po to Plescekovo (Pskovo) rutenai, nepatenkinti, kam jie priėmė lotynų (katalikų) krikštą, o jų krikštą (graikų apeigų) paniekino, ėmė grasinti ungauniečiams karu ir pareikalavo iš jų duoklės. Ungauniečiai dėl to klausė Livonijos vyskupą ir brolius riterius patarimo ir reikalavo jų pagalbos. Tie neatsisakė, žadėdami gyventi ir mirti kartu.

Po Ploceko (Polocko) didžiojo karaliaus mirties atsirado naujas Livonijos bažnyčios priešas — Plescekovo (Pskovo) karalius Vol-

demaras (Vladimiras). Jis pasikėlė su didele rutenų kariuomene, atėjo į Ungauniją ir sustojo prie Odempės kalno, siuntė savo kariuomenę į visus kaimus ir gretimas žemes. Kariuomenė degino ir grobė visoje žemėje ir nužudė daug vyrų, o moteris ir vaikus išvedė į nelaisvę. Tarp jų buvo ir teutonas pirklys, kažkoks Isfridas, kuris prarado visą savo turtą ir atbėgo į Rygą, ir atnešė žinią.

4. Estijos dalybos Tada susirinko Rygos seniūnai, vyskupas ir broliai riteriai ir numatė būtiną karą su rutenais: pasidalijo Livonijos bažnyčios nukariautą ir krikštytą Estoniją (Sakkalą, Ingauniją ir dalį Vikos), Livonijos bažnyčiai ir Rygos vyskupui davė trečią dalį pajamų ir duoklių iš Estonijos, kad ji (bažnyčia) būtų dalyvė darbų ir karų, taip pat paguodos; antrąją pažadėjo estų vyskupui, o trečią — broliams riteriams už jų darbą ir ištekius.

5. Susidūrimas su rusais Vėl atėjo ungauniečiai pas vyskupus ir prašė pagalbos prieš rutenus. Ir pasiuntė vyskupai savo vyrus su broliais riteriais į Ungauniją. Jie sušaukė visus šito krašto estus ir visi drauge tvirtino Odempės kalną ir ten susibūrė, žymiai stiprino pilį tiek prieš rutenus, tiek ir prieš kitas tautas, kurios dar nebuvo krikštytos.

Atėjo rutenai į Tolovos lettų žemę pagal paprotį surinkti duoklės ir, ją surinkę, sudegino Beverino pilį. Bertoldas, Vendeno riterių magistras, pamatęs, kad rutenai elgiasi kaip kare, nes sudegino lettų pilį, liepė juos vytis ir sugautus uždarė į kalėjimą. Bet kada atvyko Nogardies karaliaus (kunigaikščio Mstislavo) pasiuntiniai, tai uždarytieji buvo paleisti ir pagarbiai išsiųsti į Rusiją.

Betgi ungauniečiai norėjo atkeršyti rutenams, pasikėlė kartu su vyskupo vyrais, taip pat su broliais riteriais ir išėjo į Rusiją, į Nogardiją. Ten pasirodė netikėtai, nes aplenkė bet kokią žinią apie jų įsiveržimą, be to, rutenai tuomet šventė krikšto dieną (1217 m. sausio 6 d.) vaišėmis. Kariuomenė lengvai pasiskleidė po visus kelius ir kaimus, daug žmonių užmušė, daugelį moterų išvarė į nelaisvę, išginė bandą žirgų ir galvijų, paėmė didelį grobį ir, ugnim ir kalaviju atkeršiję už savo skriaudas, su džiaugsmu ir visu grobiu grįžo į Odempę.

6. Gercikos užėmimas Po krikšto šventės rygiečiai šaukė visus lyvius ir lettus, surinko didelę kariuomenę, ėjo į Sakkalą ir paėmė šios žemės seniūnus vedliais, prie jų prisidėjo ungauniečiai su jų teutonais. Ir jie vyko į Gervenę, paskleidė savo kariuomenę po visus kaimus ir tos žemės kraštus ir uždėjo šitai žemei didelę bausmę. Karatenės kaime prastovėjo šešias paras, viską aplinkui aptuštino ir padegė. Ir ėjo į Vironiją tie, kurių žirgai buvo stipresni, ir lygiai taip pat nuniokojo šitą žemę, užmušė vyrus, moteris ir vaikus ėmė į nelaisvę, su dideliu grobiu grįžo prie savųjų į Karateną. Ir atėjo čia Gervenės žemės seniūnai prašyti taikos. Bet teutonai jiems sakė: „Jeigu jūs norite tikros taikos, tai turite

pasidaryti vaikais tikrojo taikos kūrėjo, kuriuo yra Kristus; turite krikštytis, tuo visiems laikams įgysite mūsų brolystę". Gervėniečiai, tai išgirdę, apsidžiaugė ir, kad susitaikytų su rygiečiais, pažadėjo priimti iš jų krikštą ir visada duoti duoklę. Po to mes kai kuriuos krikštijom ir, paėmę jų berniukus įkaitais, grįžome į Livoniją su visu mūsų grobiu, šlovinom Viešpatį už tos tautos atvertimą.

7. Rusai apgula Odenpę

Livonijos kariuomenei grįžus iš Gervenės, naugardiečiai per didįjį pasninką surinko didelę kariuomenę, ir su ja ėjo Plescekovo karalius Voldemaras su savo miestiečiais. Jie siuntė šauklius po visą Estoniją sakyti, kad estai vyktų apsupti teutonų ir ungauniečių Odempėje. Ir susirinko ne tik oziliečiai ir garioniečiai, bet ir sakkaliečiai, kurie jau anksčiau buvo krikštyti, tikėdamiesi nusimesti teutonų jungą ir taip nusikratyti krikšto. Jie pasitiko rutenus ir kartu su jais apgulė Odempės pilį; jie mušėsi su teutonais ir su tais, kurie buvo pilyje, septyniolika dienų. Ir negalėjo jiems nieko padaryti, nes pilis buvo labai tvirta; vyskupo šauliai, buvę pilyje, ir broliai riteriai daugelį rutenų užmušė balistomis, bet ir rutenai šaudė iš savo lankų ir keletą buvusių pilyje sužeidė. Ir kada rutenai savo papročiu ketino užimti kalno įtvirtinimus atvira jėga (ataka), liko narsiai atmušti teutonų ir estų ir neteko daugelio savo vyrų.

Kada vyskupas ir broliai riteriai išgirdo apie savųjų apsupimą, pasiuntė apsuptiesiems į pagalbą apie 3000 žmonių, ir ėjo kartu su jais Volkvinas, riterių magistras, Bertoldas Vendenietis ir Teodorikas, vyskupo brolis, su lyviais ir lettais ir kai kuriais piligrimais. Artėdami prie ežero Rastegerve, jie sutiko berniuką, kuris ėjo iš pilies. Jį paėmė vedliu ir anksti rytą priėjo prie pilies. Palikę oziliečius dešinėje pusėje, jie užpuolė rutenus ir kovėsi su jais. Pamatę didelę ir stiprią priešo kariuomenę, jie artėjo prie pilies, nes rutenų ir oziliečių buvo apie 20 tūkstančių, pabijoję jų skaičiaus, suėjo į pilį. Ir čia krito keli broliai riteriai, narsūs vyrai: Konstantinas, Bertoldas, Helijas ir kai kurie iš vyskupo palydos, kiti sveiki suėjo į pilį.

8. Taika su rusais, estai užpuola latvius

Dėl daugybės žmonių ir arklių pilyje prasidėjo badas, stigo maisto ir šieno: arkliai graužė vienas kito uodegas. Tačiau to paties ėmė stigti ir rutenų kariuomenėje, tada trečią dieną po pirmo susidūrimo jie pradėjo tartis su teutonais. Buvo sudaryta taika, teutonai turėjo pasitraukti iš pilies ir grįžti į Livoniją. Karalius Voldemaras pašaukė savo svainį Teodoriką, kad jis taikai užtikrinti vyktų su juo į Plescekovą. Teodorikas juo patikėjo ir prie jo priėjo. Bet čia naugardiečiai stvėrė iš jo rankų ir išsivedė į nelaisvę. Teutonai su lyviais ir lettais išėjo iš pilies ir išvyko namo, į Livoniją.

Sakkaliečiai tuo metu užpuolė lettų žemę, nuniokojo jų kaimus, išsivedė žmonių iš Imeros į nelaisvę ir grįžo į Sakkalą, negalvodami apie priimtą paslaptį (krikšto) ir nesirūpindami taika, kurią anksčiau buvo sudarę su teutonais ir kurią sulaužė.

XXI (1217 metai) DEVYNIOLIKTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Vyskupo santykiai su rusais

Devynioliktieji vyskupavimo metai atėjo, ir Livonijos kraštas ramybės nuo karų neturėjo. Minėtasis jo šventenybė vyskupas pasiuntė savo atstovą tiek į Nogardiją, tiek ir į Sakkalą patvirtinti taikos, sudarytos Odempėje, ir pasirūpinti savo broliu Teodoriku. Tačiau jie (rusai), pilni pasipūtimo ir išdidumo ir išdidūs dėl pranašumo, ne tik kad nekreipė dėmesio į vyskupo prašymą ir į taiką su teutonais, priešingai, susitarė su estais ir galvojo, kaip nugalėti teutonus ir sunaikinti Livonijos bažnyčią.

Minėtasis vyskupas, apie tai sužinojęs kartu su namo grįžtančiais piligrimais, išvyko į Teutoniją, šį kartą pavedęs Livonijos gynimą Viešpačiui Jėzui Kristui ir jo motinai. Ten, pasakodamas apie karų negandas ir savo vargus, vyskupas tikino narsius ir taurius vyrus, kad jie gali stoti mūro siena prie Viešpaties namų Livonijoje ir užsidėti piligrimų kryžių dėl nuodėmių atleidimo. Ir, išgirdę apie visus rūpesčius, rutenų ir estų sukeltus Livonijos bažnyčiai, grafas Levenborkietis priėmė kryžių dėl nuodėmių atleidimo ir su savo riteriais, taip pat su sumaniais ir tauriais žmonėmis išvyko į Livoniją. Atvyko su juo abatas Bernardas iš Dinamiundės su piligrimais, tiesa, nedaugeliu. Ir priėmė jį su dideliu džiaugsmu, nes Viešpats laikė jį savo ginklinėje kaip išrinktą strėlę, kad reikiamu laiku pasiųstų jį į Livoniją vaduoti bažnyčios iš priešų.

2. Rusai ir estai rengia žygį prieš Rygą

Po to, kai jis atvyko į Rygą, estai pasiuntė rutenams daug dovanų, prašė juos atvykti su kariuomene, kad sunaikintų Livonijos bažnyčią. Bet didysis Nogardies karalius Mislawe (Mstislavas) tuo metu buvo žygyje prieš Ungerijos (Vengrijos) karalių, pasirengęs muštis dėl Galacies (Haličo) karalystės, ir Nogardies soste paliko naują karalių. O šis, pasiuntęs atstovus į Estoniją, pažadėjo ateiti su didele kariuomene, kartu su karaliumi Voldemaru ir daugeliu kitų karalių. Apsidžiaugė estai ir išsiuntė žmones po visą Estoniją ir surinko didelę ir stiprią kariuomenę ir sustojo prie Palos (upės) Sakkaloj. Jų valdovas ir seniūnas Lembetas sušaukė žmones iš visų kraštų, ir atvyko pas jį rotaliečiai ir garioniečiai, ir vironiečiai, ir reveliečiai, ir gerveniečiai, ir žmonės iš Sakkalos. Jų buvo šeši tūkstančiai, ir visi laukė penkiolika dienų Sakkaloj atvykstančių rutenų karalių. Sužinoję, kad jie susirinko, rygiečiai skubotai išėjo prieš juos, kad aplenktų rutenus. Su jais ėjo grafas Albertas su riteriais ir tarnais, Volkvinas, riterių magistras, su savo broliais, Bernardas, Dinamiundės abatas, probstas Joanas, lyviai ir lettai, taip pat ištikimasis Kaupas, kuris dėl Dievo niekad nepraleido nei mūšio, nei žygio. Visi jie atėjo į Sakkalą, į maldos ir kariuomenės subuvimo vietą (pagonių), iš viso jų buvo apie tris tūkstančius rinktinių vy-

rų. Teutonai sustojo viduriniam kely, lyviai stojo dešinėje, lettams paskyrė kairįjį sparną. Ir pasiuntė kitus po kaimus; tie sugavo kelis žmones ir sužinojo iš jų apie daugybę estų karių ir apie tai, kad jie patys eina susitikti su teutonais ir pasirengę stoti į kautynes. Tai išgirdę teutonai atsargiai ir tvarkingai ėjo pirmyn ir, artėjant vakarui (1217 m. rugsėjo 20 d.), priėjo prie Viliende pilies; ten pernakvojo ir, atlaikę iškilmingas mišias, apaštalo Mato dieną (rugsėjo 21) stojo kautis su priešu ir rado jį išsikėlusį kitur. Jie toliau ėjo estų pėdomis, ir kada estai staiga išėjo iš miškų ir pasirengė mušiui, juos puolė ir mušėsi teutonai vidury, kur priešas buvo gausesnis ir stipresnis. Vieni puolė jį raiti, kiti pėsti rikiuotėje, pamažu veržėsi pirmyn, įsiveržė į priešo vidurį, išardė jo rikiuotę ir privertė bėgti.

3. Vokiečių mūšis su estais Lettai, kaudamiesi kairiajame sparne, taip pat drąsiai kaip ir teutonai grūmėsi su priešu, prieš juos stovėjo Sakkalos gyventojai su Lembitu ir kitais jų seniūnais. Jie daugelį lettų sužeidė, kelis užmušė, kovėsi narsiai ir ilgai priešinosi, bet pamatę, kad vidurinį būrį teutonai privertė bėgti, ėmė bėgti ir jie.

Lettai juos persekiojo ir daugelį užmušė, o kiti bėgo. Veka, Roboamo brolis, pažino Lembitą, jį pasivijo, užmušė ir paėmė jo drabužius ir kitką, nukirto galvą ir nusinešė į Livoniją. Ten krito Sakkalos seniūnai Vottele, Manivalde ir daugelis kitų. Lyviai, išsirikiavę dešinėje, matė, kad estų ietys lekia tiesiai į juos, prisijungė prie teutonų ir kartu su jais persekiojo bėgančiuosius. O estai kovėsi su lyviais, puolė kai kuriuos mūsiškius, vijusius priešą, tačiau tie narsiai spyrėsi ir privertė ir tuos estus bėgti. Po to, kai visi estai bėgo, lyviai, lettai ir saksai persekiojo juos ir miške užmušė beveik tūkstantį ir, be to, dar užmušė besaikę daugybę, kad net suskaičiuot sunku, kurie slėpėsi miškuose ir pelkėse; pagrobė apie du tūkstančius žirgų, daug ginklų ir visas jų atsargas, kitą dieną po lygiai pasidalijo visa, ką turėjo paėmę.

4. Kaupo mirtis ir jo laidojimas Kaupas, kurio šonas buvo perdurtas ietimi, pamaldžiai prisimindamas Viešpaties kančias, priėmė Viešpaties kūno paslaptį (komuniją) ir su tikru krikščionių tikėjimu išleido dvasią, o savo turtą padalijo visoms Livonijos bažnyčioms. Dėl jo gedėjo tiek grafas Albertas, tiek ir abatas ir visi kiti, kurie su juo buvo. Jo kūną sudegino vietoj, o kaulus atgabeno į Livoniją ir palaidojo Kubbeselėje.

5. Sakkalos nugalėjimas Po mūšio kariuomenė vyko prie Palės į Lembito kaimą, stovėjo ten tris dienas, o lyvius ir lettus pasiuntė naikinti ir deginti visų krašto apylinkių. Ir atvyko pas teutonus Lembito brolis Unnepevė su kitais, kurie išliko gyvi, ir prašė atnaujinti turėtą taiką. Teutonai jiems sakė: „Už tai, kad jūs paniekinot šventojo krikšto paslaptį ir Kristaus tikėjimą ir suokalbiu su pagonimis ir rutenais jį suteršėt, pats Viešpats

jus nubaudė. Dabar grįžkite tikrai prie Kristaus, ir mes vėl jus priimsime į savo tarpą ir su jumis mielai broliausimės". Tai jiems patiko, ir kada jie atidavė įkaitus, jiems vėl buvo duota taika ta sąlyga, kad jie tiksliai vykdys krikščionių prievoles. Po to kariuomenė su visu savo grobiu grįžo į Livoniją ir už tokią žymią Dievo duotą pergalę šlovino Viešpatį amžina šlove.

Žygio į Ezelį nesėkmė

Grįžęs po sakkaliečių nugalėjimo, grafas Albertas parforo antrą kartą žygiuoti į Oziliją, liepė padaryti didelę mašiną ir pasirengti puolimui. Betgi tą žiemą (1217—1218 m.) kariuomenė nors ne kartą susirinko, bet, prasidėjus liūčiai, ledai prasiskyrė, ir todėl kariuomenė negalėjo pasiekti Ozilijos, kuri yra sala jūroje.

Pagaliau per didįjį pasninką (1218 m. kovas) rygiečiai kartu su lyviais ir lettais išvyko į žygį prieš kitus estus. Atėję prie Saletsės ir išsiuntę žvalgus, jie susitiko su oziliečiais, kurie, vos tik pažino rygiečių kariuomenę, leidosi bėgti. Rygiečiai su visa savo kariuomene juos persekiojo visą dieną, o kitą dieną įėjo į Viko žemę, kuri yra pakrantėje netoli Ozilijos. Pasiuntę kariuomenę visais keliais, jie nusiaubė žemę, vyrus, kuriuos tik sutiko, išžudė, moteris ir vaikus išvedė į nelaisvę, paėmė gyvulius ir didelį grobį, padegė kaimus ir sodybas. Susirinkusi į krūvą kariuomenė keletą dienų ilsėjosi žemės vidury. Ir atėjo pas juos seniūnai iš Hanialės ir Kocco *(Cozzo)* ir iš visų kraštų nuo Rotalijos ir Revelio ir Hariamo prašyti taikos ir pasitraukti iš jų laukų. Ir sakė rygiečiai: „Jeigu jūs priimsite apsiplovimą iš šventojo šaltinio ir kartu su mumis pasidarysite vaikais tikrojo taikos saugotojo Kristaus, tai mes sudarysime su jumis tikrą taiką ir priimsime jus kaip brolius". Išgirdę tai estai apsidžiaugė, davė įkaitus ir Livonijos bažnyčiai pakluso ta sąlyga, kad priims krikšto paslaptį ir kasmet mokės duoklę.

Ir buvo duota taika, rygiečiai grįžo su dideliu grobiu, šlovindami Viešpatį už nugalėjimą ir šitos genties.

6. Gervenės pasidavimas

Po antrojo Sakkalos gyventojų grįžimo į krikščionių tikėjimą atėjo ir gerveniečiai, taip pat antrą kartą, pasidavė Rygos bažnyčios valdžiai grafo Alberto ir visų rygiečių seniūnų akivaizdoje, paliko savo sūnus įkaitais užtikrinimui, kad saugos krikšto paslaptį ir duos Livonijos bažnyčiai nuolatinę duoklę (pinigais) arba saiką grūdų, paskirtą vietoj dešimtinės. Ir grįžo jie į savo žemę, džiaugdamiesi taikos ramybe.

7. Lyviai puola Metsepolę ir Ledegorę

Tuo metu pakilo oziliečiai, atvyko į Metsepolę su kariuomene, o buvo jų apie tūkstantį gerųjų (turtingųjų) žmonių, ir apiplėšė visą Metsepolės kraštą. Po to jie nuėjo į kitą parapiją, į Ledegorę, ir viską aplinkui ėmė plėšti, kelis vyrus užmušė, o moteris ir vaikus išsivedė. Kada jie priėjo prie dvasininko namų, dvasininkas Godefridas, pamatęs jų priartėjimą, sėdo ant žirgo, pabėgo

nuo jų ir, apjodamas savo parapiją, šaukė visus vyrus muštis su pagonimis, o po to visą naktį siuntė žmones į kaimynines parapijas sakyti, kad ateinančią dieną atvyktų į kautynes. Atvyko Vesike su savo lyviais, taip pat kai kurie vyskupo tarnai iš Vredelando, suėjo visi į vieną vietą ir sekė oziliečių pėdomis.

Su jais ėjo iš viso septyni teutonai, vyskupo tarnai, aštuntas buvo dvasininkas Godefridas. Jis apsijuosė karišku diržu, užsidėjo šarvus kaip skerdžius, norintis išginti avis iš vilkų nasrų. Oziliečius jie užpuolė iš užpakalio ir keletą jų užmušė. Tačiau tie atsigręžę ilgai priešinosi ir gana daug teutonų sužeidė. Pagaliau po ilgai trukusio mūšio oziliečiai ėmė bėgti, jų krito apie šimtą, kiti pabėgo. Vyskupo tarnai su lyviais persekiojo oziliečius per Saletsą siauru keliu prie jūros kranto, atėmė iš jų apie keturis šimtus geriausių žirgų, kuriuos vėliau su visu grobiu pasidalijo, ir šlovino Viešpatį, nedaugelio rankomis nugalėjusį priešą.

XXII (1218 metai) DVIDEŠIMTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Pagalbos prašymas iš danų karaliaus

Dvidešimtieji vyskupavimo metai prasidėjo. Livonijos kraštas ramybės nuo karų neturėjo. Šiais metais minėtasis Rygos vyskupas kartu su Estonijos vyskupu ir abatu Bernardu, tais metais įšventintas Semigalijos vyskupas su grafu Albertu, grįžtančiu iš Livonijos, atvyko pas danų karalių (Voldemarą II) ir nuolankiai prašė jį, kad jis ateinančiais metais atsiųstų savo laivus į Estoniją estams sutramdyti ir priešintųsi rutenams, kartu su estais puolantiems Livonijos bažnyčią. Kaip tik karalius išgirdo apie didelį rutenų ir estų karą prieš livoniečius, jis pažadėjo ateinančiais metais būti Estonijoje su kariuomene dėl Švenčiausios mergelės garbės ir savo nuodėmių atleidimo. Ir džiaugėsi vyskupai. Vėl išvyko jo malonybė Livonijos bažnyčios galva Albertas rinkti piligrimų: skelbdamas jiems nuodėmių atleidimą, siuntė juos į Livoniją stoti už Dievo namus mūšio dieną ir ginti jauną bažnyčią nuo pagonių puolimų. Savo kelionę į Livoniją šiais metais jis atidėjo, kad ateinančiais metais atvyktų su stipriomis jėgomis ir daugeliu žmonių. Savo pavaduotoju paskyrė Helberstato dekaną, kuris su garbingu Henriku Borevinu, įžymiu Ventlando (Meklenburgo) žmogum ir su kai kuriais kitais piligrimais išvyko į Livoniją, kad čia baigtų savo piligrimystės metus.

2. Mūšis su rusais 1218 m. rugpjūtį

Po Švenčiausios mergelės dangun ėmimo šventės (Žolinės), praėjus vasaros karščiams, buvo paskelbtas žygis prieš reveliečius ir garioniečius, kurie vis dar buvo neklusnūs ir maištaudami kurstė kitus. Susivienijo rygiečiai su lyviais ir lettais, su jais ėjo Henrikas Borevi-

nas ir magistras Volkvinas su savo broliais ir atėjo į Sakkalą, kur buvo meldimosi ir kariuomenės susiėjimo vieta. Grafas Albertas pastatė tiltą (per Imeros upę) ir čia sutarė apgrobti Revelio žemę. Kitą dieną, pereidami Sakkalą, jie priartėjo prie Viliende pilies, čia parėjo jų žvalgai, kurie buvo siųsti sušaukti tų žemių seniūnų, kad jie pagal paprotį patarnautų jiems vedliais. Jie atvedė rutenų ir oziliečių šauklius, kuriuos sugavo kaimuose. Tie šaukliai buvo atsiųsti rusų, kad telktų kariuomenę visoje Estonijoje ir susirinkusią atvestų prie rutenų kariuomenės ir kartu eitų prieš Livoniją. Pastatė juos vidury minios ir klausė, dėl ko jie buvo siųsti; tie atsakė, kad didelė rusų karaliaus kariuomenė rytoj ateis į Ungauniją ir eis į Livoniją, o jie, pasiuntiniai, turėjo atvesti rutenams estų kariuomenę. Gavusi tokių žinių, Livonijos kariuomenė grįžo atgal tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo, ir per kelias kitas dienas Puidise keliu ėjo į Ungauniją prieš rutenus.

Rutenai visą dieną kėlėsi per upę, vadinamą Motina vandenų, ir ėjo pasitikti livoniečių, ir štai staiga mūsų žvalgai grįžo ir pranešė, kad rutenų kariuomenė jau arti. Mes skubiai apsiginklavome ir pastatėme kariuomenę taip, kad lyviai ir lettai kautųsi pėsti, teutonai — raiti. Sustatę kariuomenę, ėjom prieš rutenus. Ir kada priartėjom, tai tie iš mūsiškių, kurie buvo priekyje, tuojau puolė rutenus, mušėsi su jais ir privertė juos bėgti ir, narsiai persekiodami bėgančius, paėmė Nogardies didžiojo karaliaus (Sviatoslavo) vėliavą, taip pat paėmė dvi vėliavas kitų karalių ir užmušė vyrus, nešusius vėliavas. Kiti rutenai krito ant kelio tai šen, tai ten; visa mūsų kariuomenė vijosi juos, iki pėstieji lyviai ir lettai pavargo. Tada visi sėdo ant savo žirgų ir toliau persekiojo priešus.

3. Mūšio eiga Rutenai, nubėgę beveik dvi mylias, priėjo upelį, persikėlė per jį ir čia sustojo, surinko visą savo kariuomenę, ėmė mušti litaurus ir pūsti dūdas. Voldemaras, Plescekovo karalius, ir Nogardies karalius apėjo kariuomenę ir padrąsino ją kovai. O teutonai, mušę rutenus iki upelio, taip pat sustojo, nes dėl daugybės rutenų negalėjo persikelti per upelį, jie susirinko ant kalnelio prie upelio ir ėmė laukti tų savųjų, kurie ėjo iš paskos. Kariuomenę vėl sustatė taip, kad vieni pėsti, kiti raiti galėtų pulti rutenus; bet vos tik kuris lyvis ar lettas prieina kalnelį prie upelio, kur buvo sustatyti būriai, ir, išvydęs rutenų karių gausybę, lyg į nugarą gavęs su kuoka, atsigręžia ir leidžiasi bėgti, ir taip bėgo vienas po kito, tarsi rutenų strėlės juos vytųsi, iki pagaliau visi išsibėgiojo. Liko vieni teutonai, kurių buvo tiktai du šimtai; tačiau ir iš jų dalis atsiskyrė, tad liko vos šimtas žmonių, ir visi mūšio sunkumai krito ant jų. Rutenai pradėjo keltis per upelį, teutonai netrukdė: kada persikėlė žymus jų skaičius, tada teutonai prispaudė juos prie upelio ir vieną kitą užmušė. Kiti rutenai persikėlė per upelį atgal ir puolė teutonus, bet vėl buvo išblaškyti. Kažkoks stipruolis iš naugardiečių persikėlė per upelį, užėjo už lyvių nugaros mūsų padėties nustatyti ir susitiko su Teodoriku Koknesiečiu, riteris nukirto jam dešinę

ranką, kurioje laikė kalaviją, persekiojo bėgantį ir jį užmušė, kiti užmušė kitus, perėjusius upelį, teutonai nugalėjo, nors mūšis šitaip prie upelio truko nuo devintos valandos ryto iki saulės nusileidimo. Nogardies karalius, pamatęs, kad iš jo karių užmušta apie penkiasdešimt, uždraudė saviesiems keltis per upelį, ir visa rutenų kariuomenė pasitraukė prie savo ugnies (kūrenamos stovykloj). Teutonai visi sveiki ir nenukentėję giedodami parėjo namo savo keliu be vieno riterio Henriko Borevino, kuris krito sužeistas strėle, ir vieno letto, Veko, kuris, prisiglaudęs prie medžio, ilgai kovėsi vienas su devyniais rutenais, iki pagaliau sužeistas į nugarą krito ir numirė. Visi kiti lyviai ir lettai grįžo namo be jokių nuostolių; daugelis jų, išeidami iš miško, kur slėpėsi pabėgę, vėl prisijungė prie teutonų, kada jie ėjo jų keliu, ir kartu su teutonais džiaugėsi, kad juos išgelbėjo toks mažas skaičius (riterių) nuo daugybės rutenų. Ir visi šlovino mielaširdystę Išganytojo, kuris juos išvedė ir išvadavo iš priešininko rankų ir dar už tai, kad mažas skaičius saviškių užmušė beveik penkiasdešimt rutenų, paėmė jų ginklus, grobį ir žirgus. O rutenų buvo šešiolika tūkstančių ginkluotų žmonių, kuriuos Nogardies didysis karalius dvejus metus rinko iš visos Rusijos su geriausiais ginklais, kokie tik buvo Rusijoje.

4. Rusai puola latvių Imerą Po trijų dienų jie (rusai) ėjo į Livoniją. Pirmiausia jie puolė lettų kaimus Imeroje ir sudegino jų bažnyčią ir po to susirinko prie Urelė pilies. Pastovėję čia dvi dienas, trečią dieną jie atėjo į dvasininko Alebrando kiemą Raupėje, kaip kad kartą jam pranašavo Voldemaras. Čia rutenai išbuvo tris paras ir sudegino visas aplinkui buvusias bažnyčias tiek lyvių, tiek ir idumiečių, apgrobė visas žemes ir kaimus, nelaisvėn paėmė moteris ir vaikus, o visus vyrus, kuriuos tik aptiko, nužudė ir iš laukų suvežtus javus sudegino. Ir atėjo Gerceslavas (Jaroslavas), Voldemaro (Vladimiro) sūnus su kariuomene ir apgulė brolius riterius Vendene ir mušėsi su jais visą tą dieną. O kitą dieną jis persikėlė per Koivą ir vyko pas Nogardies karalių, savo tėvą; į Idumėją, apgrobė ir nuniokojo lettų, idumiečių ir lyvių bei kitų genčių žemes ir padarė tiek pikta, kiek tik galėjo.

Rygiečiai, išgirdę apie tą pikta, kurį rutenai padarė Idumėjoj, vėl apsiginklavę ėjo su Volkvinu, riterių magistru, su Henriku Borevinu, su piligrimais ir lyviais ir, atėję į Toreidą, iš aplinkinių žemių sušaukė visus vyrus, kad vėl eitų į mūšį su rutenais.

Jie taip pat pasiuntė pas juos savo žvalgus, kurie tuojau aptiko rutenų būrį Immekullėj (Immės kaime) ir persekiojo juos iki Raupės. Rusai (jų būrys) grįžo prie saviškių ir pranešė, kad artėja teutonų kariuomenė.

5. Vendeno pilies apgulimas Gavę tokią žinią, rutenai ėjo į tas pačias vietas (kur stovyklavo), persikėlė per Koivą, apgulė Vendeno pilį (senąją) ir kovėsi su vendais (venedais) visą dieną. Brolių riterių šauliai, išėję iš savosios

(naujosios) pilies, pasiėmę ginklus, nuėjo pas vendus ir ten iš savo balistų daug rutenų užmušė ir dar daugiau sužeidė, daugelį sunkiai sužeistų įžymių žmonių pusgyvius išnešė neštuvais, padėtais tarp dviejų žirgų. Betgi Vendeno riterių (įgulos) magistras su savo broliais dieną prieš tai buvo išvykęs į susitikimą su teutonais. Tuo tarpu visa rutenų kariuomenė apgulė riterių pilį. Dėl to jie (riteriai) naktį atsargiai praslinko pro priešą ir suėjo į savo pilį. Rytą Nogardies karalius pamatė, kiek daug jo garbingų vyrų sužeista, o kiti užmušti, ir taip pat matydamas, kad jis vienas neužims Vendeno pilies, nors toji pilis buvo mažiausia iš visų pilių, kokios buvo Livonijoje, tada sakė broliams riteriams, kad jis sutinka taikytis. Tačiau broliai riteriai nekreipė dėmesio į tokį siūlymą ir, ėmęsi balistų, privertė rutenus trauktis. Ir taip rutenai, bijodami prie jų artėjančių teutonų užpuolimo, nuo pilies pasitraukė, ėjo visą dieną, iki pasiekė Trikātują ir skubotai išėjo iš šalies.

6. Lietuviai užpuola Pskovą

Atėję į Ungaunija, išgirdo, kad Rusijoje lettonų kariuomenė, ir, sugrįžę į Plescekovą, rado dalį miesto lettonų apgrobtą.

7. Latviai grobia rusus

Tuomet pasikėlė kai kurie lettai ir nedideliu būriu įėjo į Rusiją, ėmė niokoti kaimus, žudyti ir imti žmones į nelaisvę, gavo grobį ir, keršydami už savuosius, padarė žalą, kokią galėjo. Šitiems grįžus, ėjo kiti ir vėl darė tiek pikta, kiek galėjo.

8. Ezeliečiai Dauguvoje užmuša vienuolį atsiskyrėlį

Tuo tarpu oziliečiai sumanė kartu su rutenais ir kitais estais eiti į Livoniją bažnyčios naikinti. Tačiau po teutonų susidūrimo su rutenais jų sumanymas nepavyko, nes nei Sakkalos gyventojai, nei oziliečiai, šaukiami neatvyko, atėjo tiktai garioniečiai ir kartu su kai kuriais kitais nuėjo pas rutenus, prie jų prisidėjo prie Vendeno pilies ir kartu su jais pasitraukė. Oziliečiai laivu įplaukė į Dauguvą, salose kai ką pasigrobė, išsivarė daug gyvulių ir užmušė vieną atsiskyrėlį, kuris, išėjęs iš Dinamiundės (vienuolyno), pasirinko atsiskyrėlio gyvenimą gretimoj saloj ir susilaukė kankinio mirties. Po to jis, be abejo, laimingas persikėlė į šventųjų bendriją.

Ir pasiuntė rutenai iš Plescekovo atstovus į Livoniją pasakyti, kad jie pasirengę sudaryti taiką su teutonais, tačiau jų sandėris su estais, kaip ir anksčiau, liko piktas ir pilnas visokios klastos.

9. Žygis prieš Revelio estus

Tai supratę rygiečiai šaukė lyvius ir lettus ir sušaukė kariuomenę žygiui prieš estus. Didžiojo pasninko išvakarėse ji susirinko prie Saletsės, ir buvo ten riterių magistras Volkvinas su Henriku Borevinu ir piligrimais, ir lyviai su estais; ėjo jie jūros ledu, kol priėjo Sontaganą. Gavę ten iš pilies vedlius, visą naktį ėjo į Revelio žemę. Ir papūtė priešais stiprus šaltas šiaurės vėjas, prasidėjo tokie dideli šalčiai, kad neatlaikė plikos kūno dalys; vieni nušalo nosis, kiti — rankas

arba kojas, ir mūsų visų, kada pagaliau grįžom namo, nusilupo veido oda ir ataugo nauja; buvo ir tokių, kurie mirė.

Žygyje kariuomenė buvo padalinta į tris būrius, vienas būrys buvo pavestas Vesikei su jo lyviais ir liepta užimti vietą kairiajame sparne, lettai sudarė dešinįjį sparną, o teutonai, kaip buvo įprasta, ėjo viduriu.

Vesike iškrypo iš kelio ir su savo lyviais ėjo priekyje teutonų viduriniu keliu ir anksti rytą padegė pirmą aptiktą kaimą, norėdami pasišildyti. Jų ugnį pamatė visos žemės estai ir tuojau suprato, kad eina Livonijos kariuomenė, ir visi išbėgiojo į savo slėptuves. Kada po lyvių atėjo teutonai ir rado kaimą, sudegintą prieš aušrą, pamanė, kad vedlys veda juos klaidingu keliu, ir čia pat jį užmušė. Išaušus jie pasiskleidė po aplinkinius kaimus, degino juos ir vienus žudė, kitus ėmė į nelaisvę, prisigrobė daug gyvulių ir daiktų ir vakare susirinko kaime, vadintame Ladise. Jame pernakvojo ir ėjo į kitą, gretimą kaimą, vadintą Kuldale, kitą dieną ėjo toliau, gavo didelį grobį. Ketvirtą dieną jie ėjo jūros ledu su savo grobiu ir belaisviais iki tos vietos, kurios kaimynystėje dabar danai pastatė savo pilį (Revelį). Atgal mes ėjom ledu dešimt dienų; belaisviai ir grobis mums trukdė sparčiai eiti, taip pat turėjom dairytis, ar netyko oziliečiai arba kiti estai ir ar nesirengia mūsų persekioti. Atėję į Saletsę, mes pasidalijome visą grobį ir linksmi grįžom į Livoniją, džiaugdamiesi kaip nugalėtojai, pasidaliję laimikį.

XXIII (1219 metai) ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT PIRMIEJI METAI

1. Kilmingų kryžiuočių atvykimas

Dvidešimt pirmieji vyskupo įšventinimo metai atėjo, ir Livonijos kraštas vis ramybės nuo karų neturėjo. Šiais metais buvo padaryta daug žygių, ir karai atsinaujino. Kada aukščiau minėtas vyskupas grįžo iš Teutonijos, kartu su juo atvyko daug kilmingų piligrimų, tarp jų žymiausi buvo Saksonijos hercogas Albertas iš Anchalto (Anhalto), Rodolfas iš Stotlės, vienas burggrafas, vienas jaunas grafas ir daugelis kitų, pasiryžusių ginti bažnyčią ir mūšio dieną stoti už Viešpaties namus.

2. Danų karalius Estijoje. Estijos vyskupo žuvimas

Tuo metu pakilo danų karalius su didele kariuomene, ir ėjo su juo jo šventenybė Lundo arkivyskupas Andrejus, vyskupas Nikolajus ir dar trečias vyskupas (Petras Argunietis), karaliaus kancleris, su juo taip pat Estonijos vyskupas Teodorikas, anksčiau įšventintas Rygoje, bet palikęs Livonijos bažnyčią ir susidėjęs su karaliumi, ir pagaliau Venceslavas (valdęs Riugeno salą ir dalį Pomeranijos), slavų *(sclavorum)* valdovas, su savaisiais. Visi jie su kariuomenėmis išsilaipino Revelio provincijoje ir sustojo Lindanise, senoje reveliečių pilyje, ją sugriovė

ir ėmė statyti kitą, naują. Reveliečiai ir garioniečiai surinko prieš juos didelę kariuomenę ir pasiuntė savo seniūnus su apgaulės pilnais taikos žodžiais, ir patikėjo jais karalius, nežinojęs jų klastingumo, davė jiems dovanų, o vyskupai estus krikštijo ir patenkinti pasiuntė juos namo. Kada tie grįžo pas savuosius, tada po trijų dienų (1219 m. birželio 15) atėjo su visa kariuomene, ir kada jau visi buvo po pietų, artėjant vakarui, puolė nepasirengusius danus penkiose vietose ir pradėjo kautynes. Kai kurie estai, manydami, kad karalius palapinėje, kurioje buvo jo šventenybė Estonijos vyskupas Teodorikas, puolė palapinę ir vyskupą užmušė. Kiti estai persekiojo kitus danus ir daugelį jų užmušė. Ponas Venceslavas su savo slavais *(slavis)* stovėjo kalno pašlaitėje prie jūros ir, pamatęs besiartinantį priešą, tuojau atsigręžė prieš jį ir ėmė kautis ir privertė (estus) bėgti, persekiojo bėgančius ir kelyje pasivijęs žudė. Kada kiti estai, persekioję danus, pamatė bėgančius tuos, kurie kovėsi su slavais, tai sustojo ir liovėsi persekioję danus. Danai tuojau susijungė su karaliumi ir su keliais su juo buvusiais teutonais, stojo prieš estus, narsiai su jais mušėsi, ir estai ėmė nuo jų bėgti. Privertę visus estus bėgti, danai su teutonais ir slavais vijosi bėgančius, mušė juos, ir nedidelis jų skaičius išmušė daugiau kaip tūkstantį žmonių, kiti pabėgo. Karalius ir vyskupai dėkojo Viešpačiui už laimėjimą prieš pagonis. Vietoj minėto vyskupo Teodoriko jie pastatė kapelioną Vesceliną. Užbaigę pilį ir joje palikę žmones (įgulą), karalius išvyko atgal į Daniją, o vyskupas su karaliaus vyrais liko. Ištisus šiuos metus jie kovojo su reveliečiais tol, kol tie pagaliau priėmė krikšto paslaptį.

3. Žemgalių krikštas

Grįžus vyskupui į Livoniją su piligrimais, atėjo pas jį semigalai iš Mesyotes (Mežotnės) ir prašė vyskupą pagalbos prieš lettonus. Vyskupas jiems sakė: „Jeigu jūs krikštysitės ir priimsite krikščionių įstatymus, tada mes duosime jums pagalbą ir priimsime jus į mūsų brolišką bendriją“. Tie atsakė: „Mes nedrįstame krikštytis, nes bijome kitų semigalų ir lettonų žiaurumo, todėl prašome atsiųsti savo vyrų į mūsų pilį ginti nuo užpuolikų. Jie galės likti pas mus dalinti mums krikšto paslaptį ir mokyti krikščionių įstatymų“. Patiko toks atsakymas vyskupui ir rygiečiams, ir vyskupas pasiuntė su jais savo atstovą, kad gautų sutikimą tų, kurie buvo likę namie. Ir vėl atėjo semigalai ir prašė to paties, ko ir anksčiau. Tada pagaliau pasikėlė vyskupas su Saksonijos hercogu ir kai kuriais kitais piligrimais, su šv. Marijos bažnyčios probstu ir jo vyrais ir išvyko į Semigaliją, taikiai sustojo prie Mesiotės pilies ir susišaukė tos vietos semigalus. Tie, paklusdami vyskupui, visi kartu atėjo, kaip buvo žadėję, priėmė Evangelijos mokymą ir krikštijosi apie tris šimtus vyrų be žmonų ir vaikų. Daug buvo džiaugsmo dėl jų atsivertimo. Po to vyskupas jų prašymu paliko Mesiotės pilyje savo vyrų ir kai kuriuos piligrimus, o kitus pasiuntė į Rygą atgabenti iš ten laivu visa, kas reikalinga. Jis pats su hercogu ir kitais grįžo į Rygą.

4. Žemgalių vadas Vestardas vaduoja Mežotnės pilį

O dabar Vestardas, seniūnas tų semigalų iš gretimos žemės, vadinamos Tervetene, išgirdęs, kad Mesiotes pilies semigalai priėmė krikščionybę, surinko kariuomenę iš viso savo krašto, suardė taiką, priėjo prie pilies ir visą dieną mušėsi su teutonais. Jie sukrovė laužą, sukūrė ugnį, bet pilies neįstengė paimti, nors ir narsiai kovėsi. Vestardo sunėnas (sesers sūnus) buvo užmuštas strėle. Sukrėstas dėl sūnėno netekimo, Vestardas tuojau su savo kariuomene nuo pilies pasitraukė. Be to, jis išgirdo, kad kiti teutonai laivu plaukia Missės upe. Skubiai atsigręžė prieš juos ir, atėjęs į tą vietą, kur upė negili, jis pagavo trisdešimt ar kiek daugiau teutonų, juos sumušė, kiti pabėgo į Rygą. Tarp teutonų buvo Segehardas, cistersų regulos dvasininkas, pasiųstas iš Dinamiundės į minėtą pilį patarnauti vyskupui Bernardui, kurio bažnyčiai čia buvo paskirta vieta. Stovėdamas ant kranto ir matydamas artėjančius pagonis, jis apsidengė galvą gaubtu ir laukė pagonių pykčio. Savo sielą atidavęs Viešpačiui, jis buvo užmuštas kartu su kitais; jų sielos, be abejo, guodžiasi pas Kristų kankinių bendrijoj, nes jų darbas buvo šventas, jie juk atvyko krikštyti pagonių ir sodinti Dievo vynuogyno ir palaistė jį savo krauju, todėl vėlės danguje priskirtos prie šventųjų.

Mežotnės žemgaliai atsimeta ir dedasi su lietuviais

Kada teutonai, buvę pilyje, sužinojo apie savųjų žuvimą ir, neturėdami metams jokių atsargų ir matydami semigalų, lettonų ir kuršių nenumaldomą neapykantą Kristaus vardui, susirengė visi, paliko pilį ir išvyko į Rygą. Tuomet krikštytieji semigalai užmiršo priimtas paslaptis, atsimetė nuo krikščionybės, susivienijo su kitais semigalais ir kartu su jais ir lettonais dėjosi į suokalbį ir sąjungą prieš rygiečius, lyvius ir visus krikščionis. Jie visi, tiek krikštytieji, tiek ir pagonys, susirinko į minėtą pilį, apkasė ir padarė tvirtą pylimą ir po to ėjo į žygį prieš Holmo lyvius, juos žudė ir grobė. Lyviai savo keliu įsiveržė į jų žemę ir pridarė panašių blogybių.

Išgirdo vyskupas ir Saksonijos hercogas Albertas apie sumušimą savųjų ir visa pikta, ką padarė semigalai, šaukė visus lyvius ir lettus, įsakė jiems pasirengti žygiui ir, jeigu Viešpats laimins žygį, atkeršyti pagonims.

5. Koknesės ir Pskovo žemių nuniokojimas

Tuo metu Koknesės lettai ir kai kurie kiti lettai su broliais riteriais Meluke ir Varigribe, prisimindami tą pikta, ką praėjusiais metais padarė Livonijai Plescekovo rutenai ir naugardiečiai (*Nogardenses*), žygiavo į Rusiją, kur kaimus apgrobė, vyrus išmušė, moteris su vaikais paėmė į nelaisvę ir visą Plescekovo žemę nuniokojo. Kada tie grįžo, ėjo kiti ir padarė panašią žalą ir didelį grobį parsinešė namo. Palikę savo plūgus, jie pasiliko rutenų žemėje, rengė pasalas laukuose ir miškuose, gaudė ir žudė žmones, nedavė ramybės, varėsi jų arklius, galvijus ir moteris.

Plescekovo rutenai rudeniop surinko kariuomenę ir atėjo į lettų

žemę ir apgrobė jų kaimus; sustoję Melukės ir Varrigribės sodybose, paėmė viską, ką tie turėjo, sudegino javus ir stengėsi padaryti jiems tiek pikta, kiek tik galėjo.

6. Estų žemės Gervenės užpuolimas

Vendeno riterių magistras šaukė lettus vyti rutenus iš krašto. Tačiau kada rutenai traukėsi, lettams atrodė, kad iš rutenų persekiojimo jiems bus maža naudos. Jie pasuko su kariuomene į Sakkalą, pasiėmė sakkaliečius, persikėlė per Palos upę, įsiveržė į Gervenę ir nusiaubė tą kraštą kaip už didelę bausmę, išžudė vyrus, pagrobė moteris, paėmė arklius, gyvulius, didelį grobį, sakydami, kad gerveniečiai ėjo į pagalbą reveliečiams prieš danus. Ir atėjo ten pas Rodolfą, riterių magistrą, seniūnai vienos Gervenės žemės ir sakė, kad jie jau seniai sudarę taiką su rygiečiais, dalyvaujant grafui Albertui, iš jo priėmė krikštą, ir prašė Rodolfą išvesti kariuomenę iš jų žemės. Rodolfas gavo jų berniukų įkaitais ir atnaujino su jais taiką su ta sąlyga, kad prisiimtas prievoles ir krikščionių tikėjimą bei įstatymus saugos ir vykdys. Ir sakė broliams riteriams, kad jie greičiau grįžtų, kad galėtų kartu su jais eiti į Vironiją ir tai žemei uždėti krikščionybės jungą. Broliai riteriai pažadėjo ateiti ir su visu grobiu grįžo į Livoniją.

7. Žygis į Vironiją ir jos krikštas

Po žygio į Gervenę Vendeno broliai riteriai pasikvietė vyskupo tarnus, fogtą Gerhardą su jo lyviais ir lettais, jauną grafą iš vyskupo kariaunos ir su kitais rygiečiais išvyko į Sakkalą. Pasiėmė sakkaliečius ir ungauniečius ir ėjo pirmyn į Gervenę, paėmė vedlius iš gerveniečių ir visą naktį ėjo per Vironiją, derlingą ir vaizdingą, turinčią lygius laukus, už jų ėjo gerveniečiai, tiek raiti, tiek ir pėsti. Vironiečiai nežinojo, kad prieš juos eina Livonijos kariuomenė, visi jie buvo savo kaimuose ir namuose. Rytui prašvitus, kariuomenė pasipylė po visą žemę, ir buvo pavesta gerveniečiams apgrobti vieną vietą, ungauniečiams — kitą, o lyviams ir lettams — trečią. Visą Vironijos tautą jie rado kaimuose, išmušė nuo didelio iki mažo, nepasigailėjo nė vieno iš vyriškos lyties, paėmė į nelaisvę moteris ir vaikus, išginė daugybę žirgų ir kitų gyvulių, paėmė gausybę daiktų. Teutonai paskyrė susirinkimo vietą dideliame kaime, vadintame Turme, o lyviai ir lettai susirinko į mają Avispėje, sakaliečiai įsirengė stovyklą Revelio žemėje, gerveniečiai poilsio sustojo savo žemėje, ungauniečiai nuniokojo jų kaimynų žemę Pudiviru ir čia apsistojo.

Po penkias dienas trukusio visos žemės siaubimo ir daugelio tūkstančių žmonių žudymo pagaliau atėjo pas mus tos žemės seniūnai, išsigelbėję pabėgimu, ir labai prašė taikos. Ir sakė jiems Rodolfas, brolių riterių magistras: „Argi jūs norite taikos, kurią tiek kartų sulaužėte karu? Taika jums nebus duota be tikrojo taikos kūrėjo, kuris iš dviejų padarė viena, sujungė žemę su dangum ir kaip tautų lauktas karalius atnešė taikos malonę iš dangaus ir

visiems suteikė išsigelbėjimo viltį ir kuris sakė savo mokiniams: „Eikite ir mokykite visas tautas, jas krikštydami“. Jeigu jūs krikštysitės ir kartu su mumis paklusite vienatiniam krikščionių Dievui, tai mes duosime jums tą taiką, kurią Išganytojas davė mums ir paliko savo mokiniams, ir priimsime jus visiems laikams į mūsų brolišką bendriją“. Patiko jiems tokię žodžiai, ir jie tuojau pasakė, kad tikrai nori prisiimti visas krikščionių prievoles ir gauti krikštą iš rygiečių.

Tarp jų buvo Tabelinas, anksčiau mūsiškių krikštytas Gotlande, ir kitas — Kiriavanas, kuris prašė, kad mes jam duotume gerą Dievą, ir sakė, kad jis iki šiol turėjo blogą Dievą. Tas žmogus (Tabelinas) buvo labai nelaimingas visuose savo reikaluose, bet apsikrikštijęs pasidarė laimingas, kaip mes vėliau sužinojom, visokia sėkmė jam atėjo kartu su krikštu. Į jo (Kiriavano) neatstojamą prašymą mes pažadėjom jam malonę Dievo, kuris duos jam laikiną pasitenkinimą dabartiniame gyvenime ir amžinąjį gyvenimą ateityje. Mes juo patikėjom ir tuojau krikštijom, Rodolfas, riterių magistras, buvo jo krikštatėviu. Ir tuo metu, kada mes turėjome duoti jam šventąjį patepimą, pasigirdo riksmas ir prasidėjo mūsų kariuomenės bėgiojimas visais takais, paėjo kalbos, kad prieš mus ateina maleva pagonių. Mes tuojau pertraukėme patepimą mira ir kitas paslaptis, ėmėmės kalavijo ir skydo, išskubėjome į lauką; sustatėm mūsų būrį, atgręžtą į priešą, ir kartu su mumis stovėjo vironiečių seniūnai. O minia, kurią mes laikėme priešų gauja ir artėjo prie mūsų, buvo sakkaliečiai, susibroliavę su mumis, grįžtantys prie mūsų su savuoju grobiu. Tada mes grįžom ir krikštijimą baigėm, kitų krikštijimą atidėjome vėlesniam laikui. Ir duota buvo taika, o mes, gavę įkaitų iš penkių Vironijos provincijų, grįžome atgal į Livoniją su savo belaisviais ir grobiu, šlovindami Viešpatį už pagonių atvertimą. Paskui mus į Rygą su dovanomis vyko penki seniūnai penkių Vironijos provincijų; seniūnai priėmė krikštą ir atidavė save ir visą Vironiją švenčiausiai Marijai ir Livonijos bažnyčiai. Po taikos sutvirtinimo jie džiaugdamiesi grįžo namo į Vironiją.

8. Mežotnės apgulimas ir paėmimas

Po Kalėdų susirinko Livonijos bažnyčios seniūnai ir paskelbė žygį prieš atsimetėlius, susibūrusius Meziotėje, tačiau puolimą sutrukdė lietingas pietų vėjas. Jie vėl susirinko po Švenčiausios mergelės apsivalymo šventės (1220 m. vasario 2), sušaukę didelę kariuomenę iš Livonijos ir Lettijos. Jų priekyje buvo jo šventenybė Livonijos vyskupas su Saksonijos hercogu su visais piligrimais, riterių magistras su savo broliais. Su keturiais tūkstančiais teutonų ir su kitais keturiais tūkstančiais lyvių ir lettų jie vyko prie Holmo, veždamiesi didelę mašiną (bombardą) ir kitas mažesnes mašinas, ir kitus prietaisus piliai apgulti. Iš ten ėjo visą naktį, rytą prie Missos kariuomenė susigrupavo ir ėjo toliau prie pilies (Mežotnės), užėmė pakelėj buvusį kaimą, paėmė grobį, ap-

gulė pilį ir daugelį dienų ją puolė. Vieni statė bolverką, kiti — sienų griovimo mašinas, dar kiti ėmėsi balistų, ketvirti dirbo ežį (*ericius*) pamatams rausti, ėmė iš apačios griauti pylimą, penkti į griovį nešė rąstus, ant jų užtempė bolverką ir po juo kasė urvą. Daugelis semigalų pilyje buvo sužeisti akmenimis, kiti sužeisti strėlėmis, lyviai ir lettai daugelį jų užmušė akmenimis iš bolverko. Tačiau maištininkų minia nesiliovė priešintis puolimui. Tada pagaliau buvo pastatyta didžioji mašina, ir ėmė svaidyti į pilį didelius akmenis; apsuptieji, pamatę juos, labai išsigando. Hercogas pats valdė mašiną. Jis sviedė pirmąjį akmenį ir juo sudaužė apgultųjų bokštą ir užmušė jame buvusius žmones. Jis padarė ir antrą šūvį ir juo išvertė lentų tvorą ir medines įtvirtinimo dalis. Iššovė trečią kartą ir akmeniu išvertė tris didelius įtvirtinimų rąstus, kelis žmones užmušė ir sužeidė. Tai matydami apgultieji iš pirmųjų įtvirtinimų bėgo į pilį ir ten ieškojo nepavojingos vietos. Tačiau, niekur nerasdami slėptuvės, pradėjo prašyti pasigailėjimo. Jiems davė taiką ir leido išeiti; tuomet iš pilies išėjo Madė ir Gailė su kitais (seniūnais). Jiems pasakė, kad, norėdami išsaugoti savo gyvybę, jie turi atiduoti pilį su viskuo, kas joje yra.

Nepatiko toks sprendimas, jie grįžo į pilį ir vėl pradėjo atkaklias kautynes. Buvo panaudotos visos apgulimo priemonės; riteriai užsidėjo šarvus, kartu su hercogu užlipo ant pylimo, norėdami užimti viršutinę pilies dalį, tačiau buvo atmušti tų pusgyvių, kurie buvo pilyje. Tada apgulėjai sunešė daug medžių, sukūrė laužą ir puolė atsimetėlius iš visų pusių, kol pagaliau apgultieji išvargę kitos dienos rytą, vienas po kito išeidami iš įtvirtinimų, pasidavė mūsų kariuomenei, nulenkė sprandus.

Apie pusiaudienį, kada išėjusių iš įtvirtinimų skaičius jau siekė du šimtus, štai netikėtai pasirodo Vestardas su savo semigalais ir lettonais, su didele kariuomene, išėjusia iš miško ir turinčia tikslą užpulti mus. Ir mes tuojau sustatėm mūsų būrius prieš juos ir dalį mūsiškių palikom prie pilies. Kai kurie mūsiškiai, neprotingi, kokių visada pasitaiko, stvėrė tuos seniūnus, kurie buvo išėję iš pilies ir nužudė jų šimtą, o gal ir daugiau be žinios ponų, išėjusių į lauką kautis su pagonimis. Vievaldas, Askratės seniūnas, priėjo arčiau priešo ir ėmė jį šaukti į mūšio lauką kautis su teutonais. Jie (lietuviai) atsakė: „Mes gavome iš semigalų atlyginimą už tai, kad ateisime ir pasižiūrėsime jūsų kariuomenės. Kadangi dabar mes ją matome, tai grįžtame į savo žemę, nenorėdami ardyti sudarytos su jumis taikos“.

Po lettonų pasitraukimo teutonai atsigręžė į pilį ir rado seniūnus išžudytus. Likę pilyje, pamatę, kad seniūnai nužudyti, nebenorėjo iš jos išeiti. Prasidėjo naujas mūšis. Lėkė strėlės; lyviai ir lettai iš bolverko ietimis užmušė daugelį apsiaustųjų. Degė laužų ugnis, pakastas pylimas su įtvirtinimais išvirto. Apsiaustieji, matydami, kad toliau gintis nebegalės, visą naktį atkakliai prašė duoti jiems tokią taiką, kad jie galėtų išeiti iš pilies ir likti gyvi. Vyskupas

ir hercogas su visa kariuomene jų pasigailėjo ir pasiuntė jiems į pilį kryžių. Apsuptieji juo patikėjo ir pažadėjo niekad ateityje nebesuteršti šventojo krikšto paslapties ir išėjo iš pilies su žmonomis ir vaikais ir išsivaikščiojo po savo kaimus. Kariuomenė suėjo į pilį, paėmė pinigus, daiktus, arklius ir galvijus; lyviai ir lettai nieko čia nepaliko, viską pasiėmė. Sudeginę pilį, jie su savo grobiu grįžo į Livoniją dėkodami Viešpačiui už atsikeršijimą tai klastingai tautai, kuri, sulaužiusi duotą žodį, atsimetė nuo Kristaus tikėjimo, paniekino krikštą ir be baimės ėmė laikytis pagoniškų papročių.

9. Vėl puolami Gerieno ir Ezelio estai

Grįžę iš Semigalijos, rygiečiai vėl prisiminė visa pikta, ką buvo padarę Livonijos bažnyčiai garieniečiai ir oziliečiai, ir, davę dvi savaites poilsio tiek sau, tiek ir žirgams, vėl surinko didelę kariuomenę iš lyvių, lettų ir teutonų, kartu su jais buvo hercogas Albertas, saksonų viršininkas, ir magistras Volkvinas su savo broliais (riteriais) ir Teodorikas, vyskupo brolis, su kitais bažnyčios vyrais. Visi kartu atėjo į Sakkalą, į kariuomenės susirinkimo ir maldos vietą, atlaikė iškilmingas mišias ir nuvyko į Palę, kur sušaukė sakkaliečius ir ungaunieČius, taip pat garieniečius, ir iš jų pasiėmė vedlius. Visą kariuomenę padalijo į tris būrius ir, metus burtus, lyviai gavo kelią kairėje, estai pagal burtą gavo kelią dešinėje, teutonai su lettais, kaip buvo įprasta, pasiėmė trečią (vidurinį) kelią.

Mes atsikėlėm rytą prieš aušrą ir ėjom viduriniu keliu į Nurmegundę, ir kada saulė patekėjo, prieš mus Gerveno žemėje iškilo ugnis ir tiršti dūmai. Betgi gerveniečiai jau buvo pasidavę Livonijos bažnyčiai, jų sūnūs buvo įkaitais Livonijoje, jie buvo pasirengę tiek kasmet mokėti duoklę, tiek ir priimti krikštą. Pasirodo, tai oziliečių darbas: jie surinko didelę kariuomenę ir burtais klausė savų dievų, eiti jiems į Revelį muštis su danais ar užpulti Gervenės žemę; burtas krito ant gerveniečių. Ir atsiuntė Viešpats juos tą pačią dieną, kurią mes atėjom. Tą patį rytą jie paskleidė savo kariuomenę po kaimus ir pradėjo juos plėšti ir deginti. Tarp pamačiusių ugnį ir dūmus buvo hercogas Albertas su savo riteriais ir magistras su savo broliais, jie užsidėjo šarvus ir ėjo į Gervenę pasitikti priešų. Radę visus kaimus apgrobtus ir sudegintus, jie skubėjo prie oziliečių ir ant kelio sutiko kelis gerveniečius, pabėgimu išsigelbėjusius nuo priešo, ir kiekvienas iš sutiktų gerveniečių atnešė žinių ir sakė: „Didele bausme nubaudė mūsų žemę oziliečiai, išsigelbėjau aš vienas, kad jums apie tai praneščiau". Išgirdę apie krikščionių vardo priešus, mes skubėjom duoti jiems smūgį ir, baigiantis devintai valandai, sugavom keturis iš tų, kurie degino kaimus. Užmušę juos ir paėmę arklius, mes skubėjom prie kitų ir su lettais, greitais vytis, užėjom kaimą, vadinamą Karaten, kur buvo jų maja — susirinkimo vieta. Atėję čia, mes pamatėme, kad stiprūs jų būriai staiga išeina į lauką ir stoja į mūšį su mumis.

Rėkdami ir belsdami skydus jie artinosi prie mūsų, o už jų ėjo tie, kurie buvo išlikę kaime. Pamatę, kad mūsų nedaug, puolė mus ietimis. Tačiau ir lettai, tie, kurie buvo su mumis, kurie atėjo pirmieji ir kurių buvo mažai, jie taip pat rėkė ir stojo prieš ozilie-čius, svaidydami į juos ietis. Kelias, kuriuo mes ėjom, buvo slidus nuo sušalusio sniego, vieni ėjom paskui kitus, ir dėl to teutonai toli atsiliko ir ilgai neatėjo, jų vėlavimas mums brangiai atsiėjo. Tad, vildamiesi Viešpaties pagalbos, pastatėm lettus kairiajame sparne, teutonai, pasiekę mus pavieniui, stojo dešinėje. Mes labai apsidžiaugėm pamatę artėjančią brolių riterių vėliavą, o už jų — didelę hercogo vėliavą. Ir hercogas, pamatęs, kad mūsų mažai, o jų daug, paklausė: „Ar tai jie Kristaus priešai?“ Kažkas atsakė: „Tai jie“. Ir jis pasakė: „Einam prieš juos!“ Ir tuojau jis su broliais riteriais ir kitais teutonais ir lettais metėsi ant oziliečių, įsiveržė į jų vidurį ir kapojo juos į dešinę ir į kairę, ir oziliečiai krito priešais jį ant žemės į abi puses, panašiai kaip gula žolė nuo šienpjovio dalgio. Ir mušė juos vydamiesi iki kaimo, kaime persekiojo gatvėje ir kiemuose, tempė iš trobų ir žudė; oziliečiai lipo ant namų ir gynėsi pliauskomis, juos iš ten tempė ir visus atidavė kalavijo ašmenims, nenorėjo pasigailėti nė vieno. Iš ozi-liečių nelaisvės bėgo gerveniečių moterys ir lazdomis mušė ozilie-čius, kurie jau buvo nebegyvi, sakydamos: „Tave muša krikščionių Dievas!“ Persekiojo juos teutonai iš kaimo išbėgusius į lauką, vijo juos iki šventosios (gerveniečių) girios ir aptaškė ją daugelio užmuštųjų krauju. O lettai, siausdami aplink kaimą, pastojo bėgu-siems kelią, išblaškė juos ir žudė. Grįžo lettai į mūšio vietą, paėmę paliktus arklius, rūbus ir grobį. Belaisvius su moterimis ir vaikais atidavė gervenieçiams, bet arklius ir visą kitą grobį teutonai su lettais pasidalijo po lygiai, šlovindami Viešpatį už tokią žymią pergalę prieš pagonis, pasiektą nedaugelio rankomis. Mūšio vietoje užmuštų liko apie penkis šimtus žmonių, o laukuose ir keliuose — dar daugiau. Mūsiškių krito du ir lettų du: Russino brolis ir Drivinaldo brolis iš Astigervės, jaunasis grafas iš vyskupo palydos ir vienas hercogo riteris. Tebūnie pagarbintas jų atminimas, o jų sielos teranda ramybę Kristuje!

Tie lyviai, kurie ėjo kitu, kairiuoju, keliu, ir estai, kurie buvo pastatyti dešinėje, į mūšį neatėjo ir todėl grobio dalybose ne-dalyvavo. Jie ėjo visą naktį tiesiai savo keliu ir atėjo į Hariamą. Anksti rytą jų kariuomenė išsivaikščiojo po kaimus, kur nerado vyrų, ėmė moteris ir surinko didelį grobį. Paskui juos kitą dieną atėjo teutonai su lettais ir padarė tiek pat žalos. Susirinkimo vietą paskyrė Lonė kaime, esančiame krašto vidury, lyviai turėjo mają kitoje vietoje, o sakkaliečiai sustojo prie Revelio. Jie per-žengė seniūnų draudimą ir apgrobė Revelio žemę, kuri jau buvo priėmusi danų išpažinimą. Varboliečiai atsiuntė pas mus savo atsto-vus prašyti taikos ir kad mes išeitume iš jų žemės. Magistras Volk-vinas sakė: „Jeigu jūs kartu su mumis garbinsite vienatinį Dievą, pateksite į šventojo krikšto tinklą ir atiduosite savo sūnus įkaitais,

tai mes sudarysime su jumis amžiną taiką". Patiko šitie žodžiai varboliečiams, ir jie davė įkaitus.

10. Ginčas su danais dėl estų

Mūsiškiai taip pat pasiuntė atstovus pas jo šventenybę arkivyskupą Andrejų ir kitus danų vyskupus, ir karaliaus vyrus, kurie buvo Revelio pilyje. Tie tuojau atsiuntė pas mus karaliaus vyrus, kurie dėkojo Viešpačiui ir mum už nugalėjimą pagonių, tiek oziliečių, tiek ir garioniečių, ir pridūrė, kad visa Estonija priklauso danų karaliui, nes jam atiduota Livonijos vyskupų, ir pareikalavo, kad įkaitai iš Varbolės būtų atiduoti jiems. Magistras Volkvinas, tvirtindamas, kad jam nežinoma apie Estonijos dovanojimą Danijos karaliui, paskelbė Saksonijos hercogui ir visiems su atstovais čia atvykusiems, kad Estoniją turi atvesti po krikščionių tikėjimo jungu rygiečiai su Švenčiausios mergelės vėliava, išskyrus Revelio žemę ir Ozilijos salas, ir sakė: „Įkaitus šitos Garrieno žemės mes grąžiname jų tėvams, tuo nuoširdžiai norėdami pareikšti pagarbą danų karaliui, tačiau su ta sąlyga, kad tuo nebūtų pažeistos rygiečių teisės". Tad, palikę ten tos žemės įkaitus, mes su grobiu grįžom į Livoniją. Lyvių grobis buvo nepaprastai didelis, nes jie apgulė požemio olą, kur būdavo subėgama gelbėtis, prie jos angos sukūrė ugnį, dūmai dieną ir naktį troškino visus: ir vyrus, ir moteris. Po to ištraukė iš olos vienus užtroškusius, kitus pusgyvius, trečius mirusius, gyvuosius išžudė arba išsivarė į nelaisvę, o visą turtą, pinigus, rūbus ir visą didelį grobį pasiėmė. Visose olose užtroškusių abiejų lyčių žmonių buvo iki trijų tūkstančių. Po to lyviai su teutonais grįžo garbindami Viešpatį už tai, kad jis sutramdė išdidžias širdis ir atvedė juos į krikščionių tikėjimą.

11. Hermano paskyrimas Estijos vyskupu

Tais pačiais (1220) metais Teodorikas, jo šventenybė Estonijos vyskupas, jau buvo negyvas. Jam gyvybę nedorėliai atėmė kalavijais Revelyje, ir tikimės, jis pateko į kankinių bendriją. Livonijos vyskupas Albertas į jo vietą paskyrė Hermaną, gerbiamą švento Povilo vienuolyno (benediktinų) Brėmene abatą, ir per Kuroniją (Kuršą) ir Samlandiją (Prūsijoje) pasiuntė atstovą pranešti jam apie paskyrimą. Tada Hermanas nuvyko pas Magdeburgo arkivyskupą, kuris jį įšventino Estonijos vyskupu. Danijos karalius, tai sužinojęs, kelerius metus priešinosi jo pasiuntimui į Livoniją, ir tam teko vykti pas karalių ir pasižadėti priimti vyskupystę iš jo ir būti jam ištikimam.

XXIV (1220 metai)
DVIDEŠIMT ANTRIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Susidūrimas su danais dėl estų krikštijimo

Dvidešimt antrieji vyskupavimo metai atėjo, lyvių kraštas trumpą laiką ramybę turėjo. Tas vyskupas stengėsi pasiųsti į Estoniją pamokslininkų, nes jam tarnavimo pareiga visada buvo rūpinimasis visomis bažnyčiomis, todėl į Sakkalą pasiuntė dvasininkus Alabrandą ir Liudviką. Jie daugelį žmonių krikštijo Gervoje ir kitose žemėse ir grįžo į Livoniją. Vyskupas taip pat pasiuntė atstovą į Rusiją, jis kreipėsi į naugardiečius su taikos žodžiais, bet nesiteikė į Estoniją pasiųsti daugiau dvasininkų. Pirmieji buvo Petras Kaikevalde iš Vinlandijos (Suomijos) ir Henrikas (Kronikos autorius) — Imerės lettų dvasinis ganytojas. Jie nuėjo į Estoniją ir, perėję per jau krikštytą Ungauniją, priėjo prie upės, vadinamos Motina vandenų, ir apsistojo Dorbete (Dorpate). Nuo šitos upės jie pradėjo sėti krikščioniško mokymo sėklas ir aplinkinius kaimus atgaivino šventojo šaltinio vandeniu. Iškilmingai suteikę krikšto paslaptį Lovekottėj, taip pat kituose kaimuose, ėjo toliau į Sadegervę, sušaukė žmones ir apkrikštijo apie tris šimtus. Eidami per kitus aplinkinius kaimus, darė tą patį. Ir atvyko į Vaigą, pamokė šitos žemės tautą šventų paslapčių, visus pakrikštijo ir pagaliau atėjo į Riolę, labiausiai nutolusią nuo pilių, sušaukė žmones, išdėstė jiems Evangelijos mokymą, pakrikštijo ten penkis šimtus žmonių, abiejų lyčių, ir nuvyko į Vironiją.

Priėmė juos vironiečiai iš pirmos pakelės žemės, kurią vadino Pudiviru, ir krikštijo tautą iš 14 kaimų kartu su jų seniūnu Tabelinu, kuris vėliau buvo pakartas danų už tai, kam priėmė krikštą iš rygiečių, o savo sūnų atidavė įkaitu broliams riteriams. Kitų žemių vironiečiai pabūgo danų grasinimų, nepriėmė Rygos dvasininkų, kvietėsi danus, kad būtų jų kaimynais, ir priėmė iš jų vėliausiąjį krikštą. Vironiečiai manė, kad vienas Dievas turi būti visų krikščionių, tiek danų, tiek ir teutonų, ir vienas tikėjimas, ir vienas krikštas ir nesvyruodami priėmė krikštą iš danų, savo kaimynų, ir negalvodami, kad dėl to kils nesantaika. Rygiečiai Vironiją laikė savo nuosavybe, nes jie ją atvedė į krikščionių tikėjimą ir atsiuntė čia anksčiau minėtus dvasininkus, kad jie tautą krikštytų.

2. Kaip danai krikštijo estus

Danai, norėdami patys valdyti šią jų kaimynystėje esančią žemę, atsiuntė čia savo dvasininkus lyg svetimo derliaus pjauti, kelis kaimus krikštijo, o kitus kaimus, į kuriuos negalėjo spėti, pasiuntė savuosius ir liepė visuose kaimuose statyti didelius medinius kryžius, taip pat pasiuntė kaimiečius su šventintu vandeniu, kad jie apšlakstytų juo moteris ir vaikus. Danai manė taip aplenks Rygos dvasininkus ir visą žemę paves danų karaliaus valdžiai.

Petras ir Henrikas, tai pastebėję, nuėjo į Gervenę. Ir pakrikštijo čia daugelyje kaimų daug žmonių, jie išgirdo, kad į šitą kraštą atvyko Volteras, danų dvasininkas. Tada su juo susitiko ir sakė, kad šita žemė yra rygiečių valdžioje, ir tvirtino, kad šis vynuogynas pasodintas su šv. mergelės vėliava piligrimų pastangomis ir rygiečių darbu. Po to kartu su Volteru jie nuėjo į danų pilį, kur tą patį išdėstė jo šventenybei Lundo arkivyskupui Andrejui. Tačiau arkivyskupas teikėsi pasakyti, kad visa Estonija, tiek užkariauta rygiečių, tiek ir dar jų neužkariauta, priklauso Danijos karaliui, nes Rygos vyskupai jam ją perleido. Ir jis pasiuntė atstovą į Rygą pasakyti, kad rygiečiai neskintų svetimo vynuogyno vaisiaus ir nesiųstų savo dvasininkų sakyti pamokslų į Estonijos užkampius. Rygos vyskupas, jo šventenybė Albertas, atsakė jam, kad tas vynuogynas Estijos bažnyčios, jau keleriais metais rygiečių užveistas anksčiau už danus su daug kraujo praliejimų ir daugeliu karo veiksmų, ir kad Rygos vyskupo dvasininkai veikė ne Estonijos užkampiuose, o pačiame jos vidury — Gervenėj, taip pat Vironijoj ir net visai prie paties arkivyskupo.

Vyskupo konfliktas su Danijos karaliumi

Danijos karalius, sužinojęs apie tai, užpyko ant Rygos vyskupo ir pasišaukė jį ir brolius riterius. Tačiau vyskupas ne vyko pas karalių, o skubėjo pas šventąjį tėvą išdėstyti reikalo; broliai riteriai, Rodolfas Vendenietis su kitais, nuvyko pas karalių, ir davė jiems karalius Sakkalą ir Ungauniją, kurios jau seniai rygiečių buvo nugalėtos ir krikštytos su aplinkinėmis žemėmis, kaip jiems, riteriams, priklausančią trečiąją dalį Estonijos, bet išskyrė Livonijos vyskupą ir jo brolį Hermaną, kuris neseniai buvo įšventintas. Kada žinia apie tai pasiekė Rygą, vyskupas Bernardas (pavadavęs Albertą) su kitais rygiečiais nepalaikė to kaip gera. Jie susitiko su broliais riteriais ir draugiškai nutarė padalyti Estoniją į tris dalis, ir vyskupams buvo užtikrinta, kad ir ateityje jiems teks tokia dalis, kokią jie gaudavo anksčiau (du trečdalius), o broliams (Ordinui) buvo pripažinta trečioji dalis.

Apkrikštiję visą Revelio žemę, danai pasiuntė savo dvasininkus pas garieniečius, ir kada garieniečiai krikštijosi, tada dvasininkai juos ragino eiti pas gerveniečius su kariuomene, kad, įvarydami jiems baimės, priverstų juos atsisakyti pavaldumo Rygai ir pasiduoti danų valdžiai ir krikštui. Ir ėjo garieniečiai į gerveniečių žemę tais pačiais metais devynis kartus su savo kariuomene, daugelį apgrobė, užmušė ir paėmė į nelaisvę, bet ir gerveniečiai su kitais užmušė danų dvasininką. Karas truko, iki didžioji dalis gerveniečių pripažino danų valdžią ir krikštą. Lygiai kaip ir vironiečiai, nugalėti anksčiau rygiečių, pabijoję danų grasinimų, pasitraukė nuo rygiečių valdžios. Po to arkivyskupas įšventino naują vyskupą (Ostradą); garieniečių žemė buvo atiduota Revelio vyskupui.

3. Švedų nesėkmė Estijoje

Tuo metu švedų karalius Joanas su savo hercogu (jarlu) ir vyskupais, surinkęs didelę ka-

riuomenę, atvyko į Rotaliją ir manė pajungti sau kurį nors Estonijos kraštą. Jis apsistojo Lealės pilyje, kurią popiežius buvo paskyręs vyskupui Hermanui, Livonijos vyskupo broliui, nes šita žemė jau anksčiau rygiečių buvo nukariauta ir padėti pirmieji tikėjimo pagrindai. Ir švedai perėjo šita žeme, mokydami ir krikštydami tautą, statė bažnyčias ir priėjo prie danų Revelio žemėj ir pradėjo su jais derybas. Rygiečiai atsiuntė pas juos savo atstovą pasakyti, kad šita žemė atvesta po Kristaus tikėjimo jungu, ir įspėjo švedus netikėti apgaulingais klastingų estų žodžiais ir jų saugotis. Palikęs savo vyrus Lealės pilyje, švedų karalius su hercogu Karoliu ir vienu vyskupu grįžo į Švediją.

Kadangi, švedams esant Lealėj, vienoje jų pusėje stovėjo livoniečiai, kitoje — danai, o jie atsidūrę viduryje, tai jie mažai bijojo pagonių. Tačiau vieną dieną (1220 m. rugpjūčio 8 d.), tik ką pradėjus aušti, atplaukė jūra oziliečiai su didele kariuomene ir apsupo švedus, mušėsi su jais ir po jų pilim užkūrė ugnį. Švedai stojo prieš juos, mušėsi, tačiau negalėjo atsispirti tokiai daugybei pagonių, švedai liko išmušti, pilis paimta, hercogas krito, ir vyskupas žuvo nuo ugnies ir kalavijo ir pateko, esame tikri, į kankinių bendriją. Po to atėjo danai, kurie su skausmu jų lavonus atidavė žemei. Ir rygiečiai, sužinoję apie žuvimą, užsidėjo gedulą ir su liūdesiu nešiojo daugelį dienų. Užmuštų buvo apie penkis šimtus, tik nedaugelis švedų išsigelbėjo pabėgę ir po to pasislėpę danų pilyje. Visi kiti krito nuo kalavijo ašmenų, tebūnie palaimintas jų atminimas, ir jų sielos teranda ramybę Kristuje!

4. Ginče su danais vyskupas ieško teisybės pas popiežių ir imperatorių

Livonijos vyskupas perplaukė jūrą ir atvyko į Liubeką. Čia, sužinojęs apie Danijos karaliaus ketinimus, savo ištikimo draugo padedamas, slaptai išėjo iš miesto ir skubėjo atvykti į Romos dvarą pas šventąjį tėvą, kuris užjautė ir tėviškai išklausė jo prašymus. Ir Danijos karalius atsiuntė savo atstovus, kurie nemažai pakenkė Livonijos bažnyčios reikalams ir turėjo sau nemaža naudos, Livonijos vyskupas tada nuvyko pas imperatorių Fridrichą (Fridrichas II Štaufenas), kuris tuo metu vėl buvo pripažintas imperatoriumi, gauti patarimų ir pagalbos prieš rodančius jam, vyskupui, priešiškumą, tiek danų karaliaus, tiek rutenų ir kitų pagonių, nes Livonija su pavaldžiomis provincijomis nuolat buvo surišta su imperija. Tačiau imperatorius, užsiėmęs įvairiais ir aukštais valstybės reikalais, maža davė paguodos vyskupui, buvo padaręs įžadą aplankyti šventąją Jeruzalės žemę ir todėl vengė pagalbos vyskupui, patarė ir įtikinėjo palaikyti taiką ir draugystę tiek su danais, tiek ir su rutenais, iki jauni sodiniai prigis ir sustiprės.

Vyskupas nusileidžia Danijos karaliui

Neradęs jokios paguodos nei pas šventąjį tėvą, nei pas imperatorių, vyskupas grįžo į Teutoniją ir nusprendė, kad naudingiausia paklausyti

gerų vyrų patarimo, t.y. nusileisti Danijos karaliui ir nestatyti Livonijos bažnyčios į didelį pavojų, nes Danijos karalius uždraudė liubekiečiams (Liubeko pirkliams) duoti laivus piligrimams, vykstantiems į Livoniją, iki vyskupas su juo susitars. Tada jo šventenybė vyskupas su savo broliu, vyskupu Hermanu, nuvyko pas minėtą danų karalių ir perleido jo valdžiai tiek Livoniją, tiek ir Estoniją, tačiau su ta sąlyga, jeigu jo konvento prelatai, taip pat jo vyrai ir visi rygiečiai su lyviais ir lettais sutiks su tokiu pasidavimu. Ir tuo metu (1221 m. kovo 27) mirė gimdydama Danijos karaliaus (Voldemaro II) žmona, žmonės kalbėjo, kad jaunoji bažnyčia, atiduota to karaliaus valdžiai, jo valdymo metu pateks į didelius pavojus. Ir sakė teisybę, kas pasitvirtino vėliau.

5. Vyskupo misionieriai Estijoje

Tuo metu, kada vyko ginčas dėl šalies valdymo, į Estoniją vėl išvyko Imeros lettų dvasininkas (Kronikos autorius), paėmęs kartu dvasininką Teodoriką, neseniai įšventintą. Pereidami Sakkalą, jie atvyko prie Pale upės ir, nuo jos pradėję, šventuoju krikšto vandeniu nuplovė gretimą žemę, vadintą Normegunde, kai kuriuose kaimuose užtruko ilgiau, sušaukė žmones ir skelbė jiems Evangelijos pamokymus. Visą savaitę jie vaikščiojo po šitą žemę ir kasdien pakrikštydavo po tris keturis šimtus žmonių abiejų lyčių. Po to jie nuvyko į Gervenę ir pasiekė tolimiausią Vironijos žemę, kurią vadino Loppegunde, kuri dar nebuvo krikštyta. Jie čia kiekviename dideliame kaime teikė krikšto paslaptį, kol pasiekė kaimą, vadinamą Kettis, ir krikštijo ten, kur po to danai pastatė bažnyčią, kaip statė ir kituose kaimuose, kurie buvo mūsų krikštyti. Pagaliau atvyko į vieną kaimą, vadinamą Reineveri, ir į jį šaukė žmones iš kitų kaimų. Vienas atvykęs kaimietis, jų seniūnas, sakė: „Mes visi jau krikštyti". Kada dvasininkai paklausė, kas gi juos krikštijo, tada atsakė: „Kai mes buvom kaime Iolgesime, tai ten krikšto paslapties suteikimą atliko danų vyskupas, tad jis ir krikštijo kai kuriuos mūsų vyrus ir davė mums šventojo vandens, ir mes, grįžę į mūsų kaimus, tuo vandeniu apšlakstėm ir apkrikštijom šeimynas: žmonas ir vaikus". Iš jų girdėjom: „Tai ką gi mums daryti, mes jau krikštyti ir nieko daugiau nepriimsime". Dvasininkai, tai išgirdę, truputį pasijuokė ir, nupurtę dulkes nuo savo kojų, nuėjo į kitą kaimą ir Vironijos pasienyje apkrikštijo tris kaimus. Ten buvo kalnas ir labai gražus miškas, kuriame, kaip pasakoja vietiniai žmonės, gimęs didysis Ozilijos dievas Tarapita, kuris iš šitų vietų išskrido į Oziliją. Ir vienas dvasininkas nuėjo tenai ir nukirto kažką panašaus į jų dievybę, ir tenykščiai žmonės stebėjosi, kodėl iš tų stabų nebėga kraujas, ir dėl to greičiau patikėjo dvasininko žodžiais.

Krikštydami praleidę visą savaitę šitoje žemėje, dvasininkai nuėjo į kitą žemę, vadinamą Mocha, ir čia taip pat praleido savaitę, vaikščiodami po kaimus ir kasdien krikštydami po tris ir po penkis šimtus žmonių abiejų lyčių, kol apkrikštijo visą šito krašto tautą ir sunaikino pagoniškus papročius. Iš šitos žemės jie nuėjo į Vaigą ir

pakelėje rado daug kaimų, kurių nebuvo aplankęs nė vienas dvasininkas. Ir, apkrikštiję čia visus vyrus, moteris ir vaikus, jie priėjo Vordegerve ežero apylinkes ir pateko į Vaigą. Kadangi Vaiga jau buvo krikštyta, tai jie nuėjo atgal į žemę, vadinamą Iogenragania, ir aplankė kelis kaimus, išlikusius dar nekrikštytus, būtent: Igeteverę, Vetpolę ir Vasalą, ir dar kitus ir krikštijo visus: vyrus, moteris ir vaikus. Praleidę čia visą savaitę ir atlikę šiame krašte šventąjį krikštą, jie patenkinti grįžo prie Motinos vandenų. Abiejose šitos upės pusėse atlikę tikėjimo reikalus ir kreipdamiesi į nekrikštus, jie pagaliau atėjo į Odenpę ir, pavedę Viešpačiui šventojo šaltinio vandeniu palaistytą vynuogyną, kad jis būtų vešlus, jie grįžo į Livoniją.

6. Danų varžybos su Rygos misionieriais

Neilgai trukus tas pats dvasininkas Teodorikas išvyko į Gervenę ir Vironiją prie savųjų naujakrikštų ir ten apsigyveno. Danai, tai išgirdę, užpuolė jį su jo tarnais, atėmė iš jų arklius ir visą turtą ir apgrobtus išvarė atgal į Livoniją.

Rygos vyskupo broliai (riteriai) pasiuntė dvasininką Salomoną į Rotaliją, ten žuvus švedams. Rotaliečiai draugiškai priėmė tą dvasininką ir pasižadėjo noriai tarnauti Rygos bažnyčiai ir nepriimti danų valdymo ir jų krikštijimo. Jie surinko duoklę iš visų savo kraštų, kaip tai darė anksčiau, ir pasiuntė ją per minėtą dvasininką rygiečiams. Ir atėjo danai, atėmė iš jo viską ir išsiuntė atgal į Livoniją.

Taip pat Hartvikas, jaunas brolių riterių (ordino) dvasininkas, išvyko į Ungauniją ir čia gyveno tarp savųjų brolių, ir krikštijo visus, kuriuos tik rado nekrikštytus. Lygiai taip lettų dvasininkas vyko į Ungauniją ir atėjo į Valgatabalvę prie Plescekovo ir šitame kaimelyje atliko krikštijimo paslaptį ir pamokė krikščionių tikėjimo. Apkrikštijęs grįžo į Livoniją.

Tuo metu krikštas buvo atliktas visoje Estonijoje, ir daug žmonių buvo krikštyta visose Estonijos žemėse ir provincijose, nes kai kurie dvasininkai apkrikštijo po tūkstantį žmonių ir daugiau, kiti krikštijo penkis tūkstančius, dar kiti — dešimt tūkstančių ir daugiau. Bažnyčia džiaugėsi taika, ir visa tauta dėkojo Viešpačiui, kuris po tokios daugybės karų pagaliau palenkė pagonių širdis nuo stabmeldystės prie meldimo jo, Viešpaties, garbinamo per amžius.

7. Ezelio ir kiti estai apgula Revelio pilį

Kitais (1221) metais tuojau po Velykų atėjo oziliečiai su didele kariuomene ir apgulė danus Revelio pilyje, ir mušėsi su jais 14 dienų, užkūrė didelę ugnį ir taip tikėjosi juos pašalinti, tačiau buvo priversti pasitraukti. Danai tuo metu išėjo iš pilies kautis, bet buvo priversti trauktis atgal į savo pilį. Oziliečiai, pamatę jūra atplaukiančius keturis kogus, išsigando, pamanę, kad jais plaukia Danijos karalius su kariuomene, pasitraukė nuo pilies, susėdo į savo laivus ir grįžo į Oziliją. Tada danai tuoj čiupo Revelio žemės seniūnus kartu su Garieno ir Vironijos ir pakorė visus, kas kartu su oziliečiais dalyvavo pilies apsupime arba kas žinojo apie piktus jų kėslus. Ki-

tiems danai uždėjo dvigubai ar trigubai didesnę duoklę, ne kaip mokėjo anksčiau, uždėjo estams ir daugelį kitų prievolių, nes estai pradėjo labai nekęsti danų ir nuolat ieškoti būdų, kaip juos išvyti iš krašto.

XXV (1221 metai) ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT TREČIEJI METAI

1. Vyskupo grįžimas ir susitarimas su danais

Prasidėjo dvidešimt tretieji Alberto įšventinimo vyskupu metai, ir lyvių žemė nesulaukė ramybės. Išvykus į Teutoniją grafui Adolfui iš Daslės *(Dassel)*, vėl grįžo minėtas garbingasis Rygos vyskupas su kitais piligrimais, tiesa, nedaugeliu. Tarp jų buvo įžymusis Bodo iš Homborcho *(Bodo II von Gomburg)* su kitais riteriais ir klierikais. Su vyskupo grįžimu rygiečiai sužinojo, kad ne tik Estonija, bet ir Livonija turi būti atiduota Danijos karaliaus valdžiai. Ir kilo didelis nepasitenkinimas, visi vienu balsu prieštaravo: ir vienuolynų prelatai, ir bažnyčios žmonės, ir miestiečiai, ir pirkliai, ir lyviai, ir lettai — visi kalbėjo, kad jie iki šiol kariavo su pagonimis dėl Viešpaties Jėzaus Kristaus ir Šventosios mergelės, o ne dėl danų karaliaus garbės, ir kad jie greičiau visai paliktų Livoniją, ne kaip tarnautų minėtam karaliui. Žinia apie tokias kalbas pasiekė jo šventenybę Lundo bažnyčios (katedros) arkivyskupą, kuris iš pagonių Revelio pilies apgulimo įsitikino, kad jam būtina rygiečių pagalba, todėl jis ir pasiuntė atstovą pas Rygos vyskupą ir pažadėjo palikti Livonijai jos turėtą laisvę. Ir išvyko Rygos vyskupas su riterių magistru ir su savo vyrais pas Revelio arkivyskupą, ir visi gavo iš jo paguodos ir dovanų, be to, arkivyskupas jiems pažadėjo uoliai saugoti Livonijos laisvę, kad tik teutonai ir danai veiktų bendrai, tiek taikos metu, tiek ir kare su pagonimis ir rutenais. Sakkaloje ir Ungaunijoje jie perdavė broliams riteriams ir karališkąsias, ir pasaulietines teises, o vyskupui — dvasines. Ir džiaugdamiesi jie grįžo į Livoniją.

2. Danų fogtas Rygoje ir jo nesėkmė

Jiems grįžus, atvyko į Rygą kažkoks riteris Godeskalkas, atsiųstas danų karaliaus perimti iš karaliaus rankų fogtystę šitame mieste. Pasipriešino ir prieštaravo jam visi, tiek lyviai, tiek lettai, tiek ir teutonai, esantys Livonijoje, ir pirkliai atsisakė duoti locmaną jų laivui tuo metu, kada jis vyko iš Gotlando į Livoniją ir kada iš Livonijos grįžo į Gotlandą.

Tasai su gėda išvyko iš Livonijos ir turėjo atvira jūra plaukti be locmano, blaškomas priešingų vėjų. Galimas daiktas, kad jis atvyko į Livoniją be valios to, kuris pakreipia vėjus, todėl nelauktai pakilo jam priešiški vėjai, ir saulė jam nešvietė pageidautinai, nes jis įžeidė Dievo motiną Mariją, kuri vadinama jūrų žvaigžde ir kuri nerodė jam teisingo kelio. Taip pašalintas tasai riteris grįžo

namo į Daniją ir atsisakė karaliaus duotos fogtystės Švenčiausios mergelės žemėje. Taigi jūrų žvaigždė saugojo savo Livoniją, nes ji taikos saugotoja ir visų žemių valdovė! Dangaus karalienė rodo savo valią žemės karaliams! Argi ne jos valia buvo, kad nubaudė daugelį karalių, kurie kariavo prieš Livoniją? Argi ne ji nubaudė (1216 m.) netikėta mirtimi didįjį karalių Voldemarą Ploščekietį (Polockietį), kada jis atvedė kariuomenę į Livoniją? O kada Nogardies didysis karalius pirmą kartą nuniokojo Livoniją, argi ne jos valia staiga neteko savo karalystės ir buvo gėdingai išvytas su savo miestiečiais. Argi ne ji atsiuntė mirtį totorių rankomis kitam Nogardies karaliui, antrą kartą apgrobusiam Livoniją? Argi nepakankamai sutramdė karalių Vissevaldę iš Gercikės, nuniokojusį rygiečius ugnim ir kalaviju? Argi karalius Viescekė, kuris kadaise išžudė vyskupo žmones Kokneséje, ne Jos valia žiauria mirtimi mirė Tarbete (Dorpate), kaip vėliau buvo papasakota. Argi švedai, drįstu sakyti, įsibrovę į Rotalijos žemę, pajungtą Švenčiausios mergelės vėliavai, nebuvo oziliečių sunaikinti? Ir argi ne Ji nedaugelio rankomis vykdė ilgą ir stebuklingą nelaisvę danų karaliui, kam jis norėjo primesti Livonijai savo valdžią? Argi ne ji sunaikino Svelgatą ir daugelį kitų lettonų valdovų ir seniūnų per savo tarnus livoniečius? Ir argi Ako, vienas iš klastingųjų Holmo lyvių viršininkų, su daugeliu kitų nebuvo rygiečių sunaikinti, ir argi nežuvo Dabrelės pilyje Russinas, lettų viršininkas? Argi Toreidos seniūnai, būdami klastingi, nekrito kaip maro aukos? Argi oziliečių seniūnai, kaip ir rotaliečių žemių, prie Toreidos nebuvo sunaikinti rygiečių? Argi Lembitas, Vytamas su kitais klastingais Sakkalos seniūnais nebuvo sunaikinti rygiečių? Ir argi žuvo ne visi, kurie buvo atsimetėliai ir neištikimieji?

Štai kokia mielaširdinga Dievo motina saviesiems, kurie ištikimai tarnavo Livonijoje, ir kaip ji visada gina juos nuo visokių priešininkų, ir kokia ji rūsti visiems tiems, kurie puola jos žemę arba kėsinasi į tikėjimą ir į jos sūnaus garbę šioje žemėje. Žiūrėkite, kiek didžiųjų karalių ji baudė mirtimi, žiūrėkite, kiek daug nuo žemės paviršiaus ji nušlavė klastingų viršininkų ir seniūnų, ir pagonių ir kaip dažnai teikė saviesiems pergalę prieš priešininkus! Mat ji visada gynė savo vėliavą Livonijoje, ėjusius jos priekyje arba paskui ją ir teikė jiems pergalę prieš priešininkus. Ir kas iš pagonių, danų ir kitų karalių, kariavusių su Livonija, nežuvo? Žiūrėkite ir supraskite jūs, valdovai rutenų, pagonių ar danų ir įvairių kitų tautų seniūnai! Bijokite tos griežtos, bet mielaširdingos motinos, garbinkite ją, Dievo motiną, maldaukite jos, taip žiauriai keršijančios savo priešams; ateity nedrįskite pulti jos žemės, kad ji taptų ta motina, kuri visada atkakli savo priešams, o tiems, kurie skriaudė jos žmones Livonijoje, visada patiems tekdavo patirti dar didesnę skriaudą.

Žiūrėkite ir supraskite jūs, Švenčiausios mergelės žemių valdytojai ir fogtai, per daug nespauskite vargšų, taip pat neturtingų lyvių ir lettų ir įvairių Švenčiausios mergelės tarnų, kurie vardą Kristaus,

jos sūnaus, nešė ir neša kitoms tautoms kartu su jumis. Turėkite prieš akis baisią mirtį tų, kurię buvo sunki našta jos valdiniams, gerai apie tai pagalvokite ir bakminkitės! Švenčiausioji mergelė džiaugiasi ne didele duokle, kurią paprastai duoda naujakrikštai, ir jos malonė įgyjama ne pinigais, kurie atimami įvairiais būdais, ji nori uždėti jiems lengvą ir malonų jungą, apie kurį jos sūnus sakė: „Mano jungas švelnus ir mano našta lengva", jis reikalauja, kad tikėtų jo vardu ir pripažintų jį kartu su tėvu vienatiniu ir tikru Dievu ir, tikėdami juo, gyventų jo vardu, kuris tegul bus pagarbintas per amžius, amen.

3. Sąjungos sudarymas prieš danus

Rusų ir lietuvių puolimas

Tuo pačiu metu Rygos pilėnai ir pirkliai susitiko su lyviais ir lettais prie Toreidos, pasižadėjo ir sudarė sąjungą, kurios tikslas — veikti bendrai prieš Danijos karalių, kaip prieš bendrą jų priešininką. Betgi broliai riteriai pasiuntė savo tarnus, suėmė kelis lyvių seniūnus ir Sigevalde sukaustė grandinėmis. Taip kitų sumanymas buvo išardytas.

Ir atsiuntė atgal rutenai iš Plescekovo taikos sutartį, sudarytą Odenpėje, ir ėjo su didele kariuomene, kuriai vadovavo Nogardies karalius (Sviatoslavas), tas pats, kurį kitais metais užmušė totoriai. Šitoje kariuomenėje buvo daugiau kaip dvylika tūkstančių rutenų, kurie susirinko iš Nogardies ir iš kitų Rusijos miestų muštis su krikščionimis, esančiais Livonijoje. Jie atėjo į lettų žemę, sustojo ir laukė dvi savaites atvykstančių lettonų ir nuniokojo visa, kas buvo kaimynystėje. Po to jie priėjo prie Vendeno. Prie vartų juos pasitiko broliai riteriai su savo vendais, tačiau, neturėdami jėgų priešintis priešo gausybei, padegė namus ir kaimus ir pasitraukė į pilį. Tačiau rutenai, apėję pilį, persikėlė per Koivą ir pasirodę Toreidoj. Ir apgrobė visą kraštą, sudegino visus kaimus, bažnyčias ir javus, jau laukuose sudorotus, žmones ėmė žudyti ir padarė kraštui didelę žalą. Lettonai slinko tuo pačiu keliu į Vendeną kaip ir rutenai, perėjo Koivą, prie jų prisijungė, ir kur rutenai padarė mažiau žalos, ten pridėjo ranką litovinai *(litowini)* ir žalą padidino.

Iš Rygos išvyko brolių riterių magistras ir riteris Bodo su keliais piligrimais, maža kas tada dėjosi su juo dėl krašte kilusių nesutarimų. Nuvyko magistras su savaisiais ir su kitais, ėjusiais prie Koivos, ir užtvėrė rutenams krantą taip, kad jie negalėtų pereiti į jo kraštą. Kai kurie lyviai persikėlė per upę ir ėmė persekioti būrį lettonų, einančių su belaisviais ir grobiu nuo Koivemundės, užmušė jų apie dvidešimt žmonių, kiti pabėgo pas rutenus. Kogelsė kaime lyviai aptiko būrį rutenų, iš jų septynis užmušė, o kiti pabėgo pas savuosius, kai kurie gelbėdamiesi pasislėpė miške. Rutenai kalbėjo: „Negerai čia būti, nes lyviai su teutonais gali mus apsupti iš visų pusių", ir jie vidurnaktį atsikėlė ir pradėjo trauktis iš krašto. Kitą naktį jie atėjo į Ikevaldę ir visą aplinkinę žemę apgrobė ir padegė. Trečią naktį tą pačią žalą padarė Imeroj. Atėjo į Ungauniją, keturias dienas grobė

šitą žemę ir grįžo atgal į Rusiją. Lettonai nedrįso atsiskirti nuo rutenų, bijojo teutonų, ėjo kartu su rutenais iki Plescekovo ir išbuvo ten visą mėnesį, po to ėjo namo į savo žemę.

4. Grįžtančių lietuvių užpuolimas

Broliai riteriai kartu su kitais, kurie lettonus persekiojo iki Imeros, manė, kad juos grįžtančius pasitiks prie Dauguvos, todėl grįžo atgal ir kartu su Koknesėj buvusia popiežiaus palyda įrengė lettonams pasalą ir laukė jų tris savaites. Broliams riteriams toks laukimas įkyrėjo, ir jie grįžo į Rygą. Tačiau Teodorikas, Koknesės riteris, kartu su kitais riteriais ir vyskupo tarnais ir su nedaugeliu lettų ėjo prie Plescekovo ir pakelėj septynias dienas ieškojo lettonų, pagaliau aptiko jų pėdas ir tuojau stojo prieš juos. Ir buvo jų tik 15 teutonų, lettų daugiau, iš viso 89 žmonės, o pagonių — apie 600. Juos apėmė baimė, pamačius tokį skaičių, ir dėjo savo viltis į Viešpatį ir ryžtingai stojo prieš pagonis. Lettonai, matydami, kad eina prieš juos, išrikiavo savo kariuomenę ir du šimtus savo geriausių raitelių pastatė nuošaliau teutonams persekioti, kada jie bėgs, likusieji ėjo su teutonais kautis. Teutonai, pamatę, kad jų mažai ir neįstengs sėkmingai kautis, tačiau žinojo, kad jų pusėj Tasai, kurio valia anuo metu vienas vijo tūkstantį, o du privertė bėgti dešimtį tūkstančių, atsidavę Jam, su išskleista vėliava stojo prieš lettonus. Ir kada jie ėjo į mūšį, abiejose pusėse krito po keletą vyrų, ir kadangi siauras keliukas vedė mišku, tai priekyje kautis ėjo teutonai, o lettai ėjo paskui juos ir rėkė, kaip jiems buvo pasakyta rėkti, vokiškai: „Imkite, čiupkite juos, muškite mirtinai!“ Lettonai išsigando tokio riksmo ir pamanė, kad už tų priekinių eina daug teutonų, leidosi bėgti, du narsiausieji krito, kitų krito apie šimtą, kiti metė ginklus ir pabėgo į mišką. Teutonai paėmė visą jų grobį, ir ko negalėjo paimti su savim, tą sudegino, ir paėmė apie 400 žirgų, kuriuos nusivedė, ir šlovino Tą, kuris kovėsi už juos. Buvo užmušti trys teutonai, kurių vėlės tebūnie ramybėje su Kristumi. Amen.

Lettonai, išsislapstę miškuose dėl prasidėjusios žiemos ir atsiradusių sunkumų persikelti per Dauguvą, vieni nuskendo, kiti miške pasikorė ir negrįžo į savo žemę, nes apgrobė žemę Švenčiausios mergelės, jos sūnus už tai juos nubaudė. Amžina jam garbė!

5. Danai suima Rygos pirklius

Rygos pirkliai su savo draugais nuėjo į Rotaliją, kur atvykę danai juos sučiupo, sakydami, kad žemė priklauso Danijos karaliui, juos surišo ir nuvarė į Revelį. Rygos vyskupas ir riterių magistras pasiuntė reikalavimą grąžinti pirklius. Danai nenorėjo paleisti. Tuomet danams buvo pranešta, kad rygiečiai eis prieš juos su kariuomene, ir danai netrukus išsiuntė pirklius atgal.

Rygiečiai puola Pskovo ir Naugardo žemes

Ėjo rygiečiai ne į Estoniją, o su lyviais ir lettais vyko į Ungauniją ir, pasišaukę sakkaliečius ir ungauniečius, žygiavo į Rusiją, prieš tuos savo priešus, kurie apgrobė Livoniją. Aplenkę

Plescekovą, įsiveržė į Naugardieš karalystę, apgrobė aplink visą žemę, padegė namus ir kaimus ir į nelaisvę paėmė daug žmonių, o kitus nužudė. Lettai priėjo prie bažnyčios, stovėjusios netoli Nogardies miesto, paėmė ikonaš *(icones)*, varpus, bažnytinius indus ir kita ir grįžo prie kariuomenės su dideliu grobiu. Taip atsiteisusi su savo priešininkais, visa kariuomenė grįžo namo be jokių nuostolių, ir rutenai liovėsi darę bloga Livonijos bažnyčiai.

Lettai, kaip sakkaliečiai ir ungauniečiai, nuolat puldinėjo Rusiją, ten nužudė daug žmonių ir daug abiejų lyčių žmonių išvedė į nelaisvę ir paėmė didelį grobį. Taip pat ir Koknesės lettai ir teutonai nuolat puldinėjo Rusiją, daug grobė ir daug ėmė belaisvių.

Kalavijuočiai įveda savo tvarką Ingaunijoje ir Sakkaloje

Tuomet broliai riteriai su savo tarnais pasidarė visų Ungaunijos ir Sakkalijos pilių fogtais ir rinko duoklę, atiduodami vyskupui jo dalį, statė ir tvirtino pilis, kasė jose šulinius (cisternas), aprūpino pilis karo reikmenimis ir balistomis. Estai, bijodami rutenų, glaudėsi pilyse ir pradėjo gyventi kartu.

6. Rusų žemių puolimai prie Narvos

Vidury žiemos labai giliu sniegu ungauniečiai su kariuomene vyko į žygį ir, perėję Vironiją, persikėlė per Narvą, aptuštino kaimyninę žemę, pasiėmė belaisvių ir grobį. Ungauniečiams grįžus, tuo pačiu keliu ėjo sakkaliečiai, perėjo per Narvą ir įsiveržė į šalies gilumą, vadinamą Ingarija (Ingrima), priklausančią Nogardies karalystei. Rado šitą kraštą pilną gyventojų, nes jų nebuvo pasiekęs gandas, ir nebuvo įspėti apie pavojų, ir jie nubaudė šitą Ingariją labai didele bausme, išmušė daug vyrų, kai kuriuos paėmė į nelaisvę, avis ir galvijus, kurių negalėjo pasiimti, išmušė. Grįžo su dideliu grobiu ir papildė Estoniją ir Livoniją belaisviais rutenais; už visa pikta, ką rutenai buvo padarę lyviams, jie gavo dvigubą ir trigubą atpildą.

XXVI (1222 metai)
DVIDEŠIMT KETVIRTIEJI ALBERTO VYSKUPAVIMO METAI

1. Totoriai Rusijoje

Dvidešimt ketvirtieji vyskupavimo metai prasidėjo, ir šalis vis taikos ir ramybės neturėjo. Šiais metais totoriai buvo žemėje pagonių, valvų (polovcų), kuriuos kai kas vadina partais ir kurie nevalgo duonos ir maitinasi žalia savo gyvulių (ne laukinių) mėsa. Mušėsi su jais totoriai, juos nugalėjo ir visus atidavė kalavijo ašmenims, o kiti bėgo pas rutenus ir prašė jų pagalbos. Paėjo šaukimas po visą Rusiją, kad reikia kariauti su totoriais, ir pakilo visos Rusijos karaliai, tačiau neįstengė jų nugalėti ir turėjo nuo jų bėgti. Ir krito didysis kunigaikštis Mstislavas iš Kijevo *(Mistoslave de Kywa)* su keturiasdešimt tūkstančių karių, buvusių su juo. O kitas karalius, Mstislavas Galickis *(rex Galatie Mys-*

teslave), išsigelbėjo pabėgimu. Tame mūšyje krito apie penkiasdešimt kitų karalių. Vijosi juos totoriai šešias dienas ir išmušė jų apie šimtą tūkstančių, nors tikrą skaičių žino vienas Dievas, kiti pabėgo.

Tada Smolensko *(De Smalenceka)* karalius, Plosceko karalius ir kai kurie kiti Rusijos karaliai atsiuntė atstovus į Rygą prašyti taikos. Ir buvo atnaujinta taika tomis pačiomis sąlygomis, kokiomis buvo sudaryta anksčiau.

2. Danijos karalius Ezelio saloje

Danijos karalius, subūręs didelę kariuomenę, su grafu *(Lauenbergo)* Albertu išsikėlė Ozilijoj ir ėmė statyti mūrinę pilį. Danai pradėjo kautis su oziliečiais, bet negalėjo jų įveikti, jiems į pagalbą atėjo grafas Albertas su savaisiais ir privertė oziliečius bėgti, danai kelis užmušė, o kiti pabėgo.

Į Oziliją atvyko taip pat jo šventenybė Rygos vyskupas su riterių magistru ir jo broliais bei kai kuriais lyviais ir su kitais, kurie iš Livonijos buvo pasiųsti Danijos karaliui. Karalius buvo patenkintas jų atvykimu ir kalbėjo su jais apie tai, kad Livonija jam dovanota. Visi ne tik kad nesutiko su karaliumi, bet vienu balsu prieštaravo, sakydami, kad toks pavedimas visų Livonijos gyventojų ir prašė karalių atsisakyti savo sumanymo ir palikti laisvą Švenčiausios mergelės žemę. Pasitaręs su savo protingais vyrais, karalius pagaliau pripažino vyskupui teisę valdyti Livoniją su viskuo, kas jai priklauso. Betgi Sakkaloje ir Ungaunijoje karalius savo teises perleido broliams riteriams, o visas dvasines teises — Rygos vyskupui, tačiau su ta sąlyga, kad jam visada būtų ištikimi ir neatsisakytų padėti danams karuose tiek prieš rutenus, tiek ir prieš pagonis. Ir jie pasižadėjo visada būti ištikimi pagalbininkai tiek karaliaus, tiek ir danų, tada pakvietė į naująją pilį Teodoriką, vyskupo brolį, su kai kuriais broliais riteriais. Netrukus jie grįžo atgal į Livoniją, o karalius, paskubom užbaigęs pilies sienas ir palikęs joje karius, grįžo namo į Daniją.

3. Danų pilies Ezelyje paėmimas

Oziliečiai, susirinkę iš visų kaimų ir vietų, apgulė minėtą pilį ir šaukėsi Viko (pajūrio) estų, kad jie ateitų jiems į pagalbą. Keli oziliečiai nuėjo į Varbolę apžiūrėti ten kaip savo valdiniams danų dovanotos akmenų svaidyklės *(paterella)*, danai pamokė varboliečius, kaip ja naudotis. Grįžę į Oziliją, jie pradėjo daryti paterellas ir mokyti kitus, ir jie pasidarė sau tokių mašinų. Jie nuėjo prie pilies su septyniolika tokių mašinų ir penkias dienas be paliovos svaidė į ją didelius akmenis, neduodami ramybės pilyje esantiems žmonėms, nes jie neturėjo kokių namų ar pastatų, kuriuose galėtų slėptis, ir daugelį jų akmenys sužeidė, nors ir tarp oziliečių buvo balistomis sužeistų ir užmuštų, tačiau jie nesiliovė puolę pilį. Po daug dienų trukusio mūšio oziliečiai taip kalbėjo tiems, kurie buvo pilyje: „Žinokite, niekas jūsų iš pilies neišgelbės, todėl patariam sudaryti su mumis taiką, ir tada išeikite visi iš pilies sveiki ir nenukentėję ir išsinešdinkite iš mūsų šalies“. Apgultieji, kovęsi po atviru dangumi ir neturėję

namų ir visko stigę, priėmė šį taikų pasiūlymą, išėjo iš pilies, sunešė savo daiktus į laivus ir paliko pilį ir oziliečių žemę. Oziliečiai pasiliko įkaitais septynis danus ir Teodoriką, Rygos vyskupo brolį, iki taikos patvirtinimo (karaliaus sutikimo). Visi kiti grįžo pas danus Revelyje.

4. Estų sukilimas Oziliečiai sunaikino pilį taip, kad nepaliko akmens ant akmens, ir išsiuntė po visą Estoniją šauklius sakyti, kad jie užėmė Danijos karaliaus pilį ir išvijo krikščionis iš savo krašto, ir kurstė visų žemių estus, kad jie nusimestų danų jungą ir išvytų krikščionybę iš savo žemės, ir sakė, kad nesunku užimti danų pilį. Jie mokė, kaip pasidaryti akmenų svaidymo mašinas ir kaip jomis naudotis su kitais kariniais pabūklais. Ir prasidėjo krašte suirutė.

Kada oziliečiai sudarė su garieniečiais piktą suokalbį prieš danus ir prieš krikščionybę, tada jie su Viko estais susimetė į Varbolės pilį, užmušė kai kuriuos danus ir jų dvasininkus, kurie kartu gyveno, ir pasiuntė atstovus į Vironiją, kad ir vironiečiai padarytų tą patį. Tačiau vironiečiai su gerveniečiais, būdami minkštaširdžiai ir ramesni už kitus estus, ne tik kad nepaklausė kurstytojų, bet ir neišdavė savo dvasininkų ir išsiuntė juos sveikus į danų pilį.

5. Danų fogto ir brolių riterių nužudymas Tuo metu sakkaliečiai, gyvenę kartu su broliais riteriais Viliendės pilyje, neįstengė užgniaužti savo širdyse klastingų kėslų prieš tuos brolius, puolė su savo kalavijais, ietimis ir skydais, pačiupo kai kuriuos brolius, jų tarnus ir teutonų pirklius ir juos mirtinai sužeidė. Toji diena buvo sekmadienis (1223 m. sausio 29), ir buvo skaitoma, kas parašyta Evangelijoje: „Ir sulipo į laivą ir juo plaukė jo mokiniai, ir kilo jūroje didelis sūkurys“, ir tuo metu, kada dvasininkas Teodorikas pradėjo laikyti mišias ir kiti broliai buvo bažnyčioje, prasidėjo iš tikrųjų didelis sūkurys ir bangavimas. Mat, išžudę brolius ir tarnus bei visus teutonus, kurie toj žemėj gyveno, sakkaliečiai įsiveržė į bažnyčią ne melstis, o kraujo pralieti, ne klausyti mišių, o Jėzaus Kristaus ramybės ardyti, ir, persiėmę Kaino pykčiu, jie apstojo bažnyčios duris, apsupo beginklius brolius, kad prisiviliotų, žadėjo jiems taiką klastingu rankos paspaudimu. Kada priėjo prie jų Maurikijus, buvęs jų fogtas, patikėjęs apgavikais, jie tuojau jį čiupo ir negyvai primušė. Tada kiti, pamatę ir išsigandę, kas jų laukia, pasirėngė gintis. Sakkaliečiai prisiekinėjo, kad jie saugos taiką, tada broliai vienas po kito išėjo iš bažnyčios. Apsimetėliai tuojau juos stvėrė, surišo rankas ir kojas, o visą jų turtą ir arklius pagrobė ir pasidalijo. Užmuštųjų kūnus jie numetė ant lauko šunims suėsti, nes jie paliko, kaip parašyta (Šventajam rašte): „lavonus tavo tarnų maistui dangiškiems paukščiams, o kūnus tavo šventųjų — žemės žvėrims, praliejo jų kraują kaip vandenį ir nebuvo kam jų laidoti“. Kai kurie dar vyko į kitą pilį — Palę, ir čia padarė tą patį, pakeliui užmušė savo dvasininką kartu su kitais.

6. Kito fogto nužudymas

Po to tie patys sakkaliečiai nuėjo į Gervenę ir nustvėrė ten Hebbą, buvusį jų fogtą, nusivedė su kitais danais į savo pilį ir žiauriausiai iškankino; išdraskė jo vidurius, iš gyvo Hebbo krūtinės išėmė širdį, kepė ją ant ugnies ir pasidaliję suvalgė, kad būtų stipresni kovose su krikščionimis; užmuštųjų kūnus atidavė suėsti šunims ir dangaus paukščiams.

7. Žudynės Odenpėje

Padarę tokią nedorybę, Viliendės seniūnai tą pačią dieną pasiuntė į Odempę raginimą, kad ir ten taip pasielgtų, o Tarbato gyventojams parodė kruvinus kalavijus, kuriais jie išžudė teutonus, ir įrodymui, kad sako tiesą, nusiuntė jiems arklius ir užmuštųjų apsiaustus. Ir tie su džiaugsmu priėmė žinią, puolė brolius riterius, užmušė Joaną, kuris buvo jų fogtas, ir visus jų tarnus; taip pat kalaviju nužudė daugelį pirklių. Kiti išsigelbėjo pasislėpdami, bet vėliau buvo sugauti ir surakinti. Visas brolių riterių ir kitų teutonų bei pirklių turtas liko pagrobtas ir išsidalytas, ir užmuštųjų kūnai numesti lauke nepalaidoti. Sielos užmuštųjų ilsisi ramybėje pas Kristų.

Tarbate tuo metu kartu su broliais riteriais buvo jų dvasininkas Hartvigas, jį pasodino ant riebaus jaučio, nes ir pats dvasininkas buvo neliesas, įsivedė jį į pilį ir metė burtus, katrą iš jų aukoti dievams: jautį ar dvasininką. Burtas teko jaučiui: jie tuojau jį ir paaukojo. Dvasininką dievų valia paliko gyvą. Tačiau jis buvo gavęs žaizdą, kurią vėliau išsigydė.

8. Rusai užima Dorpatą

Ir paėjo tuomet kalbos po visą Estoniją ir Ozilįją, kad metas kautis su danais ir teutonais ir nusikratyti krikščionybės visame krašte. Estai pasikvietė rutenus tiek iš Nogardies, tiek ir iš Plescekovo, sudarė su jais taiką ir vienus pastatė Tarbate, kitus Viliendėj, o dar kitus — kitose pilyse, kad jie muštųsi su teutonais ir lotynais (katalikais) ir visais krikščionimis; taip pat pasidalijo su jais arklius, pinigus ir kitą turtą, atimtą iš brolių riterių ir pirklių, viską, ką turėjo prisigrobę. Sutvirtino savo pilis, darė svaidomąsias mašinas visose pilyse, mokėsi naudotis paterelomis ir pasidalijo daugybę balistų, kurias jie pasigrobė iš brolių riterių. Ir jie vėl pasiėmė savo žmonas, kurias buvo palikę priimdami krikščionybę, kapinėse atkasinėjo savo numirėlius, ėmė juos iš karstų ir degino pagal savo pagoniškus papročius. Jie vandeniu plovė savo namus ir pilis ir vantomis juos iššlavė, ir manė taip išnaikinti krikšto paslaptis visuose jų vartojamuose daiktuose.

9. Sakkalos estų susitaikymas su riteriais

Atsiuntė sakkaliečiai atstovus į Rygą ir sakė, kad jie sutiktų atnaujinti su rygiečiais taiką, tačiau krikščionių tikėjimo nepriims tol, kol jiems nebus grąžinti vienerių metų arba uolekties didumo berniukai. Ir jie išreikalavo grąžinti jiems berniukus,

paimtus įkaitais, ir pažadėjo už kiekvieną įkaitą atiduoti po brolį riterį ar pirklį iš tų, kurie dar pas juos buvo gyvi surišti, kas ir buvo padaryta.

10. Nužudyto pirklio palikuonis Tuo metu gyveno krikščionis pirklys vieno esto namuose Sakkaloj, ir kada visi teutonai tame krašte buvo žudomi, tai ir tas estas užpuolė savo svečią ir užmušė. Po to žudiko žmona pagimdė sūnų, ir ant naujagimio berniuko buvo šviežios žaizdos tose vietose, kur jo tėvas padarė žaizdas nekaltajam, berniuko žaizdos buvo visai panašios į užmuštojo, jos vėliau užgijo, tačiau žymės išliko ligi šiol. Daugelis jas matė, stebėjosi ir liudijo Dievo keršta, tą žudiką greitai nugalabijo krikščionių kariuomenė.

11. Estai užima Revelio pilį Ir vėl prasidėjo karas visuose Estonijos kraštuose. Mat oziliečiai, pajūrio vikai ir varboliečiai kartu su gerveniečiais ir vironiečiais apgulė danus Revelyje ir apgultus laikė tol, kol kariuomenė juos išvadavo. Kada apgultieji pilyje iš nuovargio pasidarė bejėgiai, atėjo pagaliau teutonai su danais prieš apgulėjus, juos puolė, ir Viešpats privertė estus bėgti, ir krito jų daugybė krikščionių nukauti, o kiti pabėgo. Krikščionys atėmė iš jų galvijus ir arklius ir daug grobio ir šlovino Viešpatį, išgelbėjusį iš tokios didelės piktybės.

12. Latviai siaubia Ingauniją Kada lettai patyrė, kokią piktadarybę estai sumanė prieš Livoniją, jie pradėjo karą su estais. Rameka su savaisiais ir Varigerbė su kitais lettais nuėjo į Ungauniją, ėmė čia niokoti kaimus, imti į nelaisvę žmones, juos žudyti ir paėmė didelį grobį. Grįžus jiems namo, kiti lettai ėjo pas jų kaimynus ir pridarė daug bloga. Lygiai taip ir estai persekiojo lettus, ėjo į jų žemę ir ten darė tokią pat žalą.

13. Kalavijuočiai ir vyskupai dalijasi Estija Po to broliai riteriai įsiveržė į Ungauniją ir apgrobę sudegino kelis kaimus, padarė estams tiek bloga, kiek estai buvo padarę broliams riteriams. Ir kada broliai riteriai grįžo į Rygą, tai vyskupo vyrai ir visi teutonai prašė juos, kad jie pagelbėtų sutramdyti nesuvaldomus estus. Tada broliai riteriai visi vienu balsu sakė: „Jeigu jūs pripažinsite šventos Marijos bažnyčiai ir Rygos vyskupui trečią dalį Estonijoje ir vyskupui Hermanui grąžinsite jo trečiąją dalį, ir patys pasitenkinsite savąja trečia dalimi, tai mes mielai jums padėsime". Ir jie pažadėjo tuojau atiduoti vyskupams jiems priklausančią dalį. Tada pasikėlė visi bažnyčios vyrai ir sušaukė savosios dalies lyvius ir lettus ir kartu su rygiečiais ir broliais riteriais pasirengė kariauti. Ir ėjo jie į Sakkalą, ir rytmetį pasirodė prie Viliendės pilies. Iš pilies išėjo estai ir kovėsi su jais tris valandas.

Kada estai traukėsi atgal, kariuomenė pasipylė po visus kaimus, niokojo žemę, ėmė į nelaisvę ir žudė visus, kuriuos rado. Po to kariuomenė vėl susirinko ir ėjo į Livoniją prie pilies, kuri stovėjo prie Palės upės, ir tris dienas kovėsi su estais; o kiti persikėlę per Palę, apgrobė ir išdegino visą Nurmegundės žemę, išžudę ten daugybę žmonių ir sugrįžę prie savųjų, su visa kariuomene parėjo į Livoniją, o visiems belaisviams vyrams nukapojo galvas, kad taip atkeršytų niekingoms ir klastingoms tautoms. Pasidaliję grobį, šlovino tą, kuris garbinamas per amžius.

XXVII (1223 metai) ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT PENKTIEJI METAI

1. Estai užpuola latvius ir lyvius

Prasidėjo dvidešimt penktieji vyskupavimo metai, ir bažnyčia vis neturėjo ramybės dėl karų. Kada vyskupas Bernardas, pirmasis semigalų vyskupas, su daugeliu piligrimų grįžo iš Teutonijos, sakkaliečiai ir ungauniečiai su gretimų žemių gyventojais surinko didelę kariuomenę ir atėjo į Imerą, nuniokojo visą lettų žemę, daug lettų užmušė ir paėmė daug moterų į nelaisvę. Kariuomenė pasisklеidė po visą provinciją ir didelę žalą padarė kraštui. Vieni įsiveržė į Trikatują, kiti į Rosulą, dar kiti — į Metsepolę ir Toreidą, visuose kaimuose užklupo daug vyrų ir moterų, vienus nužudė, kitus išsivedė į nelaisvę; ir, surinkę didelį grobį, padegė visus kaimus ir bažnyčias. Po to visi su grobiu susirinko Lettegorėj. Rameka su nedaugeliu kitų lettų ėjo, sekdami paskui estus, iki Urelės ir atsitiktinai sutiko Varemarą, kuris buvo rutenų seniūnas Viliendėj, užmušė jį su daugeliu kitų rutenų ir estų; paėmė ginklus ir didelį grobį ir po to jie grįžo į Vendeną.

Ir atėjo į Rygą žinia apie negandą, patirtą lyvių ir lettų, gailiai verkė visi dėl savo užmuštų brolių ir negaišdami, palikę savo maišelius duonos (bėralinės) ir rūbus, visi — kas raiti, kas pėsti — broliai riteriai su piligrimais ir pirkliais, su lyviais nuvyko į Toreidą. Pasiuntę žvalgus, sužinojo, kad priešininkas jau išėjęs iš Lettegorės, ir todėl ėjo jų pėdomis dieną ir naktį, dėl ko pėstieji ir kiti žmonės, išvarginti didelių sunkumų, grįžo į Rygą. Tačiau nestigo narsių širdžių, troškusių atkeršyti netikėliams ir stoti ginti Viešpaties namų, nėjo atgal. Tarp jų buvo Johanas, Marijos bažnyčios probstas, dvasininkas Danilas, Volkvinas, riterių brolijos magistras, jie savo pavyzdžiu skatino kitus narsiai kautis su tikėjimo išdavikais. Prie jų prisijungė broliai riteriai iš Sygevaldės ir Vendeno ir lyviai su lettais. Visi jie vyko sutikti priešą keliu, vedančiu palei Koivą. Priešininko tuo tarpu nueita kitu keliu, kuris veda prie bažnyčios netoli Imeros; naktį, pastatę arklius bažnyčioj ir atlikę kitas piktadarybes, estai pagrobė grūdus, sudegino javus, namus ir visa, kas priklausė dvasininkui, ir, išaušus rytui, ėjo į Imerą.

Ir atsitiko taip, kad tuo metu, kada piktadarių kariuomenė perėjo tiltu per Imerą, netikėtai pasirodė krikščionys, ėję kitu keliu, ir puolė priešininkų kariuomenės vidurį. Pasitiko juos narsiausieji estai, tačiau išgąsdino juos·tas, kuris anais (bibliniais) laikais išgąsdino filistiečius ir privertė bėgti nuo Dovydo. Teutonai stojo į mūšį, ir estai, atgręžę jiems nugaras, bėgo nuo krikščionių. Teutonai išblaškė juos ant kelio, kuriuo jie ėjo, ir daugelį užmušė. Kiti pastojo bėgančius tiltu ir kovėsi su jais ant tilto, čia krito ietimi sužeistas Teodorikas, riterių brolis, narsus ir garbingas vyras, o kiti perėjo tiltą ir puolė estus. Tie, numetę grobį ir arklius, nugalabiję kai kuriuos belaisvius, bėgo į miškus. Ir buvo užmuštų estų šeši šimtai ar daugiau, kiti žuvo miškuose, kiti nuskendo Imeroj, likusieji su gėda parėjo namo ir parnešė žinią apie savo pralaimėjimą. Krikščionys, tiek teutonai, tiek lyviai ir lettai, paėmę estų grobį, arklius ir galvijus, visi po lygiai pasidalijo. Belaisvius, savuosius gentainius, tiek vyrus, tiek ir moteris, paleido į turėtą laisvę ir atsidėkodami šlovino Tą, kuris ne tik šį kartą, bet visada stojo už juos Livonijoje ir visada užtikrino pergalę prieš atsimetėlių tautas.

2. Viliende pilies apgulimas ir užėmimas

Po to, kada estai, atsimetę nuo krikščionių tikėjimo, buvo sumušti prie Imerės, vyskupas Bernardas pasiuntė šauklius po visą Livoniją ir Lettiją, kad visi bažnyčios žmonės ir broliai riteriai su lyviais bei lettais eitų muštis su estais. Visi pakluso ir susirinko kartu, su jais — ir piligrimai. Kas laivais Koiva, kas pėsčias, kas raitas atvyko į maldos ir santarvės vietą, iš viso aštuoni tūkstančiai. Pasimeldę ir pasitarę skubėjo į Estoniją prie Viliende pilies, kuri prieš dešimt metų buvo teutonų paimta ir pajungta krikščionių tikėjimui ir dabar (1223 m. rugpjūtis) vėl, antrą kartą, ji apgulama; pastatė mažąsias apgulimo mašinas ir paterellas; padarė iš rąstų stiprų ir aukštą bokštą, pritempė jį prie griovio, kad iš apačios galima būtų pasikasti po pilim. Tačiau jiems labai trukdė balistarijai (šauliai), buvę pilyje, nes prieš krikščionių balistas apgultieji naudojo savas, atimtas iš brolių riterių, ir į apgulėjų mašinas atsakė jų pačių padirbtomis mašinomis ir paterellomis. Ir vyko mūšis iš abiejų pusių daugelį dienų: apgulimas buvo pradėtas rugpjūtį, švento Petro kalinimo dieną (rugpjūčio 1 d.), o Švenčiausios Dievo gimdytojos nekalto prasidėjimo dieną (rugpjūčio 15 d.) apsuptieji, nebeturėdami jėgų, pasidavė. Mat tada buvo dideli karščiai, o pilyje buvo daugybė žmonių ir gyvulių, ir jie nusilpo iš bado ir troškulio, dėl didelio lavonų tvaiko pilyje prasidėjo baisus maras, žmonės ėmė sirgti ir mirti ir nebegalėjo toliau priešintis. Todėl tie, kurie dar išliko gyvi, su viskuo, ką turėjo, pasidavė į krikščionių rankas, be to, matė, kad pilis padegama antrą kartą ir gintis labai sunku.

Štai dėl ko, sudarę su krikščionimis taiką, jie išėjo iš pilies, vėl priėmė krikščionių tikėjimo mokymą ir pažadėjo ateity neniekinti tikėjimo paslapčių ir už savo nusikaltimą atsilyginti. Ir pasigailėjo jų broliai riteriai ir teutonai, nors jie ir buvo nusipelnę netekti tiek gyvybės,

tiek ir viso turto. Betgi rutenai, kurie buvo pilyje ir buvo atėję atsimetėliams į pagalbą, pilį užėmus, visi buvo pakarti priešais pilį, norint įvaryti baimės kitiems rutenams. Sudarius taiką, krikščionys įėjo į pilį ir paėmė viską, kas pilyje buvo, išvedė arklius ir galvijus ir pasidalijo po lygiai, o žmonėms leido išsivaikščioti po savus kaimus.

Grobį pasidaliję, krikščionys ėjo prie kitos pilies, kuri buvo Palėj, ir lygiai taip pat ją užpuolė. Tačiau čia apgultieji, bijodami jų pilies sunaikinimo, bijodami ligos (maro), mirties ir visų negandų, ištikusių anksčiau minėtą pilį, greičiau pasidavė į krikščionių rankas, prašydami pasigailėti gyvybės ir laisvės, o visą turtą atidavė kariuomenei. Krikščionys dovanojo jiems gyvybę ir laisvę ir išsiuntė juos į kaimus, į didelį grobį pateko jų arkliai, avys ir galvijai, visa, kas buvo pilyje. Dėkodami Viešpačiui už atgavimą dviejų pilių ir pakartotiną sutramdymą atskalūnų tautos, su dideliu džiaugsmu jie grįžo į Livoniją.

3. Rusų ir estų žygis prieš danus Sakkaliečių seniūnai buvo pasiųsti į Rusiją su pinigais ir daugeliu dovanų prašyti rutenų karalių pagalbos prieš teutonus ir lotynistus. Ir nusiuntė karalius iš Susdalijos savo brolį, o su juo daug kariuomenės į pagalbą naugardiečiams, ir ėjo su naugardiečiais Pleskekovo karalius su savo miestiečiais, sudarė kariuomenę beveik iš dvylikos tūkstančių žmonių.

Atėjo jie į Ungauniją prie Tarbato, o Tarbato gyventojai prisiuntė jiems daug dovanų, atidavė į karaliaus rankas brolius riterius ir teutonus, kuriuos laikė nelaisvėje, ir pagaliau perleido balistas ir daug ką kita, prašydami pagalbos prieš lotynistus. Ir pastatė karalius pilyje savo žmones, kad galėtų viešpatauti Ungaunijoje ir visoj Estonijoj. Nuėjo į Odempę, kur taip pat pasielgė, po to pasiuntė savo kariuomenę į Livoniją, į Puidisę, o paskui juos ėjo ungauniečiai, ir jų kariuomenė padidėjo. Ten jį (kunigaikštį) pasitiko oziliečiai ir prašė siųsti karalių prieš Revelio danus, kad, ten juos nugalėjus, būtų lengviau įsibrauti į Livoniją, nes Rygoje, kaip jie kalbėjo, daug piligrimų, pasirengusių priešintis. Karalius jų paklausė ir pakreipė savo kariuomenę į kitą pusę, į Sakkalą, ir pamatė, kad visa Sakkala nugalėta teutonų ir į dvi pilis užėję jo rutenai Viliendėje pakarti, jis labai supyko ir savo pyktį išliejo ant sakkaliečių ir šitą žemę nubaudė sunkia bausme, ir visus buvusius pilyje, bet išsigelbėjusius nuo teutonų ir baisaus maro, dabar išmušė, o kai kurie išsigelbėjo miškuose. Vykdamas su didele kariuomene į Gervenę, jis pasišaukė gerveniečius, vironiečius, varboliečius bei oziliečius ir su jais visais apgulė danų pilį Lyndanise ir mušėsi su danais keturias savaites. Jis neįstengė nugalėti danų nei užimti jų pilies, nes pilyje buvo daug šaulių, užmušusių daugelį rutenų ir estų. Todėl pagaliau Suzdalės karalius (kunigaikštis Jaroslavas) sugėdintas su savo kariuomene grįžo į Rusiją. Labai didelė ir stipri buvo toji kariuomenė ir ji ketino paimti danų pilį pagal teutonų pavyzdį ir meną, bet nieko negalėjo padaryti, tik nuniokojo ir apgrobė aplinkines žemes ir grįžo į savo žemę.

4. Dorpato pilies apgulimas ir Gervenės nuniokojimas

Tuomet broliai riteriai ir kiti teutonai su nedaugeliu žmonių apgulė Tarbato pilį ir mušėsi su jais (estais) penkias dienas. Jie (kalavijuočiai) dėl mažo jų skaičiaus tokios stiprios pilies užimti neįstengė, tik apgrobė gretimą žemę ir su visu grobiu grįžo į Livoniją.

Broliai riteriai vėl surinko kariuomenę, įsibrovė į Estoniją ir nubaudė gerveniečius sunkia bausme už tai, kad jie be perstojo kariavo su danais, nugalabijo ir paėmė į nelaisvę daugelį gerveniečių, laimėjo didelį grobį. Ir atėjo pas juos gerveniečiai į Keytis (kaimą), žadėjo amžiną klusnumą teutonams ir visiems krikščionims; tada kariuomenė iš jų krašto tuojau išėjo ir su grobiu grįžo į savo žemę.

5. Vescekės valdžia Dorpate

Po to naugardiečiai pasiuntė karalių Viescekę (Viačko), prieš kurį laiką (1208 m.) išžudžiusį Kokneséje Rygos vyskupo žmones, davė jam pinigų ir du šimtus vyrų, pavesdamas valdyti Darbatą (Dorpatą) ir kitas žemes, kuriose jis viešpatavo. Ir atvyko tas karalius su savo vyrais į Darbatą, ir jį su džiaugsmu priėmė pilyje, tikėdamiesi turėti daugiau jėgų prieš teutonus, ir davė jam duoklę iš aplinkinių žemių. Prieš tuos, kurie duoklės nedavė, pasiuntė kariuomenę ir apgrobė visas žemes, kurios jam nepakluso, nuo Vaigos iki Vironijos, nuo Vironijos iki Gervenės ir Sakkalos, ir padarė jis krikščionims tiek bloga, kiek tik galėjo.

6. Lonės pilies užėmimas ir estų pasidavimas

Po Kalėdų rygiečiai pasiryžo apgulti Tarbato pilį ir, susidėję prie Astigervės su broliais riteriais ir piligrimais, su lyviais ir lettais, sudarė didelę kariuomenę. Jie prisiminė danus, kurie ilgą laiką kentėjo ir prieš kuriuos jau iš seno kariavo visos aplinkinės žemės ir gentys, todėl jie atidėjo žygį į Darbatą ir su visa kariuomene vyko į Garieną ir apgulė Lonę, mušėsi su apgultaisiais dvi savaites, pastatė mašinas, paterellas ir padarė stiprų bokštą iš rąstų, pritempė arčiau pilies, kad iš apačios būtų lengviau pasikasti, o iš viršaus lengviau pulti. Tai išgirdę danai apsidžiaugė ir atėjo jiems padėkoti už tai, kad jie iš pasigailėjimo atėjo į pagalbą. Po to daug žmonių pilyje buvo užmušta balistomis ir apgulimo mašinomis, o kiti pradėjo sirgti ir mirti. Be to, pasikasimo darbai taip priartėjo prie pylimo, kad apgultieji pamanė, jog kiekvienu metu jiems gali tekti nuvirsti į griovį. Pagaliau jie ėmė prašyti kariuomenę dovanoti jiems gyvybę ir laisvę. Kariuomenė sutiko dovanoti jiems gyvybę, padegė pilį, o arklius, jaučius (darbinius) ir galvijus, turtą ir pinigus ir visa kita, kas buvo pilyje, teutonai pasiėmė ir viską po lygiai pasidalijo su lyviais ir lettais, tačiau žmones grąžino danams laisvus, galinčius grįžti į jų kaimus.

Tuo tarpu teutonai pasiuntė kai kurias savo kariuomenės dalis į tris kitas mažesnes apylinkės pilis ir grasino joms karu, jeigu jos nepasiduos geruoju. Ir pasidavė tos trys apylinkės pilys į rygiečių ran-

kas, atsiuntė jiems duoklę ir daug vaipos (šiurkščios gelumbės). Rygiečių kariuomenė grįžo į Gervenę, o kai kurie išvyko į estų žemę grobio. Juos pasitiko gervaniečiai ir vironiečiai, prašydami taikos ir žadėdami ateityje laikytis krikščionių tikėjimo paslapčių. Ir buvo atnaujinta taika, vėl susibroliavo, paėmę įkaitus. Bet vėliau danai pridarė jiems daug rūpesčių, puolė juos už tai, kam jie priėmė iš rygiečių ir taiką, ir krikščionybės jungą.

Rygos kariuomenė su džiaugsmu grįžo į Livoniją ir dėkojo Jėzui Kristui, kuris juos iš visų žygių parveda sveikus ir nenukentėjusius.

Rusų pasiuntiniai Rygoje

Tuo metu Rygoje buvo rutenų karaliaus atstovai ir laukė, kaip klosis reikalai, ir labai nustebo, kad rygiečiai niekad negrįžta namo be pergalės ir tuščiomis rankomis, nes strėlė Jonatano niekad nelekia atgal, jo skydas visada esti stačias kautynėse, o pakeltas Sauliaus kalavijas be sėkmės nenusileidžia, o didelė ir stipri rutenų karalių kariuomenė nėra paėmusi ir pajungusi krikščionių tikėjimui nė vienos pilies.

XXVIII (1224 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT ŠEŠTIEJI METAI

1. Livoniečių bandymai užimti Dorpatą

Prasidėjo dvidešimt šeštieji metai, kaip Albertas įšventintas vyskupu, o bažnyčia dėl karų vis dar neturi ramybės. Karalius Viesceke su Tarbato gyventojais nedavė ramybės visoms aplinkinėms žemėms, nors lettai ir lyviai dažnai stojo prieš juos, bet dėl mažo savųjų skaičiaus nieko negalėjo padaryti. Broliai riteriai po Velykų vėl surinko kariuomenę, apgulė Darbatą ir ten mušėsi penkias dienas, bet dėl mažo savųjų skaičiaus neįstengė pilies užimti. Tad jie nuniokojo žemę aplinkui ir su grobiu grįžo į Livoniją.

Tuo metu jo malonybė Albertas grįžo iš Teutonijos su daugeliu piligrimų ir su visa savo svita ir kartu su juo parvyko ir jo brolis, ne mažiau kilnus vyskupas Hermanas, seniai jau išrinktas ir įšventintas Estonijos vyskupu. Danų karalius į Estonijos vyskupystę neįsileido jo kelerius metus, bet kada danų karalių teutonai paėmė į nelaisvę Saksonijoj, tada minėtasis Rygos vyskupas su tuo savo broliu nuvyko pas karalių gauti jo sutikimą ir patvirtinimą. Patiko karaliui, kad jis vyksta į Livoniją, o iš Livonijos — į Estoniją, į savo vyskupystę.

Kada vyskupai atvyko į Rygą, tai rygiečiai su visais tuo metu ten buvusiais sutiko su dideliu džiaugsmu, visi linksmi dėkojo Viešpačiui už tai, kad po daugelio negandų ir liūdnų karų vėl nugalėta ir grąžinta beveik visa Estonija, išskyrus Darbato pilį, kuri dar tebelaukia Dievo bausmės.

2. Estijos dalybos tarp vyskupų ir kalavijuočių

Broliai riteriai susitarė su tais vyskupais ir bažnyčios vyrais ir visais rygiečiais dėl dalybų Estonijos žemių, priklausiusių Rygai. Jie atidavė vyskupui Hermanui Ungauniją su jos žemėmis, broliai riteriai burtų keliu gavo Sakkalą, šv. Marijos bažnyčiai ir Rygos vyskupui buvo atiduota Vika (pajūris) su septyniomis kilegundomis (parapijomis). Vikiečiai, sužinoję, kad priklausys Rygos bažnyčiai, džiaugėsi ir už dvejus metus sumokėjo visus mokesčius, kurių jie nemokėjo dėl danų puldinėjimų. Ungauniečiai taip pat džiaugėsi priklausymu vyskupui Hermanui, džiaugėsi ir Odempės gyventojai, bet juos spaudė karalius Viesceke su savo tarbatiečiais (dorpatiečiais), kurie buvo šėtono kilpa sakkaliečiams ir kitiems, gretimiems, estams.

3. Siūlymas Vescekei atsimesti

Vyskupas pasiuntė atstovą pas karalių į Tarbatą ir pareikalavo, kad jis atsimestų nuo tų maištininkų, kurie yra pilyje, kurie suteršė šv. krikšto paslaptį, atsisakė Jėzaus Kristaus tikėjimo ir grįžo į pagonybę, kurie dalį brolių riterių, jų broliautojų ir valdytojų, nužudė, dalį paėmė į nelaisvę ir išvijo juos iš savo krašto, kurie kaimynystėje esančias žemes, priėmusias ir saugančias krikščionių tikėjimą, kasdien puola ir grobia. Karalius nenorėjo nuo jų atsimesti, nes naugardiečiai ir rutenų karaliai padovanojo jam tą pilį amžinai irpažadėjo jį ginti nuo teutonų užpuolimo. Į pilį pas tą karalių susirinko iš gretimų žemių visi piktadariai, buvo ir Sakkalos išdavikai, brolių riterių ir pirklių brolžudžiai, piktų kėslų prieš Livonijos bažnyčią kurstytojai. Jų viršininkas ir viešpats buvo vienas karalius, senas viso pikto Livonijoj karalius, kuris sulaužė taiką su tikruoju taikdariu ir visais krikščionimis, kuris ištikimus vyrus, pasiųstus rygiečių jam į pagalbą lettonams atremti, klastingai nugalabijo ir pagrobė jų turtą. Visi jie tikėjo savo pilies tvirtumu, niekino krikščionių taikingumą ir tik galvojo, kaip kasdien padaryti ką nors bloga krikščionims. Iš tikrųjų minima pilis buvo tvirtesnė už kitas estų pilis, mat broliai riteriai prieš tai daugeliu pastangų ir išlaidų ją sutvirtino, parūpino ginklų ir balistų, kurias pasigrobė atsimetėliai. Be to, karalius turėjo daug rutenų ietininkų, ten darė dar ir paterellas oziliečių pavyzdžiu, ir kitus karinius daiktus.

4. Nusiskundimas dėl bažnyčios padėties

Tuo metu Estonijos bažnyčia kentėjo nuo daugelio karo negandų, panašiai kaip gimdanti moteris, kenčianti nuo liūdesio ir skausmo iki pat gimdymo, o jos pačios tykoja drakonas, tai yra, tas begemotas, kuris, siurbdamas upę, tikisi, kad Jordanas sueis į jo nasrus. Minima bažnyčia niekaip negalėjo išvengti jai gresiančio didelio karo pavojaus, nes pati buvo maža ir silpna; ją galėjo apginti tik Livonijos bažnyčia, kuri buvo tikra ir pirma pagal užkariavimo pastangas motina, pagimdžiusi ją atgimimo krikštu krikščioniškam tikėjimui, nors daug motinų apgaule savinosi ir pas save viliojo tą

dukterį, ir viena iš jų — rutenų motina, visada bevaisė ir bevaikė, besistengianti pajungti žemes ne dėl krikščioniškojo tikėjimo atgimimo, o dėl duoklių ir grobio.

5. Dorpato pilies paėmimas Kad Livonijos bažnyčia galėtų išgelbėti iš bėdų Estonijos bažnyčią, kurią ji pagimdė Jėzui Kristui, kreipėsi jo šventenybė Rygos vyskupas ir sušaukė tiek brolius riterius, tiek ir bažnyčios vyrus su piligrimais ir pirkliais, su Rygos piliečiais, su visais lyviais ir lettais ir įpareigojo eiti į žygį visus, kas tik priklauso Livonijos bažnyčiai. Ištikimi paklusnumui, susirinko visi su savo kariuomenėmis prie Rastigervės ežero ir pasikvietė minėto garbingo Rygos vyskupo brolį, ne mažiau garbingą vyskupą Hermaną, su visais jo vyrais, dvasininkais ir riteriais. Ir čia pasimeldę ir pasitarę jie pasiuntė priekin atrinkę iš kariuomenės geriausius ir narsiausius vyrus, kad jie dieną ir naktį eitų per Ungauniją ir kitą rytą galėtų pasiekti Darbato pilį. Vyskupai vėl padalijo savo būrius ir vienus paskyrė pilies puolimui, o kitus pasiuntė į Vironiją malšinti maištininkų, dar esančių toje žemėje. Per tris dienas jie atginę gausybę avių, galvijų ir kitko, kas reikalinga kariuomenei. Po to vyskupai su piligrimais ėjo toliau ir Švěntosios mergelės į dangų ėmimo dieną priėjo prie pilies, nes tą pačią dieną praėjusiais metais buvo užimta Viliendės pilis.

Laukai apsidengė palapinėmis, ir apgulėjai pradėjo pilies puolimą, pastatė apgulimo mašinas ir paterellas, parengė daugybę karinių ginklų, pakėlė tvirtą, iš rąstų apgulimo bokštą, kurį aštuonias dienas meistrai statė iš drūtų ir aukštų pilies aukštumo medžių, nutempė jį virš griovio ir apačioj tuojau pradėjo kastis. Dieną ir naktį kasti žemę paskyrė pusę kariuomenės, kad vieni kastų, o kiti neštų iškastas žemes. Todėl ankstyvą rytą žymi dalis pakasto pylimo išvirto, ir greitai pasidarė galima apgulimo bokštą priartinti prie pilies. Tuo tarpu pas karalių deryboms pasiuntė įžymius žmones, dvasininkus ir riterius. Jam pažadėjo leisti laisvai išvykti su savo žmonėmis, žirgais ir turtu, kad jis tik išeitų iš pilies, palikęs tuos atsimetėlius. Tačiau karalius, laukdamas pagalbos iš naugardiečių, kartojo, kad jis jokiu būdu nepaliks pilies.

Tuo metu palapinėse pasklido gandas, kad ateina rutenai, apgrobę žemę; teutonai tuojau pasirengė stoti į kovą su jais, lauke išsirikiavo, o kitus paliko tęsti pilies apsupimą. Kadangi rutenai neatėjo, tai teutonai grįžo atgal pilies pulti. Daugelį stovėjusių ant viršutinės įtvirtinimų briaunos sužeidė strėlėmis iš balistų, kitus užmušė akmenimis iš mašinų, o iš svaidomųjų pabūklų svaidė į pilį įkaitintas geležis ir puodus su ugnimi. Pilyje esantiems jie daug baimės įvarė tada, kai vieni ėmė naudoti pabūklus, vadinamus ežiu ir kiaule, kiti nešė malkas, dar kiti kurstė ugnį ir taip mušėsi keletą dienų. Betgi ir tie, kurie buvo pilyje, mašinomis veikė prieš krikščionių mašinas ir siuntė strėles prieš apgulėjų strėles. Apgulėjai kasėsi po pamatais dieną ir naktį, be poilsio, ir dėl to bokštas (bolverkas) vis artėjo ir artėjo prie pilies, neduodamas jokio poilsio pavargusiems. Dieną mušėsi, o naktį

rengė žaidimus ir dainavimus; lyviai ir lettai mušė kalavijais į skydus ir šūkavo, teutonai mušė litaurus ir grojo švilpynėmis ir kitais muzikos instrumentais, rutenai grojo savo instrumentais su šūkavimais, naktimis visi liko be miego.

Visi krikščionys vėl susirinko ir tikėjosi Dievo patarimo. Tarp jų buvo Frederikas, vadas, ir Fredehelmas, irgi vadas, ir vienas piligrimų fogtas, kilmingas ir turtingas, kuris kalbėjo: „Reikia, sakė jis, imti šitą pilį atvira jėga (šturmu) ir atkeršyti piktadariams, kad kiti bijotų. Kitose pilyse, kurios lig šiol livoniečių buvo nugalėtos, jūs visada dovanodavote gyvybę ir laisvę apgultiesiems, ir dėl to nekildavo baimė kitiems. O dabar kas iš mūsiškių pirmas įeis į pilį, turi būti didžiai pagerbtas, jam reikia duoti geriausią žirgą ir įžymiausią belaisvį, koks buvo pripažintas pilyje, išskyrus karalių: tą mes pakarsim ant didžiausio medžio ir pakelsime aukščiau už visus". Patiko visiems toks patarimas, ir jie davė įžadą Viešpačiui ir Švenčiausiai mergelei. Rytą, pasibaigus mišioms, negaištant prasidėjo puolimas, pradėjo nešti į krūvą medžius, bet visas darbas pasirodė per ankstyvas, nes Viešpaties kerštas dar nebuvo atėjęs. Devintą valandą estai pilyje uždegė didelį laužą, padarė įtvirtinimuose didelę angą ir pro ją išstūmė ugnies prikrautus ratus, nukreipė juos prie bokšto (bolvėrko) ir metė į juos degančias malkas. Tačiau kai kurie krikščionys, su tvirtais šarvais išsvaidė ugnį, sulaužė ratus, susilpnino liepsną ir apgynė savo bokštą. Tuo tarpu kiti kariai prinešė malkų ir sudegino tiltą. Visi rutenai metėsi prie vartų prieš tuos vyrus.

6. Pilies puolimas. Betgi Joannas iš Appelderino, vyskupo brolis, kilniausias riteris, paėmė ugnį į rankas ir pirmas kopė ant pylimo, paskui jį ėjo jo tarnas Petras, ir jiems pavyko nekliudomiems prieiti prie pačių įtvirtinimų. Kada tai pamatė kiti kariai, bėgo paskui juos; trumpai sakant, kiekvienas skubėjo pirmasis užkopti ant viršaus Jėzaus Kristaus ir jo motinos Marijos šlovei ir garbei, ir pačiam pelnyti garbę ir atpildą už savo darbą, ir kam teko būti pirmajam, aš nežinau, vienas Dievas žino, paskui jį ėjo visi būriai. Kiekvienas pagelbėjo savo draugui pasiekti pilį, o kiti metėsi prie angos, pro kurią buvo išstumti iš pilies ratai su ugnim, pirmieji valė praėjimą antriesiems ir kalavijais bei ietimis vijo estus iš tvirtovės. Kada daug teutonų suėjo į pilį, tai paskui juos atėjo lettai ir vienas kitas lyvis. Ir tada pradėjo žudyti tiek vyrus, tiek ir kai kurias moteris, nesigailėdami, kol užmuštųjų skaičius pasiekė tūkstantį. Rutenai, ilgiausiai gynęsi, pagaliau buvo nugalėti ir iš viršaus bėgo į tvirtovės vidų. Iš čia buvo išvaryti ir nugalabyti kartu su karalium (Viesceke); jų buvo apie du šimtus. Kiti kariai apstojo pilį ir iš jos nieko neišleido, kas tik išeidavo iš pilies, kad bėgtų, tuojau patekdavo į rankas tų, kurie tykojo už pilies. Tokiu būdu iš visų vyrų, buvusių pilyje, gyvas liko tiktai vienas. Tai buvo didžiojo Suzdalės karaliaus vasalas, su kitais rutenais atsiųstas į šitą pilį. Broliai riteriai davė jam rūbus ir ant gero žirgo pasiuntė į

Nogardiją ir Suzdalę, kad praneštų savo viršininkui, kas atsitiko.

Po visų vyrų nugalabijimo krikščionys pradėjo iškilmes, grojo birbynėmis ir kitais muzikos instrumentais, mušė litaurus, nes pagaliau atkeršijo piktadariams ir nugalabijo visus tikėjimo išdavikus, čia susirinkusius iš Livonijos ir Estonijos.

Po to surinko rutenų ginklus, rūbus, žirgus ir visą grobį, buvusį pilyje, taip pat dar gyvas išlikusias moteris ir vaikus, pilį padegė ir kitą dieną su dideliu džiaugsmu grįžo į Livoniją, šlovindami Viešpatį danguje už suteiktą pergalę, nes jis amžinai maloningas.

Naugardiečiai su didele kariuomene buvo atėję prie Plėscekovo ir norėjo išvaduoti pilį iš teutonų apgulimo, tačiau išgirdę, kad pilis jau paimta, o jų žmonės išmušti, su dideliu skausmu ir nepasitenkinimu grįžo į savo miestą.

7. Taika su estais užėmus Dorpatą Oziliečiai paleido iš nelaisvės Teodoriką, vyskupo brolį, ir leido jam parvykti namo į Livoniją. Vikiečiai atėjo į Rygą ir pasidavė, atidavė pilną dvigubą duoklę, kurios jie nedavė dvejus metus dėl danų pinklių, pažadėjo ištikimybę Rygos bažnyčiai ir grįžo į krikščionių tikėjimą. Ir varbolieciai atnešė duoklę ir dovanas ir pasidavė rygiečiams; tačiau rygiečiai dėl jų nepadarė ryžtingo sprendimo ir priėmė tik septynias Viko žemes, į kurias jie turėjo visišką teisę, nes rygiečiams niekad nestigo teisių į Viką, kuris pagal užkariavimą ir krikštą priklausė krikščioniškam tikėjimui; duoklę ir įkaitus tasai Vikas visada davė rygiečiams ir niekad nedavė danams. Vironiečiai, po jų ir gervenieciai, išgirdę apie Darbato pilies paėmimą, atėjo į Rygą ir savo globėjams davė arklių ir dovanų.

8. Dorpato vyskupystės įsteigimas Vyskupas Hermanas atvyko su saviškiais į Ungauniją pilies statyti Odempėje ir čia įkurdino garsius vyrus ir garbingus riterius, būtent savo svainį Engelbertą iš Tizenhuzeno, Teodoriką, savo brolį, Hermoldą iš Luneburgo, žmogų įžymų ir išmintingą, ir Joaną iš Doleno, kiekvienam iš jų dovanojo leno teisėmis žemės po vieną kilegundą, pasiėmė ir kitus teutonus, kad gyventų pilyje ir kad pilį bei žemę gintų nuo priešininkų ir mokytų estus, jų valdinius, betgi patiems estams, kaip neištikimiems, nebuvo leista gyventi pilyje kartu. Tas vyskupas pasikvietė į Ungauniją dvasininkų ir dovanojo jiems kaip lenus bažnyčias, pakankamai aprūpintas javais ir laukais. Estams su reikiamu pamokymu uždėjo dešimtinę, kaip Viešpaties Dievo skirtą, estai ją prisiėmė ir sutiko duoti kasmet. Po to jis įsakė estams duoti savo dvasininkams, jo vasalams, kas reikalinga, ir ištikimai vykdyti pažadus. Jis taip pat paskyrė Rotmarą, savo brolį, probstu, vietą konventui (kapitulai) nustatė Darbatą ir prirašė prie jo 24 kaimus su pajamomis ir pakankamais laukais ir nustatė, kad čia turi būti jo bažnyčia-katedra.

9. Ordinas ir vyskupas dalijasi Sakkalą

Broliai riteriai nuvyko į Sakkalą ir, būdami Viliendės pilies valdytojai, pradėjo ją visais galimais būdais stiprinti, paskyrė bažnyčiose dvasininkus ir suteikė jiems pakankamai pajamų grūdais ir kitokiu laukų derliumi ir ėmė iš estų dešimtinę. Be to, jie gavo pilną atlyginimą už viską, kas iš jų buvo atimta, ir už nuostolius, padarytus tiek Ungaunijoj, tiek ir Sakkaloj. Jie padalijo ir Vaigą, pusę jos prijungė prie Ungaunijos, kitą pusę — prie Sakkalos, Normegundą ir Mochą pasiliko sau.

Taika su rusais

Rutenai iš Nogardies ir Plescekovo atsiuntė į Rygą savo atstovus ir prašė to, kas tarnauja taikai. Juos priėmė rygiečiai, sudarė su jais taiką ir padengė duoklę, kurią gaudavo iš Tolovos. Tolovos lettus (rusus, krikštytus graikų apeigomis) Rygos vyskupas pasidalijo su broliais riteriais; vyskupas pasiėmė dvi dalis, o trečią paliko broliams riteriams.

XXIX (1225 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT SEPTINTIEJI METAI

1. Livonijos užvaldymas

Dvidešimt septintieji vyskupavimo metai atėjo, ir tik tada lyvių kraštas ramybės sulaukė. Tiktai paėmus tokią stiprią Tarbato pilį ir nugalabijus visus joje buvusius estus ir rutenus su jų karaliumi, visos aplinkinės žemės ir jose gyvenusios tautos pradėjo bijoti rygiečių ir teutonų, ir visos šitos tautos atsiuntė į Rygą savo atstovus su dovanomis, tiek rutenai, tiek ir Viko estai ir oziliečiai, semigalai ir kuršiai, ir net lettonai, ieškodami taikos ir draugystės su teutonais, iš baimės, kad jiems neatsitiktų taip, kaip atsitiko tarbatiečiams. Rygiečiai priėmė juos ir visiems davė taiką, kas tiktai jos prašė, ir jų akivaizdoje žemė pasidarė rami. Estai išėjo iš savo pilių, atstatė savo sudegintus kaimus ir bažnyčias; ir lyviai su lettais išėjo iš miškų gilumos, kur jie daugelį metų per karus slėpėsi, ir kiekvienas grįžo į namus savame kaime, į savo laukus, arė ir sėjo be didelės baimės, ko jie neturėjo prieš keturias dešimtis metų, nes lettonai ir kitos tautos iki Dievo žodžio skelbimo Livonijoje, net ir po krikšto, jų niekad nepaliko ramybėje ir be pavojaus. Dabar jie ramūs savo laukuose dirbo, ir nebebuvo kas juos gąsdina. Ir vis geriau suprasdami krikščionių tikėjimą, jie pažino Jėzų Kristų, Dievo sūnų, kuris po liūdnų karų ir daugelio žudynių, po maro ir daugelio pikta pagaliau pasigailėjo sava pasidariusios tautos, davė jai taiką ir ramybę. Ir nurimo visa tauta Viešpaties globoje, šlovindama jį, kuriam priklauso amžina šlovė.

2. Popiežiaus legato atvykimas

Tais metais garbingasis Rygos vyskupas pasiuntė į Romos dvarą dvasininką Maurikijų

prašyti Livonijai apaštališkojo sosto legato. Ir šventasis tėvas priėmė šį prašymą palankiai ir atsiuntė į Livoniją savo dvaro kanclerį garbingą Modenos vyskupą su tuo pačiu dvasininku. Jis atvyko į Dauguvą su savo žmonėmis ir piligrimais ir visa svita, rygiečiai išėjo jo pasitikti, jį priėmė ir lydėjo į miestą su dideliu džiaugsmu. Jis pats džiaugėsi ir dėkojo Jėzui Kristui už tai, kad Viešpaties vynuogynas taip sėkmingai pasodintas ir tikinčiųjų bažnyčią, daugelio krauju sudrėkinta, tapo vešli ir plačiai paplitusi, kad jos šakos pailgėjo dešimčia dienų kelio ligi Revelio ir tiek pat dienų kelio einant kitu keliu iki Plescekovo, arba išilgai Dauguvos iki Gercikės, bažnyčia jau turi penkias atskiras vyskupystes su jų vyskupais. Jis (vyskupas) pasiuntė savo atstovą į Romos dvarą, parašęs savo tėvui apie tikrąją reikalų padėtį Livonijoje.

3. Legatas vyksta apžiūrėti Livonijos ir Estijos

Legatas, rūpindamasis naujakrikštais, dažnai šaukė lyvius ir kitus, kurie tuomet buvo Rygoje, vyrus ir moteris, kuriems jis su pamokymais aiškino Dievo žodį ir dosniai teikė nuodėmių atleidimą. Po to, norėdamas pamatyti kitus lyvius, taip pat lettus ir estus, išvyko į Toreidą, lydimas didžiai gerbiamo Rygos vyskupo Joanno, šv. Marijos bažnyčios probsto, ir daugelio kitų išdidžių ir protingų vyrų. Pirmiausia jis atvyko į Kubbeselę, kur laikė mišias lyviams ir skelbė išganymo žodį, kad sutvirtintų jų katalikų tikėjimą. Vėliau jis tą patį darė Vitiselėj ir Lettegorėj ir po to Vetsebolėj ir Idumėjoj, ir Lettijoj, sėdamas visur Evangelijos sėklas ir mokydamas, kaip gauti iš jų gerą vaisių, ir suprantamai mokė krikščionių tikėjimo. Po to jis nuvyko į Ungauniją, kur rado ištikimus bažnyčiai tiek teutonus, tiek ir estus, tvirtai pastatytą Odempės pilį, apgyventą naujų gyventojų; ir šlovino Viešpatį už tai, kad Estonijoj jis rado tikinčiųjų bendruomenę. Grūdindamas estus Jėzaus Kristaus tikėjime ir mokydamas teutonus, jis skatino juos broliškai sugyventi, kad vieni kitų neskriaustų, prašė teutonus neuždėti ant naujakrikštų pečių nepakeliamo jungo, nes Viešpaties jungas turi būti lengvas ir visada primenantis tikėjimo paslaptis. Visus laimino ir išvyko į Sakkalą ir pirmoje parapijoje, kurią rado prie Vorcegervės ežero, jis teikė gera linkinčius pamokymus estų naujakrikštams, kad jie neatsimestų nuo mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus tikėjimo. Iš čia vyko toliau į Viliendės pilį, priklausančią broliams riteriams ir jų tuo metu atstatytą stipresnę. Broliai riteriai išėjo iš pilies ir su džiaugsmu pasitiko apaštališkojo sosto legatą, priėmė jį į pilį ir papasakojo apie visa pikta, kaip jie kentėjo nuo estų už krikščionių tikėjimą. Jis sušaukė estus, vyrus ir moteris, į jų bažnyčias ir pats ten nuvyko, juos mokė ir įspėjo, kad jie susilaikytų nuo piktų darbų ir neniekintų tikėjimo paslapčių. Jis ir broliams riteriams skelbė šventąjį mokslą ir sakė, kad jie per daug nespaustų savo valdinių, tų neišmintingų estų, ar tai imdami dešimtinę, ar kituose reikaluose, kad tokiais atvejais nebūtų verčiami grįžti į pagonybę. Čia pas jį atvyko ir

danų pasiuntiniai iš Revelio, kurie buvo su džiaugsmu priimti ir papasakojo jam apie patirtas negandas ir karus. Lygiai taip atėjo pas jį iš Viko pasiuntiniai estų, nuolat kariavusių su danais, ir prašė jį ginti nuo danų ir oziliečių jų žemę ir provincijas, ko jie visada prašė rygiečių, jis juos priėmė. Po to jis išvyko į lettų žemę. Į Trikatują pas jį atėjo visi lettai iš visos Tolovos žemės, ir jis, jausdamas pagarbą jiems, skelbė Dievo žodį, pamokomai pateikdamas tikėjimo paslaptis. Iš čia nuvykusį į Vendeną, broliai riteriai su kitais čia gyvenusiais teutonais jį priėmė pagarbiai, ir rado jis ten daugelį vendų ir lettų. Todėl anksti rytą visiems susirinkusiems lettams su dideliu pasitenkinimu skelbė Viešpaties Jėzaus Kristaus mokymą, ne kartą primindamas jo kančias, keldamas savo klausytojų džiaugsmą, jis aukštai vertino jų tikėjimo tvirtybę už tai, kad jie savo noru, be jokios karinės prievartos, iš pat pradžių priėmė krikščionių tikėjimą ir po to niekad neišniekino krikšto paslapties, kaip lyviai ar estai; gyrė jų ramumą ir kantrumą, su kuriuo lettai uoliai nešė vardą mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus estams ir kitoms pagonių tautoms, daugelis žuvo už krikščionių tikėjimą ir, kaip mes manom, pateko į kankinių bendriją.

Ir vendams jis nepagailėjo pagarbių pamokymų, o jų valdovus brolius riterius skatino krikščioniškai elgtis su valdiniais, uždėti jiems tik nesunkią naštą ir draugiškai su jais gyventi. Po to tokius pat tikėjimo pamokymus jis teikėsi duoti Sygevalde ir iš visos širdies įspėjo lyvius, kad jie ateityje negrįžtų į pagonybę ir nepaniekintų krikšto paslapčių. Jis be paliovos ir įsakmiai reikalavo iš brolių riterių ir kitų teutonų ir kitose žemėse, kad jie lyvius, lettus ir kitus naujakrikštus mokytų krikščionių tikėjimo ir ant jų pečių dėtų lengvą Jėzaus Kristaus jungą ir jų gailėtųsi imdami dešimtinę ir kitas rinkliavas kad tie, pajutę per sunkią naštą, negrįžtų į tikėjimą. Ir visa tai atlikęs, jis grįžo į Rygą.

4. Legato veikla Rygoje

Į Rygą atėjo teutonai, lyviai ir lettai, ieškodami teisybės kai kuriuose reikaluose, jis atsakinėjo į kiekvieną skundą ir pašalino daug ginčų. Tai sužinoję Nogardies ir kitų miestų rutenai ir patyrę apie apaštališkojo sosto legato buvimą Rygoje, atsiuntė pas jį savo atstovus ir prašė patvirtinti taiką, kurią jie jau seniai buvo sudarę su teutonais. Išklausęs tokių prašymų ir, be to, sustiprinęs pamokymais jų tikėjimą, patenkintus palydėjo juos į namus jų žemėse. Atėjo pas jį taip pat pašauktas semigalų valdovas Vistardas; jį kvietė į Jėzaus Kristaus tikėjimą daugeliu paaiškinimų ir ilgai trukusiais pašnekesiais, tačiau Vistardas, užkietėjęs savo netikėjime, nesuprato išganingų žodžių ir vis dar nepriėmė krikšto, žadėjo tai padaryti ateityje ir pasiėmė į Semigaliją legato pamokslininką. Iš visų aplinkinių žemių ėjo pasiuntiniai pasižiūrėti Romos dvaro legato. Tarp jų buvo ir Vissevaldis, Gercikės karalius, grafas Burchardas, danų vyskupai iš Revelio, oziliečiai ir Viko estai, kurie prašė jo globos ir žadėjo priimti dvasininkus

su visomis krikščionių prievolėmis, kad tik legatas apsaugotų nuo danų puldinėjimų. Jis pažadėjo visokį išvadavimą ir pasiuntė savo atstovą pas danus ir oziliečius su pasiūlymu nutraukti karą ir priimti taiką jo sąlygomis.

5. Legato kelionė Dauguva

Legatas, norėdamas pamatyti kitus naujakrikštus, aplankė lyvius Holme ir atlaikęs čia mišias ir pasėjęs šventojo mokslo sėklas, išvyko toliau į Ikeskolą, kur jis pagerbė pirmojo šventojo vyskupo atminimą ir sutvirtino čionykščių lyvių tarnavimą Dievui. Po to buvo Lenevarde ir Askratėj, kur ne mažiau nukreipė lyvių nuo tarnavimo stabams ir deramai pamokė, kaip garbinti vienatinį Dievą. Pagaliau Kokneseje taip pat teikė šventąjį mokslą tiek teutonams, tiek rutenams ir lettams su sėliais, kurie čia gyveno kartu, nuolat primindamas teutonams, kad jie neapkrautų savo valdinių nepakeliamomis prievolėmis ir kad, atkakliai mokydami Kristaus tikėjimo, įvestų krikščioniškus papročius ir pašalintų pagoniškus, ir kad daugiau mokytų savo gerais pavyzdžiais, o ne tik žodžiais.

6. Vokiečių ir danų ginčo sprendimas

Apaštališkojo sosto legatui grįžus į Rygą, rudenį Odempėje buvę teutonai, Vironijos seniūnų šaukiami, pasikėlė ir su savo palydovais atvyko į Vironiją, užėmė Vironijos pilis ir iš jų išvijo danus, sakydami, kad Vironiją pradžioje po krikščionių tikėjimo jungu atvedė livoniečiai su Švenčiausios mergelės vėliava. Ir jie pradėjo viešpatauti visose Vironijos provincijose ir pilyse. Kada legatas apie tai sužinojo, tada pasišaukė tuos teutonus ir, grasindamas bažnytine cenzūra (atskyrimu nuo bažnyčios), privertė juos atiduoti minėtą žemę švento tėvo globai; jis pasiuntė savo atstovą pas danus į Revelį ir juos privertė minimą žemę, kaip ir kitas žemes, dėl kurių teutonai ginčijosi su danais, atiduoti į jo rankas. Danai nedrįso tam priešintis, pažadėjo paklusti Romos dvarui ir į legato atstovų rankas perdavė Vironiją, Gervenę, Garieną ir Viką, pasiuntė su jais į Rygą raštą su pridėtu antspaudu ir minėtą dovanojimą patvirtino. Tai atlikęs legatas pasiuntė į Vironiją savo vyrus, piligrimus ir dvasininkus, pašalino iš ten visus teutonus ir danus ir minėtą žemę paėmė į savo valdžią.

7. Legato kelionė estų žeme iki Revelio

Po Jėzaus krikšto šventės, kada sniegas ir šalčiai šituose šaltuose kraštuose kelius padarė patogius keliauti, legatas su klierikais ir tarnais išvyko iš Rygos, pasiėmęs Semigalijos vyskupą Lambertą, Rygos bažnyčios probstą Joaną, taip pat Rygos miestiečius, kai kuriuos brolius riterius ir daugelį kitų. Pervažiavęs lyvių žemę, jis atvyko į lettų žemę ir iš ten — į Sakkalą, nepaisydamas silpnos sveikatos. Pailsėjęs Viliendėje dvi paras, jis išvyko į Gervenę ir visų gerveniečių buvo sutiktas

Karatenės kaime, kur jis džiaugdamasis skelbė Dievo žodį ir stiprino katalikų *(catholicam)* tikėjimą tautoje. Po priėmimo jų į šventojo tėvo globą jis tęsė kelionę į pirmąją Vironijos pilį, vadinamą Agelinde. Ten priimtas draugiškai ir su pagarba, jis pasišaukė visą tautą, skelbė jai išganingą amžino gyvenimo mokslą ir garsino Jėzaus Kristaus vardą. Iš čia jis vyko toliau į Tarvanpę ir čia atliko tą patį. Čia atvyko jo pašaukti danai, ir pirma buvo sudaryta taika tarp teutonų ir danų, o vėliau ir su visų žemių estais. Po to legatas atvyko į Tabelino žemę, kur susirinko pas jį visi Vironijos seniūnai ir klausė jo krikščionių tikėjimo pamokymų. Jis paėmė juos visus į šventojo tėvo glėbį ir iš jų pačių paskyrė seniūnus ir teisėjus visoms jų žemėms. Po to grįžo į Tarvanpę. Iš ten vyko į danų pilį Revelyje, ir čia danai ir švedai ir visi kiti, kurie pilyje gyveno, legatą mielai priėmė. Po to reikalavo atiduoti vironiečiams jų berniukus, paimtus įkaitais. Jie nenorėjo atiduoti į jų rankas, tačiau, pagrasinti bažnytine cenzūra, pagaliau buvo priversti juos atiduoti, ir legatas išsiuntė juos į Vironiją jų gimdytojams. Varboliečiai taip pat priėmė legato taiką ir atėjo pas jį į Revelį, tačiau dėl neatstojamo danų prašymo jis grąžino juos danams su kitais gerieniečiams. O pajūrio kuligundą, vadinamą Vika, su Vironija ir Gervene jis paėmė į šventojo tėvo globą. Revelio estai irgi susirinko pas jį kartu su danais, kuriems jis aiškino amžino išganymo žodžius ir griežtai priminė, kad jie ateityje, brolybėje gyvendami, vengtų netikėlių pinklių. Visa tai sutvarkęs jis pasiuntė į Viką savo dvasininką, o pats per Sakkalą grįžo į Rygą. O tas dvasininkas, vardu Petras Kakinvaldė, su savo broliautojais kitais dvasininkais išvyko į Sontaganą, ir vikiečiai priėmė juos maloniai, išklausė jų sakomų Dievo žodžių ir krikštijo jų vyrus, moteris ir vaikus, kurie anksčiau liko nekrikštyti tiek Sontaganoj, tiek Majanpatėj ir Parhallėj. Ir po to jie džiaugdamiesi grįžo į Livoniją, šlovindami Viešpatį už tikėjimo platinimą.

8. Legato kelionės pabaiga Apaštalų sosto legatui grįžus į Rygą, susirinko pas jį vyskupai, dvasininkai ir klierikai, broliai riteriai su bažnyčios vasalais ir Rygos miestiečiai, ir, visiems dalyvaujant, šv. Marijos bažnyčioj įvyko iškilmingas susirinkimas Inocento (popiežiaus) nutarimui pagerbti, jis paminėjo ir pasakė kai ką nauja, kas atrodė reikalinga neseniai pasodintai bažnyčiai. Viską atlikus ir nusprendus, kas buvo spręstina, jis davė indulgencijas (nuodėmių atleidimą), atsisveikino, laimino visus ir nuvyko prie laivų, pavedęs Livoniją Švenčiausiai Dievo motinai Marijai ir jos vienatiniam sūnui Jėzui Kristui, kuriam priklauso garbė ir šlovė per amžius. Amen.

Džiaugsmą jaučiu minėdamas praeitį,
O visa kita žinai tu, mergele šventoji
Marija, Dievo motina malonės pilnoji,
Pasigailėk manęs ir gink nuo Dievo pykčio.

9. Išankstinis kronikos užbaigimas

Daug gera ir garbinga įvyko Livonijoj, pagonių tautoms priėmus Jėzaus Kristaus tikėjimą, kas čia neparašyta arba nepaminėta, vengiant sukelti skaitytojams nuobodulį. Bet ir tai, kas nedaug parašyta, skirta mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus šlovei, siekiant, kad jo tikėjimas ir vardas būtų perneštas visoms tautoms. Su jo pagalba ir parama ir jo valia visa tai įvyko, juk kiek didelių ir garbingų laimėjimų, kovojant su pagonių tautomis, suteikta Livonijoje saviesiems ir dažnai nedaugeliui vyrų prieš daugybę ir jo maloningosios motinos, nes jos ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus garbei pašvęstos šitos visos naujakrikštų žemės.

Ir kad toji garbė, prideranti jam už įstabius darbus, neliktų užmiršta ateityje dėl žmonių neatidumo ar aptingimo, mes nusprendėm, viršininkų ir draugų prašomi, ramiai parašyti apie ją ir palikti ainiams, kad ir jie atiduotų garbę Dievui ir dėtų į jį savo viltis, neužmirštų Dievo galios ir siektų jo valios. Čia nieko daugiau nepridėta, užrašyta, ką mes patys savo akimis matėme, o ko nematėm, tą sužinojom iš mačiusiųjų ir prie to dalyvavusiųjų. Tą mes parašėme ne dėl meilikavimo ir ne dėl laikinos naudos, o dėl nuodėmių atleidimo ir dėl garbės mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, švenčiausios mergelės sūnaus, kuris su tėvu ir šventąja dvasia buvo, yra ir bus šlovinami per amžius. Amen.

XXX (1226 metai)
ALBERTO VYSKUPAVIMO DVIDEŠIMT AŠTUNTIEJI METAI

1. Legatas skelbia kryžiaus žygį prieš Ezelio estus

Dvidešimt aštuntieji vyskupavimo metai atėjo, ir tik tada mūsų šventai bažnyčiai taika, tyla ir ramybė prasidėjo. Tais metais apaštalų sosto legatas paliko Livoniją, ir ilgai stovėjo jo laivai jūroje, laukdami palankaus vėjo. Ir staiga jis pamatė grįžtančius iš Švedijos oziliečius su dideliu grobiu ir belaisviais. Oziliečiai visada belaisvėms moterims ir merginoms darė daug pikta ir gėdinga, nuplėšė jų garbę, ėmė kaip žmonas po dvi, tris ir daugiau ir elgėsi su jomis neleistinai, juk kaip negali būti Kristaus sąjungos su belialu (velniu), taip ir gero santykio tarp pagonio ir krikščionės, ir net pardavinėjo jas kuršiams ir kitiems pagonims. Legatas, sužinojęs visa pikta, ką oziliečiai padarė Švedijoj, kaip jie degino bažnyčias ir žudė dvasininkus, išniekino tikėjimo paslaptis ir daug kitokios žalos pridarė, liūdėjo dėl belaisvių (švedžių) ir meldė Viešpatį keršto piktadariams. Atvykęs į Gotlandą, jis sėjo Dievo žodį ir kvietė visus krikščionis užsidėti kryžiaus ženklą dėl nuodėmių atleidimo ir eiti prieš nedorėlius oziliečius. Teutonai pakluso ir priėmė kryžių, gotai (Gotlando gyventojai) atsisakė, danai neklausė Dievo žodžio, vien

tik teutonų pirkliai panoro pirkti dangaus gerovę, įsigijo žirgus, apsiginklavo ir atvyko į Rygą. Su džiaugsmu pasitiko rygiečiai atvykusius, taip pat džiaugėsi lyviai ir lettai, ir krikštyti estai, kad jiems tenka nešti Kristaus vardą nekrikštams oziliečiams.

2. Danai nepripažįsta legato vietininko popiežiaus skirtoje valdoje

Tais metais magistras Joannas, legato bendrininkas, perėmė valdyti žemes, dėl kurių ginčijosi teutonai su danais, būtent Vironiją, Gervenę ir Rotaliją. Taika buvo išardyta, ir patsai magistras Joannas pradėjo prieš danus karą. Danai apgrobė visą Rotaliją ir paėmė didelį grobį. Jie persekiojo magistro tarnus, iš jų penkias dešimtis nužudė ir penkias dešimtis apgulė Majanpatos pilyje, tačiau po trijų dienų jų pasigailėjo kaip krikščionių ir juos paleido. Tada legatas pavedė daugeliui teutonų vykti į Vironiją ir pagelbėti tam Joannui tiek prieš danus, tiek ir prieš nesutramdomus oziliečius. Rygiečiai, sužinoję apie tą karą, pasiuntė atstovą ir sudarė taiką su danais, kad būtų lengva nugalėti oziliečius ir išplėsti tikėjimą tarp pagonių.

3. Žygis prieš Ezelio estus

Po Kalėdų ir Viešpaties krikštijimo švenčių sniegas apdengė žemę, o ledas — bangas, dėl ko paviršius pasidarė kietas, o vanduo sutvirtėjo kaip gludintas akmuo, nes apsidengė ledu, ir pagerėjo keliai tiek sausuma, tiek ir vandeniu. Keliui atsidarius, jūra, rygiečiai, norėję šventojo krikšto tinklu sugauti tuos Ozilijos pagonis, kurie gyveno jūros salose, negaišdami paskelbė žygį ir sušaukė visus prie upės, vadinamos Motina vandenų. Atšventus Fabiono ir Sebastiono dieną (sausio 20), susirinko visi teutonai, rygiečiai, lyviai su lettais ir estais iš visų žemių ir ėjo paskui vyriausią valdovą — Livonijos vyskupą, su juo kartu buvo semigalų vyskupas, taip pat magistras Volkvinas su savo broliais ir piligrimais ir nešėsi maistą ir ginklus. Po mišių visi pajudėjo ledu į Oziliją. Tai buvo didelė ir stipri kariuomenė, joje buvo apie dvidešimt tūkstančių vyrų. Kai ši kariuomenė, padalyta į būrius, su vėliavomis raita ir važiuota rogėmis užėjo ant jūros ledo, triukšmas buvo panašus į perkūno trenksmą: ginklų žvangėjimo, rogių žviegimo, žmonių šūkavimo ir arklių prunkštimo, nes jie tai šen, tai ten griuvo ant ledo ir kėlėsi, o ledas buvo lygus kaip stiklas, nes prieš tai, papūtus pietų vėjui, palijo, ledo paviršiuje atsirado vandens, o po to atėjo speigas. Ir visi su dideliais sunkumais ėjo ledu, kol pagaliau džiaugdamiesi pasiekė Ozilijos krantus.

4. Mone pilies apgulimas ir paėmimas

Devintą dieną jie pagaliau atvyko prie Moone pilies (Moone saloje) ir po susidūrimo su tais, kurie buvo pilyje, nutarė čia nakvoti. O tie, bijodami kautynių ir šaudymo iš balistų, įsitvirtino savo patalpose pilyje ir naktį pas vyskupą

ir kariuomenės vyresnybę atsiuntė savo žmones su kalbomis, pilnomis melagysčių, žadančiomis priimti krikščionių tikėjimą ir daryti taiką su krikščionimis, tikėdamiesi, kad kada kariuomenė eis toliau, jie užpuls ir nugalės einančius voros gale. Vyskupas ir kiti vyresnieji buvo linkę tas sąlygas priimti ir duoti taiką, tačiau tam sutrukdė oziliečių melagystė ir nusikaltimas, nes nėra išminties ir nėra patarties be Viešpaties, o tie žmonės, nenorėdami skirtis su savo blogais įpročiais, vis dar troško krikščionių kraujo ir darė įvairias niekšybes; pilni piktų kėslų, jie neverti krikšto malonės; pasitikėdami savo pilies tvirtumu, nenorėdami taikos ir begėdiškai burnodami, jie greičiau nusipelnė mirties, o ne krikšto. Kadangi jie tikriausiai nenorėjo taikos, taika nuėjo nuo jų ir atėjo atpildas.

Teutonai iš karto norėjo užkopti ant pylimo ir tikėjosi įsiveržti į pilį, tačiau apgultųjų akmenys ir ietys privertė juos atsitraukti. Dėl to jie turėjo kautis tiek išradingumu, tiek ir jėga. Jie pastatė savo kanuoles prieš priešo paterellas ir ėmė svaidyti į pilį akmenis, padarė kiaulę (medinę būdą) ir po ja pradėjo kastis, kol pasiekė pylimo vidurį. Tada atstūmė kiaulę, į jos vietą pastatė stiprų rąstų bokštą, ant kurio užlipo gerai balistomis ginkluoti šauliai ir ėmė svaidyti strėles ir ietis į oziliečius ir jų įtvirtinimus. Tie apsigynė nuo jų ietimis. Šeštą dieną, pirmą po Kristaus paaukojimo, nes Paaukojimo diena (vasario antra) negalėjo būti suteršta užmuštųjų krauju, anksti rytą prasidėjo atkaklios kautynės; apgulėjai lenktomis geležimis arba geležiniais kabliais pradėjo ištraukinėti stambius rąstus, ant kurių laikėsi įtvirtinimai, dėl ko dalis įtvirtinimų nuvirto žemėn. Žinoma, krikščionių kariuomenė ėmė džiūgauti ir melsti Dievą. Šaukė ir apgultieji, kreipdamiesi į savąjį Tarapitą. Apgultieji šaukėsi šventojo gojaus, apgulėjai — Jėzaus ir dėl jo vardo ir jo šlovei narsiai veržėsi ir pasiekė viršutinę pylimo briauną, ir narsiausieji privertė apgultuosius trauktis. Pirmas, užlipęs ant pylimo, buvo pasitiktas daugeliu iečių ir akmenų smūgiais, tačiau, žinoma, Viešpats jį apsaugojo sveiką nuo tiek daug įniršusių priešų. Ir kada jis pakilo ant viršaus, tuojau jį atmušė priešininkų minia, ir kada jis vėl kėlėsi, kiekvieną kartą buvo atmušamas, kai tik pasiekdavo pylimo viršūnę, kol pagaliau tas teutonas

Su savo ilgu kalaviju
Stojo prieš priešo ietis

ir, žinoma, stiprinamas Viešpaties angelo, pasiekė įtvirtinimų viršūnę, buvusią virš priešų galvos. Ir kad priešo ietys negalėtų perverti iš apačios, jis skydą pasidėjo po kojomis

Ir, stovėdamas ant savo skydo,
Nepasidavė ir nesuklydo,

iki Viešpats pasiuntė jam į pagalbą ir antrą, ir trečią. Nelaimei, trečiasis nukautas nukrito apačion, bet ten pasilikę toliau kovėsi

su daugybe priešų. Prieš juos stojo penki oziliečiai, jie pasikėlė ant įtvirtinimų už jų nugarų ir ėmė mėtyti į juos ietis. Pirmas oziliętis sužeistas ietim,

Po to teutono kalavijas kirto,
Ir tas, netekęs jėgų, krito,

tai kėlė paniką. Kiti teutonai puolė ir narsiai kopė į viršų padėti pirmajam. Nors jie buvo nesitraukiančių priešų atmušti ir daugelis sužeisti, o kiti užmušti, vis vien, pasitikėdami Viešpačiu, jie su dideliu vargu atmušė priešų minią ir pagaliau užėmė viršutinę įtvirtinimų dalį. Labai sunku buvo pasikelti ant pylimo, nes kalnas buvo aukštas ir apledėjęs, o akmeninė siena ant kalno buvo sušalusi kaip ledas, ir negalima buvo tvirtai pastatyti kojos. Tačiau jiems, Viešpaties angelo stiprinamiems, pasisekė kam su kopėčiomis, kam su virve pasikelti ant pylimo ir stoti į bėgančio priešo pėdas. Pasigirdo krikščionių džiaugsmo ir išsigelbėjimo balsai. Šauksmas, Rame! (iš Biblijos). Verksmas ir sąmyšio aimanos tarp žūstančių pagonių. Teutonai įsiveržė į pilį ir žudė.

Oziliečių pagonių tauta nebuvo pagailėta,
Dalis išmušta, dalis nelaisvėn paimta.

Lyviai ir lettai apsupo pilį ir nė vienam neleido pabėgti. Sunaikinę priešą, nugalėtojai džiaugėsi ir giesme šlovino Viešpatį, nes Viešpats visada gynė Dovydą nuo filistinų, išvaduodamas savuosius ir lemdamas priešų nugalėjimą. Teutonai užėmė pilį, surinko grobį, paėmė turtą ir brangius daiktus, išvedė iš pilies arklius ir galvijus, kas liko, atidavė liepsnai. Ugnis prarijo oziliečių pilį, ir krikščionys pasiėmė grobį.

5. Volde pilies paėmimas ir Ezelio estų krikštas

Mone pilį pavertusi pelenais, kariuomenė ėjo prie kitos pilies, stovėjusios Ozilijos viduryje ir vadinamos Valdija. Tai nebuvo stipriausia pilis iš visų oziliečių pilių. Prie šios pilies sustojo kariuomenė ir ėmė rengti apgulimo ginklus, būtent: paterellas ir didelę svaidomąją mašiną, ir ėmė kirsti dideles egles ir pušis, kad iš jų padarytų bokštą įtvirtinimams imti. Lyviai, lettai ir estai su kai kuriais teutonais išsisklaidė po aplinkines žemes, ėmė arklius, brangius galvijus ir daiktus, sudarė didelį grobį, paėmė daug grūdų ir kitų daiktų, o kaimus sudegino. Valdiečiai, negalėdami apsiginti nuo akmenų, svaidomų ant jų, ir nuo strėlių ir matydami statomą mašiną greitam pilies paėmimui, pabijojo Viešpaties ir paprašė taikos ir, žinodami moniečių likimą, kalbėjo švelniais žodžiais ir įkyriai prašė perteikti jiems šventojo krikšto paslaptis. Krikščionims tai buvo džiaugsmas: sugiedojo garbę Viešpačiui, ir taika tautai buvo dovanota. Iš įžymiausių asmenų pareikalavo atiduoti sūnus įkaitais. Taip Valdijos ozilie-

čiai pasidarė paklusnūs berniukai, ligi tol buvę išdidūs vaikai; kas buvo vilkas, tas pasidarė avinėlis; kas buvo krikščionių persekiotojas, dabar pasidarė jų broliautojas; kas negalvojo priimti taikos ir duoti įkaitų, tas atkakliai prašė krikšto ir nedvejodamas sutiko su nuolatine duokle.

Įkaitais buvo atiduoti įžymiausių asmenų berniukai, kuriuos pirmiausia garbingasis Rygos vyskupas su pasitenkinimu laimino, katekizavo ir krikštijo. Kiti dvasininkai krikštijo likusius. Dvasininkai su džiaugsmu buvo įvesti į pilį skelbti Kristaus vardo ir išvaryti Tarapitos, buvusio oziliečių Dievo; jie pašventino vidury pilies buvusį šulinį, pripylė statinę vandens (krikšto apeigoms), katekizavo visų pirma seniūnus ir įžymius oziliečius, vėliau kitus vyrus ir moteris, krikštijo ir berniukus. Pasidarė didelė vyrų, moterų ir vaikų spūstis, jie nuo ryto iki vakaro rėkė: „Greičiau mane krikštykite!“ taip, kad patys dvasininkai, kurių pradžioje buvo penki, vėliau šeši, pavargo nuo krikštijimo. Dvasininkai krikštijo su didžiausiu atsidėjimu daugelio tūkstančių tautą ir džiūgaudami matė, kaip visi veržiasi prie krikšto paslapties, ir guodė save, kad tas darbas pasitarnaus jų pačių nuodėmių atleidimui. Ir ko nespėjo padaryti tą dieną, tai baigė kitą ir trečią dieną.

Baigus paslapties teikimą Valdijos pilyje, atėjo pasiuntiniai iš visų Ozilijos pilių ir kilegundų ieškoti taikos ir prašyti krikšto paslapties. Džiaugėsi dėl to kariuomenė, ir kada buvo gauti įkaitai, tada buvo duota taika ir pažadėta broliška meilė. Buvo pasakyta, kad oziliečiai turi paleisti belaisvius švedus, tie pakluso, pažadėjo paleisti, įleido į pilį dvasininkus, kad jie skelbtų Kristų, išvarytų Tarapitą su kitais pagoniškais dievais ir krikštytų tautą. Šitaip dvasininkai krikštijo visą abiejų lyčių tautą visose Ozilijos pilyse su dideliu pasitenkinimu ir verkė iš džiaugsmo, kad atgimimo vandeniu iš pagonių sudaigino Viešpačiui daugelio tūkstančių vaisių, kaip dvasios kūdikius, kaip mylimas nuotakas.

Žmones nuplauna vanduo,
Jų veidus nuprausia ašaros.
Ryga visada plovė pagonis.
Ir šįkart Ozilija tarp jūrų laistyta jos,
Už atgaivinimą jai dangaus karalystė.
Tas gelmių ir aukštybių vanduo,
Toji dangiška dovana džiugina širdis.

Kronikos užbaigimas

Garbė aukščiausiam Viešpačiui mūsų Jėzui Kristui ir malonės pilnai mergelei Marijai, suteikusiai savo tarnams rygiečiams Ozilijos žemėje tiek džiaugsmo, kad jie nugalėjo maištininkus, apkrikštijo tuos, kurie savo noru ir nuolankiai atvyko, atnešė duoklę ir davė įkaitus. Ko iki jų neįstengė padaryti karaliai, tai padarė maloningoji mergelė per trumpą laiką per savo tarnus rygiečius savojo vardo šlovei.

Kadangi visa tai įvyko, tauta visur krikštyta, Tarapita išvarytas, faraonas paskandintas, belaisviai išvaduoti, tai rygiečiai su dideliu džiaugsmu grįžo pas savuosius.

Jus visada lydi laimėjimas
Ir pasitinka pasigėrėjimas,
Viešpačiui ir Kūrėjui šlovė ir garbė
Tekyla iki dangaus aukštybių.

Pabaiga

HERMANNI DE WARTBERGE

CHRONICON LIVONIAE
HERAUSGEGEBEN VON
DR. ERNST STREHLKE

LEIPZIG, 1863

HERMANAS IŠ VARTBERGĖS

LIVONIJOS KRONIKA
PARENGTA DR. ERNSTO STRELKĖS

LEIPCIGAS, 1863

ĮVADAS

Seniausiam Lietuvos istorijos laikotarpiui atskleisti ypač reikšmingos trys Livonijos kronikos: Henriko Latvio, Eiliuotoji (Rimuotoji) ir Hermano Vartbergės. Jos duoda nenutrūkstamų ir patikimų žinių apie lietuvius ir jų sukurtą valstybę nuo 1185 iki 1378 metų. Tarpinę vietą užima ir kartu jungiamąją grandį sudaro nežinomo autoriaus parašyta Eiliuotoji kronika[1]. Atrodo, tikslinga išversti ir jos tekstą. Paaiškinsiu, kodėl tai nedaroma.

H. Latvio ir H. Vartbergės kronikos parašytos lotyniškai proza, o Eiliuotoji kronika — vokiškai ir eilėmis. Tai vėlyvųjų viduramžių riterių poezijos kūrinys, skirtas Livonijos ordino magistro ir to paties Ordino narių garbei žadinti ir kariniam narsumui kelti. Bevardis Eiliuotosios kronikos autorius — magistro dvaro (Rygoje) poetas, ištikimas kryžiaus žygių ideologijai ir riterių etikai. Šitam poetui, riteriui ir, be abejo, kunigui, vienuolio įžadai draudė žavėtis erotika ir meilės lyrika, leido didžiuotis narsumu ir garbinga savųjų vyrų kilme. Jis ne pamokslininkas, ne religinio fanatizmo skelbėjas, o karys riteris, tarnaująs Dievui, kaip aukščiausiam žemvaldžių, taigi feodalų siuzerenui, vadintam Viešpačiu. Jis gina katalikybę, bet nepritaria Bažnyčios politiniam viešpatavimui, nes kariavimo tikslas — ne abstrakčios krikščionybės platinimas, o narsus ir teisingas žemės, kaip Dievo dovanos ištikimiems jo vaikams, atėmimas iš netikėlių arba nekrikštų, kurie ta dovana naudojasi neteisėtai. Kronikos tekste vos kelis kartus užsimenama apie pagonių vertimą krikščionimis. Tai vyskupų reikalas.

Poeto įsitikinimu, krašto, pavadinto Livonija, užkariavimą lemia ne Rygos arkivyskupas ir ne popiežius su į tą kraštą atvykstančiais ir iš jo išvykstančiais įvairių tautybių maldininkais, o Vokiečių ordinas su sumaniais magistrais ir ištvermingais, karo meno patirties turinčiais riteriais. Laikydamasis jų etikos, poetas pagarbiai kalba apie kilminguosius ir turtinguosius, nors jie būtų pagonys. Minėdamas lietuvių kunigaikščius, vadina juos karaliais, su jais pačiais ar jų pasiuntiniais gali kalbėti ir tartis magistrai, maršalai. Geraisiais žmonėmis vadina kilmingus ir turtingus, Lietuvoje pradedamus tituluoti bajorais; per ginkluotus susirėmimus

[1] Livländische Reimchronik mit Anmerkungen, Namenverzeichniss und Glossar / Herausgegeben von Leo Meyer. Paderborn, 1876.

jie imami į nelaisvę, nes gali išsipirkti arba būti išpirkti. Neturtingas laikomas prastu, kartu blogu žmogumi ir žudomas. Riterių poezijos kūrėjai nebuvo panašūs į elgetaujančius vienuolius. Jie dėjosi aristokratais, žavėjosi išoriniu spindesiu ir ištikimybe tam, kam ginklu tarnavo: Viešpačiui danguje ir senjorui — žemėje.

Eiliuotosios kronikos poetas, kaip pastebėjo latvių istorikas akad. J. Žutis, nebuvo talentingas. Dėl skambesio kaitaliojo žodžius ir nepaisė jų prasmės. Smulkmeniškai aprašinėjo tai, ką pats patyrė arba iš kitų girdėjo, nepastebėdamas svarbiausio dalyko: kur, kada ir dėl ko narsiai kariaujama ir džiaugiamasi laimėjimu. Jis nesugeba apibūdinti veikiančių asmenų: magistrai atrodo vienodi, be individualių bruožų ir skirtingos galvosenos[2]. Jo poezija menka, bet pats kūrinys — reikšmingas istorijos šaltinis.

Analizuojant tekstą, nustatyta, kad jos autorius į Livoniją atvyko 1278—1279 m. ir rašė iki 1290 metų. Paskutinio dešimtmečio užrašytos žinios apie mūšius su lietuviais ir rusais labiausiai patikimos. Visos kitos jo žinios nevienodai patikimos. Ką jis sužinojo iš magistro archyvo arba iš kitų autorių, neaplenkiant ir H. Latvio, perpasakojo savaip, nesiekdamas tikslumo. Tik po kalavijuočių tragedijos Saulės mūšyje (1236 m.) ir Ledo kautynių (1242 m.) darosi atidesnis iš kitų paimtiems faktams. Tai liečia daugiausia žinias apie magistrų pasikeitimus, jų nuopelnus, kautynėse žuvusių riterių skaičių ir gyvų narsuolių vardus. 1280—1290 m. ir ankstesnių laikotarpių žiniomis, kurių nebuvo H. Latvio kronikoje, naudojosi H. Vartbergė, greta savųjų, paimtų ir iš Dinamiundės vienuolyno kronikos.

Eiliuotosios kronikos, kaip istorijos šaltinio, vertė dvejopa. Tai, kas skirtina poezijai, yra kultūros paminklas, atspindintis XIII a. vokiečių feodalų veržimosi į Pabaltijį intelektualinę ir moralinę aplinką, ką istorikui reikia ne tik žinoti, bet ir pajausti. Tai, kas sudaro faktografiją, didžiąja dalimi priklauso Livonijos ir jos Ordino vidaus reikalams, nors nepaliaujamas karas vyksta su Lietuva (*Lettowen, Littowen*) ir jos gyventojais. Kautynių aprašymai be datų ir dažnai be lietuvių vardų. Kartais pasakomas nežinia iš kur paimtas vardas. *Maseke* vadinamas lietuvių karalium (*kunic*), tačiau tokio kunigaikščio, bajoro ar didiko kiti šaltiniai nemini.

Vertingiausi Lietuvos istorijai du aprašymai, būtent: Saulės (*Soule*) mūšio (eil. 1800—2016) ir Mindaugo, lietuvių turtingo karaliaus (*der Littowen kunic rich*), krikšto, jo santykių su kuršiais (*Kuren*), bajorais (*Lengewin, Tusche, Milgerin, Gingeike*) ir žemaičiais (*Sameiten*). Tai pirmoji Mindaugo karaliavimo dalis (eil. 2458—4625) ir antroji: atsimetimas nuo Ordino, santykiai su žemaičiais, su Treniota (*Traniate*), pašnekesiai su jais ir žmona Mortą (eil. 6315—7210). Šitos žinios plačiai paplitusios ir Lietuvos

---

[2] *Зутис Я.* Очерки по историографии Латвии. Рига, 1949. Ч. 1. С. 20; *Ivinskis Z.* Eilėtoji Livonijos kronika ir jos autentiškumas // Židinys. 1936. Nr. 10. P. 507—516.

istoriografijoje daug kartų naudotos. Tačiau tai nereiškia, kad tie du Eiliuotosios kronikos dalykai nenusipelno vertimo į lietuvių kalbą[3]. Jie tiktų į senosios grožinės literatūros antologiją ar chrestomatiją ir, reikia tikėtis, jog tai kada nors bus padaryta.

H. Vartbergės kronika parašyta tuo metu, kai lyviai, latviai ir estai jau buvo nukariauti, kai buvo tramdomi krikštyti kuršiai su žemgaliais ir visa Livonijos ordino karinė jėga užgulė Lietuvą. Ta kronika mažai domėjosi vokiečių istorikai ir visai nesidomėjo lenkų, nes jos tekstas nelietė jų kraštų; daugiausia faktinės medžiagos teikė to meto Lietuvai. Lietuvių istorikai laikėsi pažiūros, kad po Teutonų ir Kalavijuočių ordinų sujungimo 1237 m. Lietuva daugiausia gynėsi nuo tų kryžiuočių, kurie per Prūsiją atslinko prie Nemuno. H. Vartbergė daugeliu faktų liudija, kad tuo metu Livonijos ordinas veikė nepriklausomai nuo didžiojo magistro, su ne menkesne, o gal net didesne jėga veržėsi nuo Dauguvos, visus karo veiksmus perkeldamas į Lietuvos teritoriją ir čia atskirais atvejais susitikdamas su Prūsijos kryžiuočiais kaip puolimo bendrininkais. Kova dviem frontais vyko beveik šimtą metų.

Vokiečių feodalų agresija, pavadinta Veržimusi į Rytus, buvo nukreipta prieš Pabaltijo tautas. Prūsai, latviai ir estai buvo nukariauti; prūsai žuvo, latviai ir estai išliko gyvi, lyviai, sėliai, žemgaliai, kuršiai šiame kare „dingo be žinios". Lietuviai, praradę beveik trečdalį tautiečių, apsigynė, sukūrė valstybę, kuri garbingai įėjo į Europos istoriją. Aiškintis, kaip tai vyko, padeda H. Latvio ir H. Vartbergės kronikos.

H. Vartbergės kronika nedidelė, lengvai skaitoma ir suprantama, tekstas parašytas glaustai ir aiškiai, su tiksliomis įvykių datomis pagal bažnytinį kalendorių. Ją paskelbė Prūsijos istorijos, ypač jos šaltinių tyrinėtojas dr. Ernstas Strelkė (Strehlke) originalo kalba su labai plačiais vokiškai parašytais komentarais[4]. Vienintelis šitos Kronikos rankraštis buvo saugomas Dancigo archyve; jis įrašytas į kitų kronikų arba jų ištraukų, tarp jų ir P. Dusburgo, rinkinį. Rinkinyje esančios Kronikos antraštė tokia: *„Conscripta fuit ante mulltos annos hec chronica per fratrem Hermannum de Wartberge capellanum magistri per Livoniam"*. Iš antraštės matyti, kad Hermanas iš Vartbergo — brolis *(frater)*, vadinasi, Ordino narys ir Livonijos magistro kapelionas, padėjėjas. Dar reikėjo įrodyti, kad jis tikrai Kronikos autorius, nes pačioje Kronikoje minimas tik Hermanas kapelionas, nepasakant jo kilimo vietos, tuomet atstojusios pavardę. Tai padaryti E. Strelkei, Kronikos skelbėjui ir aiškintojui, nebuvo sunku.

---

[3] Tuos du dalykus vertė P. Žadeikis; jo vertimus paskelbė Z. Ivinskis prie savo straipsnių apie Saulės-Šiaulių kautynes (eil. 1860—1965) „Karo Archyve" t. 7 (1936 m.) ir apie Durbės kautynes (eil. 5583 — 5760) „Karo Archyve" t. 9 (1938 m.).

[4] *Hermanni de Wartberge.* Chronicon Livoniae / Herausgegeben von Ernst Strehlke // Scriptores rerum Prussicarum. Zweiter Band. Leipzig, 1863 (toliau — SRP, II). P. 9—116.

1366 m. Dancige vyko Ordino ir Bažnyčios atstovų susirinkimas, kuriame buvo svarstomas Rygos arkivyskupo ir kelių Livonijos vyskupų skundas prieš magistrą. Kronikoje (XIII, 6) parašyta: „Brolis Hermanas, magistro kapelionas, atsakė į visus priekaištus ir reikalavimus ne užsipuolamai, o pagarbiai ir su Dievo malone". Ir dėl to didysis magistras, kaip abiejų Ordino šakų viršininkas ir teisėjas, priėmė abiem pusėms tinkamą sprendimą. Tai rodo, kad minimas kapelionas buvo įtakingas asmuo, bemaž magistro dvaro kancleris, nors toks pareigūno titulas atsirado vėliau.

Kitas panašus susirinkimas įvyko 1372 m. spalio 10 d. Marienburge. Livonijos atstovai iš susirinkimo grįžo per Rositę ir Klaipėdą. Klaipėdos komtūras juos įspėjo, kad 350 lietuvių prie jūros kranto turi parengę pasalą. Spalio 20 d., Livonijos viršininkams esant Klaipėdoje, Grobinės fogtas su keliais riteriais ir kariais kuršiais tikino, kad pavojaus nėra. Grįžę žvalgai sakė tą patį. Kronikoje (XVIII, 3) rašoma: „Vienodai tvirtino ir brolis Heinrichas iš Rambovės, kuris mus su keletu kitų prie Šventosios upės pasitiko. Bet kai vežimas su keleiviais per minėtą upę persikėlė, štai tada priešas mus puolė, dešimtį mūsiškių užmušė ir minėtą brolį Heinrichą sužeidė. Priversti buvom trauktis atgal ir tartis, ką daryti. Kai priešai pamatė, kad mes ne mažiau narsūs, abiejose pusėse kilo kautynių triukšmas, kuris truko nuo devynių ryto iki sutemų; mūsiškiai susilygino su priešu, įvarė jam baimės ir privertė bėgti, keletas liko užmuštų arba nuskendusių upėje".

Iš šios teksto dalies matyti, kad Hermanas iš Vartbergo — Kronikos autorius; jis ne tik lydėdavo magistrą, keliaujantį į Prūsiją pas didįjį magistrą svarbiais reikalais, bet kartu su juo vykdavo ir į karo žygius, dalyvaudavo kautynėse. Tokie žodžiai, kaip „mes", „mūsiškiai", taikomi kitais atvejais, ne visada sako, kad jis pats būtų stebėjęs aprašomą veiksmą. Mūsiškiais jis galėjo vadinti riterius, Ordino narius, jeigu aprašomuose veiksmuose dalyvavo kurio nors vyskupo kariai arba atvykę riteriai, kryžiaus žygių dalyviai, vadinti maldininkais. Metraštininkas buvo ištikimas magistrui, jo politikai ir priešiškas Rygos arkivyskupui bei vyskupams, kaip ardantiems vokiečių vienybę. Sėkminguose mūšiuose vengė minėti Bažnyčios žemių karių dalyvavimą, pralaimėjus primindavo, kad puolimui vadovavo fogtas, o ne Ordino magistras, maršalas ar kuris komtūras. Tuo buvo stengiamasi paremti nuomonę, kad Ordinas yra krašto užkariautojas ir visas teises turintis valdovas.

Tiesiogiai autorių dalyvavus įvykiuose rodo veiksmų aprašymai su buities detalėmis, kurias įsiminti ir pavaizduoti galėjo tik jas matęs ir įvykius patyręs asmuo. Įsidėmėtina ir tai: kas priklauso personaliai autentikai, skiriasi įrašų skaičiumi. Sugrupavus matyti, kad 1261—1263 m. jų palyginti daug, o 1264—1266 metai liko visiškai tušti. Reikia manyti, dėl to kalta buvo Eiliuotoji kronika, kurioje H. Vartbergė apie kovas su lietuviais, kas jam buvo svarbiausia, rado mažai žinių, arba dėl to, kad, keičiantis magistrams, keitėsi ir jo pareigos; jos kilo ir 1366 m. jau buvo išskirti-

nai aukštos. Nuo 1361 m. įrašų jo Kronikoje tiek pagausėjo, kad, jų skaičius per vienerius metus prašoka anksčiau tekusius trejiems ar net penkeriems metams. Be to, keitėsi ir žinių pobūdis, susijęs su kariavimo būdo pasikeitimais. Įsiveržimų į Lietuvos teritoriją aprašymuose nurodoma, kaip ilgai jie truko, kiek buvo pastovių, vadintų suvalkais, ir kokie pavadinimai vietovių, kuriose nakvota. Tai rodytų, kad buvo ketinama sudaryti kelių aprašymą, atstojantį žemėlapį, kokį vėliau, 1384—1402 m. parengė Teutonų ordinas iš žvalgų ir vedlių pranešimų, siųstų maršalui Konradui Valenrodui. K. Valenrodo redaguoti Lietuvos kelių aprašymai sudaro žodinį žemėlapį, vadintą Vegeberichtais, ir yra rimtas Lietuvos istorinės geografijos pagrindas[5].

Livonijos kryžiuočių žygių su pastoviais aprašymai galėjo būti padaryti tik pačiam autoriui juose dalyvaujant arba užrašant žinias iš tik ką grįžusių vedlių. E. Strelkei nepavyko iš įrašų nustatyti, kada H. Vartbergė atsirado Livonijoje ir ką iš pradžių veikė. Priėjo išvadą, kad Rygoje, magistro dvare, jo apsigyventa XIII a. antrojoje pusėje.

Nelengva buvo nustatyti ir iš kur jis atvyko, nors prie vardo buvo paminėtas Vartbergas. Tokį ar panašų pavadinimą turėjo daugelis Vokietijos XIII—XIV a. miestų, pilių ir kaimų. Atsižvelgiama į tai, kad gyvenvietės pavadinime, ypač žodžio galūnėje ir kituose į Kroniką patekusiuose vokiškuose žodžiuose yra žemutinės Vokietijos tarmės žymių, Teutonų ordino aktuose minimi keli asmenys su pavardėmis *von Wartberge* arba *von Warburg,* bet jie senjorai, ne miestiečiai. Vienas H. Vartbergas 1277 m. buvo tarėjas, o 1278 m.— Marsbergo (dar vadinamo Stadberge), Vestfalijos miesto, burmistras. Manoma, kad Kronikos autorius — to burmistro sūnus arba artimas giminaitis, miestietis. Ką jis veikė baigęs ar liovęsis rašyti Kroniką? Tiek težinoma, jog 1380 m. vasario 27 d. Rygos pilyje magistras Vilhelmas Vrimersheimas tarėsi su savo valdininkais ir nusprendė, kad jo pasiuntinys (nuncijus) Hermanas iki ateinančių Sekminių turi sudaryti paliaubas su Lietuvos ir Polocko karalium Jogaila[6]. Manoma, kad šis Hermanas — Kronikos autorius, ir daroma išvada, jog, vykdamas su atsakinga misija, jis turėjo mokėti lietuvių ir rusų kalbas. Daugiau užuominų apie jo gyvenimą ir veiklą nėra, neatsirado ir jų ieškotojų.

Taigi H. Vartbergės biografija liko nenušviesta. Tokio susidomėjimo, kokio susilaukė H. Latvis, jis nepatyrė. Jo Kronikos tekstas glaustas, aiškus ir tikslus, išmonės su stebuklais ar maldomis nėra, užtat gausu Lietuvos istorijai reikalingų žinių. Pirmas jas panaudojo Motiejus Strijkovskis. Jam buvo prieinamas tas Dancigo archyve saugomas rankraštis, kuriame greta H. Vartbergės kronikos buvo ir P. Dusburgo Prūsijos žemės kronikos didžioji dalis. M. Strij-

---

[5] Ten pat. P. 662—708; vertimas į lietuvių kalbą knygoje „Kraštas ir žmonės". V., 1988. P. 8—42.

[6] Livländisches Urkundenbuch. Riga. Bd. 3. S. 364. N MCLII.

kovskis daug ką nusirašė iš tų kronikų. Skelbdamas H. Vartbergės rankraščio tekstą, E. Strelkė patikrino, kas M. Strijkovskio nusirašyta ir laisvai išversta į lenkų kalbą, ir padarė sąrašą, kuriame greta ištraukų lenkų kalba duodamas ir jų lotyniškas atgalinis vertimas[7]. Versdamas įvykių antraštes, M. Strijkovskis lenkino vietovardžius ir asmenų vardus. Jis rašė: Litva *(Littovia)*, Liflandja *(Livonia)*, Zmodzi *(Samayte)*, Braci domu niemieckiego *(ordo fratrum domus Theutonicae)*, mistrz *(magister)*, Litva Memel spalila, teutonų riterius ir jų talkininkus pradėjo vadinti krzyżaki, nors H. Vartbergės kronikoje žodžio *cruciferis* (kryžiuotis) nėra.

M. Strijkovskis — ne tik istorikas, bet ir poetas, nors daugiausia rašė proza. Iš kronikų imdamas datas su įvykių antraštėmis, buvo atidus, o su siužetais elgėsi laisvai, nepaisė laiko ir vietos. Iš H. Latvio (II, 8) jis paėmė pasakojimą apie tai, kaip lyviai, radę krikščionių saksų pamestą ar tyčiomis paliktą iš medžio šakos išdrožtą daiktą, panašų į žmogaus galvą, ir manydami, kad tai kryžiuočių Dievas stebukladaris, galįs pridaryti jiems bėdų, pririšo jį prie plausto ir Dauguva pasroviui paleido į jūrą paskui išvykusius saksus. Šį pasakojimą M. Strijkovskis panaudojo Vilniaus Trijų kryžių istorijai.

Plačiai paskleistas mitas apie lietuvių pagonių daugpatystę taip pat kilęs iš H. Latvio kronikos, kurioje (XXX, 1) pasakojama, kad Ezelio (Saremos) salos estai turi po dvi, tris ir daugiau žmonų ir, prisigrobę švedų moterų bei merginų, pardavinėja jas kuršiams ir kitiems pagonims. Šį mitą į Kroniką perkėlė P. Dusburgas, plačiai rašęs apie prūsų ir Prūsijos lietuvių pagonybę. Paskui kiti kartojo, norėdami pasakyti, kuo pagonys skyrėsi nuo krikščionių.

H. Vartbergė lietuvius vadina pagonimis tik tose vietose, kurios pasiskolintos iš H. Latvio arba iš Eiliuotosios kronikos; pats jis nekrikštytus lietuvius vadina netikėliais *(infideles)*, tą patį vardą taiko ir atsimetėliams *(apostatus)*. Lietuvių kalboje žodžio „netikėlis“ reikšmė keitėsi, ilgainiui jis reiškė netikusį, pasitikėjimo neturintį žmogų, jau be ryšio su religija.

Iš M. Strijkovskio faktines H. Vartbergės žinias perėmė Albertas Vijūkas-Kojelavičius, nors vertimo jam nereikėjo, nes rašė lotyniškai. Tik retais atvejais tuomet buvo naudojamasi vertimais. Vygandas Marburgietis, H. Vartbergės amžininkas,— nebe Livonijos, o Prūsijos kronikininkas — rašė eilėmis vokiškai. Jo Kronikos kartu su kitomis reikėjo J. Dlugošui, kuris nemokėjo vokiškai, todėl jam buvo padarytas lotyniškas vertimas. Vertimas išliko, o vokiškas originalas XVII a. dingo. Rasta vos keli originalo fragmentai, kuriuos lyginant su vertimu, paaiškėjo, kad išversta labai netiksliai. Kitoks vertimas ir negalėjo būti dėl dviejų priežasčių: pirma, to meto poezija, svarbiausiu savo privalumu laikiusi ritmą ir rimą, negalėjo

[7] SRP, II. P. 143—148.

paisyti logikos ir žodžių tikslumo; antra, vokiečiai, kaip ir kitos Europos tautos, tuomet neturėjo bendros šnekamosios ir raštų kalbos. Nors klasikinė lotynų skyrėsi nuo viduramžiais vartotos, vis vien ji buvo tarptautinė, gramatiškai sunorminta kalba, paranki tiksliai užrašyti mintis, bet ne pačias sąvokas ir žodžių reikšmes.

E. Strelkei 1863 m. paskelbus H. Vartbergės kronikos lotynišką tekstą, kitais metais iš spaudos išėjo vokiškas jos vertimas[8]. Išversti jį prašė Estijos krašto tarėjas (landratas) baronas R. Tolis (Toll). Vertimas pritaikytas vokiečių skaitytojui: su skyrelių pavadinimais ir datų patikslinimais paraštėse, be plačių komentarų, kurie buvo pridėti prie originalo.

1879 m., tų pačių Livonijos, autonominio Rusijos imperijos krašto, valdytojų rūpesčiu išėjo vertimas rusų kalba be vertėjo pavardės[9]. Versta ne iš lotynų o iš vokiečių kalbos. Paraštėse duodamos patikslintos įvykių datos, išnašose (puslapio apačioje) aiškinami lietuvių ir rusų kunigaikščių vardai ir lenkiškai parašyti vietovių pavadinimai. Kronikoje minimiems rusų istorijos dalykams vertimo gale pridėtos pastabos, parašytos, naudojantis S. Solovjovo „Rusijos istorijos nuo seniausių laikų" trečiuoju tomu[10]. Pastabos numeruotos, nurodomas Kronikos vertimo puslapis. Antroji skirta žinioms apie Mindaugą.

Pradžioje dėstoma, kaip buvo nugalėti prūsai, sudarę vienuolika žemių, bet neturėję politinio ryšio ir vieningos gynybos. Pamario kunigaikštis Sviatopolkas, perėjęs į pagonių pusę, sukėlė keturias prūsų žemes prieš kryžiuočius. Karas su permainingа sėkme truko 12 m., bet 1253 m. kunigaikštis buvo priverstas sudaryti su Teutonų ordinu taiką ir palikti prūsus likimo valiai.

Lietuviai, kaip ir prūsai, gyveno savo žemėse išsisklaidę. Jų kunigaikščiai, panašiai kaip ir prūsų, neturėjo politinio ryšio, užsiėmė tik grobikiškais kaimynų puldinėjimais. Lietuviai, nors ir buvo laukiniai, tačiau suprato pavojų, kylantį nuo Nemuno iš teutonų riterių ir Livonijos ordino pusės. Tokio pavojaus sąlygomis iškilo Mindaugas, žiaurus, gudrus kunigaikštis, siekdamas tikslo, nesiskaitęs su priemonėmis ir nevengęs bet kokių piktadarysčių, jeigu jos jam buvo naudingos. Pačioje Lietuvoje jis kovojo su giminaičiais: gal juos būtų ir pribaigęs, jeigu ne rūpesčiai, kuriuos šiaurėje kėlė Livonijos ordinas, o pietuose — Rusia, pirmiausia garsusis Haličo kunigaikštis Danilas. Tautvilas ir Erdvilas buvo piktuoju su Mindaugu ir patyrę, kad jis nori juos nužudyti, atbėgo pas Danilą. Sudaręs sandėrį su Livonijos magistru, „krikštijosi kataliku, nė kiek nesigėdindamas to, kad jau 1246 m. buvo krikštytas pravoslavu". Sužinojęs apie tai popiežius, pavedė Kulmo vyskupui karūnuoti Mindaugą. Gavęs karaliaus titulą, jis liko toks, koks buvo: aukojo savo dievams, kaip ir anksčiau, uoliu kataliku dėjosi tik Ordino akyse. Tautvilas pabėgo į

[8] Die livländische Chronik Hermann's von Wartberge / Aus dem Lateinischen übersetzt von Ernst Strehlke. Berlin; Reval, 1864.

[9] Ливонская хроника *Германа Вартберга* // Сборник материалов и статей по истории Прибалтийского края. Рига, 1879. Т. 2.

[10] Ten pat. P. 87—155.

Žemaitiją pas dėdę Vykintą, rengėsi karui su Mindaugu, kuriam į pagalbą atėjo vokiečiai. Tuo tarpu Danilas pasiuntė Tautvilui į pagalbą rusų kariuomenę, bet 1252 m. prasidėjęs karas neturėjo sprendžiamos reikšmės, ir kitais metais Danilas pats įsiveržė į Lietuvą, bet ir lietuviai nesėdėjo namie: Mindaugo sūnus nuniokojo Turovo apylinkes. Pagaliau priešininkai 1255 m. susitaikė, Danilo sūnus Švarnas vedė Mindaugo dukterį, o vyresnysis jo brolis Romanas gavo valdyti keletą žemių. Mindaugas vis dėjosi ištikimu popiežiaus sūnumi ir dar kartą užrašė Teutonų ordinui visą Lietuvą ir tuo pačiu metu kurstė prūsus sukilti antrą kartą, o patys lietuviai užplūdo Kurliandiją (Kuršą). Jie niokojo Ordino žemes, riteriai stojo prieš grobikus, tačiau prie Durbės krantų liko nugalėti. Lietuviai išsklaidė Ordino pulkus, į nelaisvę paimtus riterius sudegino: paaukojo savo dievams. Ši pergalė tapo ženklu prūsams sukilti ir naikinti krikščionis; tuos, kurie nespėjo pilyse pasislėpti, išmušė, krikščionių namus ir bažnyčias sudegino. Mindaugas vis delsė ir tik pamatęs, kad jo gentainiai prūsai stojo į visuotinį sukilimą, nusprendė veikti atvirai: 1260 m. atsimetė nuo krikščionybės, atsisakė karaliaus titulo ir su kariuomene įsiveržė į Prūsiją: pagal to meto kariavimo papročius visa, kas po ranka pasitaikė, naikino ugnimi ir kalaviju. Sukilimas truko 14 metų. Nuniokojęs Ordino žemes Prūsijoje, Mindaugas grįžo į Lietuvą ir, kaip sako metraštininkas, pasidarė toks išdidus, kad nieko nepripažino sau lygiu. 1262 m. mirė Mindaugo žmona, kurios labai gailėjo. Velionės seserį turėjo paėmęs Daumantas, Nalšios kunigaikštis. Mindaugas pasiuntiniui liepė pasakyti: „Tavo sesuo pasimirė, atvažiuok jos apverkti“. Kai atvažiavo, jai sakė: „Tavo sesuo mirdama liepė man tave vesti, kad kuri kita moteris nekankintų jos vaikų“, ir vedė svainę. Tuo pasipiktinęs Daumantas ėmė galvoti, kaip nužudyti Mindaugą, ir susirado sąjungininką Treniotą, Mindaugo seserėną. 1263 m. Mindaugas išsiuntė visą savo kariuomenę prie Dnepro prieš Romaną, Briansko kunigaikštį. Buvęs tos kariuomenės žygyje Daumantas, radęs progą, pasakė kitiems karvedžiams, kad dvasios pranašaujančios jam kažką negera, ir grįžo į Lietuvą, į Mindaugo dvarą. Užklupo jį netikėtai ir nužudė su abiem sūnumis. Vietoj Mindaugo Lietuvos kunigaikščiu tapo Treniota. Tuo metu Ordinas, gavęs iš Vokietijos pastiprinimą, ėmė pulti sukilusius prūsus, kurie vėl gynėsi atskirai ir neįstengė apsiginti. Kova vyko daugiau kaip 50 m., ir apie 1283 m. Teutonų ordinas galutinai įsitvirtino Prūsijoje ir tuojau pradėjo puolamuosius žygius prieš Lietuvą. Tuomet svarbiausias riterių mūšių laukas nuo Vyslos ir Priegliaus persikėlė prie Nemuno.

Bevardis vertėjas apie Mindaugą ir prūsus papasakojo tai, kas buvo parašyta S. Solovjovo istorijoje, norėdamas papildyti H. Vartbergę, tačiau Eiliuotosios kronikos ir H. Vartbergės žinios visą pasakojimą, paremtą Volynės kronika, griauna. Tuo lengva įsitikinti. H. Vartbergės kronikoje (III, 3), minint Durbės mūšį, trumpai ir aiškiai sakoma: lietuviai užmušė Livonijos magistrą su 150 riterių, Ordino maršalą su daugeliu atvykusių kryžiuočių, o 8 riterius Vartaje-

no pilyje užkankino sukilę į lietuvių pusę perėję kuršiai. H. Vartbergės kronikoje (IV, 1) sakoma: Mindaugui atsimetus, rusai užėmė Dorpatą ir sunaikino jį iki pamatų, tuomet Mindaugas išvarė iš savo valstybės riterius ir visus krikščionis, magistras sugriovė Kretingos ir Impilties pilis, tačiau vienas pamišęs riteris jį sužeidė, dėl to tas magistras buvo atleistas iš pareigų ir išvyko į Vokietiją gydytis. Apie Mindaugo nužudymą ir Vaišelgos kerštą H. Vartbergės kronikoje (IV, 2) parašyta: karalių nužudė kilmingas lietuvis, norėjęs užimti jo sostą. Apie tai sužinojęs, karaliaus sūnus, buvęs pas rusus, atvyko į Lietuvą keršyti žudikams, rastus belaisvius paleido ir išsiuntė magistrui į Rygą. Vėliau, susidėjęs su lietuviais, puolė Livoniją.

Iš viso yra dešimt paaiškinimų, pridėtų prie H. Vartbergės kronikos rusiško vertimo. Aiškinamos tos vietos, kuriose užsimenama apie įvykius Rusijoje arba Lietuvoje. Kronikoje (XII, 1) pasakyta: 1361 m. kovo 13 d. išvakarėse lietuvių karalius Kęstutis kautynėse su Prūsijos kryžiuočiais pateko į nelaisvę ir buvo nugabentas į Marienburgą. Toliau tame pačiame paragrafe pasakyta: tų pačių metų lapkričio 16 d. Kęstutis per sargybos neapsižiūrėjimą pabėgo iš Marienburgo ir grįžo į savo šalį. Devintame paaiškinime jo autorius atpasakoja plačią lietuvių kovų su kryžiuočiais atkarpą. Nuo 1283 m., galutinai kryžiuočiams nugalėjus prūsus, prie Nemuno krantų virė atkaklios kovos, kurių vaizdingumui ir lietuvių pagonių fanatizmui pabrėžti pasakojo apie Pilėnus. Didysis magistras, naudodamasis pagalba trijų Vokietijos grafų, atvykusių su kariuomene mušti pagonių, įsiveržė į Lietuvą ir užpuolė sutvirtintame kyšulyje buvusią Punią, kurioje sustodavo iš Prūsijos grįžtantys lietuviai. Čia slėpėsi keturi tūkstančiai lietuvių su moterimis, vaikais ir visu turtu. Pilį kryžiuočiai daužė taranais ir kasėsi po pamatais. Lietuviai, matydami, kad pilies sienos griūva ir kad jie neįstengs apsiginti, išžudė moteris ir vaikus, pilies kieme sukūrė laužą ir ėmė vienas kitą žudyti. Pilies viršininkas Margiris išžudė daugelį savo draugų, jam pagelbėjo kažkokia senė, kirviu iškapojusi jo patarėjus ir paskui nusižudžiusi. Kai vokiečiai įsiveržė į pilį, Margiris metėsi prieš juos su keliais draugais ir kai nė vieno nebeliko gyvo, nubėgo į požemį, kur buvo paslėpta žmona, ją nužudė ir pats nusižudė. Punia su lietuvių lavonais atiteko vokiečiams.

Toliau pasakojama apie Strėvos mūšį, apie tai, kaip Livonijos riteriai, nepaskelbę karo, užpuolė Pskovą ir Izborską, kaip tų miestų ginti į pagalbą atėjo Algirdas su Kęstučiu. 1360 m. kovo 13 d. Algirdas ir Kęstutis su sūnum Patriku (Patirku) susitiko prie Lietuvos sienos su Ordino kariuomene, mušėsi visą dieną, ir riteriai lietuvius nugalėjo. Ir kai Kęstutis ketino sulaikyti bėgančius, jį nuvertė nuo žirgo ir paėmė į nelaisvę. Patrikas puolė gelbėti tėvą, bet ir pats buvo nuverstas nuo žirgo ir vos nepateko į nelaisvę. Kęstutį riteriai nuvarė į savo sostinę Marienburgą ir uždarė į kalėjimą. Pabėgti jam padėjo tarnas, nešiojęs maistą ir pasijutęs tėvynės išsiilgusiu lietuviu. Kęstutis nepanoro grįžti namo, neatkeršijęs riteriams. Prisiglaudė pas žen-

tą — Mozūrijos kunigaikštį. Jam pavyko užimti ir apiplėšti dvi Ordino pilis, tačiau grįžtantį su grobiu užpuolė priešo būrys ir vėl Kęstutį paėmė į nelaisvę. Iš jos antrą kartą pabėgo ir stojo į kovą su riteriais, kurie 1362 m. buvo užėmę Kauną.

Ties šiais paties vertėjo ar jo pagalbininko istoriko parašytais paaiškinimais, daug kur prasilenkiančiais su žinoma tiesa, galima būtų negaišti, jeigu jie nebūtų literatūros ir šaltinių santykių liudininkai. Tai, ką vertėjas įžymaus rusų istoriko vardu pasakoja apie prūsų ir lietuvių pagonybę, priklauso literatūrinei tradicijai, atsiradusiai ne iš XIII—XIV a. autentiškų šaltinių, o iš ten ieškomų nebūtų faktų. Kad Mindaugas 1246 m. būtų krikštijęsis pagal graikų krikščionių (pravoslavų) apeigas, Volynės kronikoje, kuria rėmėsi autorius, nesakoma; ten kalbama apie Mindaugo sūnaus Vaišelgos krikštą ir tėvo nepritarimą. S. Solovjovas šito fakto neišgalvojo, paėmė iš daug vėlesnių rusų kronikų sąvadų, kurie buvo daromi XVI ir XVII a. priklausomai nuo to, kokio tikslo — tautinio ar politinio — buvo siekiama.

Žinia apie Margirį ir lietuvių susideginimą paimta iš Vygando Marburgiečio kronikos, kurioje tragedijos vieta pavadinta istorijos autorius neabejoja, kad tas pavadinimas reiškė Punią, o ne Pilį, be to, pačią vietą vadina *ostrožek* — salele. Mes žinome, kad Kęstutis vieną kartą buvo patekęs į kryžiuočių nelaisvę[11], pasak S. Solovjovo,— du. Jis patikėjo Vygandu, kuris tą patį įvykį aprašė du kartus: 1361 ir 1366 m., dramatizuodamas siužetą. Apie Kęstučio patekimą į nelaisvę rašė ir kiti kronikininkai, tik vieni teigė, kad pakliuvo medžiodamas, kiti — mūšyje. Tačiau tų kitų kronikininkų (Detmaro, Didžiųjų magistrų, Posilgės) laikas sutampa: 1361 m. šeštadienį prieš Judicą, arba prieš Verbų sekmadienį, atitikusi kovo 13 diena.

Istorijos kursų, koks buvo daugiatomė S. Solovjovo Rusijos istorija, autoriai savo teiginius rėmė šaltiniais, tačiau be jų analizės ir kritikos, pasikliaudami tuo, kurį žinojo arba kurį laikė patikimu be lyginimo su kitais. Netgi vienu ir tuo pačiu šaltiniu remdamiesi, galėjo padaryti nevienodas išvadas, ypač jeigu rašė skirtingomis kalbomis. Naudojantis kelių šimtmečių senumo šaltiniais, interpretuoti tenka žodžius, sąvokas ir posakius, kurių prasmė keitėsi — platėjo ir šakojosi — ir kiekvienoje kalboje keitėsi netolygiai.

Versti H. Vartbergės kroniką sudėtingiau ne kaip H. Latvio, nes joje lietuvių karo veiksmai vyko ir aprašomi Livonijos teritorijoje, H. Vartbergės — atvirkščiai, Lietuvos teritorijoje, ir jų aprašymuose daug vietų pavadinimų bei asmenų vardų. Be to, jie užrašyti iš klausos, sukeičiant garsus *b* su *v* (lybiai, lyviai), *o* su *u* (Opyte, Upytė, oppe, upė), *s* su *z*, *a* su *e* (Samaiten, Zamaiten, sambai, sembai) ir kt. Skiriasi tų pačių vietovių užrašymai H. Vartbergės kronikoje lotyniškai ir Vegeberichtuose vokiškai. Vertime saugomi originalo pavadinimai, nevienodinama jų rašyba, remiantis tuo, kad tie vardai gali būti tarmės liudininkai, kas ypač svarbu vietovėms identifikuoti.

[11] *Janulaitis A.* Kęstutis Marienburgo pilyje ir jo pabėgimas iš ten (1361 m.) // Praeitis. K., 1930. T. 1. P. 64—93.

ir kartu istorinei geografijai bei genčių gyventoms vietoms nustatyti. Vegeberichtuose minimus Žemaitijos vietovardžius identifikavo Vaclovas Biržiška[12]. Likusią šio labai vertingo šaltinio dalį, skirtą Aukštaitijai, teko versti man ir vertimo gale pridėti neidentifikuotų asmenvardžių, vietovardžių ir upėvardžių sąrašą[13]. Didžioji šiame sąraše esanti vardų dalis priklauso Žemaitijai. Reikia manyti, jog taip yra dėl to, kad ką mes dabar vadiname Žemaitija, XIII a. ir XIV a. pirmojoje pusėje buvo kuršių ir žemgalių gyvenama sritis. H. Vartbergės kronikoje aprašoma, kiek daug kartų buvo puolama Upytės žemė, skiriama žemaičiams, nors šiuo metu Panevėžys ir Šiauliai su apylinkėmis Žemaitijai nepriklauso.

Antanas Salys, tirdamas žemaičių tarmes, rėmėsi netaisyklingais vardų užrašymais ir vyskupysčių sienų pakeitimais, kas buvo daroma atsižvelgiant į krikštijamų gyventojų kalbą ar tarmę[14]. Turimos rašytų šaltinių žinios verčia abejoti, ar kuršiai yra baltai — lietuvių ir latvių giminės; atrodo, jie artimesni neindoeuropiečiams lyviams ir estams, kurie giminės su suomiais. Išsaugoti vietų pavadinimai padės genčių likimo tyrinėtojams.

Neaiškūs reikalai ir su žemgalių kalba. Gediminas titulavosi lietuvių ir rutenų (baltarusių) karaliumi *(rex)*, tačiau jis esąs *princeps Semigalliae et dux* ir, kviesdamas į Vilniuje ir Naugarduke pastatytas bažnyčias pranciškonų pamokslininkus, įspėja, kad jie mokėtų lenkų, žemgalių *(semigallicum)* ir rusų kalbas. Žemgalių kalba paminėta kaip skirtinga nuo neminimos lietuvių, nes ji reikalinga jų vardu pavadintai vyskupystei, tuomet priklausiusiai Rygos arkivyskupui ir Lietuvos kunigaikščiui, kur jis ne monarchas, o tik valdovas pusininkas. H. Latvio minimi žemgalių valdovų ir vietovių vardai vertime paliekami nepakeisti, laikant juos kalbos, istorijos ir geografijos šaltiniu. Tai nesudėtinga, daug sudėtingiau perteikti šių dienų kalba religinės ir visuomenės santvarkos dalykus, kurie Lietuvoje skyrėsi nuo krikščioniškų slavų ir germanų kraštų.

H. Vartbergė buvo vokietis, žodį „kunigas" *(kunic, kuniges)*, dažnai vartotą Eiliuotojoje kronikoje, jis vertė į *rex*. Tuo germaniškos kilmės žodžiu lietuviai pagonys vadino savo valdovus, kurie buvo teisėjai ir kartu dvasininkai. Po krikšto dvasininkas pradedamas vadinti kunigu, o pasaulietis valdovas — kunigėliu ir pagaliau kunigaikščiu. Livonijos dvasininkai tuomet skyrėsi į šventintus bažnyčių kunigus, atliekančius apeigas, ir į pamokslininkus; visi jie su kitais bažnyčios tarnais lotyniškai vadinami klierikais. Todėl kunigui, parapijos šeimininkui, paliekamas probsto pavadinimas; iš probsto lenkų ir lietuvių kalbose yra kilęs prabaščius, gerokai vėliau pakeistas į kleboną.

Paliekamas ir vokiečių fogtas, Lenkijoje ir Lietuvoje išvirtęs į vaitą, iš pradžių vartotą miestuose, vėliau ir kaimuose greta seniūno.

---

[12] Kryžiuočių keliai į Lietuvą XIV amž. (iš Vegeberichtų). Keliai į Žemaičius // Praeitis. K., 1930. T. I. P. 1—63.

[13] Kraštas ir žmonės. V., 1988. P. 262—263.

[14] *Salys A.* Die žemaitischen Mundarten // Tauta ir žodis. K., 1930. Kn. 6.

Fogtai — dažniausiai vyskupų žemių pareigūnai. Ordino žemėse buvo komtūrai, pilių su įgulomis viršininkai, lotyniškai vadinti komendantais. Karinės apygardos komtūrija maža; komtūras vietoj fogtų laikė savo pagalbininkus, vadintus valdininkais, kas reiškė valdžią turinčius žmones.

Teritorinio vieneto vadinimas žeme plačiai paplitęs tarp rusų, lenkų ir lietuvių, vokiečiai jo nevartojo. Kaip matyti iš Vegeberichtų, jų žvalgai Lietuvos teritorijoje rado *Land* ir *Feld*. *Feld* — laukas, žemdirbių bendruomenė su pabiromis sodybomis dirbamoje žemėje tarp miškų ir vandenų, turinti bendrai ginamas sienas. Tokios bendruomenės nario ūkininko pavadinimas laukininku išliko toje Lietuvos dalyje, kuri, kryžiuočių užkariauta, atiteko Prūsijai. *Land* — kraštas, jungiantis kelis laukus ir atitinkantis teritoriją, H. Vartbergės vadintą žeme. Labai daug kartų minimoje Upytės žemėje yra bajorų kaimai *(villa)* ir jų vadovaujami ar nuo jų priklausomi *villanai*, kuriuos verčiame kaimiečiais, nes valstiečio, valsčiaus gyventojo, pavadinimo dar nebuvo. Teritorinių ir ūkinių vienetų pavadinimų kilmė ir prasmė nustatyta tiriant feodalinių santykių susidarymą[15].

Reikia paaiškinti H. Vartbergės lotyniško satrapo ir didžiojo satrapo vertimą bajoru. Graikiškai *satrapes* — tai provincijos (satrapijos) valdytojas. Bajorą žemės kunigaikščio reikšme į aktus įvesdino Gediminas 1338 m. sutartyje su Livonijos ordinu. Sutartis parašyta vokiškai, tekste daug kartų minima Lietuva ir visą laiką vienodai, būtent: *Lettowen*, lietuvis — *eyn Lettowe*. Sutartį tvirtino Lietuvos karalius *(koningh)* su savo vaikais ir visais bajorais (boyarlen)[16]. Kaip žinoma, Gediminas — ne tik sostinės Vilniaus įsteigėjas, bet ir dinastijos pradininkas. Kunigaikščiais imami vadinti jo dinastijos abiejų lyčių asmenys, žemių kunigaikščiai (didieji satrapai) vadinami bajorais. Jie gyvena dvaruose *(in curia)*, o šiaip bajorai — kaimuose su savo pačiomis, vaikais ir šeimynomis, sudarytomis iš belaisvių moterų ir vaikų, kuriuos žudyti draudė papročiai. Žodis *bojar (vojar)* reiškė karį, bet kadangi visi Lietuvos vyrai buvo kariai, tai žodis „vyras“ tapo kario sinonimu, o pasakymas „elgėsi vyriškai“ reiškė narsiai. Bajoras raitelis iš kitų kaimo vyrų skyrėsi puošnia apranga ir ginklais, tačiau atskiro luomo dar nesudarė, į kunigaikščio luomą klostėsi gediminaičiai.

Reikia paaiškinti ir žodžio „grobti“ reikšmę. Kiekvieno krikšto paslaptį (nesuprantama kalba) priėmusio žemdirbio pareiga buvo atiduoti dešimtinę (dešimtą dalį derliaus). Jeigu krikščionis neatlieka tos prievolės, bažnyčia turi teisę jėga atsiimti tai, kas jai priklauso; tas atsiėmimas ir buvo vadinamas apgrobimu. Karo grobis — tai iš netikėlių (nekrikščionių) atimtas turtas kaip Dievo dovana, skirta tikintiesiems. Grobį, kaip teisėtai įsigytą turtą, dalijosi kariai krikš-

---

[15] *Jurginis J.* Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje. V., 1962. P. 120—127, 166—176.

[16] Gedimino laiškai. V., 1966. P. 195.

čionys, nors jie būtų naujakrikštai lyviai ar kuršiai; tai skatino juos kartu su užkariautojais dalyvauti grobiamuosiuose žygiuose. Nusiaubti kraštą arba jo dalį jį naikinant reiškė gyventojų nubaudimą — keršijimą jiems, nes tebegaliojo vadinamasis taliono principas, skelbęs: akis už akį, dantis už dantį. Skirtingas reikšmes turėjo žodžiai „užmušti" ir „nužudyti". Užmušama buvo kautynėse, o žudomi (nukertant galvas) nusikaltėliai ir negalintys išsipirkti belaisviai vyrai. Moterys ir vaikai, paimti į nelaisvę, buvo pasidalijami kaip karo grobis. Tai skatino samprotavimus apie skirtingą aisčių genčių likimą.

H. Latvio ir H. Vartbergės kronikų reikšmė lietuvių tautos istorijai neabejotina. Niekas iki šiol nesiėmė jų versti, nes tai sunkus, atsakingas ir visai nepelningas darbas. Ėmiausi šio darbo neprašytas ir neįpareigotas, paskatintas fiziko profesoriaus Vinco Čepinskio, kuris išverstos Sulivano knygos „Mokslas" pratarmėje rašė: „Visiška pataikavimo stoka, niekuo nevaržoma kritika ir laisva diskusija — tai charakteringi mokslininkų gyvenimo bruožai. Dabarties nepaprastai melagingais laikais mokslas beveik vienintelė nuoširdaus ir atviro galvojimo ir veikimo sritis, nelyginant kokia oazė. Moksliška darbuotė nustoja prasmės, jeigu nėra bešališkos tarnybos tiesai".

I. 1196—1227 metai

1. Pirmasis vyskupas lyvių žemėje stato bažnyčią ir pilį

Antrojo vyskupo žuvimas

Visų pirma reikia žinoti, kad anuo metu, kada Livonijoje tebeviešpatavo pagoniški prietarai (*ritibus pagonicis*), Dievo malone, keli pirkliai su savo prekėmis laivais atvyko į Dauguvos (*Dune*) uostą, tarp jų buvo ir garbingas senas dvasininkas, vardu Meinardas. Dėl amžino atpildo jis pasišventė vien tik pamokslams ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus žodį skelbė tarp stabmeldžių (*idolatris*) lyvių. Vėliau, laikui bėgant, minėtieji pirkliai, lyviams leidus, įsteigė pirmąją bažnyčią Ikskulos (*Yckeskula*) kaime. Po to jų prašymu ten pat jie pastatė pilį. Ir kada toji bažnyčia minėtus lyvius ėmė vesti prie išganymo, garbingasis tėvas Meinardas 1143 Viešpaties metais buvo pakeltas vyskupu (įšventintas 1186 m.) ir pavadintas Livonijos vyskupu. Ištikimai tarnaudamas, jis ten gyveno 23 metus ir (1196.X.12) nuėjo į amžiną atilsį.

2. Kalavijuočių ordino įsteigimas 1202 m.

Pirmasis magistras

Krašto padalijimas

1167 (1196) Viešpaties metais Livonijos vyskupas buvo ponas (*dominus*) Bertoldas, kurį lyviai, išdavikiškai surinkę kariuomenę, ant Smėlio kalno (prie Rygos) žiauriai užmušė (1198.VII.24).

1178 (1198) metais ponas Albertas buvo Livonijos vyskupas. Tuomet popiežius Inocentas III, pastebėjęs, kad dvasinis kalavijas (*gladius*) tarp netikėlių mažai duoda vaisių, prie

Popiežiaus instrukcijos vyskupui

jo pridėjo to meto matomąjį kalaviją, būtent: Kristaus karių (*milicio*) brolių ordiną, kuriam jis paskyrė trečią visos diecezijos dalį, nes matė, kad be jo pagalbos toji šalis negali būti nugalėta ir po nugalėjimo išsaugota. Šventasis tėvas priėmė įsteigtą šį ordiną į šventojo apaštalo Petro ir savo paties globą ir liepė laikytis brolių bažnyčios karių (*fra in milicie Templi*) taisyklių (*regulam*); tačiau ant apsiaustų (habitų) kitokį ženklą nešioti, būtent kalaviją ir kryžių, kad būtų matyti, jog jis tiems (templininkams) nepavaldus. Minėtieji broliai magistru išsirinko sumanų vyrą, vardu Vinno, kuris tautos karą (*bellum populi*) turėjo vesti ir ištikimai jų susivienijimui atstovauti. Tas pats popiežius Inocentas dar pasiuntė poną Vilhelmą, Modenos vyskupą, legatu į Livonijos provinciją, ir šis, kadangi tikinčiųjų skaičius buvo padidėjęs, kraštą padalijo tarp vyskupo ir brolių ir davė kiekvienam, kas priklausė.

Tuo metu Livonijoje buvo tik vienas vyskupas ir, reikia pasakyti, tituluojamas Livonijos vyskupu, kuriam popiežius Inocentas davė tokias dekretalijas: „Apie dvasininkų gyvenimo būdą ir garbę: Viešpats dievas, kuris"; toliau „Apie skyrybas" ir dar „Apie bažnytines bausmes ir jų sušvelninimą".

3. Rygos statymas 1201 m.

Rygos vyskupystės steigimas

Rygos miestiečių teisės

Vienuolyno steigimas 1202 m.

Vyskupų parinkimas estams ir žemgaliams 1211 m.

Po to broliai kartu su piligrimais (*peregrimis*) pradėjo statyti Rygos miestą, ir bestatant, kada trečdalis buvo išskirtas, į jį pateko graži ir tvirta pilis. Baigus statyti miestą, dėl atsiradusio vietos saugumo bažnyčia buvo atkelta į Rygą, ir vyskupas tuomet imamas vadinti Rygos vyskupu, nors arkivyskupu jis dar nebuvo, o tik Brėmeno arkivyskupo sufraganu. Vyskupas savo gyvenama vieta pasirinko tą Rygos miestą kartu su minėtais broliais (ordino), kad tik mūras arba siena skyrė vienus nuo kitų, ką ir dabar galima matyti. Ir nei tuomet, nei kada nors vėliau šis vyskupas Rygos mieste neturėjo pilietinio teismo valdininkų arba kokių savų tarnautojų, miestiečiai darė teismus ir visuomet nevaržomi naudojosi pilietine teise.

Pirmojo magistro nužudymas 1209 m.

Minėtos Kristaus riterijos broliai skatino narsumą ir ištikimybę dėl tikėjimo, dėl kurio jie buvo siųsti, ir daugeliu karų, piligrimų (maldininkų) padedami, ir Viešpaties malone, bažnyčiai ir krikščionybei padarė pavaldžią ne vien Livoniją, bet ir kaimyninius kraštus — Lettiją (Latviją) ir Estoniją. Todėl minėtasis legatas, dabar jau kardinolas, vienu naūju apsilankymu įsteigė kitas bažnyčias katedras, būtent Osilijoj (Ezele) ir Tarbate (Dorpate). Betgi minėtos Kristaus karių brolijos magistras, pajungęs lyvius ir lettus (latvius), pastatė keletą pilių, būtent: Segevoldą, Vendeną ir

Ašeradą. Kokenhuseną (Koknesę) ir Gertcekę (Gercekę), kuriose tuomet gyveno klaidatikiai (schizmatikai), sugriovė ir visai sunaikino.

1198 Viešpaties metais Rygos vyskupas buvo ponas Albertas antrasis, tačiau pagal eilę ketvirtasis (antras, turėjęs Alberto vardą, buvo iš eilės penktasis). Antraisiais po įšventinimo metais Dauguvos žiotyse buvo įsteigtas ir pastatytas Cistersų vienuolynas ir imtas vadinti šv. Mikalojaus arba Dunamundės vardu.

Tuo metu, kada bažnyčia augo ir tikinčiųjų skaičius didėjo, pirmuoju estų vyskupu buvo išrinktas Teodorikas. O semigalų (žemgalių) vyskupu buvo išrinktas Lambertas.

Pagaliau Vinno, minėtą Kristaus karių brolijos magistrą, kartu su jo kapelionu ponu Johanu vienas to paties ordino brolis, vardu Vigbertas, nekaltai ir labai žiauriai nužudė. Tas Vinno savo brolius ir kraštą valdė 18 metų.

4. Magistro Volkvino veiklos pradžia

Ordino pilių sutvirtinimas

Įsiveržimai į rusų žemes

1211 metais gyveno antrasis Kristaus karių brolijos magistras Volkvinas *(Volquinus)*, sumanus, pamaldus ir ištikimas vyras. Jis sėkmingai ir protingai vedė Viešpaties karus, ir ordino broliai jam ištikimai pagelbėjo.

Jis krikščionių tikėjimui pajungė estus ir ezeliečius ir uždėjo jiems duoklę; be to, pastatė iš mūro Velyno (Felino) pilį ir nedidelę Revalio pilį, jas sutvirtino labai gerais grioviais. Padarė ir kitus įtvirtinimus prie Tarabato ir Odempės, ko dėl trumpumo neminiu.

Po to (1240.IX.16) jis užkariavo Izborską *(Ysborch)*, rusų *(Ruthenorum)* pilį. Pskovo (Pleskovo) rusai (rutenai) pasidavė jam po to, kai jų miestas liko sudegintas. Pilies apsaugai ir tikinčiųjų dauginimui magistras paliko du ordino brolius su nedaugeliu žmonių. Bet naugardiečiai *(Nogardenses)*, apie tai sužinoję, netikėtai puolė (1242 m. kovas) ir paėmė paliktus brolius kartu su jų žmonėmis.

Toliau tarp rusų pastatė vieną pilį, pavadintą Koporje, ir tuojau (1241 m.) Votsų (Korelijos) rusams uždėjo duoklę.

5. Latvių ir lyvių padalijimas

Popiežiaus legato veikla

Tuo pačiu metu (1210) Lettija (Latvija) ir Livonija buvo padalintos, su dalimi, skirta broliams riteriams, atiteko visokia dešimtinė su bažnyčiomis ir visomis pilietinėmis pajamomis, ir nereikėjo iš to katedrinės (pavaldumo vyskupui) duoklės duoti.

Tais metais (?) gruodžio 19 dieną Rygoje minėtas kardinolas ponas Vilhelmas Modenietis, patarnaujamas trijų kitų vyskupų, pašventino švento Jurgio bažnyčią.

Toliau (1224) su Lealo vyskupu Hermanu buvo sudaryta sutartis dėl Sakkalos, Mochės ir Normekundės žemių.

Toliau 1225 metais apaštališkojo sosto legatas ponas Vilhelmas Modenietis nustatė Rygos bažnyčių tvarką.

Jis davė naudingų nurodymų (1226 m.) dėl Rygos miesto ribų abiejose Dauguvos pusėse ir dėl daugelio kitų reikalų.

II. 1228—1237 metai

1. Kuršiai ir žemgaliai sunaikina vienuolyną

Kuršo puolimas ir vyskupo paskyrimas

Kuršo padalijimas

Toliau 1228 Viešpaties metais, penktadienį, rugpjūčio 18 d., kuršiai ir žemgaliai *(Curoni et Zemigalli)* užėmė Dunamundės pilį ir vienuoliams nežmoniškai visokiais būdais gyvybę atėmė.

Tuo metu Kuršas *(Curonia)* dar nebuvo krikščioniškas ir tikrojo tikėjimo mokslo nepažino, todėl magistras su savo broliais ir gausybe piligrimų, Viešpaties meilės pažadinti, susivienijo į didelę kariuomenę, kad už vienuolių mirtį atkeršytų ir kad tą laukinę tautą krikščionybei pajungtų, žygiavo į tą kraštą. Dėl to kardinolas, šv. Sabinos bažnyčios dvasininkas, prieš tai buvęs Modenos vyskupas, tuo kartu lankydamasis Livonijoje, Engelbertą paskyrė vyskupu ir pavedė jam tą kraštą. Su šituo vyskupu Kristaus karių brolijos broliai, pritariami minėto pono legato, sudarė sutartį, pagal kurią viso kuršių krašto dvi dalys atiteko vyskupui, o trečioji — broliams.

2. Siūlymas sujungti ordinus

Saulės mūšis 1236.IX.22

Ordinų sujungimas 1237 m.

Naujo magistro paskyrimas

Po to, kai magistras ir Kristaus karių brolijos broliai atlaikė kautynes prie Imeros *(Ymmerė)* upelio, kreipėsi per pasiuntinius ir laiškus į Teutonų šv. Marijos ligoninės Jeruzalėje ordino didįjį magistrą Hermaną iš Zalcos, išreikšdami norą, kad ordinai susijungtų. Dėl kai kurių priežasčių tai buvo delsiama, nes į pilį ir Revelio miestą, Harieno *(Hargie)*, Vironijos, taip pat Jervio žemes kėsinosi ponas Voldemaras, šviesusis Danijos karalius, aiškindamas, kad visa tai jam priklauso.

Po daugelio garsių ir laimingų kovų su netikėliais magistras Volkvinas su kariuomene žygiavo į netikėlių lietuvių *(infidelium Letvinorum)* kraštą kartu su Haseldorpo ponu ir ponu Donnenbergo grafu, ir ten Saulės žemėje *(terram Sauleorum)* šv. Maurikijaus ir jo draugų kankinių dieną patys lietuviai užmušė 50 ordino brolių ir daugybę tikratikių *(multitudine fidelium)*.

Po to, kada Kuršo vyskupas Engelbertas ir tos bažnyčios dvasininkai su visa tikinčiųjų tauta liko visiškai išnaikinti, kuršiai atkrito į senąjį netikėjimą.

Po tokio liūdno įvykio gyvi išlikę Kristaus karių brolijos broliai kartu su Rygos, Dorpato ir Ezelio vyskupais maldaujamuose laiškuose popiežiui Grigaliui IX kartojo prašymą teikti jiems vilties, kad, susijungę į vieną ordą *(ovile)*, jie pergalinga ranka greitai sunaikins

priešo jėgas. Ir taip minėtas šventasis tėvas Grigalius kartu su kardinolų taryba 1235 m. nutarė tuos brolius suvienyti su ta sąlyga, kad ginčijamos pilys ir žemės būtų grąžintos minėtam (danų) karaliui.

Po to, kai suvienijimas buvo padarytas, tos Ligoninės (Teutonų ordino) didysis magistras brolis Hermanas iš Zalcos *(de Salsa)* pasiuntė brolį Hermaną Balką į Livoniją ir kartu su juo brolį Teodorą iš Groningeno ir paskyrė Hermaną Balką Livonijos brolių vadovu arba magistru.

III. 1238—1260 metai

1. Taikos sudarymas su Danijos karalium

Pilių statymas Kurše ir jo padalijimas

Žemgalių vyskupystės steigimo nesėkmė

Ezelio estų maištas

Visą tą pertvarkymą Kristaus karių ordino broliams priėmus ir kai 1238 m. Viešpaties įsikūnijimo dieną broliai pilis ir žemes atidavė Danijos *(Dacie)* karaliui, tas karalius Jervenės žemę grąžino broliams kaip susitaikymo dovaną, tada Livonijos broliai ėmė niršti prieš magistrą brolį Hermaną Balką už padarytą nuolaidą. Dėl to jis paliko Livonijos kraštą, savo pareigas perdavęs broliui Teodorikui iš Groningeno, ir didysis magistras jį grįžusį iš pareigų atleido.

1240 Viešpaties metais vicemagistras brolis Teodorikas iš Groningeno iš naujo užėmė Kuršą *(Curonia)*, kur pastatė dvi pilis, Goldingą ir Ambotę, ir kuršius geruoju ir jėga privertė priimti šventąjį krikštą, ir dėl to legatas ponas Vilhelmas ir po to šventasis tėvas Inocentas patvirtino gavęs du trečdalius Kuršo (1245), kaip anksčiau dėl Kuršo su Kristaus riterių brolija buvo susitarta, kad niekas ir niekur tam neprieštarautų. Taip pat buvo padarytas susitarimas (1242) su Ezelio *(Osiliensi)* ponu vyskupu dėl Svorvės ir Kotcės žemių, kad pusė Lehalso kaimo *(villa)* priklauso broliams.

Reikia žinoti, kad Semigalijos (Žemgalijos) vyskupystėje poną Lambertą, apie kurį buvo kalbėta, pakeitė brolis Henrikas iš Lutkelenbergo, atėjęs iš Minoritų (Pranciškonų) ordino. Po to, kai poną Engelbertą, Kuršo vyskupą, su jo dvasininkais lietuviai užmušė (1236 m. Saulės mūšyje), tada brolį Henriką Semigalietį (Žemgalietį) legatas Vilhelmas, Modenos vyskupas, atleido ir su paskatinimu perkėlė į Kuršo bažnyčią. Tuo tarpu semigalų bažnyčia liko sujungta ir suvienyta su Rygos bažnyčia (diecezija).

Brolis Teodorikas iš Groningeno visą laiką pasiliko Livonijoje prie abiejų minėtų magistrų ir didžiojo magistro pavedimu buvo magistro pavaduotoju ir ištikimai juos rėmė patarimais ir veiksmais.

1241 m. Livonijos magistras buvo Andrėjus iš Velveno. Jo laikais ezeliečiai atsimetė nuo tikėjimo, išmušė krikščionis su ten buvusiais dvasininkais, ir vos išvengė mirties ponas Henrikas, jų vyskupas. Kai po to magistras juos sutramdė, suteikė teisių ir laisvių, kurias vyskupas vėliau patvirtino.

2. Magistro pašalinimas

Mindaugo krikštas

Klaipėdos pilies pastatymas

Kuršių, estų ir sėlių dalijimas

Sambijos ir Ezelio puolimas

1245 m. Livonijos magistras buvo brolis Henrikas iš Hinnenbergo, jis patyrė skaudžius pagonių puolimus. Dėl to, iš pareigų atleistas, jis išvyko į Alemaniją (Vokietiją).

1250 m. brolis Andrejus Stirlantas buvo magistras. Jo laikais Mindaugas *(Mindove)*, lietuvių karalius *(rex Letvinorum)*, su savo žmona Marta priėmė krikštą ir nuo šventojo tėvo Inocento IV gavo Lietuvos karalystės *(regni in Lethovia)* karūną. Šito magistro laikais ordino magistras (didžiojo) vietininkas Alemanijoj Everhardas iš Seyno buvo atsiųstas į Livoniją su didžiojo magistro įgaliojimais. Tuomet 1252 m. buvo pastatyta Klaipėdos *(Memell)* pilis. Vyko bažnyčių steigimas ir statymas Kurše, tiek vyskupo, tiek ir brolių dalyse; po to padalijamas Kuršo kraštas, po to Maritime *(Viko)* ir Ezelio kraštas, po to atribojimas ir padalijimas Oppemele *(Uppmalla)* žemės, po to sėlių *(Zelen)* žemės padovanojimas, būtent Meddene, Polone, Maleysine ir Tovraks (Tauragnai) su priklausiniais, ką patvirtino šventasis tėvas.

1255 m. Anno buvo Livonijos magistras. Jis surengė didelį karo žygį į sambių žemę *(ad terram Zambitarum)*. Ezeliečiams *(Osilianis)* po jų pakartotinio atsimetimo jis suteikė kai kurių teisių, kad švelnia vilione sėkmingai grąžintų juos į tikėjimą. Jis taip pat ant Dangės *(Dagna)* prie Mutinės pastatė malūną. Vėliau jis buvo paskirtas didžiuoju magistru.

3. Ordino ir arkivyskupo ginčas dėl dešimtinės

Dobelės ir Karšuvos pilių pastatymas

Durbės mūšis 1260.VII.13

1256 m. vicemagistras Livonijoje buvo Liudvikas. Jis turėjo draugiškai susitarti su Rygos arkivyskupu Albertu dėl Gercikės pilies ir sėlių žemės *(terre Zelonie)* trečios dalies, taip pat dėl dešimtinės iš Zegevoldo ir Vendeno pilių, tačiau atsirado daugelis kliūčių, pirmiausia atsisakymas perleisti dešimtinę atrodė arkivyskupui skriauda, nors Rygoje ir kitose diecezijose broliai turėjo gauti visą savo dalį su dešimtinėmis, bažnyčiomis ir visomis pasaulietiškomis pajamomis, jie galėjo teisti miestiečius; antra, tas susitarimas darytas be kapitulos sutikimo ir, be to, su trumpą laiką buvusiu vicemagistru.

1257 m. Livonijos magistras buvo brolis Borchardas iš Hornhuseno. Iš pradžių jis pastatė pilį Dobelėj ir po to pilį Karšuvoj *(Karsove)*. Memelburgo (Klaipėdos) miestiečiams jis suteikė (1258) kai kurių teisių, kurias Kuršo vyskupas ponas Henrikas vėliau patvirtino. Buvo padarytas sprendimas dėl šv. Jono bažnyčios.

Kartu su 150 brolių jis buvo užmuštas juos persekiojusių lietuvių šv. Margaritos dieną, kada kuršiai antrą kartą atkrito į savo netikėji-

mą. Ordino maršalas su daugeliu piligrimų buvo užmuštas tame pačiame mūšyje, ir 8 broliai, patyrę išdavystę, buvo nukankinti Vartajenos pilyje (netoli Durbės). Po mūšio mažai žinomas Georgijus užėmė magistro vietą.

IV. 1261—1263 metai

1. Mūšis prie Lenevardės 1261.II.3

Mindaugo atsimetimas

Kretingos ir Impilties sugriovimas

Mintaujos pilies pastatymas

Kitais metais šv. Blažijaus dieną įvyko mūšis su lietuviais prie Lenevardės.

1261 m. magistras buvo brolis Verneris. Tuo metu lietuvių karalius Mindaugas *(Mindove)* atsimetė nuo tikėjimo. Rusai *(Ruteni)* užėmė Tarbato (Dorpato) miestą ir sugriovė jį iki pamatų. Po to minėtas karalius brolius ir visus krikščionis išvarė iš savo valstybės *(regno)*. Tačiau magistras Kurše sugriovė dvi pilis, būtent: Kerteno (Kretingos) ir Ampiltes (Impilties) ir ten abiejų lyčių žmones, visus ten buvusius, sudegino. Po to patį magistrą Vernerį vienas pamišęs brolis sužeidė; iš pareigų atleistas, laivu išvyko atgal į Alemaniją gydytis.

1263 m. magistras buvo Konradas iš Manderno. 1265 m. jis pastatė Mitoviją (Mintaują) ir Vitensteno (Estijoje), Jervenės žemėje, pilį. Jis atleido (1265.IV.5) lyvius nuo gyvulių dešimtinės, kad jie narsiau gintų tikėjimą nuo netikėlių. Jis gavo iš vyskupo Emundo žemę, vadintą Zomhove, užstatu išlaidoms padengti už Ambotės pilies statybą. Po to Peronos *(Pernau)* miestiečiams jis suteikė kai kurių teisių, kurias tuomet buvęs Livonijos magistras brolis Gerhardas iš Jorkės patvirtino.

2. Mindaugo nužudymas

Vaišelgos kerštas ir jo žygis į Estiją

Lietuviai sunaikina Gresės pilį Kurše

Tuo metu (1263 m. rudenį) lietuvių karalius Mindaugas *(Mindowe)* buvo užmuštas vieno kilmingo lietuvio *(generoso Letvino)*, siekusio karaliaus valdžios. Bet kada karaliaus sūnus, buvęs pas rusus, sužinojo apie tėvo nužudymą, grįžo į Lietuvą *(Letowiam)*, kad atkeršytų už tėvo nužudymą. Visus krikščionis, kuriuos karalystėje rado nelaisvėje, paleido ir nuolankiai išsiuntė magistrui į Rygą. Bet vėliau jis susidėjo su lietuviais *(Letwinis)*, sudarė su jais suokalbį ir tais pačiais metais (1263.II.2) pasiuntė į Viką *(Maritimam)* ir Pernau ir nuniokojo šituos kraštus Kristaus Paaukojimo (Grabnyčių) dieną. Praėjus 8 dienoms po šitos šventės, jiems buvo duotas mūšis prie Dunamundės.

Šito magistro laikais Kurše Gresės *(Grese)* pilis sugriauta iki pamatų ir sudeginta, gyvuliai ir kiti daiktai paimti. Po to jis grįžo į Alemaniją.

V. 1267—1288 metai

1. Dimitrijų pakvietė naugardiečiai, jo žygyje dalyvavo ir Daumantas iš Pskovo

Lietuvių laimėtas mūšis Maholme 1268.II.18

Mūšis prie Karuzo 1270.II.16

Magistro žuvimas

1267 m. magistru tapo brolis Otto, kurio šventumą įrodė daugelis liudininkų. Jis pastatė Mone bažnyčią (Mohu saloj).
1268 m. Demetrius (Dimitrijus, Aleksandro Nevskio sūnus, Perejeslavlio kunigaikštis), rusų karalius, sušaukęs daugelio tūkstančių kariuomenę, įsiveržė į Vironiją, ją niokojo grobimais ir gaisrais. Prieš jį žygiavo ponas Aleksandras, Tarbato vyskupas, su savo bažnyčios lenininkais (vasalais), ordino broliais iš Velyno, Vitsteno ir Lealo su jiems pavaldžiais žmonėmis, su Danijos karaliaus lenininkais, kada magistras Otto nesėkmingai prie Dauguvos kovėsi su lietuviais *(Letwinos)*. Mūšyje, kuris įvyko prie Maholmo bažnyčios, krito pats ponas vyskupas Aleksandras su dviem ordino broliais; tačiau į kariuomenę susibūrę žmonės antrame susidūrime prie vieno upelio užmušė 5000 rusų, o likusius privertė bėgti.

Betgi magistrą Otto su 52 ordino broliais ir 600 krikščionių Viko krašte *(in Maritima)* prie Karuzo šv. mergelės Julijanos dieną ant ledo sumušė lietuviai.

1270 m. po šito mūšio kažkuris brolis Andrėjus tapo Livonijos magistru. Ir jis su 20 brolių tais pačiais metais krito viename mūšyje su lietuviais *(Letwinos)*.

2. Žemgalių nugalėjimas ir jų pasidalijimas

Daugpilio pilies pastatymas

Tais pačiais 1270 m. brolis Volteris iš Nortekke buvo magistras. Jo laikais žemgaliai buvo nugalėti, jie davė dešimtinę ir mokėjo duoklę. Jis įvykdė Žemgalijos *(Semigallie)* dalybas (1271.VIII.27) su Rygos katedra (kapitulos nariais) ir susitarė su arkivyskupu dėl pilies pastatymo.

1274 m. brolis Ernestas buvo magistras. Jis pastatė Daugpilio *(Duneborch)* pilį ir sudarė sutartį su Rudolfu iš Ungerijos (arkivyskupo vasalu), be to, susitarė su Rygos katedros kapitula dėl užtvankos statymo Irvos upėje; toliau kartu su ponu Johanu, Rygos arkivyskupu, ir ponu Hermanu, Ezelio vyskupu, davė Livonijos pirkliams keletą laisvės teisių. Jis įvykdė didelį karo žygį į lietuvių žemę *(in terram Letwinorum)* iki pat Kernavės *(Kernowe)*, ir lietuviai persekiodami 1278 m. kovo 5 d. jį kartu su 71 broliu užmušė prie Ašeradės, taip pat Eilardą iš Obergeno, Revelio žemės viršininką, kartu su jo žmonėmis, be to, riterius poną iš Tisenhuseno, poną H(einrichą) iš Vrangelio su daugeliu kitų gyventojų ir piligrimų.

Po viso to brolis Gerhardas iš Katcenelbogeno užėmė magistro vietą.

3. Žygis iki Kernavės

Lietuvių pergalė prie Ašeradės

Žemgalių atsimetimas

Pilies pastatymas Žemgalijoje

Nesėkmingas Žemgalijos puolimas

Žemgalijos siaubimas

1280 m. brolis Konradas iš Vuchtvangeno (Buchtvangeno) buvo magistras, tuo metu žemgaliai antrą kartą atsimetė nuo tikėjimo, nužudė 20 brolių su jų žmonėmis ir brolių pastatytą Tervetės pilį sugriovė iki pat pamatų. Po to Konradas buvo didysis magistras.

1282 m. magistras buvo brolis Villikinas iš Endorpės. Jis pastatė Heiligenbergą *(Sanctum Montem,* Šventąjį kalną) Žemgalijoje *(in Semigallia).*
Taip pat jis 1283 m. birželio 29 d. nustatė Velyno miesto žemės, būtent Avesės ir Vachterspe, ribas ir suteikė miestiečiams laisvės teises. Jis taip pat įsteigė ir šventino kartu su ponu Jonu, Rygos arkivyskupu, bažnyčias Volmare, Vendene, Burnike ir Trikatene, dalyvaujant broliams. Be to, jis sudarė su tuo pačiu arkivyskupu sutartį dėl Sidegundės kaimiečių *(villanis).*
Jis pats vedė karo žygį į Žemgaliją, buvo įsiveržęs iki vietovės, vadintos Grose (Kurše), ten buvo užmuštas su 34 broliais ir kitais kariais 1287 m. po Marijos apreiškimo dienos (kovo 26).

1288 m. magistras buvo brolis Cono iš Hattensteeno. Šis per kelis kartus nusiaubė visą Žemgaliją. Žemgalių pilis Ratleną, Dobelę, Soddoberną ir Tervetę jis sugriovė iki pamatų.

VI. 1290—1307 metai

1. Kuršo vyskupo ir magistro susitarimas dėl krašto valdymo

Magistro sandėris su arkivyskupu dėl lyvių ir ezeliečių žemių

Magistro sąjunga su Dorpato vyskupu

1290 m. magistras buvo brolis Haltas. Šis su visais vyskupais ir dvasininkais gyveno ramiai ir taikiai, nepadaręs žalos savajam ordinui. Pirmaisiais savo metais susitarė su kuršių vyskupu ponu Edmundu dėl Ambotės pilies perėmimo su visomis pajamomis, priklausiusiomis vyskupo stalui, kad galėtų saugoti ir ginti tvarką, reikalingą ir naudingą Kuršo žemei *(terre Curonie)* ir katalikų tikėjimui *(et fidei catolice).* Tasai vyskupas perleido magistrui 90 žagrių *(uncos)* žemės Normės teritorijoje kaip užstatą už padarytas ir būsimas išlaidas minėtai piliai.

Jis susivienijo ir sudarė draugišką sutartį su Rygos arkivyskupu ponu Johanu dėl iškylančių įvairių ir svarbių klausimų, ir dėl to tas pats arkivyskupas jam ir ordinui perleido Vendeno srityje *(in districtu)* trijų žagrių dydžio salą, dėl kurios buvo ginčijamasi, ir, matyt, brolių valdos sienos nesiekė tos vietos.

Jis taip pat sudarė sutartį su ponu Henriku, Ezelio vyskupu *(epis-*

copo Osiliensi), dėl septynių kuligundų (parapijų) ketvirtosios dalies ir Viko (Pajūrio) leno ir dėl kitų ginčijamų dalykų. Jis mirė 1292 m.

1295 m. magistras buvo brolis Henrikas iš Dienstelagės. Jis sudarė su Bernardu, Dorpato vyskupu *(episcopo Tarbatensi)*, ir jo kapitula amžiną sąjungą. Jis mirė 1296 m. kovo 28 d.

2. Rygos miestiečių karo pradžia ir jų sąjunga su lietuviais

1297 m. magistras buvo brolis Brunas. Jo laikais Rygos miestiečiai pirmą kartą pradėjo karą su ordinu. Susidėję su lietuviais *(cum Letwinis)*, jie rugsėjo 29 ar 30 sugriovė dvarą *(curia)*, tai yra 60-čiai brolių įrengtą pilį *(castrum)*, ir konventą (miesto dalį), kurį Ordinas nuo pat Rygos miesto steigimo turėjo užėmęs, ir buvo magistro buveinė, kartu jo ir brolių reikalams pastatyti namai taip pat su dviem tvirtais ir aukštais bokštais. Sugriovė (1298 m. birželį) dar vieną bokštą, prie kurio buvo keturių ratų malūnas, vadintas Bertoldo vardu, pirma išsivedė į nelaisvę 6 brolius ir po to visa kita pasiėmę kaip grobį.

Karkso pilies užėmimas

Toliau tie miestiečiai, lietuvių padedami ir kaip išdavikai apsirengę jų apsiaustais *(simulato habitu)*, užėmė Karkso *(Karkus)* pilį (prie Virejervės ežero) ir su viskuo sudegino, be to, vieną brolį kunigą ir tris kitus brolius su jų žmonėmis užmušė.

Magistro ir 60 riterių žuvimas mūšyje su rygiečiais ir lietuviais

1298 metais aštuonios dienos po Sekminių (birželio 1) tie patys miestiečiai, susidėję su lietuviais, užmušė magistrą Bruną kartu su 60 brolių ir daugybę jų žmonių prie Treyderos (Aa) upės, kada juos (priešus) persekiojo. Užmušę daugiau kaip 3000 žmonių, lietuviai pasidalijo su rygiečiais grobį ir grįžo namo.

Lietuvių pilis prie Rygos

Po to tie patys miestiečiai prie savosios miesto dalies įėjimo pastatė netikėliams pilį, kuri ligi šiol tebevadinama „Lietuvių pilimi" *(Castrum Letwinorum)*.

Mūšis prie Rygos ir rygiečių paliaubos su Ordinu

Tais pačiais metais jie kartu su lietuviais apgulė Naująjį Malūną, kur apaštalų Petro ir Povilo dieną (birželio 29) buvo atmušti ir į vandenį suvaryti.

1299 m. brolis Gotfridas Roghe buvo magistras. Jo laikais ginčas su rygiečiais nesiliovė.

1307 m. per švento Proceso ir Martiniano šventę (liepos 2) vyko mūšis su lietuviais prie Rygos. Po to magistras susitarė su rygiečiais dėl paliaubų ir sudarė sutartį, pagal kurią gavo iš jų tas žemės žagres, kurias jie turėjo Kurše ir Ezelyje brolių valdose.

1. Daugpilio pilies, kurią buvo užėmę lietuviai, atstatymas

Piratų rygiečių nužudymas

Dėl to rygiečiai skundėsi popiežiui

1309 m. magistras buvo brolis Gerhardas iš Jorkės. Jis 1313 m. atstatė Daugpilio pilį, kurią riteriai buvo sugriovę vaduodami riterį Johaną, Ikskulės poną, iš pagonių nelaisvės, į kurią lietuviai jį buvo paėmę Gercikės pilyje. Tais pačiais metais keli jūrų piratai iš Rygos miesto apiplėšė Kilekundos parapiją Ezelyje. Grįžtančius audra atnešė prie Dondangės kranto. Brolis Everhardas iš Munheimo, Vindavos (Mintaujos) komtūras, liepė juos paimti į nelaisvę ir, nukapojus letenas, už tokių luošų kojų pakabinti ant medžių. Dėl to Rygos miestiečiai per poną arkivyskupą Frideriką iš minoritų (pranciškonų) ordino apskundė Ordiną Romos popiežiui, dėl ko šventasis tėvas minėtą komtūrą iškvietė į savo dvarą. Kai tasai ten nuvyko, arkivyskupas viešoje konsistorijoje (kardinolų posėdyje) skundėsi šiais žodžiais: „Šventasis tėve, jis, tas komtūras, kuris mano Rygos miestiečius be jokios priežasties liepė pakarti". Į tai komtūras atsakė: „Šventasis tėve, buvo ne taip, tai melas. Aš kelis jūrų piratus, kurie Kilekundos parapiją apiplėšė, sugavau ir teisiau juos, kaip reikalavo to krašto teisė ir ko jie buvo užsitarnavę, pakoriau už kojų ant medžių". Tada šventasis tėvas Klemensas sakė: „O jeigu pas mus būtų tokie teisėjai", ir uždėjo arkivyskupui šitoje byloje amžiną tylėjimą.

2. Badas Livonijoje

Lietuviai užpuolė vestuvininkus

Rygiečiai sulaužė paliaubas su Ordinu

Ordino taikymas su arkivyskupu pas popiežių

1315 metais, šito magistro laikais, Livonijoje buvo toks brangymetis ir badas, kad alkani žmonės užmušinėjo savo vaikus, atkasinėjo iš kapų numirėlius, ėmė iš kartuvių pakaruoklius, virė juos ir valgė.

Kada tais pačiais metais jaunavedžiai iš Kakenhuseno (Koknesės) po jungtuvių su didele palyda turėjo vykti į jaunikio namus, pulkelis lietuvių, apie vestuves sužinojusių iš vieno to miesto vyro, slapta atvyko į kraštą. Miške jie padarė užtvarą, puolė miestiečius, kada jie, lydėję jaunąją, išėjo iš miesto, ko nebuvo tikėtasi, pagavo merginas ir moteris, kelis pajaunius užmušė, kuomet kiti pabėgo, ir kiek pagavo, tiek nusivedė.

1316 m. šeštadienį, balandžio 24, Rygos miestiečiai per paliaubas sudegino visą Dunamundės priemiestį, užmušė ten buvusį ordino brolį su visais krikščionimis ir taip pradėjo antrąjį karą ir neapykantą.

1318 m. šis magistras Gerhardas kartu su Velyno, Vendeno ir Dunamundės komtūrais iškviesti į Avinjono (popiežiaus) dvarą ir ten jau rado didįjį magistrą Karolį, kuris su savo pagalbininkais taip pat buvo iškviestas, kad pasiteisintų prieš poną Frideriką, Rygos ar-

kivyskupą. Po daugelio derybų ir sėkmingo ordino reikalų gynimo 1327 m. rugpjūčio 1 d. (tiksliau — liepos 25) šventasis tėvas Jonas XXII pripažino ordino nuosavybe namus Dunamundėje.

VIII. 1321—1330 metai

1. Mežotnės pilies pastatymas

1321 m. apie Velykas (balandžio 19) jis (magistras) pastatė Žemgalijoje Mežotnės *(Mezoten)* pilį prieš netikėlius.

Vaidai Ordine

Vėliau kilo didelė nesantaika tarp Livonijos lenininkų dėl magistro vietos broliui iš Hoenhorsto ir broliui Johanui, vadintam Ungenade, ir nesantaikai pašalinti didysis magistras atsiuntė į Livoniją Bartoldą Ketelhodą magistro pavaduotoju.

1323 m. magistro pavaduotojas brolis Ketelhodas įvykdė didelį karo žygį į Pskovą *(Pleskov)* ir užėmė kraštą ir miestą.

Pskovo puolimas

1323 m. Rygos miestiečiai Lietuvos karaliaus (Gedimino) vardu į visus pajūrio miestus ir

Žinia apie Gedimino laiškus

popiežiui Jonui XXII pasiuntė laiškus, kuriuose pranešama, kad karalius su visa tauta nori krikštytis. Dėl to popiežius atsiuntė į Livoniją vieną vyskupą ir vieną abatą. Vyskupų pasiuntinius pas karalių lydėjo broliai. Tačiau karalius atsakė niekad apie krikštą negalvojęs, jeigu jie nori tartis dėl taikos, tai jis sutinka, o jeigu nenori, tai jiems vargiai pasiseks iš krašto išvykti. Karalius tokiu būdu privertė sudaryti amžiną taiką. Kai tik taika buvo patvirtinta ir antspauduota, karalius sušaukė kariuomenę ir, jausdamasis saugus iš Livonijos ir Prūsijos, peržengė sieną ir kaimyninius kraštus nuniokojo.

Tuo metu Ketelhodas grįžo pas didįjį magistrą.

Estų pasipriešinimas

1324 m. magistras buvo Reymaras Hane. Šis vedė pokalbius ir pasitarimus su vyskupais ir jų valdų lenininkais, ypač dėl Harieno ir Vironijos (Estijoje) gyventojų pykčio ir nepasidavimo tikėjimui. Jis atnaujino kai kuriuos įsakymus ir valdymo priemones lyviams ir lettams (latviams).

2. Klaipėdos pilis perleidžiama Teutonų ordinui

1328 m. brolis Everhardas iš Munheimo buvo magistras.

Kai šis apie Sekmines (po gegužės 21) užėmė magistro vietą, Livonijos broliai amžinai perleido Prūsijos (Teutonų ordino) broliams Klaipėdos pilį su visomis pajamomis ir išlaidomis.

Rygos miestiečiai sunaikina Dunamundės pilį

Tais pačiais metais šv. Jono Krikštytojo dienos išvakarėse (birželio 23), kada brolio Fridericho, Rygos arkivyskupo, palikuonis buvo ponas Johanas iš Sverino, Rygos arkivyskupas

ir Rygos miestiečiai naktį užpuolė Dunamundės pilį ir ją sudegino, neįstengę paimti, nes priešpilis ir bažnyčia su didelėmis pastangomis ir išlaidomis buvo pastatyta iš plytų (vok. *Hakelwerk*). Daugiau kaip šimtą žmonių, vyrų ir moterų, jie ten nužudė ir padarė broliams, nuo jų neatsimesdami, nuostolių už 400 markių.

3. Gedimino susitarimas su rygiečiais dėl Ordino išvijimo

Rygiečių pagalba lietuvių žygiui

Karo veiksmai ir Ordino pralaimėjimai

Rygos apsupimas ir rygiečių nugalėjimas

Tų pačių metų rudenį, po metų ketvirčio pasninko, Rygos miestiečiai, sumanę išvyti ordino brolius, pasiuntė du nuo miesto magistrato, būtent Henriką Tralovą ir Bernardą Darsovą, ir du nuo miesto bendruomenės — Gerlachą Blessenbartą ir Ertmarą Redpennigą, kaip savo įgaliotinius, pas lietuvių karalių (Gediminą), su juo tarėsi ir pažadėjo, kad ordinui ir krikščionims išvyti iš viso krašto visos pilys ir įtvirtinimai Rygos diecezijoje bus ištuštintos. Broliai, apie tai sužinoję, jėga iš jų (rygiečių) atėmė penkias pilis, buvusias pagonių (lietuvių) pasienyje. Ir kada karalius su savo kariuomene atvyko Dauguva, patyrė, kad pilys yra brolių rankose, užsidegė pykčiu ir pasiuntinius išplūdo baisiausiais žodžiais. Tie jam paguosti atsakė, kad nuvesią ten, kur ordinui galima padaryti daugiausia žalos. Ir jie vedė (1329 m.) jį su jo kariuomene per visas 40 mylių Rygos diecezijos, davė vedlius ir kitas paslaugas atliko. Jie nuniokojo Karkso apylinkę penktadienį, po Švento kryžiaus išaukštinimo dienos (rugsėjo 15), ir liko ten iki trečiadienio (rugsėjo 20). Kitą penktadienį (rugsėjo 22) sunaikino Helmedės kleboniją, kuri turėjo 400 žagrių žemės ir gaisrais padarė ordinui nuostolių už 6000 markių sidabru. Kitą šeštadienį (rugsėjo 23) jie atvyko į Peystelės kleboniją, kur karalius (Gediminas) su savo abiem broliais dvi naktis nakvojo, bažnyčią pavertę arklide savo arkliams, ir daug kartų begėdiškai elgėsi prie švento sakramento; visa kita jie naikino gaisrais. Šitai bažnyčiai priklausė 300 žagrių. Tuomet užmušė daugiau kaip 400 žmonių, o kitus paėmė į nelaisvę. Po to jie (lietuviai) vyko į Sakelės apylinkę, kuri priklausė Tarvestės parapijai, jie apgrobė ir sudegino parapiją, turėjusią 200 žagrių žemės, užmušė du dvasininkus, ordino brolius, ir vieną riterį Nikolajų iš Ropos, be to, 400 žmonių, vienus užmušė, kitus išsivedė į nelaisvę. Ordinui buvo padaryta nuostolių 6000 markių gryno sidabro, neskaitant daug ko kita. Atsidūrę tokioje bėdoje, apsupo broliai Rygos miestą ir jį pagaliau užėmė, ir gavo miestiečiai tokią bausmę, kokios buvo nusipelnę. Po to 1330 m. (kovo 30) su jais buvo sudaryta draugiška sutartis, pagal kurią ponui arkivyskupui ir jo bažnyčiai buvo paliktos visos teisės. Broliai patys savo jėgomis ir ištekliais pasistatė namus ir kitus trobesius, kurie buvo apiplėšti, tik kitoje, miestiečių nurodytoje, vietoje, kurioje vyskupas neturėjo teisių, tačiau ten buvo miestiečių arklidės ir malūnas, arkliai naudojami malti ir, be to, kalkėmis degti krosnis. Ir kadangi broliai

su miestiečiais ne kartu gyveno, nėra abejonės, kad miestiečiai, kaip ir anksčiau, su pagonimis darė suokalbius.

4. Lietuviai dalyvauja Kulmo puolime

Lietuviai sunaikina Piltenę

Žygis prieš lietuvius

Lietuvių nuostoliai

1330 m. Krokuvos karalius, paremtas vokiečių, vengrų, lenkų ir lietuvių būrių, su didele ir stipria kariuomene švento Mykolo (rugsėjo 29) dieną įsiveržė į Kulmo žemę ir visą nuniokojo plėšimais ir gaisrais. 1329 m. (1330 m. kovo pradžioje) lietuvių karalius su didele kariuomene atvyko rygiečių kviestas prie Piltenės vyskupo pilies ir nuo jos su įvairiomis apgulimo mašinomis pradėjo puolimą. Per miesto už pilies gaisrą užmuštas vienas ordino brolis ir du tarnai. Nuniokojęs kraštą, jis (Gediminas) grįžo atgal.

Po sutarties sudarymo su Rygos miestiečiais (1330 m. kovo 30) magistras Everhardas ėmė rengti žygį prieš lietuvius, kas anksčiau buvo neįmanoma dėl miestiečių ir lietuvių sutarties ir dėl pirmųjų pavydo.

1330 m. tas pats magistras su savo kariuomene vyko į lietuvių žemę, kuri vadinosi Santholė. Po grobimų ir gaisrų jie užmušė apie 500 lietuvių, kurie priešinosi. Iš krikščionių du broliai ir 40 karių aštuntą dieną po švento Lorenco (rugpjūčio 17) liko sumušti.

IX. 1331—1341 metai

1. Abu ordinai puola Lenkiją

Žemaitijos puolime minimi Mažeikiai ir Vindeikiai

Žemaičius puola abiejų ordinų riteriai

1331 metais šventųjų Kosmos ir Damiano dieną (rugsėjo 27) Prūsijos ir Livonijos broliai žygiavo prieš Krokuvos karalių į jo žemę Lenkijoje ir užmušė beveik 5000 žmonių, nors ir sava kariuomenė patyrė nuostolių Kadangi broliai taip narsiai gynėsi, popiežius (Jonas XXII), nežinodamas reikalo priežasčių, priešo prašomas, padarė jiems (broliams) griežtą sprendimą. Štai kur ir kokie priešai!

1332 metais tas pats magistras įvykdė karo žygį į netikėlių žemaičių *(Sameithorm)* kraštą ir pasiekė Mazeike (Mažeikius) ir Windeike dvarus *(curias)* (kaimas Vindeikiai prie Širvintos, Neries intako).

1333 metais (magistras) sudarė draugystės sutartį su Rygos arkivyskupo pavaduotoju ponu Markvardu ir kapitula.

Tais pačiais 1333 metais Kristaus Paaukojimo dieną (vasario 2) žygiavo Livonijos broliai kartu su Prūsijos ginkluotomis jėgomis dviem kariuomenėm į žemaičių žemę *(in terram Samayten)*, kurią grobimais ir gaisrais nuniokojo, privertę lietuvius *(Letwinis)* bėgti.

2. Ordino kariuomenė prie Ukmergės
+ Riteriai Dubingių žemėje netoli Vilniaus

1333 metais tas pats magistras buvo prie Ukmergės (*Vilkenberge*). Tais pačiais metais su gausia kariuomene valtimis buvo pasiekęs Polocką (*Plocke*).

1334 metais tas pats magistras vedė kariuomenę į Dubingių (*Dubingen*) ir Sikulių (*Sicculen*) žemę, kur buvo užmušta 1200 abiejų lyčių žmonių. Ir tada jis su savaisiais buvo per keturias mylias iki Vilniaus (*Velnen*). Po to gausią kariuomenę jis vedė į Polocką, tame žygyje dalyvavo Arnsbergo grafas.

Dobelės ir Tervetės pilių pastatymas

Žygiai prieš žemaičius ir jų nesėkmės

1335 metais gavėnioje (nuo kovo 1 iki balandžio 16) tas magistras pastatė prieš netikėlius Dobelės pilį (Žemgaloj). 1339 m. po Kalėdų (po gruodžio 25 d.) pastatė Tervetės pilį. Tais pačiais metais po Grabnyčių (po vasario 2 d.) tas magistras surengė žygį prieš žemaičius (*contra Sameythas*). Jis ten buvo dvi naktis ir padarė daug nuostolių. Grįžo namo, prasidėjus dideliems šalčiams, ir daugelis žuvo nuo speigų arba nušalo kūno dalis.

3. Rygoje pastatoma nauja pilis

1340 metais jis atliko savo paskutinį žygį, bet jo nebaigė dėl nepastovaus šlapio oro. Po to, kai jis Rygoje pastatė pilį, didysis magistras jį atšaukė, ir jis kraštą paliko ramybėje.

Arkivyskupo derybos dėl taikos su Pskovu ir pskoviečių maištas prieš vokiečius

1340 metais švento Jono Krikštytojo dieną (birželio 24) magistru tapo Barchardas iš Dreinlevės.

Tuo metu Pskovo rusai (*Ruteni*) vedė derybas su katedros kapitulos nariais, su Voldemaru Vrangeliu, Koknesės (*Kakenhusen*) fogtu, ir kitais Rygos arkivyskupo tarnautojais, ir kad derybos būtų sėkmingesnės, magistras pasiuntė į Pskovą ordino brolį Henriką, kuris suprato rusiškai. Betgi kada visi buvo kartu ir tarėsi, keletas rusų slapta įsiveržė į vokiečių namus (*hospicia Theutonicorum*). Valgė ir gėrė, kas liko — išmėtė. Įsisiautėję jie pradėjo keikti vokiečius (*Almanis*) ir puolė mušti jų žmones ir įžeidinėti visą vokiečių giminę (*familiam Almanorum*). Kilo sąmyšis, keletas rusų liko užmušti, riksmą išgirdo tie, kurie buvo užsiėmę derybomis, ir išbėgiojo į visas puses. Rusai, negalėdami atkeršyti už savuosius, užpuolė Dorpato dieceziją (vyskupo valdą). Ordinas pasiuntė savo lėšomis 400 vyrų į pagalbą prie Kiriempės pilies. Kada iškilo didžiausias pavojus, jie (broliai) į pagalbą dorpatiečiams metė visas savo jėgas.

1341 metais Loeno grafas su 36 riteriais buvo Livonijoje.

1. Dvi naujos pilys Estijoje prieš rusus

Estų sukilimas Revelio vyskupystėje

1342 metais Marijos apreiškimo dieną pastatė šis magistras dvi pilis prieš klaidatikius *(contra scismaticos)*, būtent Frauenburgą Dorpato vyskupo valdoje ir Marienburgo broliams priklausančioje srityje, pastarąją vėliau Harieno komtūras Gerlachas sutvirtino mūro siena. Kai šis magistras 1343 metais su kariuomene laivais vyko prieš klaidatikius, įsidėmėkite, tai buvo švento Jurgio dienos išvakarėse (balandžio 22), Revelio diecezijos naujakrikštai išdavikiškai atsimetė nuo tikėjimo. Jie žudė savuosius ponus ir visus vokiečius (teutonus), neišskirdami ir vaikų, vaikus daužė akmenimis, metė į ugnį arba į vandenį, net drovu sakyti, kad moteris kalavijais perrėždavo ir iš jų įsčių krintančius kūdikius ietimis perverdavo. Namus ir kitus pastatus padeginėjo, degino bažnyčias iki pamatų; neaplenkė ir Padės vienuolyno; čia nužudė 28 vienuolius, juos visaip iškankinę, tik abatui su nedaugeliu pavyko išsigelbėti. Ir tuos, kurių pasigailėjo vyrai, dar žiauriau nužudė įtūžusios moterys. Nužudytųjų abiejų lyčių žmonių skaičius siekė 1 800. Tuo nesitenkindami, Re-

Revelio pilies apgulimas

velio mieste jie apgulė pilį, kur kartu su vyskupu slėpėsi jo lenininkai ir dvasininkai; be to, kaip pasakojama, jie pagrobė iš užmiesčio prieglaudos Išganytoją (Kristaus atvaizdą) ir pakabino greta pakartųjų ir netgi, kaip tikinama, vinimis prikalė prie kryžiaus krikščionių berniuką, panašiai kaip buvo nukryžiuotas Išganytojas.

Sukilimas Ezelio saloje

Tais pačiais metais naujakrikštai Ezelio diecezijoje, atsimetę nuo krikščionių tikėjimo, švento Jokūbo dieną (liepos 24) apgulė vyskupą kartu su jo dvasininkais ir kitais krikščionimis Hapsello pilyje. Ir Poydeno pilį Ezelyje panašiai jie apgulė. Kada po susitarimo ir užtikrinimo, kad pasidavusieji iš pilies galės išeiti sveiki su savo ryšuliais, ir pilis pasidavė, naujakrikštai akmenimis užmušė savo fogtą brolį Arnoldą ir kunigą brolį Johaną kartu su keliais kitais ordino broliais ir žmonėmis; be to, prigirdė jūroje kelis probstus ir kitus kunigus pasauliečius (parapijų kunigus, nevienuolius) ir užmušė daugelį lenininkų (žemių arba sričių valdytojų) su abiejų lyčių krikščionimis. Iš didelių rąstų jie pastatė erdvią ir gerai įtvirtintą slėptuvę, kurioje tikėjosi subėgę gintis su moterimis, vaikais ir

Sukilėlių slėptuvė

daiktais. Bet kada magistras suprato pavojaus dydį, jis pasiuntė į pagalbą narsius ir ginklą vartoti patyrusius vyrus, iš viso 630 brolių. Magistras ir broliai pakilo visa jėga ir su minėtais atsimetėliais kovėsi dviejuose mūšiuose: viename — Hariene ir kitame — prie Revelio, kuriuose krito apie 12 000 nekrikščionių, o kiti buvo priversti bėgti; žinoma, su nuostoliais ir broliams, keletas narsių bajorų *(nobiles)* krito, neskaitant paprastų žmonių (liaudies).

Sukilėlių malšinimas

1344 m. trečiadienį po didžiojo pasninko (vasario 17 d.) minėtasis magistras, sujungęs savo kariuomenę su Prūsijos pagalbine, žygiavo į Ezelį, sugriovė minėtą iš rąstų pastatytą įtvirtinimą ir dar apie 10 000 pagonių išmušė, ir jų karalių, vardu Vesse, pakorė ant vienos apgulimo mašinos po to, kai abi jo kojos buvo nutrauktos. Įtvirtinime jie buvo nužudę 500 krikščionių. Prasidėjus atodrėkiui, magistras buvo priverstas salą palikti ir su savaisiais grįžti namo, tačiau minėti ezeliečiai kaip buvo, taip ir liko netikėliai atsimetėliai. Po metų magistras vėl su savo didele kariuomene keletą apylinkių apgrobė, tad įsidėmėkite!, tie vėl atsiuntė pasiuntinius, kurie prašė taikos ir įtikinėjo, kad jie vėl nori priimti tikėjimą. Jie buvo vėl be jokios daiktinės (fizinės) bausmės priimti į bažnyčios globą.

2. Lietuviai užima Tervetės pilį ir puola Mintaują ir Rygą

Lyvių vado pasiūlymas Algirdui ir to vado likimas

Lietuviai prie Tureidos

Pilies pastatymas Ezelyje

Lietuvių laimėjimas apgavus komtūrą

Tuo metu, kada dėl tų reikalų magistras buvo Ezelyje, 1345 metais Lietuvos karalius (Algirdas) surinko stiprią kariuomenę ir įsiveržė į brolių kraštą ir dėl vieno vyro, vardu Palė, išdavystės visų pirma užėmė buvusio magistro brolio Everhardo iš Munheimo pastatytą Tervetės pilį ir ugnimi sunaikino ją iki pamatų, be to, 8 broliai ir jų tarnai, neskaitant prastų žmonių, buvo užmušti. Po to jis vyko prie Mintaujos pilies ir užėmė priešpilį, bet kadangi pilis buvo mūryta iš plytų, neįstengė jos sunaikinti, tačiau išsivedė kunigus ir kartu 8 kitus brolius ir apie 600 žmonių. Toliau jis vyko į Rygą per Naująjį Malūną ir įėjo į Segevoldo apylinkę, kur Lietuvos karalių pasitiko vienas lyvių seniūnas ir tvirtino, kad visa naujakrikštų tauta jį iškėlusi karaliumi, ir, jeigu jis (Algirdas) su tuo sutiks, tai visas kraštas jam pasiduos. Tada karalius jį klausė, o kas atsitiks su Livonijos magistru. Tasai atsakė, kad jie apskritai visus vokiečius *(Almanis)* išvarys. Bet karalius tarė: „Kaimieti *(Rustice)*, tu čia karalium nebūsi" ir liepė Segevoldės pilies kieme nukirsti jam galvą. Po to jis traukė į Toreidės ir Kremuno sritį, kur visas bažnyčias sugriovė ir kunigus išžudė. Jis surengė didelę kruviną pirtį, kurioje maždaug 2000 žmonių buvo nužudyta ir nemažas skaičius išvarytas į nelaisvę.

Magistras Borchardas pastatė Ezelyje *(in Osilia)* gerą ir stiprią pilį, kurią brolis Gosvinas vėliau sutvirtino. Šito magistro laikais vienas lietuvis piktais tikslais prisistatė, kad jis su savo namais (šeima ir šeimyna) norėtų pereiti pas krikščionis. Šį reikalą jis slaptai svarstė su Ašeradės komtūru. Po to jis kaip išdavikas nuėjo pas Lietuvos karalių ir išpasakojo viską, ką jis buvo susitaręs, nurodė susitikimo laiką ir vietą. Karalius su savo pulku slapčia atėjo į numatytą vietą ir su saviškiais puolė mūsiškius, kurie buvo neįspėti ir neginkluoti (neužsidėję šarvų), ir 15 ordino brolių buvo nudobti. Taip pat

neįspėtuosius iš Segevoldo, Vendeno ir Ašerodės sričių ir daugelį kitų iš Dauguvos apylinkių nužudė ir žiauriai užmušė. Ir tada jis (karalius) džiaugdamasis grįžo namo.

Didžiojo magistro rinkimai

1345 m. šv. Liucijaus dieną (gruodžio 13) Marienburgo pilyje įvyko generalinė kapitula, kurioje brolis Heinrichas Dusemeris buvo išrinktas didžiuoju magistru. Kitą dieną (gruodžio 14) brolį Gosviną jis paskyrė Livonijos magistru. Jo laikais Livonijos broliai patyrė laimingą įvykį.

Ordinas nuperka iš danų karaliaus žemes ir pilis

Minėtas didysis magistras, jo paskirto magistro paskatintas, nupirko Harrieno ir Vironijos žemes su Revelio, Vesenborko ir Narvos pilimis iš jo šviesybės Danijos karaliaus, pono Voldemaro už 19 000 markių gryno sidabro pagal karaliaus raštą (1346 m. rugpjūčio 29 d.), ir popiežiaus Klemenso VI tais pačiais metais šv. Jono Krikštytojo galvos nukirtimo dieną (rugpjūčio 29) patvirtinimu tuojau pilys buvo perduotos broliams. Kitais (1347) metais Visų šventųjų dieną (lapkričio 1) minėtos pilys buvo perduotos broliams. Minėtas magistras tuojau tas pilis apvedė sienomis ir grioviais, išleidęs daug pinigų sutvirtinimams ir bokštams statyti.

3. Pilių stiprinimas Lietuvos pasienyje

Tas pats magistras mūrijo ir gerino Grobynės, Dobelės ir Daugpilio pilis, pastarąją su keturiais bokštais, neminint kitų pilių ir įtvirtinimų.

Puolamos Bauskės ir Šiaulių žemės

1348 m. magistras Gosvinas iš Gerikės įvykdė žygį prieš lietuvius Žemaitijoje *(contra Letwinos in Sameyten)* į dvarą Gedeghinnen, kuris dabar Bussike (Bauske) vadinamas. Tas pats tais pačiais metais šv. Valentino dieną (vasario 14) nuniokojo Šiaulių žemę *(terram Sauliam)* su pilimis, nes ji tankiai gyvenama, ir dėl to, kad gyventojai klusnūs lietuviams ir, duodami jiems dešimtinę *(censum)* ir kitus dalykus, tarnauja jų sėkmei.

Strėvos mūšis ir jo dalyviai lietuvių pusėje

Tais pačiais metais Prūsijos broliai su kareivių pulku aštuonias dienas tuštino netikėlių lietuvių kraštą. Devintąją dieną, Marijos apreiškimo dieną (vasario 2), buvo duotas mūšis prie nedidelės Strėvos *(Strebene)* upės, kur lietuvių ir iš įvairių sričių, kaip antai: Vladimiro *(Lantmar)*, Bresto *(Breusike)*, Vitebsko, Smolensko ir Polocko, į pagalbą pašauktų rusų krito daugiau kaip 10 000. Narimantas *(Narmanthe)*, rusų (rutenų) karalius, lietuvių karalių Algirdo *(Algerden)* ir Kęstučio *(Keinsthuthen)* brolis, taip pat šitame susidūrime užmuštas. Krikščionių krito 8 broliai su 42 gerais vyrais *(bonis viris)*.

Geras derlius Livonijoje

Tie patys metai buvo labai derlingi, tad apie švento Jono Krikštytojo dieną (birželio 24) jau buvo šviežios duonos ir vaisių. O vyno buvo taip gausiai, kad į Rygą ir kitus miestus bu-

Lietuviai užima Mežotnės pilį ir užmuša komtūrą

Dorpato miestiečių maištas

vo užsakyta daugiau vyno statinių ne kaip alaus.

Pirmaisiais šio magistro metais apie Velykas (1346 m. po 16 balandžio) lietuviai visai sunaikino Mežotnės pilį ir kartu užmušė komtūrą brolį Ričardą iš Bacheimo su keliais kitais ordino broliais ir namų tarnais ir abiejų lyčių kaimiečiais.

1350 metais Dorpato miestiečiai prie savojo miesto užmušė ordino brolių naujakrikštus, būtent 30 vyrų kaimiečių, du suluošino ir devynis sužeidė, tuo metu jėga atėmė jų daiktus. Ordinas jiems nusileido, nors už tai galėjo keršyti. Dorpatiečiai susitaikė su nukentėjusių draugais.

XI. 1351—1360 metai

1. Popiežius sprendžia arkivyskupo ir Ordino ginčą

Minimos gyvenvietės, iš kurių lietuviai norėję išsikelti

Sugriaunama pilis prie Dubysos Šiaulių žemėje

1351 metais labai daug žmonių išmirė. Vėliau popiežius Inocentas VI, apskųstas pono arkivyskupo Vromoldo iš Viffhuseno, padarė viešą sprendimą (1355 m. rugpjūčio 12) prieš ordiną, dėl ko ponas vyskupas Arusienietis *(Magnus)* atskyrė ordiną nuo bažnyčios (1354 m. spalio 23). Tačiau šis sprendimas buvo sušvelnintas po paaiškinimo maloningo tėvo Franco, San Marco kardinolo (1359 m. gruodžio 23). Tuo metu norėjo lietuviai iš Stripeikių, Upytės *(Opythen)*, Viešvilės *(Mezevilte)*, iš Aukštaitijos *(Austeyten)*, iš Lietuvos *(Lethowia)* išsikelti, tačiau magistras neleido to daryti.

1357 metais kažkokie nuodingi vabzdžiai pavasarį ir vasarą atskrido iš jūros naktį, puvėsių tvaiku užteršė orą ir visa, kas buvo žalia ant medžių, sugraužė.

1358 m. žygiavo su kariuomene minėtas Gosvinas ir šv. Pauliaus atsivertimo dieną (sausio 24) sugriovė tik ką pastatytą Dubysos *(Dobitzen)* pilį Šiaulių žemėje *(in Saulia)*; ir čia žuvo 100 sielų tų laukinių žmonių. Ir du ordino broliai, būtent Johanas Hanė ir Klavenbekė, buvo negyvi numesti nuo (pilies) sienos.

2. Abiejų ordinų kryžiuočiai prieš žemaičius

Algirdo ir Kęstučio derybos su imperatoriumi dėl taikos ir krikšto

Tais pačiais metais, kaip anksčiau buvo sutarta, atvyko didysis magistras Vinrichas į pagalbą Gosvinui sutramdyti netikėlių žemaičių kraštą. Jie padarė daug žalos.

Tada atsitiko tai, kad vienas tariamas imperatoriaus giminaitis, vardu Plave, imperatoriaus aplinkoje šmeiždamas ordiną, skleidė žinią, kad lietuviai nori krikštytis ir priimti katalikų tikėjimą. Imperatorius lengvai tuo patikėjo ir

Lietuvių gyvenamos teritorijos sienų aiškinimas

reikalo ištirti pasiuntė Prahos arkivyskupą, Oppavijos hercogą ir vokiečių (alemanų) magistrą. Šitie, gavę iš didžiojo magistro patikimus palydovus, su didelėmis išlaidomis atvyko pas lietuvius kaip pasiuntiniai. Tačiau lietuviai reikalavo tokių sienų: visų pirma nuo Masovijos iki Alle upės ištakų, po to Allės upe žemyn iki įtekėjimo į Prėglių, po to Prėgliaus *(Pregon)* upe iki gėlųjų vandenų (Aismarių), iki sūriųjų vandenų (jūros kranto), toliau sūriaisiais vandenimis (jūra) iki tos vietos, kur Dauguva įteka į jūrą, ir po to Dauguva aukštyn iki tos vietos, kur į Dauguvą įteka upelis, ištekantis iš Lubano ežero, ir šituo upeliu aukštyn ir pagal minėtą ežerą tiesiu keliu iki Rusijos *(ad Russiam)*. Be to, jie reikalavo, kad ordinas saugotų nuo totorių puolimų ir būtų iškeltas į dykrą *(solitudines)* tarp totorių ir rusų *(Rutenos)* ir kad ordinas neturėtų jokių teisių į rusus (rutenus), ir netgi kad visa Rusija *(omnis Russia)* turi priklausyti lietuviams *(Letwinos)*; ir sakė: „Jeigu mes savo reikalavimus pasieksime, tai vykdysime imperatoriaus valią“. Dėl to pasiuntiniai, nieko nenusprendę, grįžo, nes reikalavimus laikė nepagrįstai dideliais.

3. Puolama Papilė

Bajoro Eiginto dvaro užpuolimas

Sėkmingas lietuvių puolimas

1359 metais tas pats Gosvinas įvykdė didelį žygį prieš lietuvius į Papilės *(Popillen)* žemę, ten jis laimėjo nemaža arklių, bet daugelis jų buvo su nukritusiomis pasagomis, nekaustytų. Jis mirė sulaukęs gilios senatvės rugsėjo 10 d. 1360 metais magistras buvo brolis Arnoldas iš Vitinghofo, sumanus karys. Po Motiejaus šventės (vasario 25) jis žygiavo į dvarą *(curia)* vieno bajoro *(satrape)*, vardu Eigintas, kuris gyrėsi galįs visus krikščionis ir vokiečius iš Livonijos išvaryti ir į įvairias pilis jau buvo paskyręs giminaičius ir draugus. Magistras užėmė tą dvarą ir apylinkę.

Tais pačiais metais po šventojo Kryžiaus dienos (rugsėjo 14) Lietuvos karalius su dviem pulkais žiauriai nuniokojo. . . (originale nėra vietovės pavadinimo) ir sudegino bažnyčias. Džiaugdamiesi jie su grobiu grįžo namo.

XII. 1361—1364 metai

1. Lietuviai Lenevardėje

Žinia apie Kęstučio patekimą į teutonų nelaisvę

1361 metais apie apaštalo Motiejaus šventę (24 vasario) lietuviai prasiveržė prie Leneverdės bažnyčios, su grobiu ir belaisviais jie grįžo namo. Tuo metu, padalijęs savo kariuomenę, jie buvo pasiekę Mintaują.

Tais pačiais metais, šeštadienį, Judicos (Verbų sekmadienio, kovo 13 d.) išvakarėse, lietuvių karalius Kęstutis buvo paimtas į nelaisvę vie-

name prūsų (*Prutenos*) ir lietuvių mūšyje ir nugabentas į Marienburgą.

Bajoro Zyvo namų užpuolimas ir jo pasidavimas priešui

Tų pačių metų rudenį magistras Arnoldas surengė išpuolį ir visą lietuvio Zyvo šeimyną (*tota familia*) paėmė į nelaisvę. Liūdnas sekė Zyvas paskui savo šeimyną ir savo noru pasidarė geru Livonijos krikščionių vedliu.

Kęstučio pabėgimas iš nelaisvės

Tais pačiais metais po Martyno dienos (lapkričio 11), būtent lapkričio 16, sugautas Kęstutis per neapsižiūrėjimą pabėgo iš Marienburgo pilies ir grįžo į savo šalį.

2. Kauno pilies pirmas užpuolimas

1362 metais magistras Arnoldas surengė keturis karo žygius į netikėlių kraštą, per pirmąjį žygį Pauliaus atsivertimo dieną (sausio 25) pasiekė vadinamąjį šventą kaimą Šates (*Sethen*), antrąjį netrukus (vasario mėn.) vykdė su kai kuriais svečiais iš Vokietijos, per trečiąjį — Palmių sekmadienį (balandžio 16)— didžiojo magistro prašymu nuplaukė laivais griauti Kauno (*Kauve*) pilies. Didysis magistras su vienu karo laivu prie minėtos pilies atvyko antradienį prieš Judicą (kovo 29), manydamas, kad joje yra pabėgęs karalius Kęstutis. Tačiau pilį, iš akmenų mūrytą ir aukšta mūrine siena sutvirtintą, sunku buvo užimti, o abu karaliai su savo jėgomis stojo priešais. Pagaliau po ilgą laiką trukusių pastangų ir pakartotinių puolimų pilis Velykų dieną (balandžio 16) buvo užimta.

Žinia apie Kęstučio sūnų Vaidotą

Į nelaisvę paimtas vienas Kęstučio sūnus, pilies viršininkas su sūnum ir 37 kiti; likusieji, apie 2000 rinktinių ir stiprių vyrų, žuvo nuo kalavijo arba nuo ugnies. Krito 7 broliai ir 20 kitų. Ketvirtą žygį magistras įvykdė rudenį.

3. Ordino ir vyskupų taikos derybos

Tais pačiais metais penktadienį, po Sekminių savaitę (birželio 10), minėtasis magistras su savo lenininkais ir vyskupais: Ezelio — Hermanu, Revelio — Liudvigu, Dorpato — Johanu, su Rygos ir kitų minėtų diecezijų probstais ir kapitulų nariais, su Falkeno ir Padės (vienuolynų) abatais, be to, su viso krašto riteriais, ginklanešiais surengė susitikimą prie Dorpato vienuolyno Ilgojo tilto. Tuomet skundėsi magistras, kad Dorpato vyskupas ponas Johanas jį ir jo ordiną apšmeižė karaliams ir kunigaikščiams, taip pat pajūrio miestams, jis tai galįs įrodyti autentiškais laiškais; be to, šis vyskupas seniau mažai arba visai nekariavo prieš lietuvius, o magistras jam kare su klaidatikiais teikė nuolatinę pagalbą, be to, jis apgaudinėja magistro pavaldinius ką nors perkant ar parduodant, duodamas jiems, jeigu jie ką nors parduoda mieste, šešis Liubeko šilingus už nagatą (kiaunės kailiuko vertę), o jeigu jie ką nors perka, tada turi duoti tais pačiais pinigais 7 šilingus už nagatą. Ginčas buvo išspręstas trečiųjų teisme, sudarytame iš prelatų ir riterių, ir vyskupas atsiprašė magistrą ir pažadėjo parašyti karaliams ir kunigaikščiams, kad ginčas išspręstas draugiškai ir ateityje jis bus pasiren-

gęs eiti į pagalbą, toliau pažadėjo, kad Liubeko šilingai bus imami Dorpate kaip ir visoj Livonijoj, būtent, po šešis už nagatą. Visa tai

Nesantaikos priežastys

vyskupas pažadėjo, bet kada grįžo namo, liepė savo žmonėms imti iš mūsiškių po 7 šilingus už nagatą. Dėl to Velino (Felino) komtūras įsakė savo žmonėms nieko nevežti į Dorpatą, o tik į kitas ordino žemes, iki vyskupas neatsisakys savo kvaišų užgaidų. Minėtasis vyskupas pono Ezelio vyskupo Konrado pirmųjų mišių proga, dalyvaujant buvusiam magistrui Bochardui iš Dreenlevės ir kitiems amžininkams, sakė, kad jis nori būti ordino draugas. Bet vėliau jis skundėsi ponui popiežiui Urbanui V, kad magistras ir ordinas spaudžia jį ir jo žmones priešiškiau ir sunkiau ne kaip netikėlius, varžo jų monetų teisę, ir todėl magistras esąs priešiškas jam ir jo žmonėms. Vyskupas pasiekė, kad reikalui ištirti būtų sudaryta komisija, nors tai buvo nesuderinama su jo pareigomis ir atitinka priežodį: tik piktadarys neišpažįsta savo nuodėmės.

Upytės puolimas

1363 metais po Kristaus paaukojimo (vasario 2) minėtas magistras įvykdė karo žygį į Upytės *(Opithen)* žemę ir gretimas apylinkes, kurias jis nuniokojo.

Kauno pilies antras puolimas ir Veliuonos sunaikinimas

Tais pačiais metais po Velykų (balandžio 2 d.) didysis magistras, su kariuomene atvykęs laivais, užėmė keletą pilių Lietuvoje *(in Letovia)*, visų pirma Kauno pilį, kurios atstatymas buvo pradėtas su atkakliomis ir neįtikėtinomis pastangomis, po to puolė Pistenės ir Veliuonos *(Velun)* pilis, sunaikino jas iki pamatų.

Tuo metu per ledonešį taip buvo pakilęs vanduo, kad Rygos pilis pasidarė neprieinama.

Tų pačių metų rudenį magistras įvykdė žygį prieš lietuvius Upytės žemėje, kurią jis apgrobė, paėmė belaisvių.

Abiejų ordinų kariuomenės pasiekia Ukmergę

1364 metais po Kristaus paaukojimo (vasario 2) didysis magistras Vinrichas su Livonijos magistru Arnoldu susitiko su dviem kariuomenėm lietuvių netikėlių *(infideles)* žemėje prie Ukmergės *(Vilkenbethe)*, kur 9 dienas niokojo, degino, išvarydami daugelį į nelaisvę, išmušė didžiąją žmonių dalį. Tuo metu karalius Kęstutis sudegino ir sunaikino mūsų pulkų maisto ir pašaro arkliams atsargas.

Tais pačiais metais Prūsijos *(Prussie)* Marienburge slaptai bokšto mūras buvo išgriautas ir brangenybės pavogtos, bet ne visos.

Magistras Arnoldas mirė tų pačių metų liepos 11 d.

1364 metais brolis Vilhelmas iš Vrimersheimo buvo magistras, pareigas perėmė rugsėjo 29 d.

1. Vėl puolama Upytė 1365 metais jis įvykdė karo žygį į Upytės žemę ir ją nuniokojo.

Lietuviai puola teutonų pilis ir tris sunaikina

Lietuvos puolime dalyvauja kuršiai

Tais pačiais metais apie Valentino dieną (vasario 14) lietuviai užėmė Prūsijoje tris pilis, būtent: Skalvių *(Schalwitarum)*, Ragainę (*Ragnithen)*, Kaustriten ir Splittern *(Tilžę)*. Jie išsivedė žmones, užmušė vieną ordino brolį pagal savo prietaringus papročius ir pilis sudegino.

Kęstučio sūnaus Butauto pasidavimas priešui

2. Didelio puolimo metu priešas priartėja prie Vilniaus ir Ukmergės, sudegina Maišiagalos ir Kernavės pilis

Tais pačiais metais po Petro suėmimo šventės (rugpjūčio 1 d.) brolis Siffridas, Goldingos komtūras, kartu su kuršiais įvykdė prieš lietuvius karo žygį, kuriame neteko vieno ordino brolio ir vienuolikos raitelių ir užmušė 400 vyrų.

Tais pačiais metais švento Jokūbo dieną (birželio 25) lietuvių karaliaus Kęstučio sūnus su penkiolika raitelių iš pagonių kariuomenės atvyko į Karaliaučiaus pilį, buvo pakrikštytas (1372 m. kovo pabaiga) ir gavo Henriko vardą. Vėliau imperatorius pakėlė jį į hercogus. Svečiai iš Vokietijos jį gausiai apdovanojo. Bendrai viską sudėjus, jis pasidarė krikščionybės šalininku ir netrukus po Marijos ėmimo į dangų dienos (rugpjūčio 15) žygiavo su didžiuoju magistru į netikėlių lietuvių šalį prie Vilniaus ir Ukmergės pilių ir kartu viską niokojo. Taip pat Kernavės ir Maišiagalos *(Meisegale)* pilis sudegino, sukėlęs jose gaisrą, jis ten išbuvo dvylika dienų, iš nelaisvės išvadavo daugelį krikščionių ir išvedė daugybę lietuvių, o kitus išžudė.

Tais pačiais metais magistras Vilhelmas šešias dienas išbuvo Lietuvoje ir niokojo grobimais ir gaisrais.

Tais pačiais metais tas pats magistras gavėnios viduryje (apie kovo 15) vedė kariuomenę prieš Polocko rusus (rutenus).

3. Prūsijos ir Livonijos užkariautojų susitikimas Dancige

Arkivyskupo skundas prieš Livonijos magistrą

Sudaroma sutartis, kurios nebuvo laikomasi

Tais pačiais metais ponas Vromoldas, Rygos arkivyskupas, rašė didžiajam magistrui, kad jis nori dalyvauti Dancige sprendžiant jo ginčą su Livonijos magistru ir broliais ir norėtų, kad magistras su savo leninınkais ten būtų pakviestas. Tačiau prieš tai slaptai buvo gavęs popiežiaus Urbono raštą, skirtą įvairiems vyskupams. Tas popiežius rašė didžiajam magistrui, kad Livonijos magistras susitartų su juo, didžiuoju magistru. Ir Livonijos magistrui jis rašė, kad prie arkivyskupo prisiderintų, priešingu atveju būsiąs priverstas imtis griežtų priemonių. Ir kada magistras su savo leni-

ninkais atvyko į susitikimą, rado popiežiaus raštą jau atsiųstą. Arkivyskupas atvyko su savo broliu Johanu, Dorpato vyskupu, su Liubeko vyskupu, taip pat su Pomesanijos, Kulmo, Varmijos ir Sambijos sufraganais (vyskupais be diecezijų). Ir Revelio vyskupas ten buvo; kartu su jais probstai, minėtų diecezijų dekanai, kapitulų kanauninkai ir riteriai, ginklanešiai, įvairių miestų miestiečiai, dvasininkai ir pasauliečiai ir daug kitų tikėjimą išpažįstančių žmonių. Jiems dalyvaujant, Rygos arkivyskupas primygtinai ir šiurkščiai skundė Livonijos magistrą ir ordino valdininkus dėl jų valdžios miestuose, dėl neklusnumo ir vasalinės priesaikos laužymo, dėl dešimtinės nedavimo ir kai kurių kitų prievolių nevykdymo ir dėl daugelio kitų dalykų, be to, dar jis pradėjo nuo krikščionybės platinimo Livonijoje ir nepraleido nieko, kas buvo jo naudai. Štai jis tas, kuris rašė, kad nori draugiškai vesti derybas! Taip pat jo brolis, ponas Johanas, Dorpato vyskupas, per daug piktai ir perdėtai skundėsi Livonijos ordino valdininkais dėl vyskupo pinigų, dėl Sinodo vizitacijų, jis norėjo, kad bažnyčių sinodams broliai 200 ar daugiau pastočių parūpintų, ir dėl monetų teisės, kurios tuo metu dar neturėjo, ir dėl daugelio kitų dalykų, kuriuos su neapykanta ir su šmeižtu prieš Livonijos brolius išdėstė. Tačiau brolis Hermanas, magistro kapelionas (Kronikos autorius), atsakė į visus priekaištus ir reikalavimus ne užsipuolamai, o su pagarba ir Dievo malone. Ir vis dėlto didysis magistras dėl taikos meilės ir ramybės Livonijoje nusprendė padaryti ginčą abiem pusėms priimtiną ir draugišką abiejų pusių susitarimą, kurį patvirtino antspaudais: arkivyskupas savuoju ir Rygos kapitulos ir didysis magistras savuoju, ir ordino bule, taip pat antspaudavo Livonijos magistras. Kad šito susitarimo nebuvo paisoma, kaltė dėl to krinta ne Livonijos broliams, bet arkivyskupui ir Rygos kapitulai, nes leidimą jo nesilaikyti išprašė Romos dvare.

XIV. 1367 metai

1. Trečią kartą puolama Upytė ir lietuvių pasipriešinimas

Senoji Kauno pilis ir Naujasis Kaunas

Veliuonos gynėjai sudegina savo pilį

Teutonai veržiasi prie Naujojo Kauno

1367 metais antradienį po Estomihi (kovo 2 d.) tas pats Livonijos magistras vedė kariuomenę prieš lietuvius į Upytės žemę, kur ištisas keturias dienas ugnimi ir kalaviju švaistėsi. Tuomet Lietuvos karalius sušaukė savo kariuomenės vėliavas (pulkus) ir pasiuntė savo sūnų su geraisiais karalystės bajorais į žvalgybą. Atsitiktinai su jais susidūrė brolis Robinas, magistro pagalbininkas, kuris buvo pasiųstas parūpinti arkliams pašaro, su mažu savųjų skaičiumi jis puolė, kelis užmušė ir 18 gerai ginkluotų paėmė į nelaisvę, nors su savaisiais nebuvo kaip reikiant ginkluoti, bet visi grįžo.

Tais pačiais metais po to įvykio (kovo 28) brolis Heningas, ordino (didžiojo magistro)

maršalas, kovėsi aukštutinėje Lietuvos dalyje. Tokia pat netikėta proga jis padalijo savo kariuomenę į tris pulkus. Užkluptus lietuvius jis dvi dienas kirto kalavijo ašmenimis, žudė ir degino šias apylinkes *(regiones)*: Šatę, Varlavą, Svilainius, Kolainius, Slavislavą *(Salvissowe)*, netoli senosios Kauno pilies Kalevitą *(Kalewiten)*, iš kur patenkama į Naująjį Kauną, ir išsivedė 800 belaisvių. Be to, iš karaliaus žirgyno išsivarė į Prūsiją 50 kumelių.

Tais pačiais metais Marijos gimimo dieną (rugsėjo 8) didysis magistras Vinrichas žygiavo prieš Veliuonos pilį. Tai patyrusi įgula pati sudegino pilį. Tada jis vyko aukštyn (Nemunu) prie Naujojo Kauno. Šešias dienas jis niokojo šias artimąsias apylinkes: Airiogalą *(Eragelen)*, Parnaravą *(Pernarwen)*, Galą *(Gallen)*, Sabenavą *(Sobenaw)*, Trakinius *(Tracken)*, Gaižuvą *(Gesowe)* ir Bastovą *(Bastowe)*, kur daugelis neteko gyvybių.

2. Rusai trukdo Ordinui žvejybą Peipuso ežere

Sudeginamas Rezeknės fogto dvaras

Ordinas puola Izborską ir Pskovą

Tuo pačiu metu Goldingos komtūras, brolis Zifridas kartu su kuršiais *(cum Curonibus)* nuniokojo Šaronų *(Sare)* apylinkę grobimais ir gaisrais ir iš jos išsivedė keletą belaisvių. Reikia pasakyti, kad rusai trečią kartą broliams ir Dorpato vyskupui sutrukdė žvejybą Peipuso ežere. Kartą, kai vyskupo ir brolių žvejai plaukiojo ežere, dalį jų paskandino, kitą dalį pakorė, be to, jų pašiūres ir tinklus sudraskė ir sudegino. Taip pat rusai sudegino Rositės fogto kaimą, iš anksto broliams kokių nors reikalavimų nepareiškę. Dėl to magistras šv. Maurikijaus dieną (rugsėjo 22) su savo kariuomene puolė Pskovo žemę; pirmąją naktį jis pasiekė Izborsko pilį, antrąją vyko keliu į Pskovą ir trečią — pasiekė Pskovą, pakelėje degino miestus.

3. Riteriai žvalgo upių brastas

Keliasi per Narvą į Votso sritį

Mūšiai prie Velikajos upės

Rusų sąjunga su Dorpato estais

Kleofo dieną (rugsėjo 25) pasiuntė magistras maršalą brolį Andrejų iš Stenbergo ir Segevoldo komtūrą su nedideliu skaičiumi žmonių, parinktų iš kariuomenės, kad išžvalgytų brastas per upes. Juos pasitiko rusai su vėliavomis (pulkai turėjo vėliavas), tačiau jie buvo priversti trauktis ir sumušti. Maršalas grįžo paėmęs vėliavas ir ginklus. Be to, magistras šešias dienas naikino kraštą reikšmingais grobimais ir gaisrais abiejuose Mode (Velikaja) upės krantuose.

Apie tą patį laiką brolis Helmichas iš Debenborko, Revelio komtūras su tokiais pat (pilių viršininkais) iš Harieno ir Vironijos (Estijoje), taip pat su fogtais iš Jerveno ir Transpalės *(Overpahlen)* didžiojo magistro įsakymu per Narvą įėjo į Vatlandą (rusų gyvenamą Votso sritį). Jis penkias dienas ugnimi naikino tą kraštą.

Tuo pačiu metu Daugpilio komtūras Teodorikas Fridakas su Rositės fogtu vyko prieš Voroneco ir Velijos (*Welie*) rusus, užklupo juos neginkluotus ir dvi dienas naikino jų žemę. Grįžtančius atgal klaidatikiai (*scismatici*) persekiojo. Įvyko mūšis, kurį mūsiškiai laimėjo ir 29 ginkluotus vyrus užmušė, jų ginklus parsinešė kaip grobį. Kiti rusai žaizdoti ir išsigandę traukėsi arčiau namų.

Tais pačiais metais prieš šventųjų apaštalų Simono ir Judo (spalio 27) šventę Pskovo rusai sujungė savo pulkus prie naujosios Frauenburgo pilies (Dorpato vyskupystėje) ir sudegino priešpilio (*suburbium*) kaimą. Tačiau dorpatiečiai susibūrė ir užmušė jų 100 apsiginklavusių jų. Angelų sargų dieną (lapkričio 2) tie rusai su kita kariuomene laivais pasiekė Narvą, čia jie apgulę sudegino priemiesčius ir visa kita, kas buvo už pilies. Su trečia kariuomene jie buvo prie Jerio parapijos bažnyčios, kurią sudegino. Čia pasitiko juos brolis Hermanas iš Brilinghuseno, Vesenbergo fogtas, ir Odoardas iš Lodeno, juos su dar penkiais kitais užmušė. Betgi jie patys apie tą laiką prie Narvos upės žiočiu neteko 300 vyrų.

XV. 1368 metai

Kurše prie Ventos pastatoma pilis

1368 metais Judicos sekmadienį (kovo 26) Kurše Bandovo žemėje (prie Ventos) buvo pradėta statyti Schrundeno (*Scrunden*) pilis.

Izborsko nesėkmingas apgulimas

Tais pačiais metais apie Barnabo šventę (birželio 11) magistras su ponu Johanu, Dorpato vyskupu, vėdė didelę kariuomenę prieš rusus. Jie apgulė Izborsko pilį su karo mašinomis (*machinis*) ir kitais kariavimo prietaisais, laikė apgulę dvi savaites, bet be sėkmės. Po jų atsitraukimo pasiuntė naugardiečiai tarpininkus kaip atstovus derybóms dėl taikos, tačiau apgaulės tikslais. Nei vyskupas, nei magistras nežinojo apie pasiuntinius, o tie naugardiečiai, iš ankšto aprūpinti ginklais, slapčia skubėjo į Pskovą, tikėdamiesi išvaduoti ten pilyje apgultus rusus.

Priešais Veliuoną pastatomas Marienburgas

Tais pačiais metais apie Petrą ir Povilą (birželio 29) didysis magistras brolis Vinrichas priešais Veliuonos kalną pastatė pilį, pavadintą Marienburgu.

Upytės puolimas, užimamas Gerdeikio dvarasis

Tais pačiais metais abato šv. Bernardo dieną (rugpjūčio 20) krašto (Livonijos) maršalas brolis Andrėjus iš Stenbergės su Kuršo ir Segevoldo komtūrais, su broliais žygiavo į Upytę ir nuniokojo šitas apylinkes (*regiones*), būtent: Malovę, Viešvilę, Svainikius, Preiveisikius (*Preyweysiken*) ir Nevežnikus (*Neveseniken*), paėmė į nelaisvę Gerdeikį, kilmingo bajoro (*satrape nobilis*) sūnų, ir Messės žmoną (*uxore*) su šeimyna ir kitais belaisviais atgabeno į Rygos pilį. Pats Messė, minėto Gerdeikio brolis, to bajoro sūnus, vos ne vos paspruko.

2. Puolamas Astravas ir Izborskas

Niokojamos Nevėžio apylinkės ir trečią kartą puolamas Kaunas

Puota arkivyskupo dvare

Trečias Veliuonos puolimas

Tais pačiais metais Marijos gimimo dieną (rugsėjo 8) magistras brolis Vilhelmas įvykdė antrą kariuomenės žygį prieš klaidatikius į Astravo apskritį *(in districtu)*, išbuvo ten penkias dienas ir grįžo su grobiu ir belaisviais. Tais pačiais metais ir tą pačią dieną (rugsėjo 8) Dorpato vyskupo fogtas su savo žmonėmis buvo prie Isborsko pilies. Parsivarė daug gyvulių ir belaisvių.

Tais pačiais metais ir tuo pačiu laiku maršalas nuniokojo Lietuvoje šiapus Nevėžio šias apylinkes, būtent, Bastovę ir Romainius *(Romagyn)*, ir kada jis pasiekė Kauno pilį, kuri neįtikėtinu būdu antrą kartą buvo atstatyta, antrąją dieną ją nugalėjo ir užėmė. 600 ginkluotų vyrų, kurie ten buvo, paguldė kautynėse, išskyrus keletą kilmingų bajorų, kuriuos išsivedė. Iš mūsiškių trys buvo užmušti, numesti nuo sienos; sužeistieji turėjo viltį pasveikti.

Tais pačiais metais ponas Konradas, Ezelio vyskupas, atvyko į Rygą pavaduoti pono Vromoldo, Rygos arkivyskupo per ketvirčio metų pasninką (rugsėjo 20). Kitą sekmadienį (rugsėjo 24) arkivyskupo dvare jis iškėlė didelius pietus, į kuriuos pakvietė magistrą, krašto maršalą, taip pat Dunamundės, Zegevoldės ir Mintaujos komtūrus. Kitą antradienį (rugsėjo 26) magistras pasikvietė jį.

Tais pačiais metais po Dionisijaus dienos (spalio 9) krašto maršalas su saviškiais iš Segevoldo, Rositės, Ašeradės ir Daugpilio įvykdė trečią karo žygį prieš Velino *(Velyen)* klaidatikius *(scismaticus)*, kurie, nors ir buvo įspėti, vis dėlto ten išbuvo dvi naktis ir viską kirto ir naikino. Jis paėmė gyvulius ir apie šimtą belaisvių ir išsivarė, o mūsiškių buvo prarasti šeši, saugoję vežimus.

XVI. 1369 metai

1. Magistras su maršalu ir dviem Estijos fogtais puola rusus

Revelio komtūras su savo fogtais ir Dorpato vyskupystės estais dalyvauja puolime

Tuo metu Algirdas įsiveržęs į priešo teritoriją, nuniokoja dvi žemes

1369 m. Reminiscere šeštadienį (vasario 24) magistras su krašto maršalu ir Sakke (Sakkalos) ir Karkso gyventojais žygiavo prieš rusus, būtent prieš Varnacą, kur keturias naktis vyko didelis kraujo praliejimas ir išvesta į nelaisvę 50 žmonių.

Tuo pačiu metu Revelio komtūras brolis Helmichas su savaisiais iš Harrieno, Vironijos ir Transpalės *(Overpahlen)*, taip pat su lenininkais ir miestiečiais iš Dorpato diecezijos lygiai keturias naktis siautėjo tame rusų krašte, neskaitant užmuštųjų, į nelaisvę buvo paimtas 301 žmogus.

Per tuos įvykius Algirdas *(Algerde)*, lietuvių karalius *(rex Letwinorum)*, tuomet, kada ma-

gistras ir krašto maršalas buvo išvykę (prieš rusus), nuniokojo Ašedės ir Cisegalės žemes, taip pat ir Pepholto moterų vienuolyno nuosavybę. Vienas ordino brolis su berniuku (tarnu), pasitaikęs jų kelyje, buvo užmuštas. Ir taip karalius su grobiu ir belaisviais grįžo atgal.

Tais pačiais metais per Velykas (kovo 31) rusai užėmė Kyriempę, miestelį plėšdami ir degindami, ir su grobiu ir belaisviais pasišalino.

2. Didysis magistras saloje prie Kauno pastato Gotesverderį vietoj sugriautos Kęstučio pilies

Puolamas Pskovas

Algirdas su Kęstučiu užima Gotesverderį ir atstato savo pilį

Lietuvos puolime dalyvauja kuršiai

Rusų priešinimasis prie Narvos

Tais pačiais metais Misericordia sekmadienį (balandžio 15) didysis magistras brolis Vinrichas lietuvių žemėje *(in terra Letwinorum)* saloje (Nemuno) pradėjo statyti pilį, pavadintą Gotesverderiu, toje pačioje saloje, kurioje karalius Kęstutis tris kartus sugriautą Kauno pilį buvo pastatęs, tačiau to paties magistro sugriautą. Jis (magistras) baigė statyti pilį apie Sekmines (gegužės 20).

Tais pačiais metais po šv. Jokūbo (birželio 25) Livonijos magistras vedė kariuomenę prieš Pskovo rusus, išbuvo devynias dienas ir padarė daug žalos.

Tais pačiais metais po šv. Proto ir Jacinto dienos (rugsėjo 12) Lietuvos karaliai užėmė ką tik pastatytą Gotesverderio pilį. Jai užimti, be kitų karo pabūklų, turėjo pasidarę aštuoniolika svaidomųjų mašinų ir pilį apgulę laikė penkias savaites. Tačiau jos nesugriovė, o greta pastatė kitą pilį toje pačioje saloje. Brolius ir kitus, ten buvusius, išvedė į nelaisvę.

Tais pačiais metais krašto maršalas su savaisiais iš Segevaldės ir Vendeno apie Mato dieną (rugsėjo 21) buvo prie rusų pilies, kurią vadino Velija, ir per dvi naktis padarė daug žalos.

Tuo pačiu laiku Grebyno fogtas su keletu kuršių, kuriuos jis aplink save telkė, buvo Lietuvoje, kur jis keletą kaimų ir jų javus sudegino ir daug žmonių užmušė. Tačiau lietuviai jį persekiojo ir užmušė 100 jo žmonių.

Tais pačiais metais Narvos fogtas, keldamasis per Narvą (upę), neteko 50 savų žmonių, kuriuos užmušė rusai.

Tais pačiais metais šv. Mato naktį (rugsėjo 20/21) rusai sudegino tris Narvos fogto kaimus ir užmušė apie šimtą abiejų lyčių žmonių.

3. Derybos su Teutonų ordinu dėl belaisvių, paimtų Gotesverderyje, paleidimo

Didysis magistras paleistus belaisvius panaudoja puolimui

Tais pačiais metais po Visų šventės (lapkričio 1) vyriausias ordino maršalas, brolis Heningas Šindekopas vedė derybas su Lietuvos karaliais dėl paleidimo tų belaisvių, kurie buvo paimti užkariaujant Gotesverderio pilį. Kada po įvykusių derybų maršalas, vykdamas atgal, atvyko į Ragainę, didžiojo magistro nurodymu pasitiko jį didelė kariuomenė. Todėl su ja ir su paleistais belaisviais pasuko atgal ir šv. Martyno dieną (lapkričio 11) sėkmingai pasiekė minėtą salą, kurioje rado dvi naujas pilis. Kada lietuviai juos pastebėjo, abi naujas pilis paliko ir padegė ir susimetė į senąją pilį jos ginti. Senoji pilis vis dėlto buvo nugalėta, į nelaisvę paimti 309 kariai ir 54 užmušti, kiti su savo viršininkais žuvo liepsnose. Ten rasta šešios svaidomosios mašinos ir kiti keturi dideli karo pabūklai, juos visus sudegino. Į visus šituos nuostolius Lietuvos karaliai žiūrėjo iš priešingo kranto, tarsi perkūno trenkti.

XVII. 1370 metai

1. Lietuvos puolime dalyvauja kuršiai ir lyviai

Narvos fogto karių kautynės su pskoviečiais

Magistras puola rusų pilį

1370 metais brolis Andrėjus iš Štenbergo, krašto maršalas, su saviškiais iš Kuršo, Mintaujos ir Koknesės buvo Lietuvos žemėje šv. Fabijono ir Sebastijono dieną (sausio 20). Pirmiausia jie puolė Svainikių apylinkę, po to su kariuomene įsiveržė į Prevaisininkus *(Prewaysininken)*, kur išbuvo dvi naktis. Jis pabuvojo ir kitose vietose, būtent: Malove, Venzene, Minave iki Ramygalos *(Remgallen)*, Radene, Eigintuose *(Eginthen)*, užmušta 600, į nelaisvę paimta 300 abiejų lyčių žmonių, mūsiškių krito trys.

Tuo pačiu metu brolis Arnoldas iš Alteno, Narvos fogtas, persikėlė su savo žmonėmis, per Narvą kovai su pskoviečiais, kurie jam praėjusį rudenį daug žalos buvo padarę. Juos rado Naugardo kaimuose *(in villis Nogardensibus)*, jų keletą užmušė ir grįždami atsivedė 200 belaisvių.

Tais pačiais metais Livonijos magistras vedė kariuomenę prieš Velijos klaidatikius, kurių pilis jis apgulė per Kristaus paaukojimą (vasario 2) ir laikė apgultas iki penktos dienos, ten prarado du iš savo žmonių. Toreidos ir Kremonos (arkivyskupo pilių) žmonės neteko 24 gurguolininkų. Kraštas buvo stipriai nuniokotas.

2. Teutonų magistro priemonės prieš lietuvių sąjungą su rusais

Mūšis prie Rūdavos

Tais metais, žiemą, pasiekė gandas apie lietuvių ir rusų ir kitų artimų tautų susijungimą (*de congregatione Letwinorum et Rutenorum*), didysis magistras pasiuntė vyriausią maršalą į žvalgybą. Maršalas Kristaus paaukojimo dieną (vasario 2) užklupo juos neginkluotus ir išmušė vyriausius, be to, apie 220 paėmė į nelaisvę. Belaisviai davė jam tikrų žinių apie didelio lietuvių skaičiaus susibūrimą. Tik vieną dieną ten užtruko ir skubiai grįžo atgal pas didįjį magistrą, kuris tuojau paskelbė šalies savigyną, kad broliai ir vietiniai iš kiekvienos dalies, tačiau ne iš visų, jungtųsi Karaliaučiuje, nes nebuvo žinoma, iš kurios pusės į kraštą bus veržiamasi. Jie su visa daugelio tūkstančių jėga atėjo į Sambių žemę (*in terram Sambitarum*) sekmadienį *Exurge domine*, kuri išėjo vasario 17, anksti rytą buvo prie Rudavos pilies. Apie vidudienį prieš juos stojo didysis magistras ir vyriausias maršalas, ir įvyko mūšis, kuriame krito 5500 narsių vyrų, daugiausia rusų, neskaitant tų, kurie, išsiblaškę po dykrą, žuvo nuo šalčio. Taip nuo šalčio žuvo ir Vezevilte, kilmingas bajoras (*nobilis satrapa*). Iš mūsų pusės krito vyriausias maršalas, Brandenburgo komtūras ir vicekomtūras, Redeno komtūras su 20 ordino brolių ir kitais gerais ir narsiais žmonėmis iš Prūsijos, iš svetur atvykusių trys narsūs vyrai, būtent ponas Arnoldas iš Laretės ir du kiti riteriai, tačiau mūsų nuostolis neprašoko 300 žmonių.

Žemaitijos puolimas ir padaryta žala

Tais pačiais metais šeštadienį prieš *Meminiscere* (kovo 9) Goldingos komtūras su saviškiais iš Kuršo įsiveržė į Lietuvą, būtent: į Pluteną, Malovą, Varnius ir Medininkus, vadinamojo Pludeno ežero kryptimi, pernakvojo Versevene (Viešvėnuose) ir 320 žmonių, abiejų lyčių, 430 stambiųjų galvijų ir arklių išsivarė, neskaitant užmuštųjų. Su saviškiais jis grįžo nenukentėjęs.

3. Lietuvių užtvara prie Šventosios

Sambijos fogtas ir Ragainės komtūras puola Žemaitiją

Ragainės komtūras puolimui naudoja laivus

Vėliau lietuviai jūros krante prie upės, kurią vadina Šventąja (*qui Sanctus dicitur*), įrengė užtvarą, apie tai Grobynės fogtui buvo pranešta. Jis pasiuntė žvalgus, kurie tačiau kelyje buvo neatsargūs. Todėl užtvaroje buvę slapukai 20 užmušė.

Šių metų vasarą dėl nepalankaus oro ir dažno lietaus Livonijos broliai negalėjo vykdyti karo veiksmų. Tačiau brolis Rotgeris, vyriausias maršalas, pasiuntė į pagalbą Sambijos fogtą ir Ragainės komtūrą su žmonėmis, nors lietuvių kraštas apie tai buvo įspėtas, vis dėlto dvi naktis niokojo šias apylinkes: Ariogalą (*Eragalen*), Pernarąvą ir Gaizuvą (*Gesow*).

Rudenį tas pats maršalas pasiuntė lengvuosius (raitelių) bū-

rius į Drohičino žemę, kur išbuvo keturias naktis grobdami ir žudydami ir išsivedė 106 vyrus į nelaisvę kartu su 61 arkliu ir 9 kapas (*sexagenis*, kapa — 60 vienetų) jaučių ir karvių. Tuo metu Ragainės komtūras su šimtu savo vyrų vyko laivais prieš lietuvius, sunaikino du lauko sodžius (*rura*) su abiejų lyčių gyventojais Gaižuvos žemėje ir pagrobė 20 arklių ir 9 jaučius, kuriuos atsivarė.

XVIII. 1371—1372 metai

1. Magistro, Dorpato vyskupo, Liubeko, Naugardo ir Pskovo atstovų derybos dėl taikos ir prekybos

Teutonų kariuomenė puola dviem vorom, viena Raseinių, kita Viduklės kryptimi ir susijungia

Magistras puola Upytės ir Kėdainių kryptimi

Pasiekiamas bajoro Algimanto dvaras Aristavoje

1371 m. žiema buvo tokia šlapia ir nepastovi, kad negalima buvo rogėmis iš Karkso nuvežti duoklės į Rygą ir imtis kokių karo žygių.

Tais pačiais metais šv. Jono Krikštytojo dienos išvakarėse (birželio 23) Livonijos magistras su savaisiais ordino pareigūnais, Dorpato vyskupas Joanas su savo kanauninkais turėjo susitikimą su Rygos vikarais ir probstais, abiejų pusių vasalais, taip pat su Liubeko konsulu Joanu Šepenstede, tiek su kitais vokiečių pirkliais ir su svarbia rusų aukštuomene, tiek iš Naugardo, tiek ir iš Pskovo; susitikimas vyko Frauenburgo pilyje, kuri priklausė Dorpato vyskupui. Jų susirinkime iki pat Petro ir Povilo išvakarių (birželio 28) vyko derybos ir buvo sprendžiami seni ginčijami klausimai. Magistras ir Dorpato vyskupas dėl trokštamos taikos atleido rusams iki karo pradžios padarytus jiems neteisėtumus ir nuostolius. Magistras taip pat grąžino pirkliams jų turtą, iš viso už 30 000 markių, kuris buvo sulaikytas per karą, kada neteisėtu būdu slaptai, nepaisant magistro draudimo ir įspėjimo, su pirklių žinia buvo su rusais susiderėta ir jiems parduota. Buvo nustatytos abiejų kraštų dalys ir žvejybos sienos ir vandenys, ir visa kita saugoti, kaip seniau buvo.

Tais pačiais metais antradienį po Baltramiejaus (rugpjūčio 26) žygiavo brolis Vinrichas iš Kniprodės, didysis magistras ir vyriausias maršalas su savo žmonėmis, jie pasidalijo, didysis magistras įsiveržė į Raseinių žemę ir jos apylinkes nuniokojo, o maršalas nuėjo į Viduklės žemę, kurią jis taip pat nusiaubė. Vienas nuo kito buvo už penkių mylių. Kitą dieną jie susitiko Vigionių (*Wayken*) žemėje, kartu vyko iki Ariogalos, po to į Pernaravą, Galvę, Gaižuvą ir Pastovę (*Bostove*), taip kaimynines apylinkes visas aštuonias dienas niokojo plėšimais ir gaisrais, be to, naikino javus laukuose, sugavo ir išsivedė daug belaisvių.

Tuo pačiu metu brolis Vilhelmas, Livonijos magistras, puolė

lietuvių žemę ir nusiaubė šias apylinkes: Velžį, Moniūnus (*Minanen*), Molainius (*Malow*), Prevočkus (*Preweistke*), Švainikius, žemes: Upytės, Linkuvos, Dinkiškio (*Cnien*), *Strengen*, Apytalaukio, Azės, Vaškonių, Šlapaberžės ir Kalnaberžės, po to žemyn Nevėžio upe abiem pusėm iki Algimanto dvaro (*ad curiam*) Arvistavo žemėje, kur Algimantas, kilmingas bajoras (*magnus satrapa*) pasirinko gyvenamąją vietą. Čia jis (magistras) išbuvo keturias dienas. Nepraradęs nė vieno žmogaus, jis grįžo namo.

2. Stiprinama Revelio pilis

Tas pats Livonijos magistras padidino Revelio pilį ir ją sustiprino dviem labai tvirtais bokštais ir aukštu mūru. Po to Rygoje pastatė bokštą arba bokštą-namą (*valvam*) priešais vartus ir vėliau namus sergantiems broliams. Kitas dideles išlaidas jis padarė Dievo meldimo tikslais.

1372 metais po Užgavėnių (balandžio 10) magistras surinko kariuomenę prieš Lietuvą, bet susirgęs grįžo į Rygą ir pasiuntė krašto maršalą su keliais kitais valdininkais (*preceptores*) į Lankenikų žemę. Čia jie išbuvo dvi naktis, nusiaubė apylinkes ir išsivedė daug belaisvių, arklių ir galvijų.

Didelis kryžiaus žygis prieš Lietuvą ir jo nesėkmė

Tais pačiais metais Prūsijoje buvo ponas Leopoldas, Austrijos (*Austrie*) kunigaikštis (*dux*), su 1500 žirgų (raitelių), ponai Bavarijos grafai Steponas ir Frederikas, be to, du Lenkijos kunigaikščiai ir dar Lutenbergo landgrafas (*lantgravius*), Halės grafas su daugeliu kitų narsuolių ir visi jie traukė į Lietuvą, tačiau oras jiems sutrukdė, nes vandenys dar buvo neužšalę. Halės grafas su 50 kitų po Judicos sekmadienio pasiekė Rygą, tačiau po *Quasimodogeniti* (balandžio 4) grįžo į Prūsiją, nes stigo maisto ir arkliams pašaro.

Teutonai pasiekia Nevėžį ir Nerį

Tais pačiais metais po Marijos dangun ėmimo (rugpjūčio 15) brolis Vinrikas (Kniprodė), didysis magistras įvykdė sėkmingą žygį prieš lietuvius (*contra Letwinos*) į Medininkų žemę apie Perstėvius (*Perstewisè*) ir pasiekė su kariuomene visą kraštą anapus Nevėžio (*Novsen*) iki pat Neries (*Nerge*) ir išbuvo ten dešimt dienų.

Lietuvos puolimas su devyniais pastoviais

Tais pačiais metais ir tuo pačiu laiku Livonijos magistras, nors dėl ligos buvo priverstas grįžti, savo vietoj pasiuntė krašto maršalą brolį Andrėjų iš Stenbergo, kuris su didele jėga įsiveržė į netikėlių kraštą. Pirmą suvalką (sowalk, pastovį), tai yra poilsį, padarė Kistene (*in Kistenas*), kur buvo sunaikinti laukai (su sodžiais) Mejūnai (*Minanen*), Velzys, Malainiai. Antras suvalkas buvo Velenstėje, iš kur buvo nuniokoti laukai: Silnikai, Barklainiai, Ramygaia, Sukeiniai, Lieškainiai, Preiba, trečias suvalkas — Silagaliai, nuniokoti laukai: Vaisekiai, Vaisviliai, Upytė, ketvirtas suvalkas buvo

Žemaitijoje *(Sameyten)*, Eidintuose, nuniokoti laukai: Lauda, Knienas, Burvė, Linkuva, Sasai. Penktas suvalkas buvo Dotnuvoje, sunaikinti laukai: Beržai, Ramoje, Šlapaberžė, Megėnai, Datyskė, Zazatai, Vergė; šeštas suvalkas buvo Andigekutėj, iš ten buvo nusiaubti laukai: Romainiai, Babynė, Gaidinė (Kėdainiai), Karianava, Labunava, Pedžiai, Kapplius, Narmainiai; septintas suvalkas buvo Kralinavoj (Krekenavoj), iš kur buvo nuniokoti laukai: Apitalaukė, Radai ir Stengiai; aštuntas suvalkas buvo Eglaitėj *(Egglaythe)*, iš kur nusiaubti buvo laukai: Svainikiai, Prevaisikiai, Nevežnikai. Devintas suvalkas buvo prie Nevėžio, nuniokotas laukas vadinosi Vadaktai.

3. Lietuvių pasala prie Šventosios grįžtantiems iš Marienburgo Livonijos riteriams

Tais pačiais metais Dionisijaus dieną (spalio 10) Livonijos magistras su savo valdininkais *(preceptores)* buvo pakviesti į didįjį susirinkimą *(in generali capitulo)*, kuris vyko Marienburge, Prūsijoje, ir kada grįždami atvyko į Rositę, Klaipėdos *(de Memela)* komtūras atsiuntė laišką, įspėjantį, kad 350 lietuvių, kelių saugotojų, ant jūros kranto mums turi parengę pasalą ir kad jis apie tai parašęs Grobinės fogtui. Ir kada mes prieš vienuolikos tūkstančių mergelių dieną (spalio 20) atvykome į Klaipėdą *(in Memelam)*, ėjo pas mus Grobinės fogtas su keletu brolių ir karinių tarnų iš Kuršo ir tikino, kad pavojaus nėra. Pasiųsti ir grįžę žvalgai sakė tą patį. Vienodai tvirtino ir brolis Heinrichas iš Rambovės, kuris mus su keletu kitų prie Šventosios *(Hilge A)* upės pasitiko. Bet kada vežimas su keleiviais per minėtą upę persikėlė, ir štai! tada prieš mus puolė, dešimtį mūsiškių užmušė ir minėtą brolį Heinrichą sužeidė. Priversti buvom trauktis atgal ir tartis, kas daryti. Kada priešai pamatė, kad mes ne mažiau narsūs, abiejose pusėse kilo kautynių triukšmas, kuris truko nuo devynių ryto iki sutemos; mūsiškiai susilygino su priešu, įvarė jam baimės ir privertė bėgti, keletas liko užmušti arba nuskendę upėje.

Didžiojo magistro derybos su Algirdu ir Kęstučiu

Tais pačiais metais didysis magistras brolis Vinrichas iš Kniprodės Visų šventųjų dieną (lapkričio 1) vedė derybas su lietuvių karaliais, su Algirdu ir Kęstučiu, ir paleido Lietuvoje *(in Letowia)* laikytus belaisvius, todėl jis iš savo pusės atidavė lietuvius.

XIX. 1373 metai

1. Magistro puolimas su aštuoniais pastoviais

1373 metais Livonijos magistras, brolis Vilhelmas iš Vrimusheimo, vedė kariuomenę į netikėlių *(infidelium)* lietuvių žemę, kuri buvo neįspėta, ir todėl jis išbuvo aštuonias

naktis. Pirmąjį pastovį, arba vadinamąjį suvalką, jis turėjo prie Tauragnų *(Taurage)* pilies, antrą — Geveikių kaime *(in villa)*, trečia — Nadunės kaime, ketvirtą — Girdemanto dvare *(in curia)*, penktą — Einaro kaime, šeštą — Mulovėj, septintą — Labanore, aštuntą — prie Linkmenų pilies. Nuniokota Taūragnų žemė, po to laukai: Vittena *(Utena)*, Antežèlvė, Videniškės, žemė: Jenkretas (Inturkė), Silnikė, Laumena, Gedraičiai, Osviai, Linėnai, Dubingiai, laukai — Gaidėjotų, Uždubingių su Linkmenų lauku. Belaisvių buvo beveik tūkstantis abiejų lyčių, neskaitant užmuštųjų, ir daugelis arklių.

Užpalių puolimas

Švitrigaila puola Daugpilį

Tais pačiais metais brolis Andrėjus, krašto maršalas, dar kartą surinko pulką beveik iš 350 vyrų ir naktį prieš *Oculi mei* (kovo 19/20) per pirmąjį miegą (iki pirmųjų gaidžių) užėmė Užpalių *(Usupalle)* pilies priešpilį *(suburbium)*, sudegino, visus žmones užmušė. Išsivesdami 70 arklių, grįžo nenukentėję.

Tuo pačiu metu Švitrigaila *(Syrogayle)*, Lietuvos *(Letowie)* karalius, Algirdo sūnus, su 600 ginkluotų vyrų buvo prie Daugpilio *(Duneborch)* pilies, tačiau tik miesto pakraštyje sudegino keletą namų.

2. Mintaujos komtūro plėšikai užpuola lietuvius vaišėse

Didysis magistras negali persikelti per Nerį dėl Kęstučio pasipriešinimo

Naujos pilies statymas sėlių krašte

Tais pačiais metais per Velykas (Balandžio 17) Mintaujos komtūras pasiuntė aštuonis plėšikus *(latrunculas)*, kurie viename lietuvių kaime, į kurį jie užėjo, rado vaišėse 60 žmonių ir kartu su namu sudegino, tačiau du paėmė į nelaisvę ir atsivedė.

Tais pačiais metais aštuntą dieną po Marijos dangun ėmimo (rugpjūčio 22) brolis Vinrichas, didysis magistras, vedė savo žmones prieš lietuvius į aukštaičių žemę, kur karalius Kęstutis jo nepraleisdavo. Didysis magistras veržėsi į krašto gilumą prie Neries, tikėdamasis praeiti, tačiau ir čia, panašiai kaip prie kitos brastos, karalius sutrukdė. Didysis magistras nusiaubė kraštą palei Nerį iki Ukmergės (*Valkenberge*). Po to jis vedė savo kariuomenę į Žeimių (*Seymen*) žemę, netikėlių krašte jis išbuvo dešimt naktų ir pridarė jiems daug žalos.

Tais pačiais metais tuo pačiu laiku broliai pradėjo statyti pilį Selonijoj *(in Zelonia)*.

Tais pačiais metais magistras ant Smėlių kalno priešais Rygos miestą pastatė malūną su šešiais ratais.

Daugpilio komtūras puola naują rusų pilį

1374 metais Daugpilio komtūras su savo žmonėmis prieš Viešpaties į dangų žengimo dieną (gegužės 10) buvo Rusijoje *(in Russia)* prie naujosios pilies, kur ant pilies tilto užmušė tris rusus *(Ruteni)*, devynis kitus paėmė į nelaisvę, taip pat 120 stambiųjų galvijų, neskaitant išsivarytų arba maistui papjautų avių.

Teutonų maršalas tris paras niokoja Aukštaitiją

Tais pačiais metais Marijos gimimo dieną (rugsėjo 8) vyriausias maršalas su dviem pulkais buvo Aukštaitijoje, minėtoj lietuvių žemėj, kur jis tris dienas ir naktis su sava galia siautėjo.

Magistras penkias paras niokoja Lietuvą

Du Livonijos riteriai perbėga pas lietuvius

Tais pačiais metais ir apie tą patį laiką Livonijos magistras su savo pulku penkias dienas ir naktis išbuvo lietuvių laukuose ir daug pakenkė, keletą žmonių užmušė ir kitus išsivedė. Tuomet du broliai iš Livonijos, būtent Johanas Lancebergas ir Fridrichas iš Misseno, narsūs vyrai, kartu su vienu vedliu, vardu Billene, pabėgo kaip išdavikai pas lietuvius su visais ginklais ir daiktais, iš kurių namie nieko nepaliko, ir su daugeliu arklių, ne tik su savaisiais, kurie jiems priklausė, bet ir su pavogtais iš magistro ir Kanduvos *(Candow)* fogto.

Daugpilio komtūrui išvykus prieš rusus, Polocko kunigaikštis puolė Daugpilį

Tais pačiais metais apaštalo Mato dieną (rugsėjo 21) Daugpilio komtūras su šimtu savųjų žmonių žygiavo sausumos keliu į Rusiją ir kada jis buvo nutolęs nuo Dauguvos už dviejų mylių (apie 20 km), tuo metu Polocko ir Drisos *(Odriske)* karaliai su kariuomene pasirodė prie Daugpilio pilies, pagrobė visus komtūro ir kaimiečių *(rusticorum)* gyvulius, buvusius netoli pilies ganykloje, būtent: karves, avis, kiaules ir arklius, taip pat ir vieną žmogų, kuris pranešė karaliams apie minėtą komtūro išvykimą. Dėl to Polocko karalius Andrius (Algirdo pirmosios žmonos sūnus) su 250 savo geriausių vyrų skubėdamas dieną ir naktį jį (komtūrą) vijosi. Komtūras už savęs buvo palikęs du žvalgus, kurie, gavę žinią apie pavojų, tuojau skubėjo pas komtūrą, kuris nuo Dauguvos buvo nutolęs jau penkias mylias ir išsirinkęs vietą nakvynei, ir apie viską pranešė. Komtūras leido savo žmonėms sumėtyti pėdas ir plačiu šilu, bet kitu keliu grįžti atgal. Kitą dieną nė kiek nenukentėję jie grįžo į Daugpilio pilį. Tą pačią naktį, kada komtūras jau buvo namie, palikta rusų kariuomenės dalis pabėgo nuo pilies.

Rezeknės vyrai užpuola Daugpilį

Po to kitą dieną atėjo iš Rozitės (Rezeknės) apskrities *(districtu)* 50 ginkluotų vyrų, kurie

viską nuniokojo ir brasta priėjo prie Daugpilio pilies. Komtūras, stigdamas arklių negalėjo jų persekioti.

Kada Daugpilio pilis, kaip pasakojama, jų buvo apsupta, tą pačią naktį atbėgo į pilį vienas Polocko karaliaus tarnas ir pasakė, kad jeigu komtūras liks namie (pilyje), tai jie tris naktis laikys pilį apsupę ir tuo tarpu vienas būrys *(congregacione)*, vadinamas Sasnike (kaimo arba lauko pavadinimas), vyks į *Crutzborchą* (Krustpilį).

XXI. 1375 metai

1. Jungtinė Livonijos kariuomenė niokoja didžiąją Aukštaitijos dalį

1375 metais magistras ir jo valdininkai suvienijo iš visų Livonijos dalių didelę kariuomenę ir Agotos dieną (vasario 5) nusiaubė šias lietuvių žemes: Tauragnus, Uteną, Balninkus, Liduokius *(Naliske)*, Šešuolius, Videniškius, Giedraičius *(Gedereyten)* ir dalį Dubingių ir Uždubingių *(Asdubinghen)*; kur jie visas dešimt dienų ugnim ir kalaviju švaistėsi, 600 abiejų lyčių žmonių išsivarė ir nenukentėję, tik praradę vieną vienintelį vyrą, grįžo. Tada buvo labai dideli šalčiai, ir sniegas buvo toks gilus ir kietas, kad visas pulkas visą laiką galėjo eiti pirmyn vienas paskui kitą. Brolis Andrejus iš Stenbergo, krašto maršalas, kuris ištisus 21 metus sumaniai savo pareigas ėjo, mirė šitame žygyje pritrenktas atsitiktinai griūvančio medžio.

Teutonų maršalas su 6 Prūsijos fogtais trimis voromis veržiasi prie Trakų

Žinia apie Kęstučio derybas su maršalu

Tais pačiais metais vyriausias maršalas brolis Gotfridas iš Lindeno kartu su Elbingo, Brandenburgo, Balgos ir Christburgo fogtais, taip pat su abiem Zambijos *(de Zambia)* fogtais ir keletu svečių iš Vokietijos (Alemanijos) buvo Lietuvoje *(in Letovia)*. Švento Scholastijaus dieną (vasario 10) gaisrais ir plėšimais nuniokojo žemiau paminėtas vietas. Jis padalijo savo kariuomenę į tris pulkus taip, kad tie, kurie buvo iš Christburgo ir Balgos, nakvojo Svirdeikio kaime, pats maršalas ir svečiai su Sambijos fogtais — Šventežeryje *(in Swente Azere)*, kurie iš Elbingo ar Brandenburgo — Stakliškėse *(in Staghelisken)*. Kitą dieną (vasario 11) jie susijungę vyko į Semeliškes *(Sanilisken)*, kur turėjo antrą nakvynę, iš kur kariuomenė siuntė žvalgus prie Trakų pilies ir pusę mylios nuo jos, prie Detardo kaimo, toji kariuomenė pernakvojo. Rytojaus dieną jie pasuko atgal nuo minėtos pilies, nes ten rado karalių Kęstutį, vedantį derybas su maršalu. Po to jie nusiaubė Strėvos apylinkes, iki pasiekė Nemuno krantą. Jie išbuvo septynias naktis minėtose Lietuvos žemėse ir išsivedė 715 belaisvių abiejų lyčių, neskaitant tų, kuriuos kaip dalį (grobio) pasiėmė svečiai.

2. Kęstutis su Algirdo sūnumis puola kryžiuočius prie Dauguvos

Gamtinės puolimo kliūtys

Tais pačiais metais tuojau po prūsų (Prūsijos kryžiuočių) išvykimo Kęstutis, lietuvių karalius, su trimis savo brolio karaliaus Algirdo sūnumis, taip pat su Smolensko karaliaus sūnumi, dar ir su Andrium, Polocko karalium, su savo žmonėmis penktadienį prieš *Estomihi* (kovo 2) įsiveržė į Dauguvos apylinkes. Pagal prūsų *(Prutenorum)* pavyzdį kariuomenę padalijo į tris raitelių pulkus (turmas), nusiaubė pono Rygos arkivyskupo žemes ir ypač Tisenhauso valdas, pirmiausia Krustpilio *(Cruceborch)*, Lazdonos *(Locksteen)*, Bersono, Erlės, Pepalgės, Selsovės *(Cessowen)* apylinkes iki pat Baltonės ir išsivedė belaisvius. Tačiau ordinui negalėjo padaryti žalos dėl kelio sunkumų ir dėl gilaus sniego; jie išbuvo aštuonias dienas pono arkivyskupo valdose, patys nepatyrę didesnių nuostolių. Šeši Daugpilio komtūro sugauti lietuviai pasakojo, kad dėl blogo kelio neteko daugiau kaip tūkstančio arklių ir 80 vyrų buvę užmušti. Be to, 50 prigėrė su ginklais prie Gercikės pilies, kai jie bandė perplaukti upę. Ir dar ant kelio netoli Daugpilio pilies gulėjo du užmušti rusai, vienas vardu Andrejus, didelio bajoro *(magi satrepe)* sūnus iš Vitebsko *(Vitenbeke)*, kuris dėjosi karaliumi, antras — didysis bajoras iš Polocko, vardu Radeke, iš karaliaus palydos.

Prūsijos kryžiuočių vienos dienos puolimas

Rezeknės komtūro išpuolis Polocko žemėje

Lietuvos kariai naudojasi Dauguva puldami Livoniją

Prūsijos kryžiuočių pralaimėjimas Vaiguvos žemėje, krito komtūras su 11 riterių

Tais pačiais metais Insterburgo valdytojas *(officialis)* su tokiais pat Sambijos ir Natangijos valdininkais apie Letaro sekmadienį (balandžio 1) buvo Lietuvoje, kur nuo ankstyvo ryto iki kitos dienos vakaro siaubė ir atsivedė 87 belaisvius, neskaitant užmuštųjų.

Tais pačiais metais penktadienį prieš Judicą (balandžio 6) Rositės (Rezeknės) fogtas su 400 vietinių krikščionių buvo keliose Polocko žemėse, jas nuniokojo ir išsivedė 86 abiejų lyčių žmones ir šimtą arklių. Verbų sekmadienį (balandžio 15) jie nenukentėję grįžo.

Tais pačiais metais 300 rinktinių lietuvių prie Dauguvos kranto pasidarė iš medžių žievės valtis, kuriomis jie atplaukė iki Liksteno vietovės. Čia jie paslėpė savo laivus ir laukais buvo nuėję iki Rozitės apskrities; tai patyręs Daugpilio komtūras su savo žmonėmis pirmiausia sunaikino jų laivus, ir dalį jų žmonių, iš viso du šimtus išmušė, jų grobį, apie 40 žmonių, išvadavo, likusi dalis buvo priversta bėgti ir po to žuvo tyruliuose.

Tais pačiais metais apie Petrą ir Povilą (birželio 29) Ragainės komtūras su savaisiais ir su 300 vyrų, kuriuos jam vyriausias maršalas atsiuntė, įsiveržė į Lietuvą, į Vaiguvos *(Wayken)* žemę, kur jis žudė ir plėšė. Lietuviai tyruliuose užėjo jam už nugaros,

ir, nors belaisviai apie tai įspėjo, komtūras ėjo pirmyn, nepaisydamas to, ką sakė belaisviai. Ir taip patyrė pralaimėjimą. Lietuviai tyruliuose susivienijo ir, pasitikėdami persvara, puolė iš priekio, užpakalio ir iš abiejų pusių ir privertė palikti grobį ir paleisti belaisvius. Kiek krito netikėlių, nežinoma; mūsiškių krito komtūras su vienuolika brolių ir 19 kitų (karių). Be to, lietuviai į nelaisvę paėmė vieną ordino brolį ir septynis karo žygio dalyvius (*expediciales*).

3. Upytės pilies puolimas ir kryžiuočių pralaimėjimas

Taiš pačiais metais po Marijos gimimo dienos (rugsėjo 8) brolis Robynas, Livonijos krašto maršalas, žygiavo prieš Upytės lietuvius. Kai jis prisiartino, keli jo kariai, ėję priešaky, slapčia priartėjo prie lietuvių užtvarų (*indagines*), kuriose lietuviai su moterimis ir vaikais ir jų turtu buvo subėgę slėptis nuo prūsų (Prūsijos kryžiuočių) kariuomenės, kuri, kaip pasakojama, tuo metu buvo Lietuvoje. Po to minėtieji strutėriai (lengvai ginkluoti žvalgai) užtvaroje laimėjo grobį ir keletą ten buvusių žmonių užmušė. Lietuviai, pamatę, kad jų nedaug, puolė gintis, atsiėmė grobį ir apie 25 žygio dalyvius užmušė. Tačiau vienas iš jų, sunkiai sužeistas, vargais negalais naktį grįžo į kariuomenę ir pranešė, kas atsitiko. Rytą krašto maršalas su saviškiais aptiko užmuštuosius išrengtus ir apiplėštus, lavonus sudegino ir vyko toliau. Jie išbuvo minėtoj Upytės žemėj tik vieną naktį, nes pulkas buvo mažas ir, be to, kraštas prieš šešias dienas buvo įspėtas.

Andrius Algirdaitis puola Daugpilį

Tais pačiais metais šeštadienį po Visų šventųjų (lapkričio 3) Polocko kunigaikštis Andrius su visa savo jėga arkliais ir laivais puolė Daugpilio pilį. Jis sudegino visą komtūro ir jo krašto žmonių šieną ir nieko nepaliko. Be to, pagrobė komtūro galvijus, skirtus mėsai, ir dėl to jos stigo visus metus.

Pasitarimas Marienburge dėl skolų Danijos karaliui

Tais pačiais metais šv. Kalikso dieną (spalio 14) Prūsijoje Marienburge vyko generalinė kapitula (susirinkimas). Reikia pastebėti, kad Livonijos broliai didžiajam magistrui dar nebuvo grąžinę visų pinigų, kuriuos buvo pasiskolinę, kada pirko (iš Danijos karaliaus) Revelio žemę. Kadangi Livonijos broliai mokėti delsė, didysis magistras parodė jiems palankumą ir liepė sumokėti 10 000 markių prūsų pinigais, ir sumokėję nuo Prūsijos brolių bet kurių reikalavimų buvo laisvi.

Tuos 5000 markių sumokėjo Albertas iš Brenkeno, kuris tuomet buvo Vendeno fogtas, tai vienintelis iš Livonijos brolių, iš turėtos tarnybos praturtėjęs. Reikia priminti, kad joks Livonijos valdininkas kada nors per savo tarnybos laiką tokios pinigų sumos vienu kartu nebuvo turėjęs kaip jis.

1. Dobelės komtūro puolimas ir bajoro Drinigailos paėmimas į nelaisvę

1376 metais savaitę po Velykų (balandžio 14/20) Livonijos broliai pėsti struterių pavyzdžiu susivienijo į 600 karių pulką ir vyko prieš netikėlius. Jų vėliavininkas ir vadas buvo brolis Teodorikas iš Holtėjos, Dobelės komtūras. Kada jie atvyko į netikėlių (lietuvių) žemę, viską niokojo ugnim ir kalaviju, paėmė 40 žmonių abiejų lyčių, taip pat 59 arklius ir 40 stambiųjų galvijų, viską išsivarė ir, be to, nemažą skaičių užmušė, nors jie tik vieną naktį nakvojo dvare (*curia*) vieno didelio bajoro, vardu Drinigaile, kurį paėmė nelaisvėn ir išsivedė.

Kęstutis puola Vėluvą ir Instenburgą

Tais pačiais metais apie šv. Jono Krikštytojo dieną (birželio 24) Kęstutis, lietuvių karalius, nuniokojo Prūsijos kraštą abipus Nemuno iki pat Vėluvos ir jis netoli Norkitės (*Nerveķethe*) pilies, kuri yra Nadruvos teritorijoje (*in territorio*), per 3 mylias nuo Vėluvos miesto, padarė išpuolį. Iš ten pasuko prie Instenburgo pilies, kur vykdė puolimą ir išsivedė apie 400 žmonių abiejų lyčių kartu su vaikais. Prie Instenburgo pilies iš žirgyno, liaudiškai — „kūmelyno", jie pagrobė 50 kumelių ir dų eržilus ir 60 kitų žirgų ir kumeliukų. To krašto žmonės neteko savo gyvulių ir kitokio tur-

Kęstutis puola Mintaujos ir Dobelės pilis

Tais pačiais metais apie Petro suėmimo die (rugpjūčio 1) tas pats karalius (Kęstut buvo prie Mintaujos pilies, sudegino priešp pagrobė arklius ir paliktus ganykloje gal jus. Tuo pačiu žygiu jis buvo priėjęs p Dobelės pilies ir sudeginęs šieną abiejose pilies apskrityse. išsivedė beveik 40 belaisvių abiejų lyčių.

Ordino ir arkivyskupo kariuomenė puola lietuvių pilį prie Daugpilio

Tais pačiais metais, antradienį prieš Marijos paėmimą į dangų (rugpjūčio 12), Daugpilio komtūras su Rositės ir Selburgo ir kitais ponò Rygos arkivyskupo kariais buvo prie lietuvių Naujos pilies itoj Daugpilio pusėj, kur jie užmušė 13 žmonių ir 20 arklių ir sudegi o šieną ir javus aplink pilį kartu su tiltu (*pontem*). Tuomet vienas rdino brolis išdavikas pabėgo į Naują (lietuvių) pilį.

2. Polocko kunigaikštis puola Rezeknę, bet jos komtūras sunaikina polockiečių laivus

Tuo pačiu metu Polocko karalius su visa savo jėga buvo prie Rositės pilies ir per vieną naktį sudegino visa, kas buvo aplink pilį; komtūras (Rositės) pagrobė beveik šimtą laivų, kuriais jie buvo atplaukę upe (Dauguva) prie Naujos pilies, keletą jų sunaikino, o kitus nuplukdė su visu kroviniu.

Lietuviai įsiveržia į Mozūriją

1376 metais žygiavo lietuviai per Mazovijos kunigaikščio (*ducis*) žemes, per Soldovo

Vengrijos karalius perleidžia Opolės kunigaikščiui žemes, kurias valdė Lietuvos kunigaikščiai

teritoriją Osterodės apskrityje (*in districtu*), kur jie, netikėtai atsiradę, apie 800 žmonių užmušė arba nelaisvę paėmė.

Reikia priminti, kad Vengrijos karalius (Liudvikas Didysis) perdavė Opolės kunigaikščiui (Vladislavui) kai kurias žemes, kurios priklausė Lietuvos karaliaus broliams, būtent, Georgijui — Belzą (Galicijoje) ir Liubertui — Lucką (Volynėje). Tuo remdamasis, tas kunigaikštis pradėjo minėtus kraštus užiminėti ir valdyti. Karaliai, tuo pasipiktinę, šaukėsi pagalbos savo brolio Kęstučio, kuris su visa savo kariuomene atvyko jiems padėti. Jie (trys broliai) susivieniję ketvirtadienį prieš Visų šventųjų šventę (spalio 30) kaip priešai puolė Lenkijos (nuo 1370 m. Liudvikas Didysis buvo ir Lenkijos karalius) žemę, grobdami, plėšdami ir žudydami, slinkdami palei Vyslą aukštyn, buvo už keturių su puse mylios nuo Krokuvos. Be to, kariams ir šlėktoms (*militaribus*), panelėms (*virginibus*) ir garbingoms ponioms (*honestis dominabus*) surengė tokį pralaimėjimą ir tokią mizeriją, kokios niekas anksčiau nebuvo girdėjęs.

Kęstučio pagalba tautiečiams ir gėdingas lenkų pralaimėjimas

XXIII. 1377 metai[137]

1. Prūsijos kryžiuočiai Lietuvoje išbuvo 11 parų ir pasiekė Vilnių

1377 metais Kristaus paaukojimo dieną (vasario 2) vyriausias maršalas ir kiti Prūsijos valdininkai (*preceptores*) puolė Lietuvą, jos žemėje išbuvo vienuolika naktų ir prasiveržė iki Vilniaus (*Vilne*) pilies ir miesto, kur būvojo karalius Algirdas, viską niokojo ugnimi ir kalaviju ir padarė nuostolių derliui. Tuo metu kai kurie netikėliai išplėšė ir po to sudegino mają, tai yra pirkią (*habitacula*), kuri buvo palikta keturioms dienoms pakankamai maisto ir arkliams pašaro. Dėl tų dalykų netekimo maršalas buvo priverstas su savo žmonėmis grįžti atgal, grįždami nepatyrė nuostolių.

Livonijos kryžiuočiai, puldami Lietuvą, būna joje 4 paras

Tais pačiais metais ir tuo pačiu laiku Livonijos magistras su broliais ir savo žmonėmis žygiavo prieš Lietuvą ir šv. Scholastos dieną (vasario 10) įvykdė puolimą, keturias naktis iš eilės viską zudymais ir gaisrais naikino ir beveik 300 abiejų lyčių žmonių paėmė į nelaisvę arba užmušė. Tačiau dėl gausybės sniego negalėjo ilgiau išbūti.

Kęstutis su didele kariuomene įsiveržia į Kuršą

Tais pačiais metais Palmių sekmadienį (kovo 21) karalius Kęstutis kartu su savo sūnumis ir Algirdo sūnumis, savo sūnėnais, su didele kariuomene, kurioje buvo ir rusų, kaip priešai įsiveržė į Kuršą

(Curoniam), apie ką iš anksto niekas nežinojo, ir degino Goldingos apskrities ir Kuršo diecezijos kanauninkų dvarus *(bonis)*, užmušinėjo gyvulius ir žudė žmones ir padarė daug per kelerius metus nepatirtos žalos. Užmuštų ir į nelaisvę paimtų skaičius siekė 700, nors ir keli lietuviai buvo pagauti ir nužudyti. Tuomet ir vienas bajoras, vardu Pekste, karaliaus Kęstučio valdininkas (vaivada) Trakuose buvo pagautas. Tai gėdingas beširdis kenkėjas, į nelaisvę patekusių krikščionių kankintojas.

2. Livonijos maršalas su 5 komtūrais puola Upytę

Tais pačiais metais brolis Robynas, krašto maršalas, ir su juo Vendeno, Segevoldo, Kondovo, Mintaujos ir Dobelės komtūrai po šv. Trejybės dienos (gegužės 24) žygiavo į Upytės žemę, kur viską ugnimi ir kalaviju naikino, 120 žmonių sugavo ir išsivedė kartu su 280 žirgų ir 260 stambiųjų galvijų.

Bajoro Kantalgos patekimas į nelaisvę ir Eiginto pasidavimas

Buvo ir vieno bajoro, vardu Kantalgė, su sūnumis ir visa šeimyna *(cum filiis ac tota familia)* paimta į nelaisvę. Jis suprato, kad jam padaryta žala neatitaisoma, po kelių dienų sekė paskui savo žmoną ir savo sūnus, prieš tai gavęs iš magistro leidimą. Jis atvyko į Rygą ir pažadėjo paklusti krikščionybei. Po kelių dienų atėjo ir Bivainis *(Bywane)*, Eiginto *(Egynten)* sūnus, Upytės bajoras su vienu tarnu ir keturiais žirgais.

Žinia apie Algirdo mirtį

Tais pačiais metais tuo pačiu metu mirė Algirdas, vyriausias lietuvių karalius. Laidotuvės vyko su didelėmis iškilmėmis *(magna pompa)* ir kūno sudeginimu su įvairiais daiktais ir aštuoniolika žirgų pagal jų pačių išgalvotas apeigas *(dextrariorum secundum ritum)*.

Magistras nesėkmingai puola lietuvių pilį prie Daugpilio

Tais pačiais metais Livonijos magistras ir valdininkai *(preceptores)* su didele kariuomene leidosi Dauguva aukštyn beveik vienuolika mylių, kur priešais mūsų Daugpilio pilį rusų *(Rutenorum)* pastatyta nauja pilis, ir ten, šv. Baltramiejaus dieną (rugpjūčio 24) išsilaipinę, pastatė keturias apgulimo mašinas su dviem kitais pabūklais, vadinamais „huke". Trylika dienų magistras stengėsi narsiai, su didelėmis pastangomis ir išlaidomis apgulti šitą pilį, bet nieko nepasiekė.

Prūsijos kryžiuočiai puola Viduklę ir Kražius

Tais pačiais metais penktadienį prieš Marijos gimimo dieną (rugsėjo 4) didysis magistras Vinrikas (vok. Ulrich) ir kiti valdininkai puolė lietuvių žemes Viduklę ir Kražius ir kitus gretimus kaimus *(vicinas)* Žemaičių karalystėje *(in regno Sameythen)*, kur jie per aštuonias dienas žudymais ir gaisrais viską naikino. Šitoje kariuomenėje buvo Austrijos kunigaikštis *(dux Austrie)* su savo valdiniais ir beveik šimtu samdinių *(stipendiaris)*.

3. Vengrijos karalius atima iš lietuvių kunigaikščių Belzo pilį

Tais pačiais metais ir tuo pačiu laiku Vengrijos *(Ungarie)* karalius su didele kariuomene buvo klaidatikių, būtent Lademaro (Ladislavo) krašte. Po to, kai jis dalį (krašto) nuniokojo, tas pats karalius apgulė Belzo pilį, kurioje savo buveinę turėjo Georgas (Jurgis), Narimanto (Algirdo ir Kęstučio brolio, žuvusio 1348 m. prie Strėvos) sūnus. Po to, kada karalius apie septynias savaites prastovėjo prie minėtos pilies, Georgas su saviškiais, baimindamasis dėl pavojaus, perleido pilį su kraštu ir žmonėmis karaliui. Karalius visa tai priėmė ir atidavė lenkams, savo patarėjams *(consiliariis suis)*. Ir taip toji pilis, kuri buvo klaidatikių apgyventa, dabar priklauso Vengrijos karalystei. Karalius pasiėmė Georgą drauge su žmona ir sūnumis ir kaip pakaitalą padovanojo Vengrijoje vieną pilį su žmonėmis, žeme ir visu jai priklausančiu turtu. Per minėtos pilies apgulimą pasiuntė karalius vieną dalinį, kuris dvi kitas pilis iš rusų atėmė.

Dviejų Algirdaičių pasidavimas Vengrijos karaliui

Tuo metu, kada karalius laikė apgulęs pilį, jam savo noru pasidavė Kodaras *(Koddere)*, velionio Lietuvos karaliaus Algirdo brolis (sūnus), ir Liubertas, sūnus (brolis) to paties karaliaus, su savo žmonomis, vaikais ir visais namiškiais. Jie pasidavė karaliaus (Vengrijos) malonei, reiškė jam pagarbą ir davė ištikimybės priesaiką. Karalius davė jiems kelias pilis Rusijoje *(in Russia)*, tačiau iš atsargumo pasiėmė įkaitais.

Puolama Vladimiro Algirdaičio pilis Bielicoje

Ledas Nemune sutrukdo teutonų puolimą

Baigiantis tiems patiems metams, didysis magistras Vinrikas pasiuntė Balgos komtūrui 600 vyrų prieš klaidatikius. Šis Kūčių vakarą (gruodžio 24) puolė juos ir sumušė, didžiai nusiaubęs, be to, savo palapines išplėtė iki Bielicos (Algirdo sūnaus Vladimiro) pilies. Per vieną naktį nuniokojo žemę, paėmė ir išsivedė 200 žmonių abiejų lyčių. Jie galėjo ir daugiau išsivesti, jeigu šlapdriba nebūtų sutrukdžiusi: daug liko paguldyta kalaviju. Išsivarė 1000 stambiųjų galvijų ir 100 arklių.

Tuo pačiu metu minėtas magistras pasiuntė prieš lietuvius 500 vyrų iš Ragainės ir Instenburgo. Kai jie atėjo prie Nemuno, rado jį kiaurą, ledas buvo taip suskilęs ir blogas, kad juo negalima buvo eiti. Jie ėjo krantu pasroviui. Čia jie rado ledų susigrūdimą ir atsargiai vienas paskui kitą perėjo. Po to per Kalėdas (gruodžio 25) jie įsiveržė į Slavislavos žemę, kurioje jie niokojimu ir plėšimais bei žudymais padarė daug žalos, be to, išsivedė 100 pagonių *(paganorum)* abiejų lyčių ir 200 arklių. Eidami namo, jie buvo priversti iš abiejų krantų padaryti lieptą (tarp properšų prie krantų) ir sėkmingai grįžo.

XXIV. 1378 metai

Livonijos kryžiuočiai puola rusus kaip lietuvių bendrininkus

1378 metais brolis Vilhelmas, Livonijos magistras, pasiuntė krašto maršalą, brolį Robyną, prieš rusus į Mendelės pilį, kuri buvo pagonių pagalbininkė ir bendrininkė *(cooperatores)*. Jis puolė sekmadienį po Epifanijos (sausio 10) ir niokojo kraštą dvi dienas žmonių žudymu, gaisrais, gyvulių grobimu; išsivarė 300 rusų abiejų lyčių ir 400 arklių.

Upytės žemės puolimas

Tais pačiais metais prieš šv. Valentiną (vasario 12) brolis Vilhelmas, Livonijos magistras, su savo žmonėmis narsiai ėjo prieš lietuvius, būtent Upytės, kur ištisas devynias dienas ir naktis žudė, degino, viską griovė ir naikino. Pirmasis poilsis, arba suvalkas, buvo Linkuvoje, antrasis — Sandeniškėj, trečiasis — Rudėnuose *(in Rudene)*, ketvirtasis — Lokėnuose *(in Lokene)* ir dvi naktis — netoli Ukmergės pilies, septintą poilsį darė Baleliuose, aštuntą — Landuktėje, devintą — Minainiuose *(in Minanen)*. Abiejų lyčių belaisvių skaičius siekė 521, arklių — 723. Be to, į nelaisvę buvo paimta bajoro Viligailos žmona kartu su viena dukterimi ir trimis sūnumis, taip pat Šuvominnė su vienu sūnum, po to Manthe-minnė, dar Ronkenė ir Dungelė, Billene ir Hegertas.

Tais pačiais metais atsimetėlis *(apostata)* Johanas Latzbergas (1374 m. kartu su Fridrichu iš Misseno pabėgęs pas lietuvius) grįžo.

VARDŲ RODYKLĖ

SANTRUMPOS

ež.— ežeras	krl.— karalius	ord.— ordinas	šv.— šventasis
gr.— grafas	kmt.— komtūras	pop.— popiežius	u.— upė
hrc.— hercogas	mgr.— magistras	rit.— riteris	vrt.— vertėjas
ist.— istorikas			vsk.— vyskupas

TURINYS

HERMANAS IŠ VARTBERGĖS. LIVONIJOS KRONIKA

Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergė.
He222 Livonijos kronikos / Iš lot. k. vertė, įvadą, [p. 3—22], ir paaišk. parašė J. Jurginis.— V.: Mokslas, 1991.— 224 p.
Rodyklė p. 209—215.
ISBN 5-420-00466-6

Iš XIII a. pradžios ir XIV a. antrosios pusės įvykius aprašančių kronikų skaitytojas sužinos, kokios gentys sudarė lietuvių, latvių ir estų tautas, kaip šios tautos, gindamosi nuo vokiečių, danų, švedų užkariautojų, bendravo tarpusavy, kaip buvo krikštijami vietos gyventojai, kodėl taip ilgai ir atkakliai priešinosi krikštui, kokius turėjo ginklus, kaip buvo įrengtos pilys. Daug vietos skiriama papročiams ir tikėjimams.

H $\frac{0503020900—187}{M854(08)—90}$ I—90

UDK 940.1(474)

Mokslinis leidinys. *Henrikas Latvis ir Hermanas Vartbergė.* LIVONIJOS KRONIKOS. Iš lotynų kalbos vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Juozas Jurginis

Redaktorė D. Leščinskienė. Viršelio dailininkas V. Jurkunas. Meninė redaktorė V. Kuraitė. Techninė redaktorė L. Žvinakevičienė. Korektoriai: G. Ausiejienė, V. Stepšys

Duota rinkti 1990.08.02. Pasirašyta spausdinti 1991.06.12. Formatas 60x90 1/16. Popierius — ofsetinis. Nr. 2. Garnitūra — literatūrinė, 10 punktų. Ofsetinė spauda. 14 sąl. sp. l. 14 sąl. spalv. atsp. 16, 11 apsk. leid. l. Tiražas 25 000 egz. Užsakymas 5824. Kaina 8 rb. Leidykla „Mokslas", 232050 Vilnius, Žvaigždžių 23. Spaudė „Vilties" spaustuvė, 232600 Vilnius, A. Strazdelio 1.